

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Міністерство освіти і науки України
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Цимбалов Віктор Сергійович

УДК 811.111'373.46:61]"19/202"(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

МЕДИЧНА ЛЕКСИКА В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ КІНЦЯ XX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ

03 Гуманітарні науки

035 Філологія

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

_____ В. С. Цимбалов

Науковий керівник – **Гурко Олена Василівна**
доктор філологічних наук, професор

Дніпро – 2026

АНОТАЦІЯ

ЦИМБАЛОВ В. С. Медична лексика в англійській мові кінця XX – початку XXI століття. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 «Філологія». – Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро, 2026.

Дисертацію присвячено медичній лексиці в англійській мові кінця XX – початку XXI століття.

Актуальність дослідження медичної лексики зумовлена зростанням обсягів фахової комунікації, потребою стандартизації термінів і прагненням до уніфікації термінологійних систем у міжнародному контексті. Водночас аналіз саме англійських медичних термінів є важливим у контексті глобалізації наукової комунікації, адже англійська мова виконує функцію міжнародної мови медицини, науки й освіти.

Метою дисертаційної роботи є різноаспектний лінгвістичний аналіз особливостей медичної лексики англійської мови кінця XX – початку XXI століття.

Теоретико-методологічною базою дисертаційної праці є наукові розвідки вітчизняних та зарубіжних дослідників, присвячені проблемам медичної лексики та термінології англійської мови, а також фундаментальні праці з лексикології та термінознавства, зокрема роботи Дж. Баная, Г. Козуб, Л. Стегніцької, О. Матвіяс, Л. Шеремети, Н. Поліщук, Т. Лещенко, Т. Лепехи, С. Радецької, А. Косенко, В. Крамар та І. Баранець, А. Д'якова, Т. Кияка, Р. Хартманна, Ф. Попеску, В. Пульчіні, Г. Наконечної, Н. Томіленко, Л. Рогач, О. Снітківської та ін.

Джерелами фактичного матеріалу є «Англо-український медичний словник» (за редакцією Л. Аврахової), APA «Dictionary of Psychology», «Oxford Learner's Dictionaries», «Cambridge Dictionary», P. Collin «Dictionary of Medical Terms», «Melloni's Pocket Medical Dictionary», онлайн-словник Wiktionary, E. Partridge «A Short Etymological Dictionary of Modern English» та ін.

Наукова новизна праці полягає в тому, що в ній вперше здійснено комплексний і системний аналіз морфологічних, етимологічних та лексико-семантичних особливостей медичної лексики англійської мови кінця XX – початку XXI століття з урахуванням динаміки її розвитку та сучасних тенденцій термінотворення.

Теоретичне значення дослідження полягає в поглибленні та систематизації наукових уявлень про закономірності формування, розвитку та функціонування медичної лексики англійської мови кінця XX – початку XXI століття. Отримані результати розширюють теоретичні положення сучасної лексикології, термінознавства та когнітивної лінгвістики щодо динаміки галузевих терміносистем у період інтенсивного науково-технічного й соціокультурного розвитку.

Дослідження сприяє подальшому осмисленню ролі морфологічних, етимологічних і лексико-семантичних чинників у процесах медичного термінотворення, уточнює теоретичні підходи до аналізу неологізації в спеціалізованих лексичних підсистемах англійської мови. Теоретично значущим є також обґрунтування ономасіологічного підходу до вивчення медичної лексики, що дає змогу розглядати терміни крізь призму вмотивованості номінування та взаємодії первинної і вторинної семантики.

Практична цінність дослідження полягає в змозі використання матеріалів дисертації в системі медичної та лінгвістичної освіти, зокрема в навчальних та навчально-методичних матеріалах, а також у практиці укладання та вдосконалення англомовних та англо-українських медичних словників, глосаріїв і термінологічних баз даних, передусім у частині опису неологічної медичної лексики. Запропоновані класифікації та аналітичні моделі доцільно застосовувати в професійній діяльності перекладачів медичних текстів та фахівців з наукової комунікації.

Отримані висновки можуть слугувати методичним підґрунтям для подальших емпіричних досліджень галузевої термінології та для розроблення

рекомендацій щодо унормування та стандартизації сучасної англомовної медичної терміносистеми.

У **вступі** дисертації представлено актуальність та наукову новизну досліджуваної теми, встановлено мету та завдання, визначено об'єкт та предмет дослідження, описано методи дослідження роботи, виявлено теоретичне та практичне її значення, а також зазначено кількість наукових публікацій, у яких оприлюднені основні результати дослідження.

У **першому розділі** узагальнено теоретичне підґрунтя дослідження медичної лексики, встановлено низку ключових положень про її структурну організацію та функціонування як відносно замкненої лексичної системи. Особливу увагу приділено розмежуванню загальнонавчованої та фахової лексики, визначенню критеріїв їхньої диференціації та аргументації наукової доцільності такого розрізнення в контексті сучасних мовознавчих досліджень. Проаналізовано й узагальнено наукові підходи вітчизняних і зарубіжних дослідників до проблем термінології, зокрема медичної.

Другий розділ дисертаційної роботи містить комплексний етимологічний аналіз медичної лексики англійської мови з урахуванням історичних етапів її формування та розвитку. Визначено основні джерела походження англійських медичних лексем, зокрема грецьке, латинське та германське, а також проаналізовано механізми їхньої адаптації до англійської мовної системи. Обґрунтовано значущість спільного індоєвропейського походження значної частини медичних термінів для глибшого розуміння їхніх лексико-семантичних характеристик, словотвірної структури та міжмовної кореляції. Встановлено, що процеси термінотворення відбуваються переважно на основі класичних мов як універсального інструментарію міжнародної наукової комунікації. Окрему увагу приділено ролі англійської мови як домінантного засобу глобальної медичної комунікації, що забезпечує уніфікацію термінології та ефективний обмін професійною інформацією в міжнародному науковому просторі.

У **третьому розділі** дисертації проаналізовано англомовну медичну лексику в морфологічному та семантичному аспектах. Розглянуто особливості

словотвірної структури медичних лексем, зокрема специфіку однослівних термінів і термінів-словосполучень, а також встановлено роль морфемної організації слова у формуванні фахового значення. Окреслено функційне навантаження кореня та афіксів у процесі семантичного вираження і терміноутворення, а також визначено частиномовну належність медичних термінів та її вплив на системну організацію медичної лексики. Окрему увагу приділено виявленню і опису синонімічних та антонімічних зв'язків у межах медичної термінології, що сприяє уточненню семантичних відношень між фаховими одиницями. На основі проведеного аналізу запропоновано семантичну та морфологічну класифікацію англomовних медичних лексем, які відбивають системний характер медичної термінології.

Четвертий розділ дослідження присвячено висвітленню процесів неологізації в сучасній англomовній медичній термінології з урахуванням когнітивних, прагматичних і соціолінгвістичних чинників. Репрезентовано авторські неологізми, розроблені для психологічної підсистеми медичної царини, що відображають актуальні потреби фахової комунікації та сучасні тенденції розвитку психологічної галузі.

Запропоновано авторський підхід до творення нових медичних лексем у морфологічному та лексико-семантичному аспектах, який ґрунтується на принципах оптимістично-реалістичного семантичного моделювання. Така концепція спрямована на формування термінів з виразним позитивним прагматичним потенціалом, орієнтованих на практичне використання в психологічній діяльності, зокрема у сфері міжособистісних взаємин і психотерапевтичної комунікації. Окреслено перспективи подальшого впровадження запропонованих неологізмів у професійну практику, навчально-методичні матеріали та міждисциплінарні дослідження, що підтверджує прикладну значущість отриманих результатів.

Виконане дослідження вможливило такі висновки:

1. Розмежовано дві основні категорії лексичного складу – загальноновживану лексику та фахову термінологію. Загальноновживана категорія характеризується динамічністю і здатністю до семантичної трансформації та подальшої інтеграції в систему медичної термінології. Медична лексика є спеціалізованим сегментом лексичної системи англійської мови. Медична терміносистема функціонує як відносно замкнена лексична система, призначена для точного й однозначного передавання специфічних понять анатомії, фізіології, патології, діагностики, терапії, психології.

2. Історичний аналіз англійської медичної лексики вможливив виявлення багатовекторних лінгвістичних впливів на формування англомовної термінології. Засвідчено тісний зв'язок англійської медичної лексики з низкою мов, що відбиває історичну багатшаровість та міжкультурну взаємодію впродовж тривалого періоду розвитку. Із застосуванням хронологічного принципу систематизовано мовний вплив грецької, латинської, французької мов на становлення англійської медичної терміносистеми.

3. Германський етимологічний складник збережено в чималій кількості лексем на позначення анатомічних структур (*arm, bone, heart*), фізіологічних дій (*to hear, to see, to eat*) та елементарних станів (*cold, dry*). Англійська медична лексика є наслідком германо-романсько-грецького синтезу, що значною мірою пояснює утвердження англійської мови як основного засобу міжнародної медичної комунікації.

4. Корінь англійського медичного терміна містить базове семантичне ядро, тоді як афікси виконують функцію уточнення та розширення значення. Суфіксація в медичній термінології здебільшого вказує на частиномовну належність лексеми, а префіксація не виявляє чітких меж між основними частинами мови – іменником, прикметником та дієсловом. У медичному термінотворенні домінує іменникова форма, що зумовлено потребою номінації медичних явищ, понять, предметів та інструментів.

5. Префіксація відіграє ключову роль у передаванні антонімічних зв'язків англійської медичної лексики. Натомість синонімія виражена переважно на семантичному, а не на морфологічному рівні. Префікси *de-* та *anti-* є одними з найпродуктивніших в англійській медичній термінології, що слугують для позначення антонімічності явищ, предметів, об'єктів, дій тощо.

6. Серед структурних різновидів англійської медичної лексики основну увагу зосереджено на однослівних термінах, що забезпечують компактність і точність фахової номінації. Для англійської мови характерний значний словотвірний потенціал у сфері формування медичних аббревіатур, які утворюються на основі різноманітних комбінацій літер і широко функціонують у фаховій комунікації.

7. У межах дослідження висунуто гіпотезу про взаємозв'язок між первинним термінологічним номінуванням і його потенційним впливом на об'єктивну реальність через механізм підсвідомого сприйняття. Такий вплив може зумовити взаємодію психоемоційних і психосоматичних виявів окремих типів захворювань із внутрішніми настановами та мотиваційними орієнтирами особистості. Психологічна підгалузь медичної галузі як превентивна діагностично-терапевтична підсистема постає найпоказовішою моделлю для апробації новизни. Запропоновані авторські неологізми демонструють потенціал альтернативних термінотвірних стратегій, заснованих на новій методології та ціннісній концепції осмислення медичних явищ.

8. Англійська психологічна термінологія зосереджена на дескрипції патологічних станів і негативних виявів. Авторські моделі спрямовані не лише на їхнє позначення, а й на номінацію позитивних психоемоційних явищ, що актуалізуються в діагностично-терапевтичному процесі на етапі одужання. Представлено спеціальні афікси для формування оптимістично-позитивної семантики психологічних термінів англійської мови.

Ключові слова: медична лексика, термін, термінологія, підсистема, етимологічний аспект, морфологічні особливості, лексико-семантичні

особливості, психологічна підсистема медичної царини, авторські неологізми, оптимістично-позитивний підхід.

SUMMARY

Tsybalov V. S. Medical lexicon in English in the late 20th – early 21st century. – Qualifying scientific paper on the rights of the manuscript.

Thesis for the degree of Doctor of Philosophy in the speciality 035 – «Philology» (03 – «Humanities») – Oles Honchar Dnipro National University. Dnipro, 2026.

The dissertation deals with **medical lexicon in English** of the late 20th and early 21st centuries.

The **relevance** of the study of medical lexicon is due to the growth of professional communication, the need for standardization of terms, and the desire to unify terminological systems in an international context. At the same time, the analysis of English medical terms is important in the context of the globalization of scientific communication, since English serves as the international language of medicine, science, and education.

The **aim** of the research is a multi-aspect linguistic analysis of the features of the medical lexicon of the English language of the late 20th – early 21st centuries.

The **theoretical and methodological basis** of the dissertation is scientific research by domestic and foreign researchers devoted to the problems of medical lexicon and terminology of the English language, as well as fundamental works on lexicology and terminology, in particular the works of G. Banay, G. Kozub, L. Stehnitska, O. Matviyas, L. Sheremeta, N. Polishchuk, T. Leshchenko, T. Lepekha, S. Radetska, A. Kosenko, V. Kramar and I. Baranets, A. Dyakova, T. Kyiak, R. Hartmann, F. Popescu, V. Pulcini, G. Nakonechna, N. Tomilenko, L. Rogach, O. Snitkovska and others.

The **sources of factual material** include the “English-Ukrainian Medical Dictionary” (edited by L. Avrahova), APA “Dictionary of Psychology”, “Oxford Learner’s Dictionaries”, “Cambridge Dictionary”, P. Collin “Dictionary of Medical

Terms”, “Melloni’s Pocket Medical Dictionary”, the online dictionary Wiktionary, E. Partridge “A Short Etymological Dictionary of Modern English”, etc.

The **scientific novelty** of the work lies in the fact that the dissertation for the first time carried out a comprehensive and systematic analysis of the morphological, etymological and lexical-semantic features of the medical lexicon of the English language of the late 20th – early 21st centuries, taking into account the dynamics of its development and modern trends in term formation.

The **theoretical significance** of the study lies in the deepening and systematization of scientific ideas about the regularities of the formation, development and functioning of medical lexicon of the English language in the late 20th and early 21st centuries. The results obtained expand the theoretical provisions of modern lexicology, terminology and cognitive linguistics regarding the dynamics of industry terminological systems in the period of intensive scientific, technical and socio-cultural development.

The **practical value** of the study lies in the possibility of using the materials of the dissertation in the system of medical and linguistic education, in particular in educational and teaching-methodical materials, as well as in the practice of compiling and improving English-language and English-Ukrainian medical dictionaries, glossaries and terminological databases, primarily in the description of neological medical vocabulary. The proposed classifications and analytical models are appropriate to be used in the professional activities of translators of medical texts and specialists in scientific communication.

The **introduction** to the dissertation presents the relevance and scientific novelty of the research topic, sets the goal and objectives formed to achieve the goal, defines the object and subject of the research, describes the research methods of the work, reveals the theoretical and practical significance of the scientific work, and also indicates the number of scientific publications in which the main results of the research are published.

The **first chapter** summarizes the theoretical basis for the study of medical vocabulary, establishes a number of key provisions regarding its structural organization

and functioning as a relatively closed lexical system. Particular attention is paid to the distinction between common and specialized lexicon, the definition of the criteria for their differentiation, and the argumentation of the scientific feasibility of such a distinction in the context of modern linguistic research. The scientific approaches of domestic and foreign researchers to the problems of terminology, in particular medical, are analyzed and summarized.

The **second chapter** of the dissertation contains a comprehensive etymological analysis of the medical lexicon of the English language, taking into account the historical stages of its formation and development. The main sources of origin of English medical lexemes are identified, in particular Greek, Latin and Germanic, and the mechanisms of their adaptation to the English language system are analyzed. The significance of the common Indo-European origin of a significant part of medical terms for a deeper understanding of their lexical and semantic characteristics, word-formation structure and interlingual correlation is substantiated. Special attention is paid to the role of the English language as a dominant means of global medical communication, which ensures the unification of terminology and the effective exchange of professional information in the international scientific space.

The **third chapter** of the dissertation analyzes English-language medical lexicon in morphological and semantic aspects. The peculiarities of the word-formation structure of medical lexemes are considered, in particular, the specificity of single-word terms and term-phrases, and the role of the morphemic organization of a word in the formation of a professional meaning is established. The functional load of the root and affixes in the process of semantic expression and term formation is outlined, and the linguistic affiliation of medical terms and its influence on the systemic organization of medical lexicon is determined. Special attention is paid to the identification and description of synonymous and antonymic relations within medical terminology, which contributes to the clarification of semantic relations between professional units. Based on the analysis, a semantic and morphological classification of English-language medical lexemes is proposed, which reflects the systemic nature of medical terminology.

The **fourth chapter** of the dissertation is devoted to highlighting the processes of neologization in modern English-language medical terminology, taking into account cognitive, pragmatic and sociolinguistic factors. The author's neologisms developed for the psychological subsystem of the medical field are presented, reflecting the current needs of professional communication and modern trends in the development of the psychological field. The author's approach to the creation of new medical lexemes in morphological and lexical-semantic aspects is proposed, which is based on the principles of optimistic-realistic semantic modeling. This concept is aimed at the formation of terms with a pronounced positive pragmatic potential, oriented towards practical use in psychological activity, in particular in the field of interpersonal relationships and psychotherapeutic communication. Prospects for further implementation of the proposed neologisms into professional practice, educational and methodological materials, and interdisciplinary research are outlined, which confirms the applied significance of the results obtained.

The research allows for the following conclusions:

1. Two main categories of lexical composition are distinguished – common vocabulary and professional terminology. It is established that the common category is characterized by dynamism and the ability to semantic transformation and further integration into the system of medical terminology. Medical lexicon is a specialized segment of the lexical system of the English language. The medical terminology system functions as a relatively closed lexical system designed for the accurate and unambiguous transmission of specific concepts of anatomy, physiology, pathology, diagnostics, therapy, and psychology.

2. Historical analysis of English medical lexicon made it possible to identify multi-vector linguistic influences on the formation of English terminology. The close connection of English medical vocabulary with a number of languages has been demonstrated, which reflects historical multi-layeredness and intercultural interaction over a long period of development. Using the chronological principle, the linguistic influence of Greek, Latin, and French on the formation of the English medical terminology system has been systematized.

3. A Germanic-origin array of lexemes has been identified, which serves to nominate anatomical structures (*arm, bone, heart*), physiological actions (to hear, to see, to eat) and elementary states (*cold, dry*). The decisive influence of Latin and Greek on the formation of English medical terminology has been proven, as a result of which English in the modern globalized scientific space functions as the leading means of international medical and scientific communication.

4. The root of an English medical term contains a basic semantic core, while affixes perform the function of clarifying and expanding the meaning. Suffixation in medical terminology mostly indicates the part-of-speech belonging of a lexeme, and prefixation does not reveal clear boundaries between the main parts of speech – noun, adjective and verb. In medical term formation, the noun form dominates, which is due to the need to nominate medical phenomena, concepts, objects and instruments.

5. Prefixation plays a key role in transmitting antonymic relationships in English medical lexicon. Instead, synonymy is expressed mainly at the semantic, rather than at the morphological level. The prefixes *de-* and *anti-* are among the most productive in English medical terminology, serving to denote the antonymy of phenomena, subjects, objects, actions, etc.

6. Among the structural varieties of English medical lexicon, the main attention is focused on single-word terms that ensure compactness and accuracy of professional nomenclature. The English language is characterized by significant word-forming potential in the field of forming medical abbreviations, which are formed on the basis of various combinations of letters and widely function in professional communication.

7. Within the framework of the study, a hypothesis was put forward about the relationship between the primary terminological nomenclature and its potential impact on objective reality through the mechanism of subconscious perception. Such an impact may determine the interaction of psychoemotional and psychosomatic manifestations of certain types of diseases with internal guidelines and motivational orientations of the individual. The psychological sub-branch of the medical field as a preventive diagnostic and therapeutic subsystem appears as the most indicative model for testing the novelty. The proposed author's neologisms demonstrate the

potential of alternative term-forming strategies based on a new methodology and value concept of understanding medical phenomena.

8. English psychological terminology is focused on the description of pathological conditions and negative manifestations. The author's models are aimed not only at their designation, but also at the nomination of positive psycho-emotional phenomena that are actualized in the diagnostic and therapeutic process at the stage of recovery. Special affixes are presented for the formation of optimistic-positive semantics of psychological terms of the English language.

Keywords: medical lexicon, term, terminology, subsystem, etymological aspect, morphological features, lexical-semantic features, psychological subsystem of the medical field, author's neologisms, optimistic-positive approach.

СПИСОК НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Публікація в періодичному науковому виданні іншої держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу

Tsymbalov V. Psychological vocabulary of the English language in the context of improving personal life. *Věda a perspektivy*. Praha, České republika. № 11(54) 2025. P. 255-266. URL: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2025-11\(54\)-255-266](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2025-11(54)-255-266)

Публікації у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України з присвоєнням категорії «Б»

Tsymbalov V. The term COVID-19 in the context of the psychological and philosophical impact of the epidemic on humans. *Український смисл: збірник наукових праць*. Попова, І. С. (гол. ред.). Дніпро: Ліра, 2026. Вип. 1. С. 156-167. URL: <https://ukrsense.dp.ua/index.php/USENSE/article/view/482/455>

Цимбалов В. Лексико-граматичний аспект проблеми позначення медичних термінів англійської мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. «Гельветика», Одеса. 2024. Вип. 68. С. 153-156. URL: <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v68/35.pdf>

Цимбалов В. С. Тематично-семантична диференціація медичних термінів англійської мови. *Закарпатські філологічні студії*. «Гельветика», Ужгород. 2023. Вип. 32. Т. 2. С.104-109. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/items/f7d53591-c8b5-42de-b6a3-aa65fa1689aa>

Tsymbalov V. S. Branch classification of medical vocabulary in English language with an etymological aspect (based on the materials of the dictionaries, taking into account the letter 'B'). *Вісник науки та освіти*. Київ, 2023. Вип. № 5(11). С. 39-54. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-5\(11\)-39-53](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-5(11)-39-53)

**Публікації, у яких додатково відображені результати дослідження
(статті в інших виданнях, матеріали конференції тощо)**

Цимбалов В. С. Специфіка викладання іноземної мови для здобувачів вищої освіти медичного фаху. *Тенденції та перспективи розвитку викладання іноземних мов в інноваційному суспільстві: зб. наук. праць II Всеукр. наук.-практ. конф.* Дніпро, 21-22 листоп. 2024 р. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2024. С. 31-32. URL: https://confcontact.com/2024-tendentsii-vykladannia-inozemnykh-mov/conference_materials_tendentsii_vykladannia_inozemnykh_mov_2024.pdf

Tsymbalov V. Semiotic aspect in the medical field. *Соціальні комунікації: інструменти, технологія і практика: матеріали міжнародної науково-практичної конференції.* Запоріжжя, 24–25 травня, 2024 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 42-43. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-400-2-12>

Tsymbalov V. The Problem of Relativity of Thematic and Semantic Classes of Medical Vocabulary of an International Language. *Modern Scientific and Technical Research in the Context of Linguistic Space (in English) : Conference materials of the III All-Ukrainian scientific and practical conference of young scholars and students.* Dnipro. May 2, 2024. Dnipro : Publisher Bila K. O., 2024. P. 167-168. URL: https://www.confcontact.com/2024-suchasni-ntd/2_Tsymbalov.pdf

Цимбалов В. Етимологічний аспект психологічної лексики англійської мови. *Innovations in philology: whims or the need of the hour* (December 6–7, 2023. Częstochowa, the Republic of Poland). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. С. 122-124. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/402/10980/22891-1>

Tsymbalov V., Hurko O. Specificity of researching Indian languages medical vocabulary. *Modern Scientific and Technical Research in the Context of Linguistic Space (in English). Conference materials of the II All-Ukrainian scientific and practical conference of young scholars and students.* Dnipro. May 11, 2023. Dnipro : Publisher Bila K. O., 2023. P. 157-163. URL: <https://www.confcontact.com/2023-suchasni-ntd/2-Tsymbalov-Hurko.pdf>

Tsymbalov V. S. The first step of the alternative approach in wellness practices in conditions of transition to remote mode. *I Міжнародна науково-практична конференція Таврійського національного університету до 160-ї річниці від дня народження В. І. Вернадського: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*, 16–17 березня 2023 р., м. Київ. Частина 2. Львів–Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 282-286. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-303-6-74>

Tsymbalov V. S. Informatization of higher education of Ukraine on the example of foreign language teaching. *International scientific conference ‘‘Information technologies and management in higher education and sciences’’*. Part 3. Fergana, the Republic of Uzbekistan. ‘‘Baltija Publishing’’, 2022. P. 316-320. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/292/8162/17052-1>

Цимбалов В. Загальна специфіка навчального процесу в контексті вивчення іноземної мови. *Тенденції та перспективи розвитку викладання іноземних мов в інноваційному суспільстві: зб. наук. праць I Всеукраїнської наукової конференції*, 25-26 листопада 2022 р. Дніпро: "Ліра". С. 128-132. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/2022/materiali/29_tend_ta_perspekt_vikl_snz_mov.pdf

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СИМВОЛІВ

Символи

→ – похідне значення

* – гіпотетична етимологічна реконструкція

Скорочення

с. – сторінка

цит. – цитата

AG – Ancient Greek

F – French

G – Greek

L – Latin

ME – Middle English

OE – Old English

OES – Old East Slavic

OF – Old French

ON – Old Norse

P – Polish

PG – Proto-Germanic

PIE – Proto-Indo-European

PWG – Proto-West-Germanic

Sl – Slovenian

U – Ukrainian

ЗМІСТ

ВСТУП	20
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЙНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕДИЧНОЇ ЛЕКСИКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ КІНЦЯ XX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ	30
1.1. Слово та термін: семантичне розмежування та методологічна доцільність їхнього дослідження	30
1.2. Термінологія, терміносистема, термінознавство: базові поняття для вивчення медичної лексики	36
1.3. Англійська та українська термінології: напрями досліджень	40
1.4. Роль лексикології у структурному та семантичному аналізі медичної лексики	46
1.5. Медична лексика як специфічна частина загальної англійської лексичної системи	49
1.6. Комплексний лінгвістичний підхід до дослідження англомовної медичної терміносистеми	55
Висновки до розділу I	60
РОЗДІЛ II. ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ МЕДИЧНОЇ ЛЕКСИКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	62
2.1. З історії становлення англійської медичної лексики	62
2.2. Етимологічний аспект запозичень англійської медичної лексики	67
2.3. Функційні аспекти та комунікативний потенціал лексичних запозичень у медичній галузі	76
2.4. Критерії відкритості мови до запозичень: психолінгвістичні та соціокультурні чинники ефективного функціонування медичної комунікації ..	81
2.5. Запозичення в англійській медичній термінології	85
2.6. Перспектива індоєвропейської спадщини: порівняльний аналіз англійської та слов'янської медичної лексики у контексті наукового підходу	111
Висновки до розділу II	120

РОЗДІЛ III. МОРФОЛОГІЙНІ ТА ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МЕДИЧНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ЛЕКСИКИ	121
3.1. Корінь як головна значуща частина слова у контексті словотвірної та граматичної структури медичної термінологіки	121
3.2. Основні способи терміноутворення англійської медичної лексики	126
3.3. Частиномовна належність англійської медичної лексики в контексті афіксального способу терміноутворення	141
3.4. Синонімія в англійській медичній термінології	147
3.5. Антонімія у структурі англійської медичної лексики	154
3.6. Семантичні класифікації медичних термінів англійської мови	163
3.7. Двокомпонентні та багатоконпонентні терміни-словосполучення як важливий складник медичної лексики	167
Висновки до розділу III	178
РОЗДІЛ IV. ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ФУНКЦІОНУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ МЕДИЧНОЇ ЛЕКСИКИ У ПСИХОЛОГІЙНОМУ КОНТЕКСТІ	180
4.1. Теоретичні засади формування медичних неологізмів англійської мови у сфері психології	180
4.2. Авторські англійські неологізми психолого-медичної галузі: функційно-семантичний аспект	186
4.3. Лінгвосемантичні принципи формування позитивно орієнтованих психолого-медичних неологізмів	202
4.4. Впровадження та застосування авторських неологізмів у практичній діяльності	216
Висновки до розділу IV	218
ВИСНОВКИ	220
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	227
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ	242
ДОДАТОК	243

ВСТУП

Комплексний аналіз етимологічних, морфологічних, лексико-семантичних та функційних особливостей медичної лексики має свої перспективи, оскільки в наукових працях здебільшого дослідницький фокус переважно зосереджено переважно на окремих із зазначених аспектів.

У такому разі потрібно зазначити, що вивчення медичної лексики сучасної англійської мови сприяє не лише вдосконаленню системи фахової комунікації, але й допомагає глибше зрозуміти соціальні, психологічні та культурні аспекти функціонування мови. **Актуальність** дослідження медичної лексики зумовлена зростанням обсягів фахової комунікації, потребою стандартизації термінів і прагненням до уніфікації термінологічних систем у міжнародному контексті. Водночас аналіз саме англійських медичних термінів є важливим у контексті глобалізації наукової комунікації, адже англійська мова виконує функцію міжнародної мови, зокрема в медицині, науці й освіті.

Крім того, медична термінологія є ключовим елементом професійної комунікації у сфері охорони здоров'я, оскільки забезпечує ефективне виконання широкого кола практичних і теоретичних завдань, зокрема точне позначення предметів, процесів і явищ, пов'язаних зі станом здоров'я людини, діагностикою, лікуванням та наданням екстреної медичної допомоги.

Зв'язок праці з науковими темами. Дисертацію виконано в Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара в межах комплексних наукових тем кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей «Лінгвістичні та екстралінгвістичні аспекти вивчення мов» (номер державної реєстрації 0122U001284, 2022–2024 рр.) та «Актуальні питання філологічної науки в контексті диджиталізації» (номер державної реєстрації 0125U002094, 2025–2027 рр.). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (протокол №4 від 1.12.2022 р.).

Метою дисертаційного дослідження є різноаспектний лінгвістичний аналіз особливостей медичної лексики англійської мови кінця XX – початку XXI століття.

Поставлена мета зумовила потребу виконати такі завдання:

1. Проаналізувати відмінності між загальноновживаною та фаховою лексикою в межах англійської медичної термінології, а також з'ясувати механізми переходу загальноновживаних слів у статус термінів.

2. Обґрунтувати поняття медичної лексики як специфічної частини загальної лексичної системи англійської мови із застосуванням комплексного лінгвістичного підходу.

3. Охарактеризувати основні шляхи формування та етапи історичного розвитку медичної лексики в англійській мові.

4. Дослідити морфологічну структуру англійських медичних термінів та окреслити продуктивні моделі їхнього словотворення.

5. Проаналізувати лексико-семантичні особливості англійських медичних термінів, зокрема синонімічні та антонімічні зв'язки, а також репрезентувати авторську семантичну класифікацію однослівних термінів та термінів-словосполучень.

6. Виявити та систематизувати проблемні аспекти загальноприйнятого вектора розвитку психологічної підгалузі сучасної медицини в термінологічному вимірі.

7. Розробити інноваційну авторську методологію формування медичної терміносистеми психологічного спрямування на основі морфологічного, семантичного та етимологічного аналізу.

Об'єкт дослідження – англійська медична лексика кінця XX ст. – початку XXI ст.

Предметом дослідження постають етимологічні, морфологічні, лексико-семантичні та функційні особливості медичної лексики.

Теоретико-методологічною базою дисертаційної праці є наукові розвідки вітчизняних та зарубіжних дослідників, присвячені проблемам

медичної лексики та термінології англійської мови, а також фундаментальні праці з лексикології та термінознавства, зокрема роботи Дж. Баная [118], Г. Козуб [42], Л. Стегніцької [103], О. Матвіяс [66], Л. Шеремети [111], Н. Поліщук [83], Т. Лещенко [59], Т. Лепехи [58], С. Радецької [145], А. Косенко [44], В. Крамар та І. Баранець [50], А. Д'якова [25], Т. Кияка [37], Р. Хартманна [129], Ф. Попеску [143], В. Пульчіні [144], Г. Наконечної [75], Н. Томіленко [106], Л. Рогач [89], О. Снітковської [100] та ін.

Джерелами фактичного матеріалу «Англо-український медичний словник» (за редакцією Л. Аврахової) (1), АРА «Dictionary of Psychology» (4), «Oxford Learner's Dictionaries» (9), «Cambridge Dictionary» (3), Р. Collin «Dictionary of Medical Terms» (5), «Melloni's Pocket Medical Dictionary» (8), онлайн-словник Wiktionary (12), Е. Partridge «A Short Etymological Dictionary of Modern English» (10) та ін.

Методика дослідження. У процесі виконання дисертаційної роботи застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних лінгвістичних методів, що забезпечують різноаспектний і системний аналіз англомовної медичної термінології:

- теоретичний метод використано для визначення та уточнення базових понять і термінів дослідження, а також для обґрунтування наукової доцільності вивчення медичної термінології англійської мови в сучасній лінгвістичній парадигмі;

- порівняльний метод залучено для зіставлення англомовної медичної терміносистеми з відповідними терміносистемами інших мов, зокрема слов'янських, що дало змогу виявити спільні та відмінні риси у структурі, семантиці й способах термінотворення;

- історичний метод застосовано для аналізу етимологічних джерел, шляхів становлення та еволюції англійської медичної термінології в контексті розвитку медичної науки та міжмовних контактів;

Ключове місце в роботі посідає ономасіологічний метод, який уможлиблює об'єктивний аналіз англомовних медичних термінів з позицій

мотивації номінації, а також дає змогу простежити вплив первинної семантики на сучасне розуміння, інтерпретацію та функціонування термінів у фаховому медичному мовленні.

Наукова новизна праці полягає в тому, що в дисертаційній праці вперше здійснено комплексний і системний аналіз морфологічних, етимологічних та лексико-семантичних особливостей медичної лексики англійської мови кінця XX – початку XXI ст. з урахуванням динаміки її розвитку та сучасних тенденцій термінотворення.

За результатами дослідження вперше також теоретично обґрунтовано та науково репрезентовано авторський оптимістично-реалістичний підхід до творення неологічної психологічної лексики, яку розглянуто як структурно й семантично релевантний складник загальної англословної медичної терміносистеми. Запропонований підхід уможливорює поєднання об'єктивних закономірностей розвитку медичної термінології з комунікативними та когнітивними потребами сучасної медицини.

Наукову новизну одержаних результатів відображено в *положеннях, які винесено на захист*:

1. Медична лексика постає однією зі специфічних підсистем фахової термінологічної лексики англійської мови, яка характеризується відносною замкненістю та водночас динамічністю внутрішнього розвитку. Попри свою спеціалізованість, ця підсистема не є статичною: її склад постійно оновлюється за рахунок термінотвірних процесів і міжлексичних переходів. Одиниці загальноновживаної лексики здатні переходити до категорії фахових термінів, зокрема медичних. Цей процес супроводжений звуженням семантичного наповнення лексем.

2. З позицій етимологічного аналізу англійська медична лексика має три основні джерела походження: автохтонне (германське), грецьке та латинське. Унаслідок цього медична терміносистема англійської мови репрезентує індоєвропейський тип словотвору, що виявлено в морфологічних і семантичних особливостях кореневих та дериваційних моделей.

3. Германський етимологічний складник збережено в чималій кількості лексем на позначення анатомічних структур (*arm, bone, heart*), фізіологічних дій (*to hear, to see, to eat*) та елементарних станів (*cold, dry*). Водночас симбіоз грецької та латинської лексики, сформований ще в добу Римської імперії, зумовив складність чіткого розмежування грецьких елементів у греко-латинській медичній термінології, у зв'язку із чим доцільним є їхній розгляд як єдиного етимологічного комплексу. Роль греко-латинського складника в англійській медичній терміносистемі постійно зростає, що спричинено ускладненням наукового знання та інтенсивним розвитком медицини в умовах науково-технічного прогресу ХХІ ст. Англійська медична лексика є наслідком германо-романсько-грецького синтезу, що значною мірою пояснює утвердження англійської мови як основного засобу міжнародної медичної комунікації.

4. Корінь англійського медичного терміна містить базове семантичне ядро, тоді як афікси виконують функцію уточнення та розширення значення. Суфіксація в медичній термінології здебільшого вказує на частиномовну належність лексеми, а префіксація не виявляє чітких меж між основними частинами мови – іменником, прикметником та дієсловом. У медичному термінотворенні домінує іменникова форма, що зумовлено потребою номінації медичних явищ, понять, предметів та інструментів.

5. Префіксація відіграє ключову роль у передаванні антонімічних зв'язків англійської медичної лексики. Натомість синонімія виражена переважно на семантичному, а не на морфологічному рівні. Префікси *de-* та *anti-* є одними з найпродуктивніших в англійській медичній термінології, що слугують для позначення антонімічності явищ, предметів, об'єктів, дій тощо.

6. Серед структурних різновидів англійської медичної лексики основну увагу зосереджено на однослівних термінах, що забезпечують компактність і точність фахової номінації. Підкреслено важливу роль аббревіатур, які функціонують як проміжна ланка між однослівними лексемами та багатокомпонентними термінами-словосполученнями, утворюючись через поєднання початкових літер вихідної номінативної структури.

7. У межах дослідження висунуто гіпотезу про взаємозв'язок між первинним термінологічним номінуванням і його потенційним впливом на об'єктивну реальність через механізм підсвідомого сприйняття. Такий вплив може зумовити взаємодію психоемоційних і психосоматичних виявів окремих типів захворювань із внутрішніми настановами та мотиваційними орієнтирами особистості. Новаторський підхід полягає у міждисциплінарному синтезі медичної, лінгвістичної та філософської царин задля виконання конкретних медичних завдань на практиці. Як найбільш показову модель для апробації новизни обрано психологічну підгалузь медичної сфери, що розглянута як превентивна діагностично-терапевтична підсистема. Запропоновані авторські неологізми демонструють потенціал альтернативних термінотвірних стратегій, заснованих на новій методології та ціннісній концепції осмислення медичних явищ.

8. Англійська психологічна термінологія зосереджена на дескрипції патологічних станів і негативних виявів. Авторські моделі спрямовані не лише на їхнє позначення, а й на номінацію позитивних психоемоційних явищ, що актуалізуються в діагностично-терапевтичному процесі на етапі одужання. Представлені спеціальні афікси здатні до формування оптимістично-позитивної семантики психологічних термінів англійської мови.

На відміну від суто реалістичного підходу, зорієнтованого переважно на дескриптивну функцію, позитивно марковане номінування безпосередньо активізує емоційно-підсвідомі механізми та підвищує рівень особистісної залученості індивіда в процес одужання. Такий вплив створює когнітивно-афективні передумови для розвитку внутрішньої мотивації до змін, посилення саморегуляційних процесів та ініціації цілеспрямованих оздоровчих дій. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у межах міждисциплінарних зв'язків лінгвістики й медицини, зокрема, її психологічної підгалузі.

Теоретичне значення дослідження полягає в поглибленні та систематизації наукових уявлень про закономірності формування, розвитку й функціонування медичної лексики англійської мови кінця ХХ – початку

XXI ст. Отримані результати розширюють теоретичні положення сучасної лексикології, термінознавства та когнітивної лінгвістики щодо динаміки галузевих терміносистем у період інтенсивного науково-технічного й соціокультурного розвитку.

Дослідження сприяє подальшому осмисленню ролі морфологічних, етимологічних і лексико-семантичних чинників у процесах медичного термінотворення, уточнює теоретичні підходи до аналізу неологізації в спеціалізованих лексичних підсистемах англійської мови. Теоретично значущим є обґрунтування ономасіологічного підходу до вивчення медичної лексики, що дає змогу розглядати терміни крізь призму вмотивованості номінування та взаємодії первинної і вторинної семантики.

Практична цінність дослідження полягає в змозі використання матеріалів дисертації в системі медичної, філософської та лінгвістичної освіти, зокрема в навчальних та навчально-методичних матеріалах, а також у практиці укладання та вдосконалення англомовних та англо-українських медичних словників, глосаріїв і термінологічних баз даних, передусім у частині опису неологічної медичної лексики. Запропоновані класифікації та аналітичні моделі доцільно застосовувати в професійній діяльності перекладачів медичних текстів та фахівців з наукової комунікації.

Отримані висновки можуть слугувати методичним підґрунтям для подальших емпіричних досліджень галузевої термінології та для розроблення рекомендацій щодо унормування та стандартизації сучасної англомовної медичної терміносистеми.

Апробація. Результати дисертації висвітлено в доповідях на 8 наукових конференціях: 5 міжнародних конференціях, 2 з яких – зарубіжні: «Information technologies and management in higher education and sciences» (Фергана, Узбекистан, 2022) та «Innovations in philology: whims or the need of the hour» (Ченстохова, Польща, 2023), а також «І Міжнародна науково-практична конференція Таврійського національного університету до 160-ї річниці від дня народження В. І. Вернадського» (Київ, 2023), «Соціальні комунікації: інструменти, технологія

і практика» (Запоріжжя, 2024), «Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах» (Дніпро, 2025), 3 *всеукраїнських*, зокрема «Тенденції та перспективи розвитку викладання іноземних мов в інноваційному суспільстві» (Дніпро, 2022 та 2024), «Modern Scientific and Technical Research in the Context of Linguistic Space (Дніпро, 2024).

Публікації. Основні положення та результати дослідження викладено в 12 одноосібних публікаціях: 4 з яких – надруковані у фахових виданнях України, 1 публікацію вміщено в періодичному науковому виданні держави, яка входить до ОЕСР та ЄС, 7 наукових розвідок – матеріалів та тез доповідей, представлених на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях, а також 1 – у співавторстві з науковим керівником.

Структуру дисертаційної розвідки зумовили поставлені мета та завдання.

Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаної літератури. Загальний обсяг дисертації становить 245 сторінок, основного тексту – 183 сторінки.

У **вступі** дисертації представлено актуальність та наукову новизну досліджуваної теми, встановлено мету та завдання, сформовані для досягнення мети, визначено об'єкт та предмет дослідження, описано методи дослідження роботи, виявлено її теоретичне та практичне значення, а також зазначено кількість наукових публікацій, у яких оприлюднені основні результати дослідження.

У **першому розділі** узагальнено теоретичне підґрунтя дослідження медичної лексики, встановлено низку ключових положень щодо її структурної організації та функціонування як відносно замкненої лексичної системи. Особливу увагу приділено розмежуванню загальновживаної та фахової лексики, визначенню критеріїв їхньої диференціації та аргументації наукової доцільності такого розрізнення в контексті сучасних мовознавчих досліджень. Проаналізовано й узагальнено наукові підходи вітчизняних і зарубіжних дослідників до проблем термінології, зокрема медичної.

Другий розділ дисертаційної роботи містить комплексний етимологічний аналіз медичної лексики англійської мови з урахуванням історичних етапів її формування та розвитку. Визначено основні джерела походження англійських медичних лексем, зокрема грецьке, латинське та германське, а також проаналізовано механізми їхньої адаптації до англійської мовної системи. Обґрунтовано значущість спільного індоєвропейського походження значної частини медичних термінів для глибшого розуміння їхніх лексико-семантичних характеристик, словотвірної структури та міжмовної кореляції. Встановлено, що процеси термінотворення відбуваються переважно на основі класичних мов як універсального інструментарію міжнародної наукової комунікації. Окрему увагу приділено ролі англійської мови як домінантного засобу глобальної медичної комунікації, що забезпечує уніфікацію термінології та ефективний обмін професійною інформацією в міжнародному науковому просторі.

У **третьому розділі** дисертації проаналізовано англословну медичну лексику в морфологічному та семантичному аспектах. Розглянуто особливості словотвірної структури медичних лексем, зокрема специфіку однослівних термінів і термінів-словосполучень, а також встановлено роль морфемної організації слова у формуванні фахового значення. Окреслено функційне навантаження кореня та афіксів у процесі семантичного вираження і термінотворення, а також визначено частинимовну належність медичних термінів та її вплив на системну організацію медичної лексики. Окрему увагу приділено виявленню і опису синонімічних та антонімічних зв'язків у межах медичної термінології, що сприяє уточненню семантичних відношень між фаховими одиницями. На основі проведеного аналізу запропоновано морфологічну та семантичну класифікацію англословних медичних лексем, які відбивають системний характер медичної термінології.

Четвертий розділ дисертації присвячено висвітленню процесів неологізації в сучасній англословній медичній термінології з урахуванням когнітивних, прагматичних і соціолінгвістичних чинників. Репрезентовано авторські неологізми, розроблені для психологічної підсистеми медичної галузі,

що відображають актуальні потреби фахової комунікації та сучасні тенденції розвитку психології.

Запропоновано авторський підхід до творення нових медичних лексем у морфологічному та лексико-семантичному аспектах, який ґрунтується на принципах оптимістично-реалістичного семантичного моделювання. Така концепція спрямована на формування термінів з виразним позитивним прагматичним потенціалом, орієнтованих на практичне використання в психологійній діяльності, зокрема у сфері міжособистісних взаємин і психотерапевтичної комунікації. Окреслено перспективи подальшого впровадження запропонованих неологізмів у професійну практику, навчально-методичні матеріали та міждисциплінарні дослідження, що підтверджує прикладну значущість отриманих результатів.

У висновках узагальнено результати наукової розвідки, запропоновано перспективи подальших пошуків з огляду на наявні результати.

Список літератури містить 154 позиції використаних наукових праць, інтернет-ресурсів та 12 джерел фактичного матеріалу.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЙНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕДИЧНОЇ ЛЕКСИКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ КІНЦЯ XX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ

1.1. Слово та термін: семантичне розмежування та методологічна доцільність їхнього дослідження

Дослідження сконцентровано переважно на лінгвістичному пізнанні такого феномену як слово. Попри численні напрацювання, визначення лінгвістичного значення слова в мовнознавстві все ще залишається дискусійним.

Далі спробуємо уточнити дефініцію, що репрезентує сутність поняття *слово* в наукових дослідженнях, а також наведемо приклади його інтерпретації.

Використовуючи аналітичний апарат, *слово* можна розглядати як окрему одиницю мовного волевиявлення людини. *Слово* постає унікальним механізмом передавання інформації від адресанта до адресата. Водночас воно має не лише лінгвістичний, але й щонайменше психологічний аспект. Зважаючи на те, що наукова розвідка зосереджена в лінгвістичній площині, вважаємо доречним його подальше студіювання саме крізь цю призму.

У праці «Dictionary of Lexicography» Р. Хартманн і Дж. Джеймс обґрунтовують положення про слово як базову одиницю лексики, що підлягає різноаспектному аналізу, зокрема в семантичному вимірі – як сукупність смислів, інтегрованих концептуальним шаблоном, та в лінгвістичному – як лексему, у якій поєднується симбіоз графічної й фонічної репрезентації в межах граматичного контексту та семантичного значення [129, p. 155].

І. Білецька та Н. Ставчук визначають слово як основну лексичну одиницю мови, що постає результатом об'єднання групи звуків зі значенням і водночас є носієм граматичних функцій, характерних для відповідної мовної системи. Крім того, слово є також найменшою одиницею мови, здатною функціонувати самостійно, що в таких випадках може прирівнюватися до повного висловлювання [2, с. 5].

У своїй дисертаційній праці Т. Головач кваліфікує слово як засіб звернення до екстралінгвальної реальності та трансформації основного розуміння навколишнього світу в мову [16, с. 25]. Натомість у класичній традиції відомі також синтаксичні дефініції: англійський лінгвіст Г. Світ інтерпретує слово як «мінімальне речення», тоді як американський дослідник Л. Блумфілд вважає його мінімальною вільною формою [2, с. 11].

У межах нашого дослідження виходимо з того, що слово поєднує водночас не лише лінгвістичний, але й психологічний аспект, а через нього – зв'язок із суміжними сферами, зокрема медичною. Пропонуємо розглядати слово як інструментальну мовну одиницю, яку колективна мовна свідомість наділяє функцією матеріалізації духовного змісту.

Відомо, що для слова характерна сукупність семантичних, фонетичних та граматичних ознак. Його істотними властивостями є цілісність, здатність до вільного відтворення в мовленні та виокремленості. Визнаючи структуру слова, дослідники вирізняють його фонетичну структуру (набір фонем), морфологічний (морфемний склад) та семантичний (сукупність значень) рівні. Слово має лексичне та граматичне значення, а залежно від їхньої комбінації слова розподіляють на частини мови [86, с. 19].

Отже, слова виглядають як компоненти одного ланцюжка. Вирізняємо властивість слова функціонувати серед тотожних одиниць. З огляду на зазначене, слово можна уподібнити до клітини: так само, як клітина є найменшою життєвою одиницею організму, так і слово виступає елементарною мовною одиницею, що забезпечує функціонування мовної системи. Обидва феномени є наріжними для своєї системи: клітина – для біологічної, а слово – для мовної.

У цьому підрозділі сконцентруємо увагу на розрізненні слова та терміна, тоді як у підрозділі 1.4. буде розглянуто лексичну проблематику. Питання *слова* та *лексики* нерозривно пов'язані з категоріями *терміна* та *термінології*. Функціонування слова у вузькому мовному середовищі надає йому специфічних ознак, відмінних від загальноповживаної лексики. Варто зазначити, що не кожне

слово може набути статусу терміна: лише за умови його використання в спеціалізованому контексті воно починає виконувати функцію номінативної одиниці певної галузі. У такому разі слово виходить за межі побутового вживання та набуває статусу терміна.

У цьому контексті слушною є думка Л. Томіленко, яка наголошує на нестабільності межі між термінами та загальновживаними словами, що має, насамперед, функційний характер [106, с. 16-17]. Наприклад, такі слова як *teeth*, *eyes*, *foot* функціонують у побутовій комунікації, тоді як лексеми *choanae*, *diploë*, *plexus* або словосполучення на кшталт *carotid groove*, *dorsum sellae*, *nasolabial sulcus* чи багатокомпонентні термінологійні одиниці на зразок *orbital surface of frontal bone* змінюють нейтрально-забарвлену стилістику комунікації на наукову, а отже, належать до вузькоспеціальної медичної термінології. Уживання аналогічних одиниць автоматично змінює стилістичне висловлення з нейтрального на науково-професійне.

У нашій роботі *вузькоспеціальні терміни* трактуємо як такі, що не мають чітко визначених аналогів для позначення специфічних понять, предметів, характерних лише конкретній галузі.

Отже, відмінність терміна від звичайного слова полягає в його обмеженій сфері застосування. Повсякденне вживання без спеціальної потреби не властиве термінові. Однак не лише це робить термін невід'ємним складником лексики будь-якої мови. Важливим є також те, що термін відзначається унікальністю в процесі номінації, позначає конкретне поняття. Пересічне слово не має змоги відтворити конкретний термін. Отже, для зображення поняття, позначеного терміном, зазвичай бракує аналога, хоч і не можна ставити під сумнів екзистенцію такого явища, як синонімія.

Т. Кравченко, І. Брецько та І. Бопко в праці «Методи та прийоми навчання термінологійної лексики у курсі англійської мови професійного спрямування для студентів спеціальності «Маркетинг» виділяють критерії, що відрізняють терміни від загальновживаної лексики. Вони вказують на однозначність,

точність, стислість, нейтральність, вмотивованість, системність та простоту, які вможлиблюють відмінність терміна від звичайного слова [49, с. 119].

Кількісні параметри також засвідчують особливий статус термінів. Зокрема А. Д'яков, Т. Кияк і З. Куделько в монографії «Основи термінотворення» стверджують, що в розвинених мовах кількість термінів значно переважає кількість загальновживаних слів. Дослідники підраховали, що наявні кілька мільйонів лексичних одиниць та вказали тенденцію постійного зростання їхньої кількості [25, с. 9].

Функційне призначення терміна полягає в точному зображенні поняття для потреб теоретичного пізнання та подальшого практичного використання. У зв'язку із зазначеним цінним є визначення О. Медведь, яка характеризує термін як когнітивну та мовну одиницю, що репрезентує ідеалізований об'єкт та функціонує в межах конкретної наукової терміносистеми [67, с. 6].

Окремої уваги заслуговує дослідження О. Васецької «Формальна та семантична варіантність синтаксичних термінів», у якому терміни розглянуто не як складник терміносистеми, а крізь призму семантичних нашарувань [8, с. 41, 48]. Авторка простежує їхню варіантність, аналізує синонімію термінів як елемент семантичної тотожності [8, с. 41] та підкреслює, що терміни виступають «носіями та зберігачами спеціальної інформації». Вона акцентує також увагу на проблемі класифікації об'єктів дійсності, яка ґрунтується на глибокому теоретичному осмисленні явища варіантності [8, с. 15].

Л. Томіленко зазначає, що в більшості наукових праць виокремлюють функцію терміна як спеціального слова чи словосполучення виражати певне поняття в межах конкретної галузі знань [106, с. 13].

Феномен перетворення загальновживаного слова в термін простежуємо в колективній монографії «Теорія терміна: конкретизація лексико-семантичних парадигм», в якій Г. Наконечна вживає формулювання «зміна статусу загальновживаної лексеми», пов'язуючи цей процес з явищем метафоризації. Науковиця наголошує, що чинники, які сприяють утворенню термінів

перенесення назв, виступають подібністю форми, розміру, розташування частин, функцій чи процесу [52, с. 15].

У зазначеній монографії З. Куньч визначає термін як «специфічну мовну одиницю, яка слугує назвою певного наукового поняття, визначає його і вказує на його місце в системі цієї науки» [52, с. 39].

Потрібно зауважити, що однією з основних функцій терміна є номінативна, яка забезпечує точне, конкретне й об'ємне відображення поняття в системі наукового знання.

Характерною особливістю слова, яке функціонує як термін, є здатність до граматичної трансформації. Це означає, що слово набуває або втрачає певних прагматичних можливостей у категорійному ряді. Наприклад, термін може бути обмежений частиною мови, охоплюючи вужчу специфіку зміни форми. Різні мови мають не тотожний арсенал та потенціал до зміни деяких аспектів слова в ролі терміна. Для англійської мови типовим є широкий спектр переходів слова з однієї частини мови до іншої, що відображає високу динамічність мовної системи.

Трапляються випадки, коли формальні ознаки не забезпечують однозначного визначення частиномовної належності терміна без урахування його значення. Наприклад, слово *proposal* за зовнішнім показником (суфіксом *al*, який зазвичай вказує на прикметник як частину мови, бо етимологічно запозичений з французького суфікса *al*) логічно було б віднести до прикметника, але насправді воно функціонує як іменник.

Схожі приклади засвідчують, що для інтерпретації термінів важливим є не лише їхній формальний, а й семантичний за контекстуальний аналіз.

Потрібно визнати, що терміни є невід'ємним складником лексичної системи мови, яка надає їй різноаспектного стилістичного забарвлення. Термінологійна лексика формує особливу підсистему наукового стилю з характерними ознаками, забезпечуючи унікальну сферу вживання відповідно до потреб галузі та специфіки предметної сфери діяльності в номінативному форматі.

Досліджуючи, наприклад, музичну терміносистему, С. Булик-Верхола справедливо визначає системність, тенденцію до одночасності, точність, дефінітивність, експресивну нейтральність, лаконічність як вимоги, що стосуються термінів. Також важливо, що представлені вимоги охоплюють будь-яку галузь знань. Посилаючись на її твердження, можемо перенести одну особливість термінів із суто музичної терміносистеми та застосувати в будь-якій науковій галузі: зокрема, особливість збереження певних рис у межах однієї визначеної системи чи лексико-семантичного поля. Отже, поза межами власної терміносистеми «терміни зазнають усіх тих впливів, що й загальнонавчана лексика» [52, с. 91].

Зауважимо, що серед істотних вимог до термінів потрібно виокремити їхню однозначність, хоч у реаліях терміносистем можна засвідчити існування та використання і багатозначних термінів.

Г. Наконечна підкреслює явище метафоризації як чинника формування термінологійної лексики [52, с. 29]. Отже, процес переходу слова в термін не є остаточним або єдиним, адже у мові функціонує також і зворотній процес. Цю думку підтримує Н. Овчаренко, наголошуючи на безперервності процесу взаємообміну між загальнонавчаною та термінологійною лексикою, що реалізується у формах термінологізації та зворотньої детермінологізації [78, с. 44]. Слова можуть брати участь у зміні стану залежно від оточення у формі загальних або вузькоспеціалізованих слів, словосполучень, виразів.

О. Васецька у своїй дисертації звертає увагу на модифікацію значення термінів, розглядаючи її як вияв розвитку поняттєвого мислення та появу «нових» мовних одиниць на позначення тих самих понять. На її думку, поняття є «абстракцією яка відображає загальні ознаки предметів і явищ, а також певним узагальненням, виявленим лише в сукупності зв'язків» [8, с. 47].

У нашому дослідженні *термін* розглядаємо як слово, «осемантизоване» спеціальним компонентом значення, що функціонує в межах обмеженого простору та є унікальною одиницею, здатною формувати власне лексико-семантичне поле.

Багатовіковий досвід поколінь акумулюється в лексиці, а саме в термінах, співвіднесених з конкретними сферами діяльності. У цьому вимірі термін постає як результат професійної практики та соціокультурного розвитку, невід’ємно пов’язаний з фаховою діяльністю людини. У зв’язку із цим слушною є думка, викладена в праці Г. Козуб та Дж. С. Кумар «Витоки медичної термінології у системі мовної підготовки майбутнього лікаря», яка доводить, що «засвоєння професійних знань не може відбуватись окремо від оволодіння мовою обраної професії, професійною мовою» [42, с. 56]. Сучасні тенденції розвитку спеціальної лексики підкреслюють їхню значущість у комунікації.

Н. Книшенко та Н. Нікуліна в статті «Теоретичні й практичні основи для різноаспектного дослідження спеціальної лексики» відзначають, що в умовах новітньої цивілізації властивості спеціальних лексем стають надзвичайно важливими в процесі професійної взаємодії [39, с. 222].

Отже, можна стверджувати, що слово та термін не є тотожними поняттями: слово постає універсальною одиницею мови, натомість термін – специфічною одиницею наукового (професійного) мовлення. У межах нашої роботи подальший аналіз буде зосереджено на словах як лінгвістичних одиницях, які в медичному контексті можуть функціонувати як терміни, зокрема через трансформацію їхньої семантики, функції та стилістичної належності.

1.2. Термінологія, терміносистема, термінознавство: базові поняття для вивчення медичної лексики

Як уже було зазначено вище, слова можна використовувати в різних сферах. У цьому разі вони набувають множинних значень, що групуються в семантичних полях та формують галузеву лексику. У цьому контексті слушною є думка Ю. Шереха, який підкреслює, що «слова в’яжуться між собою в групи відповідно до семантичних сфер, куди вони належать, відповідно до соціально-професійного середовища, з яким вони зв’язані, відповідно до свого стилістичного забарвлення» [112, с. 68].

Н. Книшенко, Н. Нікуліна акцентують увагу на тому, що немало науковців визнає доцільним розподіл слів на терміни та не терміни за їхнім семантичним значенням. Водночас дослідниці наголошують на дискусійності цього питання, оскільки не всі термінологи поділяють такий підхід [39, с. 224]. За Н. Книшенко та Н. Нікуліною, термінологійними одиницями є «мовні однослівні й неоднослівні одиниці лексичного рівня». Авторки обґрунтовують потребу комплексного аналізу термінів у різних аспектах словотвірного, граматичного, фонетичного, стилістичного та лексико-семантичного [39, с. 225].

У межах нашого дослідження спиратимемося на загальноприйняті поняття *термін*, *терміносистема*, *термінологія*, свідомо уникаючи використання проміжних номінацій на позначення прототермінів, квазітермінів, професіоналізмів тощо.

Очевидним є те, що термінологія не може функціонувати у відриві від мовної та професійної практики. Її фундаментальною ознакою є системність, що зумовлена зосередженням на певному колі понять і категорій.

У монографії «Основи термінотворення» А. Д'яков, Т. Кияк та З. Куделько надають три визначення терміносистеми, серед яких найбільш конкретним видається таке: «спеціальна лексика, що обслуговує певну галузь науки чи техніки (наприклад, «лінгвістична термінологія» тощо)» [26, с. 11]. Саме це тлумачення, на наше переконання, чітко окреслює межі функціонування фахової лексики. З огляду на це доцільним, на нашу думку, є оперування таким поняттям, як «медична термінологія», маючи на увазі замкнену терміносистему, яку складає спеціалізована медична лексика.

Інший підхід до тлумачення терміносистеми запропоновано О. Васецькою в монографії «Полілексія синтаксичних термінів української мови», де терміносистему визначають як сукупність одиниць, виокремлених на основі логіко-поняттєвих, когнітивних і дискурсивних критеріїв. Дослідниця наголошує на тісній кореляції термінологійних процесів із мовними моделями світу, що функціонують у часово-просторовому вимірі та репрезентуються в різних типах структурних і семантичних зв'язків [7, с. 30].

Ю. Попович та В. Бялик у науковій розвідці «Поняття термінології та терміносистеми в сучасній лінгвістиці» витлумачують терміносистему як «впорядковану множинність термінів із зафіксованими зв'язками між ними, що відображають зв'язки між термінованими поняттями» [85, с. 207]. Автори підкреслюють значення впорядкування, стандартизації та систематизації термінології, адже саме ці процеси сприяють формуванню терміносистеми.

У цьому контексті пропонуємо заповнити наявні наукові позиції, розглядаючи терміносистему як вияв «контекстної акцентуалізації мовної ситуації». Зазначене положення особливо актуальне для медичної термінології, в якій спостерігаємо високий рівень зумовленості, що пояснює її відносну замкненість і водночас функційну потребу для галузі.

У статті «Тематично-семантична диференціація медичних термінів англійської мови» зазначено, що проблема класифікації лексики на загальновживану та спеціальну має відносний характер, що значною мірою ускладнює питання дослідження термінології [110, с. 106].

Питання формування термінів у межах терміносистеми безпосередньо пов'язане з постійним розвитком словникового складу певної сфери діяльності. У контексті медичної термінології варто наголосити на її відкритості як системи, що динамічно поповнюється під впливом новітніх наукових досягнень і забезпечує репрезентацію раціоналістичної картини пізнання та практичне застосування результатів наукового прогресу, унаслідок чого формуються нові одиниці галузевого (медичного) лексикону.

Водночас терміни як лексичні одиниці характеризуються дериваційною розгалуженістю, що зумовлює утворення спільнокоренових термінів на основі спільного кореня та забезпечення номінації відповідного поняття і його репрезентацію в різних мовних категоріях, зокрема у формах різних частин мови.

Питаннями, пов'язаними з формуванням та функціонуванням спеціальної лексики, займається термінознавство. Витоки його становлення пояснює Т. Кияк, підкреслюючи, що складність у використанні специфічної лексики фахових мов зумовило потребу виокремлення термінознавства [37, с. 3].

Важливою є думка Л. Шеремети, яка визначає термін як центральну категорію термінознавства [111, с. 155]. Науковиця слушно наголошує, що предмет дослідження закладено вже в самому слові *термінознавство*, адже воно об'єднує поняттєвий та номінативний аспекти.

Значний внесок у розвиток української термінологійної науки здійснили А. Д'яков, Т. Кияк та З. Куделько, які вперше комплексно дослідили водночас як лінгвістичні, так й екстралінгвістичні чинники побудови та стандартизації термінів у національних терміносистемах. Дослідники проаналізували внутрішні та зовнішні форми терміна, виявили механізми термінологійного планування в соціолінгвістичному контексті, роль свідомого та підсвідомого втручання в мову для лексичної модернізації та стандартизації, а також дослідили явище мовних інтерференцій як соціолінгвістичного чинника у формуванні терміносистем [25, с. 9].

Екстралінгвістичні чинники докладно проаналізовано в праці «Теоретичні й практичні основи для різноаспектного дослідження спеціальної лексики». Автори Н. Книшенко та Н. Нікуліна виокремили серед них такі: цілеспрямоване термінологійне будівництво; нормалізаційна діяльність; вплив однієї національної термінології на іншу внаслідок міжнаціональних наукових зв'язків; взаємодія та взаємопроникнення терміносистем; ономасіологічні тенденції, зумовлені пошуком адекватних термінів; мовна політика в різні періоди історії розвитку галузі; пуристичні настрої; інтенсивне запозичення іншомовної термінології в добу співробітництва тощо. Науковці підкреслюють, що дослідження позамовних чинників є ключем до з'ясування стану термінології в конкретний історичний період та до прогнозування можливих напрямів її подальшої еволюції [39, с. 226].

За визначенням Т. Кияка, «предмет дослідження термінознавства – термін як єдність поняття і назви» [37, с. 3]. Утім, у сучасній термінологійній проблематиці наявна низка лакун, серед яких потрібно відзначити недостатнє теоретичне вмотивування вивчення спеціального лексичного складу. Н. Овчаренко в статті «Теоретичні передумови дослідження терміносистем»

звертає увагу на наявність прогалин у теоретичних передумовах дослідження термінології. Дослідниця актуалізує питання створення повної характеристики конкретної терміносистеми як умови її ефективного функціонування та практичного застосування [78, с. 43].

Крім зазначених імен, значний доробок у галузі термінознавства належить таким лінгвістам, як Г. Наконечна [75], А. Крижанівська [51], І. Кочан [47], Л. Симоненко [97], А. Ніколенко [77], М. Кабре [120], Г. Піхт та Й. Драскау [142] чий дослідження істотно вплинули на формування сучасних підходів до аналізу термінології.

Отже, термінологійне дослідження виступає ефективним інструментом для систематизації та впорядкування номінативних одиниць у межах спеціалізованих лексичних систем мови. Застосування концепції послідовного впорядкування термінів уможливорює глибше осмислення внутрішньої структури фахової терміносистеми, забезпечуючи теоретичне підґрунтя для подальших емпіричних спостережень. У цьому контексті теоретико-методологічний підхід постає як пріоритетний етап дослідження, що передує практичному аналізу термінологійного матеріалу, особливо в межах професійно орієнтованих лексичних систем. Виявлення недостатньо опрацьованих і фрагментарно досліджених аспектів термінологійної проблематики свідчить про наявність потенціалу для подальшого розвитку теоретичних засад та їхнього повноцінного впровадження в практику фахового мовлення.

1.3. Англійська та українська термінології: напрями досліджень

Оскільки термінологійні системи різних мов характеризуються спільними та відмінними закономірностями, то вважаємо доцільним звернутися до аналізу розвитку української термінології. Методологічні підходи, що використовують у дослідженнях терміносистем, є релевантними як для української, так і для англійської мов, оскільки групуються на універсальних принципах системності, структурності та функційності.

Одним з перших ґрунтовних досліджень вітчизняної термінології можна вважати працю «Нарис історії української граматичної термінології» А. Москаленка, у якій проаналізовано формування граматичної термінології української мови [74].

Вагомий внесок у дослідження термінології зробила Л. Томіленко, яка у своїй дисертації «Галузева термінологія в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови (лексико-семантичний та словотвірний аспекти)» [105] комплексно проаналізувала функціонування термінологічних одиниць у сучасних тлумачних словниках.

У монографії «Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови» обґрунтовано тезу про те, що «термінологія є автономним сектором будь-якої мови, що тісно пов'язаний із науковою, професійною діяльністю» [106, с. 9], визначаючи термінологію як «сукупність спеціальної лексики, яка використовується в певних царинах людської діяльності» [106, с. 13].

Аспекти функціонування термінології в освітньому процесі розкрито в праці І. Кочан «Українське термінознавство вчора, сьогодні, завтра». Науковиця наголошує, що термінологія формує підґрунтя професійних компетентностей фахівців, оскільки оволодіння спеціальністю передбачає засвоєння нормативної спеціальної лексики та вміння застосовувати її в професійній діяльності. Крім цього, підкреслено, що термінологія «стає для студента основою його професійних навичок на рівні фахової комунікації» [48, с. 50].

Проблеми розвитку термінології в контексті глобалізаційних трансформацій проаналізовано в колективній монографії І. Казимирової, Л. Халіновської та Н. Яценко «Наукова термінологія: проблематика, пошуки, перспективи». Дослідниці акцентують увагу на динамічному інтернаціональному характері термінологічної лексики, що зумовлено посиленням міжкультурної інтеграції у сфері наукового знання. Авторки, зокрема, підкреслюють, що глобалізаційні процеси сприяють уніфікації

терміносистем, що водночас актуалізує потребу їхньої адаптації до національних мовних моделей [34, с. 50].

Серед дисертаційних робіт, присвячених питанням української термінології, потрібно відзначити працю В. Захарчин «Українська мовознавча термінологія кінця XIX – початку XX ст.» [31], у якій здійснено історичний аналіз становлення синтаксичної терміносистеми.

Д. Якимович-Чапран охоплює період аналізу української лексики, що значно передує XIX ст., а саме XVI–XVII ст., щодо вивчення слів та словосполучень на позначення мовознавчих понять [115, с. 2].

Частково заповнює прогалину у вивченні проміжного періоду стаття І. Денисовець «Становлення та розвиток словотвірної термінології української мови у граматиках XVI – першої половини XX ст.», у якій простежено шляхи поступу терміносистеми словотвору та окреслено його основні етапи в контексті еволюції граматичної термінології загалом [21, с. 77].

Комплексний підхід до вивчення граматичної терміносистеми демонструє О. Медведь у дисертації «Українська граматична терміносистема (історія та сучасний стан)» (2001), у якій поєднано синхронний та діяхронний аспекти аналізу [52]. Особливу увагу привертає праця Н. Ляшук «Лексична та концептуальна багатозначність лінгвістичної термінології в українській мові», в якій проведено аспектний аналіз семантичної багатозначності термінів [65]. Серед інших дослідників відзначимо також доробок таких науковців як В. Ващенко [11], О. Горда [17], Л. Фурсова [108], Т. Козлова [41], Р. Микульчик [68].

На думку І. Казимирової, Л. Халіновської, Н. Яценко, важливим напрямом сучасних термінологійних досліджень є встановлення оптимального балансу між запозичанням іншомовних і формуванням власних національних терміносистем [34, с. 52], що сприяє гармонізації міжнародної наукової комунікації.

З огляду на глобалізаційні процеси особливої актуальності набуває вивчення іншомовних запозичень, зокрема тих, що походять з англійської мови, яка відіграє роль універсальної мови міжнародної науки. Дослідження

термінології в контексті запозичень становить один із ключових аспектів сучасного термінознавства, оскільки саме аналіз етимологічних зрушень уможлиблює з'ясування механізмів формування спеціальної лексики. Питання походження термінів є надзвичайно важливим для визначення шляхів становлення та розвитку лексичних засобів, що позначають наукові, технічні та професійні поняття.

Варто підкреслити, що інтенсивне проникнення англومовних термінів у національні терміносистеми зумовлює не лише кількісні зміни в складі спеціальної лексики, а й трансформацію структурно-семантичних характеристик термінологічних одиниць. Саме тому дослідження процесів запозичення постає важливим складником аналізу динаміки терміносистем.

Значний внесок у розроблення цієї проблематики зроблено в роботі «Національні та інтернаціональні компоненти в сучасних терміносистемах», в якій обґрунтовано ідею взаємодії національного та інтернаціонального начал у процесі формування термінологічних систем сучасних мов. У цьому дослідженні наголошено, що гармонізація між власними та запозиченими елементами терміносистеми є потрібною умовою її стабільності й функційної ефективності [96].

Важливим для розуміння структури термінологічного складу української мови є також автореферат дисертації Т. Михайлової, у якому дослідниця виокремлює три базові різновиди термінологічної лексики – терміни, номенклатурні знаки та професіоналізми [71, с. 5]. Такий підхід уможлиблює комплексне студіювання терміносистеми як багаторівневого утворення, у якому запозичені елементи взаємодіють із власне національними, формуючи цілісну структуру науково-професійного мовлення.

Компаративний аналіз термінологічних систем різних мов становить важливий напрям сучасного термінознавства, оскільки він дає змогу простежити спільні та відмінні риси у структурі, семантиці та функціонуванні спеціальної лексики. Релятивність пізнання та мовного відображення дійсності зумовлює специфіку термінологічних систем кожної мови, що відбиває відмінності

у світоглядних моделях, культурних традиціях і когнітивних стратегіях мовців. Отже, вивчення термінів у порівняльному аспекті сприяє глибшому розумінню закономірностей формування мовної картини світу та взаємозв'язків між різними лінгвокультурами.

Термінологійна система будь-якої мови, попри її національну специфіку, виявляє низку універсальних закономірностей, характерних спеціальній лексиці загалом. Саме тому доцільним є порівняння історично пов'язаних мов, зокрема англійської та української, що мають спільне праіндоєвропейське походження. Такий підхід дає змогу з'ясувати не лише етимологічну спорідненість, а й виявити закономірності їхньої диференціації у розвитку, сформованих під впливом різних культурних і наукових традицій.

Показовим прикладом застосування компаративного лінгвістичного методу є дисертаційна праця Л. Рогач «Семантична основа лінгвістичних термінів в українській та англійській мовах», у якій здійснено порівняльний лексико-семантичний аналіз лінгвістичної термінології двох мов. Авторка обґрунтовує структурно-семантичні паралелі між українськими та англійськими термінами, виявляючи спільні моделі номінації, а також семантичні розбіжності, зумовлені специфікою національних мовних систем [89].

Зауважимо, що дослідження латинських лексичних одиниць безпосередньо пов'язане з аналізом англomовної медичної термінології, оскільки лексеми латинського походження формують вагомий пласт професійної медичної лексики та відіграють важливу роль у структурі сучасної терміносистеми. Проблематику латинських лексем досліджували такі науковці як Т. Осипова [79], С. Любич [63], С. Міхно та О. Нефедченко [73].

Отже, компаративний підхід у термінознавчих дослідженнях є надзвичайно перспективним, оскільки дає змогу виявити глибинні типологічні зв'язки між мовами, окреслити напрями взаємовпливу й визначити універсальні закономірності формування наукової лексики.

Вагомий внесок у розвиток теорії термінотворення зроблено в колективній

монографії А. Д'якова, Т. Кияка та З. Куделько «Основи термінотворення: семантичні та лінгвістичні аспекти», у якій автори наголошують, що термінологійна лексика посідає важливе місце в лексичному складі будь-якої розвиненої літературної мови. Науковці переконані, що частина лексикону є динамічною, адже постійно поповнюється новими одиницями, формуючи сегмент словникового складу, що зазнає найінтенсивнішого розвитку [25, с. 119].

Оскільки сучасна наука характеризується високим рівнем спеціалізації, ефективне вивчення термінологійних систем потребує розподілу сфер між окремими науковцями. Це зумовлює багатовекторність, у межах якої аналізують специфіку термінологійних одиниць, характерних різним галузям знань. Різноманіття пояснюють різними контекстами функціонування, адже кожна галузь формує власне термінологійне поле зі структурно-стилістичними особливостями. Отже, термінологійна лексика виступає складником будь-якої терміносистеми, і її вивчають з урахуванням належності до певної мовної сфери знань.

У межах англійської мови термінологійні дослідження наявні в низці галузей, зокрема, юридичній, економічній, технічній тощо. Одним з найгрунтовніших опрацьованих напрямів постає юридична термінологія. Серед праць вирізняються дослідження М. Гумовської «Англійська юридична термінологія в економічних текстах: генезис, дериваційні та семантико-функційні аспекти» [18], І. Сапожник «Номінативно-когнітивні та семантико-дискурсивні характеристики термінів комерційного права в сучасній англійській мові» [93], О. Минзак «Юридичні терміни-антоніми в англійській мові: структурно-семантичний та функційний аспекти» [69]. У зазначених працях простежена закономірність оновлення юридичної терміносистеми англійської мови, що зумовлено як розвитком права, так і впливом економічного чинника.

Дослідження англомовної лексики охоплює різноманітні наукові напрями. Зокрема, А. Левицький аналізує роль категоріальної семантики у забезпеченні функціонування номінативних одиниць сучасної англійської мови [55], С. Остапенко та Є. Чемодурова здійснюють етимологічний аналіз афіксів

англійської мови [80], Н. Солошенко-Задніпровська розглядає конверсію як продуктивний спосіб словотворення сучасної англійської мови (на матеріалі рекламних текстів) [101], Н. Дячук та А. Білоусова вивчають використання синонімів в англomовній прозі та особливості їх перекладу [24]. Серед закордонних науковців суттєвий внесок здійснили М. Гаспельмат [130], Р. Гікі [132] та ін.

Отже, галузеві дослідження термінологійної лексики дають змогу простежити не лише структурно-семантичні особливості термінів, а й механізми їхньої адаптації до потреб конкретного фахового середовища. Такий підхід забезпечує комплексне розуміння закономірностей розвитку терміносистеми в синхронному та діахронному аспектах.

1.4. Роль лексикології у структурному та семантичному аналізі медичної лексики

У межах попередніх розділів ми окреслили фундаментальні теоретичні підходи до розуміння лексичних одиниць – *слово*, *термін* та *термінологія*. Ці положення створюють потрібну методологічну основу для розгляду ключового феномена даного дослідження – *лексики*, і зокрема медичної лексики. У мовознавстві поняття *лексика* посідає центральне місце, оскільки вона виступає базовим рівнем мовної системи, що репрезентує змістовий, культурний і когнітивний потенціал мови. Водночас трактування поняття *лексика* в наукових працях є багатоплановим і залежить від методологічних засад конкретного дослідника.

У монографії за редакцією Л. Струганець «Лексика на перетині наукових парадигм» зазначено, що лексика мови становить систему, а не просту сукупність слів [57, с. 6]. Такий підхід відбиває структурно-функційне розуміння лексики як упорядкованого комплексу одиниць, між якими наявні певні семантичні, дериваційні та синтагматичні зв'язки [57, с. 6]. Отже, лексику розглядають не як статичний набір елементів, а як динамічну систему, що

постійно оновлюється внаслідок суспільного, культурного та наукового розвитку.

У західному мовознавстві поняття лексики має схоже тлумачення: у праці «Dictionary of Lexicography» Р. Хартманн та Дж. Джеймс розуміють її як сукупність слів, уживаних у мові, окремим мовцем або зафіксованих у словнику» [129, с. 154]. Аналогічної позиції дотримується З. Куньч, яка наголошує на подвійній природі поняття лексики: «лексика – це і розділ мовознавства, і сукупність слів певної мови» [52, с. 46]. Таке тлумачення поєднує структурно-семантичний і теоретико-методологічний аспекти, розглядаючи лексику одночасно як предмет дослідження і як об'єкт аналізу.

У свою чергу Т. Головач у дослідженні «Екзотизми як маркери міжкультурної комунікації» зазначає, що «розвиток словникового складу є показовою мірою розвитку суспільства» [16, с. 25].

Власну позицію в межах цього дослідження формуємо в такий спосіб: *лексичний склад* мови доцільно розглядати як темпоральний показник історії мислення певної мовної спільноти, оскільки він відображає поступове накопичення знань, категорій і понять, що формують колективну мовну свідомість.

Поняття лексики як складної багаторівневої системи обґрунтовує Ф. Попеску у праці «A Paradigm of Comparative Lexicology», наголошуючи на тому, що «словниковий склад мови є надзвичайно складною галуззю, яка охоплює всі її слова з їхньою етимологією, структурною, семантичною, історичною, стилістичною та граматичною інформацією» [143, с. 3]. Авторка також підкреслює контекстну зумовленість цього поняття, пов'язуючи його з кількісним обсягом лексичних одиниць та їхньою здатністю відображати рівень знань, досягнутий індивідом або суспільством у певний історичний момент» [143, с. 3, 4].

Отже, лексичний склад є не лише сукупністю словникових одиниць, а й складною, змінною системою, яка відображає світогляд, культурний досвід і когнітивні процеси носіїв мови. Його розвиток зумовлений постійними

змінами в мовних процесах, що здебільшого ведуть до трансформації понять, категорій і моделей сприйняття світу. Саме тому аналіз лексики як динамічного феномену становить важливу передумову для глибшого розуміння еволюції термінологічних систем та мовної картини світу загалом.

У цьому контексті важливе місце посідає лексикологія. У наукових дослідженнях є така уточнена дефініція: «Лексикологія як наука про словниковий склад мови вивчає слово у всіх аспектах – від визначення слова та його меж, його вмотивованості – фонетичної, морфологічної, семантичної – до особливостей стилістичної структурованості словника» [86, с. 6]. Відповідно, лексикологія охоплює як системний опис лексики, так і вивчення її функціонування в різних стилістичних і комунікативних контекстах. Узагальнене трактування подано в «Oxford Learner's Dictionaries», де її визначено як «the study of the form, meaning and behaviour of words» (9); акцент на «поведінці» слова підкреслює здатність мовних одиниць варіювати свої формальні семантичні характеристики залежно від контексту.

З урахуванням наведених підходів лексикологію у межах цього дослідження пропонуємо розглянути як своєрідну «анатомію». Подібно до того, як анатомія вивчає живі органи, клітини, тканини в організмі людини, так лексикологія аналізує живі елементи мовної системи – слова, що перебувають у постійній взаємодії одне з одним. Такий підхід вможливорює тлумачення лексики як динамічної, органічної системи, у якій кожна одиниця виконує певну функцію і змінюється під впливом комунікативних та міжкультурних чинників.

Лексикологія як наукова дисципліна відіграє ключову роль у систематизації та збереженні лексичного фонду мови, забезпечуючи теоретичне підґрунтя для укладання словників і фіксації функціонування слів, словосполучень та фразеологічних одиниць; водночас вона відображає динаміку мовних змін, зокрема процеси архаїзації та неологізації. Термінологія, як складник лексичної системи, також характеризується відкритістю й еволюційністю: одні одиниці виходять з активного вжитку, інші постають у відповідь на суспільні, наукові й технологічні потреби, формуючись як

унаслідок індивідуальної творчості, так і завдяки колективній мовній практиці та цілеспрямованій терміновірній діяльності фахових спільнот.

Отже, у контексті теми цього дослідження – медичної лексики кінця XX – початку XXI ст. – роль лексикології полягає в тому, що вона створює структурно-семантичний каркас для аналізу спеціалізованої терміносистеми, дає змогу виявити компонентний склад медичних термінів (корені, префікси, суфікси), визначити моделі словотворення та простежити механізми їхніх семантичних трансформацій у процесі розвитку медичної науки й професійної комунікації. У цьому аспекті лексикологія виступає як методологічна база, що забезпечує надійне оперття для дослідження і класифікації медичної лексики, а також для виявлення еволюційних тенденцій у формуванні термінологійного корпусу медичної науки в умовах інтенсивного розвитку міждисциплінарної комунікації.

1.5. Медична лексика як специфічна частина загальної англійської лексичної системи

Перш ніж перейти до визначення медичної лексики, доцільним є стислий огляд поняття фахової термінології, оскільки саме вона безпосередньо пов'язана з певною галуззю знань і відбиває специфіку її предметного поля. Кожна наукова дисципліна формує власну терміносистему, яка забезпечує точність, однозначність і стандартизування професійної комунікації.

У контексті розмаїття галузей, у межах яких можливе вивчення термінології, варто згадати дослідження «Термінологійно-правовий фонд української мови: проблеми методології дослідження», в якій Н. Артикуца вперше вказує на юридичне термінознавство та термінографію як нові спеціалізовані напрями вивчення термінологійно-правового фонду української мови [1]. З урахуванням того, що юридична царина в цьому разі постає як приклад функційно опрацьованої та поняттєво структурованої терміносистеми, вважаємо за доцільне розглядати її як репрезентативну модель для аналізу інших

фахових сфер. Зокрема, це вможлиблює зіставний підхід до вивчення медичної терміносистеми, яка, попри свою складність і міждисциплінарність, також виявляє ознаки системності, внутрішньої ієрархії та стилістичної специфіки.

Сучасна лінгвістика виявляє посилене зацікавлення у вивченні спеціалізованих мовних підсистем, серед яких особливе місце посідає термінологія. Однією з найрозвиненіших і водночас найскладніших терміносистем є медична, що відбиває наукову картину світу в галузі медицини та суміжних наук. Актуальність дослідження медичної лексики зумовлена зростанням обсягів фахової комунікації, потребою стандартизації термінів і прагненням до уніфікації термінологійних систем у міжнародному контексті.

Як стверджує Л. Конопляник у праці «Основні способи творення англійської науково-технічної термінології (на прикладі фізичних термінів)», особливість таких термінів полягає в тому, що вони формуються безпосередньо у процесі виробничої та наукової діяльності, а її основним середовищем функціонування є професійне коло фахівців галузі [43, с. 149].

У процесі тлумачення медичної термінології в межах нашої наукової розвідки доцільно оперувати дефініцією, запропонованою О. Матвіяс у праці «Структура комплексних термінів у медичній терміносистемі англійської мови». Згідно з думкою дослідниці, медична термінологія постає як спеціалізована мовна система, що слугує для позначення частин і функцій людського тіла, опису патологічних станів, а також фіксації діагностичних і терапевтичних процедур [66, с. 171]. Крім того, медична термінологія охоплює сферу термінотворення, яка відіграє ключову роль у формуванні фахового лексикону.

Зазначимо, що медична галузь безпосередньо пов'язана з людиною як біосоціальною істотою, що зумовлює потребу в точній, системній та уніфікованій номінації складних фізіологічних, патологічних і лікувальних процесів. Водночас медична термінологія функціонує не як монолітна система, а як сукупність численних підсистем (анатомійна, фармакологічна, клінічна тощо), які перебувають у взаємодії як між собою, так і з іншими фаховими сферами (біологія, хімія, фізіологія, технології тощо). Такий підхід створює

підґрунтя для міждисциплінарного аналізу, що є особливо актуальним в умовах сучасного наукового поступу.

Дослідження медичної лексики англійської мови неминуче передбачає урахування її специфічних рис. Однією із ключових характеристик є професійне спрямування. Медичні терміни використовують у фаховому середовищі для точного позначення процесів, явищ і предметів, потрібних для діагностики, лікування. Важливою є також потреба в оперативній та однозначній номінації медичних понять, що забезпечує ефективну комунікацію між лікарями різних спеціальностей.

З функційного погляду медична термінологія вкрай важлива і є невід'ємним інструментом професійної комунікації у сфері охорони здоров'я, оскільки виконує роль ефективного інструменту для виконання широкого кола практичних і теоретичних завдань. Передусім вона забезпечує точне позначення предметів, процесів і явищ, пов'язаних зі станом здоров'я людини, діагностикою, лікуванням і наданням екстреної допомоги.

Можна стверджувати, що медична лексика має вузькоспеціалізований характер і функціонує переважно в межах професійної комунікації. Вона не є типовою для повсякденного мовлення, що зумовлює її обмежене використання в побутовій комунікації.

За своєю структурою, медична лексика є досить складною. Як зазначає Дж. Банай у праці «An Introduction to Medical Terminology», для медичних термінів характерні непропорційна звукова структура та високий рівень морфологійної складності. Дослідник наголошує, що такі слова часто мають подовжену форму, яка може створювати в неспеціалістів емоційне сприйняття з відтінком негативної реакції. Попри це, саме складність і багатокомпонентність є ознакою системності та точності медичної термінології. Дж. Банай слушно підкреслює: «Знання значень частин медичного терміна допомагає розуміти медичну лексику загалом» [118, с. 1], що засвідчує важливість морфемного аналізу термінів для їхнього адекватного розуміння.

Отже, медична термінологія як фундаментальний елемент, що забезпечує повноцінне функціонування медичної галузі, слугує інструментом професійної взаємодії фахівців і гарантує точність фахової комунікації. Без чітко структурованої термінологійної бази неможливе належне здійснення лікувальної, діагностичної чи наукової діяльності у сфері охорони здоров'я.

Значення медичної термінології як глобального феномену витлумачено в праці Г. Козуб і Дж. С. Кумара, в якій наголошено: «Медична термінологія, якою володіє лікар, є продуктом світової співпраці різних цивілізацій та культур, міжмовних взаємин, запозичень та трансформацій, які діяли протягом тисячоліть» [42, с. 56]. Такий підхід акцентує на багатокомпонентному характері медичної лексики, що сформувалася на перетині мовно-культурного досвіду різних народів. Інтернаціональний статус медичної термінології зумовлений як об'єктивною потребою в уніфікованій фаховій мові, так і глобальним характером сучасної медичної науки.

Постійний розвиток медичної науки зумовлює динамічність і безперервне оновлення термінологійної системи. Високий рівень суспільної значущості цієї сфери накладає додаткові вимоги до точності, інформативності та семантичної адекватності медичних термінів. Відтак, кожен термін повинен максимально відображати сутність позначуваного поняття чи предмета, бути однозначним у межах професійного вжитку та відповідати принципам термінологійної системності.

Досліджуючи медичну термінологію, потрібно враховувати, що вона є невід'ємним складником загальної лексичної системи певної мови. У межах цього дослідження увага зосереджена на англійській медичній термінології, яка вирізняється високим рівнем системності, а також значним історичним і міжкультурним нашаруванням. Її формування та розвиток відбувалися під впливом античної термінологічної традиції (насамперед грецької та латинської мов), що зумовило універсальний характер багатьох термінів і забезпечило змогу їхнього міжнародного використання в сучасній науковій та клінічній практиці.

Важливо наголосити, що медична термінологія має внутрішню диференціацію, адже складається з окремих підсистем (або «підтермінологій»), які відображають специфіку окремих галузей медицини. Зокрема, виділяють терміносистеми анатомії, фармакології, хірургії, мікробіології, епідеміології, онкології, психіатрії, а також новітніх напрямів, таких як медична інформатика чи біотехнологія. Отже, медична термінологія є ієрархічно організованою системою, у якій кожен рівень має власні закономірності термінотворення, проте всі вони об'єднані спільними принципами номінації.

У межах нашого дослідження запропоновано власну класифікацію галузевих терміносистем, що вможливило структуровано розглянути профільні лексеми відповідно до їхнього семантичного поля, функцій та сфери вживання. Такий підхід сприяє комплексному аналізу медичної лексики як багаторівневої системи, де взаємодіють загальнонаукові, професійно-спеціалізовані та субгалузеві елементи.

Медична термінологія має широкий спектр застосування і постає одним з найдинамічніших пластів сучасної лексики. Її розвиток зумовлений не лише потребами медичної науки, а й соціокультурними чинниками, адже вона відіграє вагомую роль у забезпеченні ефективної комунікації між науковцями, фахівцями та суспільством загалом. Вона має потенціал до безперервного оновлення, сприяє пізнанню навколишнього світу, покращенню якості життя людини та збереженню довкілля.

Дослідження фахової термінології, зокрема й медичної, потребує функційної диференціації лексичних одиниць через трансформацію загальнонавчальної лексики в спеціалізовану, що й окреслює подальший напрям аналізу.

Вектор переходу загальнонавчальних слів у статус медичних термінів в англійській мові. Мова як система є динамічним утворенням, що постійно зазнає змін, оновлення та функційного перепрофілювання окремих елементів. Однією з характерних ознак цієї динаміки є здатність лексичних одиниць змінювати свій статус, переходячи з одного лексико-семантичного класу до

іншого. Такий процес особливо виразно спостерігається в умовах термінологізації – тобто трансформації загальноживаних слів у терміни, характерні для певних фахових галузей, зокрема медичної.

Перехід одиниці зі статусу загальномовної до термінологічної супроводжений звуженням або уточненням семантичного обсягу, а також зміною її функційного призначення. У контексті професійного мовлення активується здатність лексеми набувати вузькоспеціалізованого значення, релевантного певному науковому або прикладному мовному дискурсі. Така трансформація засвідчує не лише адаптацію мовної одиниці до нових умов функціонування, а й участь мови в когнітивному упорядкуванні знань у межах фахової сфери.

Показовим у цьому контексті є приклад англійської лексеми *down* (1). У загальномовному вжитку вона означає напрям руху вниз. Проте в психологійній терміносистемі набуває додаткової семантики, що відображає емоційний або психічний стан суб'єкта. Зокрема, *to feel down* використовують для опису депресивних або пригнічених станів. У цьому разі не спостерігаємо радикальної зміни значення – відбувається розвиток і конкретизація первинного смислу, який перенесений у сферу психологійної інтерпретації. Приклад *down* демонструє природність і відносну легкість переходу загальноживаного слова до класу спеціальних термінів через метафоричне або контекстуальне переосмислення.

Іншим прикладом семантичної трансформації є дієслово *to draw* (1). У загальноживаному значенні воно означає «креслити, малювати», проте в медичному контексті набуває спеціалізованого змісту – «пускати кров», «брати кров для аналізу». У психологійній підсистемі термінології *to draw* може означати «привертати увагу» (*to draw attention*). Отже, можна констатувати, що багатозначність англійських дієслів почасти розширюється завдяки професійній переінтерпретації, зокрема в медичній галузі, де лексеми набувають нових змістових відтінків унаслідок функційного переосмислення.

Схожим є приклад слова *dimness*. У загальновживаному контексті – це «тьмяність», «неясність», однак у медичному мовленні відбувається семантичне звуження, і лексема набуває значення «ослаблення зору», тобто стає медичним терміном, пов'язаним з характеристикою фізіологічного стану людини.

Аналогічну модель спостерігаємо у випадку прикметника *diurnal* (1), який у загальновживаному сенсі є синонімом до *daily* «щоденний». Проте в науковій комунікації, зокрема в ботаніці, *diurnal* набуває термінологічного статусу, позначаючи квітки, що відкриваються або виділяють аромат у світлу пору доби. Як видно, межа між загальновживаним і спеціальним словом є умовною, а сам процес переходу визначає контекст уживання та комунікативна настанова.

Отже, перетворення загальновживаного слова на термін є результатом поступової семантичної спеціалізації, під час якої слово й набуває нових ознак, зумовлених професійним контекстом. У цьому разі воно може зберігати зв'язок з первинним значенням, але його функційна роль у мовленні змінюється – із засобу загальної номінації воно перетворюється на елемент терміносистеми, що забезпечує точність і стандартизованість професійної комунікації.

У третьому розділі розглядатимуться комбінації словосполучень медичних термінів в англійській мові кінця XX – початку XXI ст. із застосуванням спеціальної класифікації. Для зручності позначення в аналізі використовуватимуться такі дефініції: *загальновживане слово* – для загальновживаної лексики; *фахове слово* – для лексем, що функціонують у професійно-науковій сфері; *медичне слово* – для термінів, властивих суто медичній царині.

1.6. Комплексний лінгвістичний підхід в дослідженні англомовної медичної терміносистеми

Медичну термінологію, як і інші терміносистеми, можна розглядати як одну цілісну систему, а також як складник ширшої мовної системи. Її функціонування та структурна організація відображають закономірності

розвитку спеціальної лексики загалом, що зумовлює потребу вивчення медичних термінів у міждисциплінарному аспекті – лінгвістичному, когнітивному, соціальному та комунікативному.

З огляду на це варто звернутися до дисертаційної роботи Н. Поліщук, у якій, хоч медична царина й не є основним об'єктом дослідження, але вона гармонійно інтегрована в контекст аналізу сучасної газетної мови, зокрема медичної термінології в ній. Дослідниця акцентує увагу на її негативно-оцінному потенціалі в масмедійній комунікації, пояснюючи це яскраво вираженою пейоративною оцінкою [83, с. 114]. Це спостереження є релевантним для сучасної лінгвістики, адже вживання медичних термінів у немедичних контекстах почасти зумовлює появу метафоричних чи емоційно забарвлених значень, що змінюють первинну семантику слів.

Підкреслимо, що проблематика теоретичного осмислення медичної термінології ґрунтовно висвітлена в праці Л. Шеремети «Теоретичні основи дослідження медичної термінології: поняття про термінознавство», де авторка пропонує багаторівневу класифікацію напрямів досліджень у термінознавстві, виокремлюючи теоретичний, прикладний, загальний, галузевий, типологійний, порівняльний, семасіологійний, ономасіологійний, історичний, функційний, когнітивний або гносеологійний [111, с. 155].

Відповідно до наведеної класифікації дослідження медичної термінології в цій роботі належить передусім до галузевого напрямку, адже об'єктом аналізу є лексико-семантичні та комунікативно-функційні особливості термінів у межах певної професійної сфери – медицини. Окрім того, послуговуємося додатково порівняльним вектором у контексті зіставлення аналогічних явищ, процесів між англійською та деякими іншими мовами, а також теоретичним, загальним та історичним.

Прикладний аспект дослідження представлено переважно в четвертому розділі, де обґрунтовано інноваційну методологію розроблення медичної терміносистеми, зокрема, психологічного спрямування. У цьому розділі розкрито мотивацію, доцільність, виняткову актуальність і практичну

значущість неологічної термінології для потреб медичної царини загалом, що зумовлено створенням цілісної реалістичної системи номінації понять, явищ, предметів тощо.

Медична термінологія як окремий предмет лінгвістичних студій має широку традицію наукового опрацювання, що підтверджено численними працями різних форматів. Серед навчально-довідкових видань варто відзначити «Анатомійний українсько-латинсько-англійський словник-довідник» К. Дюбенко [23], «Сучасна українська спортивна термінологія» І. Пущиної та В. Зайцевої [88], що засвідчує міжгалузеву інтеграцію медичної та спортивної лексики, а також «Тестування рухових здібностей школярів» Л. Сергієнка [95], у якій окреслено специфіку галузевого термінотворення на перетині медичної та педагогічної проблематики.

Питання дослідження англомовної медичної термінології становить окремий напрям сучасного термінознавства, який поєднує лінгвістичні, перекладознавчі та комунікативні підходи. Більшість попередніх наукових розвідок, присвячених медичній лексиці загалом, не мають безпосереднього фокусу на англомовних терміносистемах. Водночас аналіз саме англійських медичних термінів є важливим у контексті глобалізації наукового мовного простору, адже англійська мова виконує функцію міжнародної мови в галузі науки, освіти і зокрема медицини.

Медична термінологія становить об'єкт дослідження у роботах В. Левченко і Р.-Ю. Перхач Р. [56], В. Агарда та Г. Гау [116], Д.-Е. Чабнер [121], К. Вермут і Г. Верплатсе [153], І. Козоріз та А. Куцак [40]. Медичну мову вивчали закордонні науковці Дж. Дірккс [124] та Г. Вульф [154]. Медична термінологія у навчальному контексті була досліджена у роботі К. Сенд-Джеклін «The impact of medical terminology on readability of patient education materials» [147], О. Петрової та Н. Попової «До питання про навчання англійської медичної термінології» [81].

До наукових публікацій, присвячених окремим аспектам медичної термінології, належить «Унормованість термінів з ортопедичної

стоматології. Український стоматологійний альманах» Т. Лещенко [59], у якій порушено проблему стандартизації термінів у вузькоспеціалізованій медичній підсистемі.

Важливе місце серед досліджень посідають дисертаційні роботи, присвячені лексико-семантичним і словотвірним аспектам медичних термінів. Зокрема, Т. Лепеха в дисертації «Лексико-семантичні та словотвірно-структурні особливості судово-медичної термінології» [58] вивчає структурні моделі терміноутворення та їхню системну організацію в спеціалізованому професійному мовленні. Це дослідження окреслює важливі орієнтири для подальшого аналізу галузевої термінології в сучасному мовознавстві.

Своєю чергою Л. Застріжна досліджує лексико-семантичні та структурно-граматичні особливості англійської медичної термінології загалом [30], В. Пушина та А. Сітко студіюють семантичний спосіб термінотворення англійської медичної термінології як проблему перекладу [87], а Ю. Лисанець та К. Гаврильєва – структурну типологію епонімів у медичній англійській мові [137].

Проблематику студіювання фармацевтичних текстів розглянуто в дисертації А. Боцмана «Структурно-семантичні та прагматичні особливості фармацевтичних текстів (на матеріалі англomовних інструкцій до вживання лікарських препаратів) [6]. Окремої уваги потребує проблематика, пов'язана з пандемією COVID-19. Різні аспекти цього об'єкта вивчали Л. Лю та Г. Лінк [136], С. Мео, А. Абухалаф і А. Аль-Омар [139], М. Рафі [146], Г. Хацер та В. Жаворонкова [109]. Серед дослідників медичної терміносистеми відзначимо також доробок таких науковців як М. Шумило [148], М. Кухарчишин [53], В. Лобанова [62], О. Гордієнко [128], Ф. Мунгра [140] та ін.

Окреслюючи місце медичної термінології в загальній парадигмі вивчення спеціальної лексики, варто звернутися до спільної праці С. Радецької та О. Мазур «Medical terminology in translation training: functional and stylistic aspects», в якій авторки акцентують на тому, що пізнавально-інформативна та доказова функції становлять основу наукового стилю мовлення, а термінологійність виступає його

домінантною ознакою в межах медичної комунікації. Згідно з висновками дослідниць, медичне термінологійне поле є стратифікованим: воно охоплює як загальнонаукову, так і спеціалізовану лексику, що вказує на складну багаторівневу структуру медичної мови та потребу її диференційованого аналізу [145, с. 36, 37].

Серед праць, присвячених системному аналізу англomовної медичної термінології, заслуговує на увагу стаття А. Косенко «Основні характеристики англійської медичної термінології» у якій авторка узагальнює структурно-семантичні риси терміносистеми, окреслює її історичний розвиток і принципи термінотворення [44]. Окремий акцент зроблено на питанні системності, багаторівневої організації термінів, а також впливі латинських і грецьких етимологічних джерел на формування англійського медичного лексикону.

Важливим для нашого дослідження є аналіз перекладних аспектів англomовної медичної лексики, зокрема метафоризованих термінів. У статті В. Крамар та І. Баранець «Аспекти перекладу англійських медичних метафоричних термінів українською мовою» авторки розглядають явище метафори як один із продуктивних механізмів термінотворення в медичному мовленні. Дослідники визначають медичні метафори як слова або словосполучення, ужиті в переносному значенні для позначення медичних понять за схожістю ознак чи функцій. Вони пропонують два основні способи перекладу медичних мовних термінів-метафор:

- метафоричний переклад, коли зберігається образний складник терміна (напр., *splanchnic wall* «стінка внутрішнього органа»);
- неметафоричний переклад, що передає зміст нейтральним, дескриптивним еквівалентом (напр., *agar plate* «шар живильного середовища») [50, с. 3].

Крім того, у роботі наголошено на ролі контекстуального чинника в перекладі мовленнєвих метафор, який зумовлює варіативність вибору перекладацьких стратегій [50, с. 3].

Важливим напрямом дослідження англомовної медичної термінології є вивчення її функціонування у фахових текстах фармацевтичного профілю. Зокрема, у статті О. Снітовської «Медична термінологія англомовних текстів інструкцій медичних препаратів та відтворення її в українських перекладах» розкрито особливості утворення, семантичної організації та способів перекладу термінологічних одиниць у жанрі медичних інструкцій. Авторка простежує закономірності формування термінів у фармацевтичних текстах, аналізує морфологічні та словотвірні моделі, а також визначає принципи еквівалентності й адекватності під час перекладу українською мовою [100, с. 108].

Отже, аналіз англомовної медичної термінології виявляє її як складну багаторівневу систему, у якій поєднані елементи різних етимологічних джерел, механізми метафоризації, термінотворення та перекладної адаптації. Для неї характерний високий ступінь стабільності й міжнародного уніфікування, що робить її одним із центральних об'єктів дослідження в сучасному термінознавстві та перекладознавстві.

Висновки до розділу I

Проведене дослідження дає змогу сформулювати низку ключових положень щодо структури, функціонування та еволюції медичної термінології як однієї з найрепрезентативніших і динамічних галузевих лексичних систем сучасної англійської мови.

Медична терміносистема функціонує як замкнена лексична система, призначена для передавання специфічних понять анатомії, фізіології, патології, діагностики, терапії.

У першому розділі йдеться мова про теоретичні засади дослідження фахової терміносистеми, зокрема про сутність понять *слово*, *термін*, *лексика*, їхню функцію в лексичній системі мови та критерії розмежування загальнонавжivanoї та спеціальної (термінологічної) лексики. В англомовній медичній царині спостерігається тенденція переходу одиниць зі статусу

загальномовної лексики до термінологійного, що відображає динаміку переходу спеціалізованого фонду.

Виокремлення двох категорій лексичного складу – загальноновживаної лексики та термінології є практично значущим, оскільки загальноновживана лексика може зазнавати трансформації, інтегруючись у медичну термінологію за умов їхньої професійної апробації і спеціалізації.

Вагомим є внесок вітчизняних та зарубіжних науковців у вивчення спеціальної лексики, певних терміносистем, зокрема медичної. Наведені приклади досліджень як англomовного, так і українськомовного лексичного матеріалу демонструють актуальність з огляду на міжмовні контакти.

Теоретичні принципи дослідження медичної терміносистеми англійської мови охоплюють визначення загальнолінгвістичних засад, що забезпечують виконання профільних термінознавчих завдань. Глобальна домінантна позиція англійської мови у сфері науки, медичної класифікації та міжнародної клінічної практики (зокрема через МКХ) свідчить про її ключову роль у формуванні й стандартизації медичної термінології.

Характерною ознакою медичної термінолексики є звуження семантичного охоплення лексичних одиниць задля точності спеціалізованого значення. У разі переходу англійських загальноновживаних слів до професійної медичної лексики вони почасти втрачають частину своєї початкової семантики, що можна трактувати як процес «трансформаційної компенсації».

Отже, результати теоретичного аналізу, представлені в першому розділі, створюють надійне поняттєве підґрунтя для подальшого структурно-семантичного дослідження англomовної медичної термінології. Розвиток медичної терміносистеми відображає вплив внутрішньомовної еволюції та міждисциплінарної взаємодії, що зумовлює її функційну гнучкість, адаптивність і високий рівень системної організації. У подальших розділах увага зосереджена на конкретних механізмах семантичної трансформації загальноновживаних одиниць у медичні терміни, структурних типах терміноутворення та функційних особливостях медичної лексики в англomовній професійній комунікації.

РОЗДІЛ II. ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ МЕДИЧНОЇ ЛЕКСИКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

2.1. З історії становлення англійської медичної лексики

Історія медицини, розглянута крізь призму міждисциплінарного підходу, виявляє тісний зв'язок з розвитком англійської мови, зокрема її термінологійного апарату. Як слушно зазначає Л. Стегніцька, у процесі становлення англійської медичної термінології спостерігається бінарний зв'язок між еволюцією самої мови та поступом медицини як науки [103, с. 85]. Отже, формування медичної лексики в англійській мові не можна розглядати ізольовано від загального історико-наукового контексту.

У цьому разі особливого значення набуває дослідження історії медицини як джерела становлення спеціальної термінології. Г. Козуб та Дж. С. Кумар слушно вказують, що «історія медицини взагалі та медичної термінології зокрема бере свій початок ще в епоху античності. Найбільш ранні медичні тексти, що дійшли до нас у невеликих уривках, належать кінцю VI – початку V ст. до н. е.» [42]. Серед літературних пам'яток того часу важливе місце посідають епічні поеми Гомера «Іліада» та «Одіссея». З-поміж важливих діячів, які посприяли розвитку медичної термінології, дослідники згадують Аристотеля, Гіппократа, чиї ідеї сприяли формуванню наукової традиції опису тілесних і фізіологічних процесів. Важливу роль у розвитку термінологійного апарату відіграла також антична міфологія, зокрема образи Бога медицини Асклепія та його доньок – Гігієї (богині здоров'я) і Панації (богині зцілення). Власне від їхніх імен походять ключові поняття, що символізують два основні напрями медицини – гігієну (профілактику) та панацею (лікування) [42, с. 57]. Потрібно зауважити, що в давнину наукові, філософські та міфологічні уявлення існували в тісному взаємозв'язку, формуючи єдине інтелектуальне поле пізнання. Така синкретичність мислення зумовила багатосаровість медичної термінології, у якій відбито не лише емпіричні знання, а й культурно-символічні смисли.

Н. Артикуца порушує проблему дослідження галузевої термінології крізь призму професійної спеціалізації, акцентуючи на потребі врахування широкого кола публікацій, присвячених окремим терміносистемам [104, с. 10]. Такий підхід може бути продуктивним і для медичного термінознавства, оскільки він дає змогу здійснювати зіставний аналіз розвитку фахової лексики в різних галузях знань.

Здійснимо короткий екскурс в історичне минуле для докладнішого розуміння контексту появи англійської медичної термінології. Передусім вважаємо за потрібне окреслити місце англійської мови в системі мовних сімей світу. Як відомо, англійська мова належить до індоєвропейської сім'ї, германської гілки, західногерманської групи, англо-фризької підгрупи. Таке уточнення є важливим, оскільки визначає один із двох ключових складників об'єкта нашого дослідження. Якщо перший компонент становить власне англійська мова, то другим є медична галузь, яка функціонує як сфера формування та застосування спеціалізованої термінології.

Як зазначає Дж. Олджео в праці «The Origins and Development of the English Language», історію англійської мови традиційно поділяють на чотири основні періоди, кожен з яких відображає важливі етапи її еволюції [117, с. 78, 112, 139, 181]. Першим вважають давньоанглійський період (The Old English Period), який охоплює приблизно 449–1100 роки нашої ери. Це час формування основних граматичних структур, фонетичної системи та початкового словникового складу мови, зокрема під впливом германських племен – англів, саксів і ютів. Другим етапом є середньоанглійський період (The Middle English Period), що тривав орієнтовно з 1100 до 1500 року. Йому властива значна кількість запозичень, передусім із французької мови та латини, що зумовлено нормандським завоюванням і розвитком освітніх та церковних традицій. Ранній сучасний англійський період (The Early Modern English Period), датований 1500–1800 роками, позначений формуванням літературної норми та стандартизацією граматичних форм. У цей час активно розвивається наукова лексика, що створює передумови для виникнення спеціальних терміносистем,

зокрема медичної. Останнім, четвертим етапом, є пізній сучасний англійський період (The Late Modern English Period), початок якого припадає приблизно на 1800 рік. Прийнято вважати, що цей період триває дотепер. Його характерними рисами є подальша кодифікація мовних норм, розширення функційних стилів та інтенсивне збагачення лексики за рахунок запозичень з різних мов світу, зокрема у зв'язку з науково-технічним прогресом і глобалізаційними процесами [117, с. 78, 112, 139, 181].

Отже, періодизація історії англійської мови дає змогу простежити динаміку її структурних змін і лексичного збагачення в широкому діяхронному контексті. Відповідно до цієї хронологічної моделі, подальший аналіз буде зосереджено на характеристиці основних іншомовних впливів, що відіграли визначальну роль у формуванні словникового складу англійської мови, а саме грецьких, латинських, французьких та інших запозичень. Їхній розгляд уможливить окреслення механізмів інтеграції запозичених елементів у становленні сучасної англійської, зокрема медичної терміносистеми.

Як зазначає В. Сліпецька, початком давньоанглійського періоду традиційно вважають англосаксонське вторгнення на територію Британських островів у V столітті, що мало визначальний вплив на подальший історичний і мовний розвиток Англії [99, с. 12]. Саме з цього часу розпочинається формування власне англійської мови як окремої системи, що згодом стала підґрунтям для створення національної терміносистеми, зокрема й медичної. У цьому контексті заслуговують на увагу дослідження, присвячені подальшій еволюції англійської медичної лексики, зокрема праця Л. Стегніцької «Розвиток і становлення англійської медичної термінології в аспекті мовної періодизації», у якій відображено наслідки зовнішніх і внутрішніх мовних впливів на становлення медичної лексики англійської мови. Дослідниця узагальнює результати праць інших учених, наголошуючи, що частина лексем, які з'явилися ще в давньоанглійський період на позначення частини людського тіла, збереглися в сучасній англійській мові без істотних семантичних змін; більшість з них мають германське походження [103, с. 83]. Утім, дослідження

Л. Стегніцької не охоплює новітній період – англійську медичну лексику кінця XX – початку XXI ст., яка є предметом нашої наукової розвідки.

Варто згадати ґрунтовний аналіз взаємозв'язків історії та лінгвістики, А. Бо та Т. Кейбла в спільній праці «A History of the English Language». Серед різних періодів розвитку англійської мови дослідники виокремлюють етап під умовною назвою «The Reestablishment of English, 1200–1500». У цьому розділі автори звертають увагу на історичний факт поступового відходу Англії від континентальної Європи, що супроводжувався втратою потреби підтримувати штучно підвищений статус французької мови на Британських островах [119, с. 116].

Зазначені процеси істотно змінили мовну ситуацію в країні. Можна навіть припустити, що поразка в Столітній війні сприяла утвердженню англійської мови як національної. Поки була активна взаємодія та боротьба за європейські континентальні землі, французька мова мала вирішальний вплив на англійську еліту, тож відмова від французьких земель певною мірою допомогла відновленню англійської мови на південній частині острова Велика Британія.

Від цього часу можна стверджувати, що англійська мова вступила в період інтенсивного й динамічного розвитку. Такі процеси не є унікальними для однієї мовної системи – історія демонструє низку аналогічних явищ у різних культурно-мовних контекстах. На нашу думку, ситуація з англійською має певні паралелі з відродженням іранської мови.

Як показує порівняльний аналіз, історичні періоди, упродовж яких англійська та іранська мови перебували у відносно пасивному стані на власних територіях, є близькими за тривалістю – приблизно два століття. Якщо в англійському варіанті домінувальну роль у цей період відігравала французька мова, то для іранської аналогічний вплив здійснювала арабська мова, що спричинило не лише лексичні, а й графічні зміни – зокрема, перехід від давньоіранської писемності до арабської в'язі з певними адаптаційними інноваціями.

Незважаючи на мовний «анабіоз», що тривав понад століття, англійська зберегла своє германське коріння, тоді як фарсі, таджицька та дарі – своє іранське підґрунтя. Це свідчить про те, що мовна наступність поколінь, попри глибокі структурні зрушення та зовнішні впливи, не була перервана, а лише зазнала природної еволюційної трансформації.

Отже, англійська мова впродовж більш ніж тисячолітньої історії послідовно накопичувала свій лексичний фонд, відображаючи складні процеси культурних, політичних та наукових контактів. Водночас потрібно визнати, що підґрунтя англійської лексики має виразно індоєвропейський характер, основу якого становлять германські та романські елементи. Зауважимо, що контакти з різними народами світу, особливо з початку епохи Великих географічних відкриттів, набули неабиякого поширення, а також зросла взаємодія між культурами. З іншого боку, нові запозичені слова мали здебільшого стосунок конкретно до торгових або технічних аспектів і тому ніяк не впливали на загальну структуру англійської лексики.

З зазначеного постає, що негерманські та нероманські мови (за винятком грецької) не спровокували значних змін чи доповнень в англійській медичній лексиці. У межах нашого дослідження не беремо до уваги своєрідні та багаті індійську та китайську системи, які охоплювали водночас народну медицину й релігію та світогляд. Через це науковці рідко запозичують терміни із цих систем, які за своїм багатством та глибиною термінології рівнозначні латино-грецько-англійській загальноприйнятій системі. Утім, для опису східних систем через складні поняття почасти використовують їхні складні терміни без англійського перекладу: наприклад, *tao*, *qi*, *prana*, *zen*, *chakra*.

Аналізуючи мовні взаємовпливи, доцільно розглядати їх не як одновекторний процес, а як взаємодію двостороннього характеру. У цьому контексті важливо враховувати не лише сприйнятливість англійської мови до зовнішніх впливів, але й її власну здатність впливати на інші мовні системи.

Показовим у цьому аспекті є дослідження В. Пульчіні «The Influence of English on Italian», у якому авторка простежує специфіку впливу англійської

мови на сучасні європейські. Дослідниця зазначає, що інтенсивність цього процесу є нерівномірною: він виявляється значно потужнішим у країнах Західної Європи – таких як Франція, Німеччина, Італія та Іспанія, – ніж у країнах Східної Європи (зокрема, Польщі та Сербії). Це, на її думку, зумовлено тривалішою історією культурного, економічного та освітнього обміну між Англією та західноєвропейськими державами. Використання авторкою історичних фактів є цілком обґрунтованим: після завершення Другої світової війни в Європі відбувся процес поступової «англізації» мовного простору [144, с. 1], що позначився і на термінологічних системах, зокрема у сфері науки та медицини.

2.2. Етимологічний аспект запозичень англійської медичної лексики

Роль етимології, яка вивчає походження та історію елементів словникового складу мови [129, с. 52], виходить за межі простого детермінування різних джерел походження та збігу епох у мові за посередництвом лексичних чи граматичних властивостей. Її цілком можливо використовувати в інших мовних дослідженнях як один з інструментів, зокрема як методологічний інструмент у вивченні терміносистем, наприклад, у сфері медичної лексики, де походження термінів безпосередньо пов'язане з історією розвитку наукової думки.

У зв'язку з цим слушним є зауваження Е. Веремчука та С. Гудзовати про те, що невід'ємним складником семантики лексеми є етимологічний компонент. У такому разі внутрішня форма виконує роль вихідної основи семантичного розвитку лексичної одиниці та слугує підґрунтям для процесів метафоричної інтерпретації. [14, с. 132] Це зумовлює актуальність етимологічних досліджень, що уможливлюють простеження семантичних трансформацій під впливом еволюційних мовних змін, а також реконструкцію первинних значень лексем.

Варто зазначити, що у контексті студіювань англійської медичної лексики запозичена лексика тісно пов'язана з етимологією, оскільки саме етимологічний аналіз уможливлює простеження джерел походження слів і шляхів їхнього входження до мовної системи.

Б. Дунай та М. Мицавка зазначають, що запозичене слово найчастіше асоційоване з іншомовним, що виражається у формі та значенні. Вони також підкреслюють, що запозичення деяких елементів є універсальним явищем, оскільки воно безпосередньо пов'язане із процесами міжмовної комунікації [127, с. 67–68].

Т. Головач кваліфікує запозичення як активний процес, у межах якого відбувається трансформація запозиченого слова в системі мови-реципієнта. Така лексема може із часом вийти з ужитку, або, навпаки, стати органічною частиною термінологійної системи, втративши своє етимологічне виокремлення. Це зумовлено динамічним характером самого процесу запозичення, який не є пасивним відображенням зовнішнього впливу [16, с. 25].

Бейтс Л. Гоффер у праці «Language borrowing and the indices of adaptability and receptivity» згадує поняття *мова-приймач (recipient language)*, описуючи запозичення як процес інкорпорації елементів або понять з мови-джерела до мови-реципієнта [133, с. 53]. Отже, запозичення тлумачать не лише як перенесення форми, а й як адаптацію змісту.

А. Д'яков, Т. Кияк, З. Куделько висловлюють думку, згідно з якою запозичення є «більш популярним та виправданим шляхом утворення термінів», ніж «надання статусу термінів загальноновживаним лексичним одиницям рідної мови». Вони також наголошують на важливості історичного чинника в процесі формування запозиченої лексики, оскільки походження слова нерідко визначає його подальшу семантичну і функційну долю [25, с. 9].

Заслугує на схвалення позиція В. Пульчіні, викладена у праці «The Influence of English on Italian: Lexical and Cultural Features», де звернена увага на двояке розуміння поняття *запозичення*. З одного боку, воно позначає процес запозичення, а з іншого – наслідок мовного контакту. Запозичене слово можна прирівняти до іншомовного слова, тобто елемента, що пройшов етапи прийняття та інтеграції в іншій мовній системі. Для позначення цього процесу науковиця також використовує терміни *реплікація* та *репліка*, що відображають вбудування іншомовного елемента у структуру мови-реципієнта [144, с. 51].

З іншого боку, Й. де ла Роса Якомело, Р. Рамірес Гонсалес, Л. Вілорія Родрігес, В. Вальдес Хіменес та Х. Герра-Лайонс виявляють проблематику певного обмеження мов для вибору досліджень запозичених слів, а також невелику кількість ідей у поясненні чинників, які мають вирішальне значення в причинах їхньої появи [123, с. 1].

Що стосується порівняльного вектору вивчення запозичень, то варто згадати дослідження «Семантична структура юридичних термінів української та англійської мов» А. Ляшук [64], присвячене типологічному зіставленню семантики терміноодиниць у двох мовах. Робота є показовою для порівняльного вивчення запозичень, оскільки демонструє ефективність аналізу структурно-семантичних характеристик термінів у різних мовних системах.

Е. Маньчак-Вольфельд пропонує важливу класифікацію запозичень за ступенем адаптації в системі мови-реципієнта. Дослідниця виокремлює чотири рівні адаптації – фонологічний, графічний, морфологічний та семантичний, які комплексно слугують основою для відстеження повного процесу інтеграції запозиченого елемента в мовну систему [138, с. 113].

Такий підхід є релевантним і для аналізу англійської медичної лексики, оскільки більшість термінів цього шару пройшли аналогічні етапи фонетичної, графічної та семантичної адаптації після запозичення з грецької, латинської, французької та інших мов.

Насамперед більшість лексем зазнали помітних фонетичних змін, що стали можливими завдяки процесу Great Vowel Shift у XIV–XV ст. До цього періоду вимова голосних звуків у латинських запозиченнях зберігала відносну схожість з оригіналом, однак після зсуву їхня артикуляція зазнала істотних змін, що позначилося і на медичній термінології.

На графічному рівні процес стандартизації писемної норми, що активно відбувався у XV–XVI ст., спричинив розбіжність між вимовою та орфографічним відтворенням слів, яка згодом стала однією з характерних рис англійської мови. Унаслідок цього значна частина медичних термінів, запозичених з латини та французької, набула стабільної писемної форми, тоді як

їхня фонетична структура продовжувала еволюціонувати, відображаючи загальні тенденції звукових змін в англійській.

У морфологічному та семантичному аспектах важливо відзначити, що романське ядро англійської лексики поступово стало повноцінним і продуктивним джерелом словотворення поряд з германським. Саме завдяки цьому англійська медична термінологія змогла інтегрувати велику кількість латинських і французьких моделей словотвору, що забезпечило їй високий рівень системності й універсальності.

Германське підґрунтя базових анатомічних термінів. Перед тим, як дослідити запозичення в англійській медичній лексиці, доцільно простежити германське ядро досліджуваної термінології. У межах нашого дослідження вживаємо термін «питомі англійські терміни» щодо таких лексем, які є безпосереднім наслідком лексичної еволюції староанглійських слів, що мають германське походження. Ідеться про ті одиниці, які виводять з реконструйованих форм пражіхдногерманської (Proto-West-Germanic) та прагерманської (Proto-Germanic) мовних систем. Такі слова становлять автохтонний пласт англійського лексикону й не є результатом пізніших запозичень з латини, грецької чи романських мов.

Особливо цінним для нашого дослідження є те, що частина цієї лексики становить основу англійської анатомічної термінології побутового рівня, а в окремих випадках продовжує функціонування в клінічній практиці як складник фахового спілкування, особливо в описах, симптоматиці, спрощеній комунікації з пацієнтами тощо.

У таблиці 2.1. на стор. 71 наведено приклади питомих англійських анатомічних термінів із зазначенням їхнього історичного походження:

Таблиця 2.1.

Етимологія питомих англійських анатомічних термінів

Сучасний термін	Староанглійська форма (OE)	Празхідногерманська (PWG*)	Прагерманська (PG*)	Медичний контекст
<i>arm</i>	<i>earm</i>	<i>arm</i>	<i>armaz</i>	Частина верхньої кінцівки, базове анатомічне позначення
<i>bone</i>	<i>bān</i>	—	<i>bainq</i> “кістка” ← <i>bainaz</i> “прямий”	Уживається в поєднаннях: <i>bone fracture</i> , <i>bone marrow</i>
<i>brow</i>	<i>brū</i>	<i>brāwu</i>	<i>brūwō</i>	У клінічному описі: <i>brow ridge</i> , <i>supraorbital area</i>
<i>ear</i>	<i>ēare</i>	<i>aurā</i>	<i>ausō</i>	Основний термін у побуті й описі: <i>ear pain</i> , <i>ear drum</i>
<i>elbow</i>	<i>elboga</i> , <i>elnboga</i>	—	<i>alinabugō</i> ← <i>alinō</i> + <i>bugō</i>	Анатомічна назва суглоба: <i>elbow joint</i> , <i>tennis elbow</i>
<i>finger</i>	<i>fīnger</i>	<i>fīngr</i>	<i>fīngraz</i>	<i>finger fracture</i> , <i>finger mobility</i>
<i>nail</i>	<i>nægl</i>	<i>nagl</i>	<i>naglaz</i>	У медицині: <i>nail bed</i> , <i>nail infection</i>
<i>leaf</i>	<i>lēaf</i>	<i>laub</i>	<i>laubq</i>	У ботаніко-медичних текстах (фітотерапія)
<i>tree</i>	<i>trēo</i> , <i>trēow</i>	<i>true</i>	<i>trewq</i>	Символ у давньомедичних уявленнях (дерево життя)
<i>grass</i>	<i>græs</i>	—	<i>grasq</i>	У текстах про алергії: <i>grass pollen allergy</i>

Ці приклади демонструють, що великій частині базової анатомічної та біологічної лексики англійської мови властиве германське походження, яке забезпечує її стійкість у мовному вжитку протягом тисячоліть. У цьому разі, попри наявність сучасних грецько-латинських відповідників у фаховій

терміносистемі, ці слова не зникають з мовного обігу, а нерідко виступають паралельними маркерами в описі фізіологічних станів, зокрема в спілкуванні лікаря з пацієнтом.

Це дає підстави говорити про подвійний рівень медичної лексики в англійській мові: з одного боку – високоспеціалізовані латинізми (наприклад, *clavicle*, *phalanx*), а з іншого – повсякденні германські терміни (*shoulder*, *finger*), які зберігають свою семантичну активність завдяки інтуїтивній зрозумілості та історичній стабільності.

Крім того, спираючись на статистичні дані, наведені І. Зваричем, можна стверджувати, що хоч романські запозичення становлять близько 57% серед приблизно 80 тисяч найуживаніших слів сучасної англійської мови, германська лексика, яка охоплює близько 30% словникового складу, зберігає провідну роль у повсякденному мовленні завдяки високій частотності вживання та ширшому семантичному потенціалу, що загалом забезпечує багатшаровість і гнучкість англійської мовної системи [32, с. 17].

З огляду на зазначене в сучасній англійській мові має істотне значення для формування медичної терміносистеми. Германська основа забезпечує лексичну доступність, функційну гнучкість і комунікативну прозорість, оскільки більшість слів германського походження належать до повсякденної, загальнозрозумілої лексики. Водночас романські (передусім латинські та французькі) запозичення формують науково-термінологічний пласт, відзначений високим рівнем абстракції, стандартизованістю та інтернаціональністю. Саме ця двокомпонентна структура – поєднання германської простоти та романської наукової точності – забезпечила англійській мові універсальність і здатність бути провідним засобом міжнародної медичної комунікації.

Водночас запозичене слово можна розглядати як антонімічне явище щодо питомого слова в будь-якій мовній системі. Важливо підкреслити, що поняття питомого слова не має хронологічного виміру: період його появи в мові не

впливає на статус походження, якщо воно створене на основі автохтонних морфологічних ресурсів.

З іншого боку, ступінь інтеграції запозичень у мовну систему може варіюватися залежно від конкретної мови. У деяких випадках запозичені слова залишаються виразно відокремленими від питомої лексики завдяки своїм фонетичним, графічним чи морфологічним особливостям; в інших – вони органічно вбудовуються в мовну структуру, поступово втрачаючи ознаки іншомовного походження.

Перед тим як перейти до аналізу медичних запозичень безпосередньо в англійській термінології, потрібно теоретично окреслити природу самого явища запозичення, розглядаючи його поза межами конкретної мовної системи. Такий підхід забезпечує об'єктивність оцінки ролі запозичених елементів (*borrowings*) у формуванні англійської термінології. Мотиви запозичення слова з іншої мови зумовлені низкою соціолінгвістичних, культурних, історичних та когнітивних чинників, без яких процес лексичного обміну є практично неможливим. Саме взаємодія цих чинників визначає інтенсивність, напрям і характер запозичень, а також ступінь їхньої адаптації в мові-реципієнті.

По-перше, на нашу думку, однією з передумов активного процесу запозичення є територіальне розташування мовної спільноти у відкритому географічному просторі. Інакше кажучи, йдеться про антонімічність до феномену ізоляваності. Для того, щоб в мові постала потреба в запозиченнях, потрібна просторова відкритість середовища, у межах якого можливі контакти з іншими народами, племенами чи соціальними групами. Саме взаємодія із зовнішніми етнічними елементами створює умови для міжмовного обміну лексичними одиницями.

По-друге, запозичення досить ефективні, коли мова перебуває на стадії свого становлення. У цей період мова має підвищену здатність до абсорбування іншомовних елементів, що зумовлено потребою в лексичному та структурному збагаченні. Під час тривалих міграцій і контактів з іншими народами неминуче відбувається мовна інтеграція, у межах якої кожен з попередніх етносів робить

свій внесок у формування нової мовної системи. Вияви цієї взаємодії можуть мати різний характер – від морфологічних і синтаксичних запозичень до засвоєння лексичних елементів, що згодом стають складовою частиною мови новоутвореного етносу.

Умовно англійську медичну мову можна схематично охарактеризувати як «романо-греко-германську», оскільки саме ці три компоненти становлять її історико-етимологічний фундамент. Якщо в граматичній структурі переважає германський елемент, то в професійній та науковій термінології ситуація є значно складнішою і варіативнішою. Саме латинська та грецька мови забезпечили англійську значним корпусом лексичних одиниць і дериваційних компонентів – префіксів, суфіксів та кореневих морфем, що сформували підґрунтя міжнародної медичної терміносистеми. Завдяки такій лінгвістичній спадковості англійська медична лексика набула високого рівня інтернаціоналізації. Це, своєю чергою, сприяло становленню англійської мови як глобального засобу наукової комунікації у сфері медицини, де її термінологійна система виконує роль посередницької між різними мовами наукової традиції.

Історичний розвиток англійської мови засвідчує наявність кількох послідовних хвиль зовнішніх впливів, спричинених вторгненнями на територію Британських островів, кожне з яких мало істотні лінгвістичні наслідки. Географічне положення Британії зумовило її відносну відкритість до контактів з іншими етнічними групами, що, своєю чергою, стало чинником формування поліетнічного мовного середовища. На відміну від ізольованих регіонів, Британський острів мав вигідне морське розташування, що полегшувало міжкультурні зв'язки та обмін, зокрема й на мовному рівні. Уже в античний період римська присутність на південних територіях острова започаткувала перші процеси мовної взаємодії, хоч кельтський субстрат не справив визначального впливу на подальший розвиток англійського термінотворення.

Подальші історичні події, зокрема вторгнення германських племен англів, саксів і ютів у V ст., скандинавський вплив VIII-XI ст. та нормандське завоювання 1066 року, визначили основні етапи еволюції англійської мови. Ці

три хвилі контактів спричинили глибоку структурну трансформацію, унаслідок якої англійська мова поступово втрачала риси суто германської системи, інтегруючи в себе елементи інших індоєвропейських мов, насамперед романського типу.

Тривала асиміляція на відносно обмеженій території сприяла вирівнюванню ролі германських і романських елементів у мовній системі, особливо на лексичному рівні. Унаслідок цього англійська мова сформувалася як змішана за своїм етимологічним складом, що зумовило її високу адаптивність і здатність до запозичення спеціалізованої лексики. Саме ця риса виявилася вирішальною в наступному становленні англійської медичної термінології, ядро якої складають латинські та грецькі елементи, інтегровані в германську морфологічну структуру.

Відкритість мови до іншомовних впливів, на нашу думку, корелює з кількістю її носіїв. Мови з великою чисельністю *native speakers* зазвичай виявляють вищий рівень толерантності до зовнішніх лексичних надходжень, що пояснюється гнучкістю їхньої системи та відсутністю централізованого мовного контролю. У таких мовах процес інтеграції запозичень відбувається природно, без істотного оперття носіїв, що забезпечує їхню високу адаптивність до динаміки міжкультурних контактів.

Натомість мови з обмеженою кількістю носіїв частіше характеризуються вищим ступенем нормативного контролю, що дає змогу регулювати запозичення, лексичні інновації та структурні зміни. Це пов'язано з відносною компактністю мовної спільноти та змогою підтримувати високий рівень стандартизації і збереження мовної автентичності.

У цьому контексті англійська мова на сучасному етапі глобалізації демонструє виняткову відкритість до запозичень. На відміну від періоду її побутування в межах кількох островів Північно-Західної Європи, нині вона функціонує як глобальна мова, що зумовлює її здатність абсорбувати лексеми з найрізноманітніших мов світу.

2.3. Функційні аспекти та комунікативний потенціал лексичних запозичень у медичній галузі

Запозичення не лише збагачують лексичний склад, але й сприяють формуванню унікального мовного образу, а також урізноманітнюють граматичні конструкції, що потенційно розширює експресивні та стилістичні можливості мови. Крім того, вони виконують діагностичну функцію – своєю появою сигналізують про ті сегменти мовної системи, які є незаповненими або недостатньо репрезентованими. Отже, запозичення можна розглядати як своєрідну реакцію на внутрішні потреби мовної спільноти, що не завжди задовольняються наявними мовними засобами.

З позицій мовної політики та лінгвістичного пуризму запозичення нерідко зазнають критики як загроза «чистоті» мови. Утім, такий підхід, заснований на нормативному обмеженні мовної практики, на нашу думку, може мати контрпродуктивний ефект. Замість репресивних заходів, спрямованих на витіснення запозиченої лексики, доцільніше звернути увагу на глибинні, нерідко суб'єктивні чинники, що зумовлюють таку мовну поведінку. Наприклад, активне використання запозичених слів замість наявних еквівалентів може свідчити про певне незадоволення мовців змістовим або стилістичним потенціалом рідної мови. У такому випадку високий ступінь запозичення можна розглядати не як наслідок зовнішнього тиску, а як індикатор низької комунікативної ефективності певних мовних одиниць у мові-реципієнті.

Запозичення варто розглядати не як деструктивний чинник, а як індикаторний механізм, що сигналізує про функційні лакуни або недостатню розвиненість окремих сегментів мовної системи. У цьому разі вони відбивають об'єктивні потреби номінації та поняттєве осмислення нових реалій. Зосередження винятково на обмеженні іншомовних елементів не усуває причин їхньої появи, а лише реагує на зовнішні вияви процесу. Аналогічно до медичної діагностики, в якій пріоритетним є етіологічне лікування, а не симптоматична терапія, ефективна мовна політика має бути спрямована на виявлення системних

дисбалансів і послідовне зміцнення внутрішніх ресурсів мови – насамперед її словотвірного потенціалу, термінотворчих механізмів і нормативної кодифікації. Запровадження нових термінів, зокрема синонімічних одиниць, підвищує рівень точності та варіативності мовної «діагностики» й «лікування» думок, створюючи умови для гнучкішого й адекватнішого відтворення інформації залежно від комунікативної ситуації. Саме такий підхід забезпечує збалансований розвиток мовної системи в умовах інтенсивних міжмовних контактів.

Варто звернути увагу на приклад англійської мови, яка в цьому контексті є показовою з огляду на свою відкритість до запозичень і водночас зберігає динамічність внутрішнього розвитку. Замість того, щоб зосереджуватися на опозиції до іншомовних елементів або прагненні до «очищення» мови від запозиченої лексики, англійська мовна спільнота демонструє іншу стратегію – стратегічну адаптацію та постійне оновлення мовного ресурсу.

Такий підхід свідчить про здатність мови фокусуватися на функційній релевантності лексем та здатності обслуговувати нові реалії. У сучасному глобалізованому світі кожен мить виникають нові слова, переважно в англомовному просторі, і цей лексикогенез є наслідком креативної діяльності в різних галузях знань, технологій, культури тощо. У цьому разі увага мовців зосереджена не на конфліктах навколо термінологічної «чистоти», а на створенні ефективного комунікативного інструментарію, що забезпечує конкурентоспроможність мови у світовому інформаційному обігу.

Отже, англійська мова демонструє приклад лінгвістичної політики, яка не лише толерує запозичення, а й активно їх інтегрує, перетворюючи потенційну «загрозу» на рушійну силу власного зростання. Англійська мовна спільнота демонструє інше явище – стратегічну адаптацію та постійне оновлення мовного ресурсу.

З пізнавального погляду, на нашу думку, запозичення відіграють роль інформаційного вектора, завдяки якому носії мови (аналогійно до медичної спільноти) здобувають доступ до актуальних понять, методів, клінічних протоколів чи технологій. Такий процес, схожий з безперервним професійним

розвитком у медицині, забезпечує належну реакцію на зміни в «середовищі функціонування» – чи то в мові, чи то в системі охорони здоров'я.

У зв'язку з окресленими перевагами запозиченої лексики у структурі мови особливого значення набуває проблематика міжкультурної комунікації, зокрема у сфері функціонування англійської мови. Це питання є особливо актуальним у межах медичної термінології та фахового спілкування в багатонаціональних і багатомовних державах. З урахуванням етнокультурного розмаїття англійськомовних країн – таких як США, Канада, Австралія, Велика Британія – мовне питання нерідко постає як чутливе й потребує спеціального регулювання, зокрема в професійних сферах, до яких і належить медична сфера.

Потрібно підкреслити, що англійська мова в сучасному світі виконує не лише функцію міжнародного комунікативного засобу, але й виступає інструментом інтеграції в межах окремих держав. Наприклад, найбільш населена країна світу станом на 2025 рік – Індія – використовує англійську мову не лише як наслідок колоніального минулого, а й як стратегічний засіб міжетнічної комунікації в контексті надзвичайно фрагментованої мовної ситуації. У такому середовищі спільна мова, зокрема англійська, є важливою для реалізації базових соціальних, економічних та – що важливо – медичних потреб.

Особливо показовим є статус англійської мови в медичному мовному просторі Індії, де вона виконує не лише функцію мови професійного спілкування в середовищі лікарів, а й виступає індикатором наукової модернізації та інноваційного підходу до охорони здоров'я. Її застосування в медичному просторі помітно контрастує із традиційними лікувальними практиками, глибоко вкоріненими в культурно-історичному контексті індійського суспільства. Зокрема, англійськомовна медична термінологія в цьому разі репрезентує епістемологію західної доказової медицини, яка функціонує паралельно з аюрведичною традицією – однією із провідних форм народної медицини в Індії.

Проблематику співіснування цих двох підходів до лікування, а також особливості лексичного оформлення медичного знання в індійських мовах

висвітлено в дослідженні В. Цимбалова та О. Гурко «Specificity of researching Indian languages medical vocabulary» [150, с. 162]. Як засвідчують спостереження, саме англійська мова слугує основним каналом трансляції актуальних знань про клінічні практики, методи діагностики та фармакологічні досягнення, що створює умови для поступової інтеграції елементів традиційної і сучасної медицини в межах єдиного медичного простору.

У цьому контексті міжмовна та міжкультурна комунікація в межах медичної галузі набуває особливої значущості. Вона забезпечує ефективний обмін інформацією, сприяє появі нових лікувальних технологій, спричиняє розвиток мультидисциплінарних підходів до діагностики та терапії.

Важливо відзначити явище білінгвізму, яке мало місце в історії англійської мови, що мало подальше відображення у медичній лексиці. Це можна пояснити відносною спорідненістю англійської, французької, латинської та грецької мов у розрізі спільного індоєвропейського мовного простору.

Зрозуміло, що у випадках, коли мови мають спільне генетичне походження або структурну схожість, засвоєння другої мови значно полегшено. Для білінгва це означає зниження когнітивного навантаження завдяки частковому ототожненню елементів обох мов. Водночас саме ці природні ідентифікації створюють передумови для мовного втручання (*interference*), що може позначатися на точності професійного мовлення, особливо в галузях з високим рівнем стандартизації, таких як медицина [152, с. 2, 8].

Яскравим історичним прикладом функційного білінгвізму, що вплинув на лексичний склад медичної термінології, є ситуація у середньовічній Англії. У період нормандського завоювання еліта країни активно використовувала старофранцузьку мову, тоді як англійська залишалася мовою сільського населення. Унаслідок близькості романських і германських мовних систем французька мова стала джерелом значного масиву лексичних запозичень, зокрема в медичній, юридичній, адміністративній та освітній сферах. Медичний білінгвізм того періоду був особливо помітний: французько-латинські терміни, що активно запроваджувалися в писемну та усну практики, співіснували

з місцевими германськими назвами хвороб, методів лікування та народних засобів.

Така ситуація білінгвізму може бути продуктивно порівняна із сучасною мовною ситуацією в багатьох країнах, де англійська виконує роль мови медичної освіти й науки, тоді як національна – залишається основним інструментом комунікації пацієнтів. Такий функційний білінгвізм створює нові виклики, зокрема в питаннях точного перекладу медичної інформації, адаптації термінології та уникнення критичних помилок унаслідок інтерференції або неповного розуміння специфічної лексики.

Отже, запозичення в англійській мові постають не лише як наслідок історичних і культурних контактів, а й як важливий інструмент цілеспрямованого розвитку лексичної системи, що забезпечує її гнучкість, відкритість і здатність до швидкої адаптації до нових наукових і соціальних викликів. Їхня інтеграція супроводжена семантичною спеціалізацією, стилістичною диференціацією та функційною доцільністю, що особливо виразно простежується у медичній термінології. Водночас ефективна мовна політика англomовного суспільства ґрунтується на поєднанні відкритості до іншомовних впливів із внутрішньою системною організацією мови, яка забезпечує впорядковане засвоєння запозичених одиниць без втрати національної мовної ідентичності. Такий баланс сприяє формуванню багат шарової та функційно насиченої лексичної системи, здатної ефективно обслуговувати потреби міжнародної наукової комунікації. Білінгвізм у медичній сфері постає як важливий чинник медичної комунікації, освіти та безпеки пацієнтів. Його дослідження може бути інтегроване в сучасні міждисциплінарні підходи, зокрема в межах медичної лінгвістики та когнітивної науки.

2.4. Критерії відкритості мови до запозичень: психолінгвістичні та соціокультурні чинники ефективного функціонування медичної комунікації

У межах дослідження мовної динаміки важливим є аналіз чинників, що визначають відкритість певної мовної системи до запозичення лексичних одиниць з інших мов. Особливу значущість це питання набуває у професійних сферах, зокрема в медичній галузі, де функціонування термінології прямо залежить від здатності мови адекватно адаптувати та інтегрувати нові поняття, процеси та об'єкти.

Польський мовознавець Вітольд Ян Дорошевський сформулював у праці «Критерії мовної правильності» засади оцінювання мовних форм [126]. Надалі ці критерії розширив Б. Вальчак, серед яких виділив шість основних: мовна достатність, економічна ефективність, функційність, візуальна зручність, культурний авторитет та естетичність [127, с. 69]. Звертає на себе увагу принципова відмова Б. Вальчака від національного критерію, який, на його думку, може зумовити політизований підхід до мовної норми та завадити об'єктивному аналізу [127, с. 69]. На переконання науковця, національний критерій може грати певну роль у поглинанні іншомовної лексики, проте надто важливо, здійснюючи аналіз сучасного стану явища, оперувати лише науковими фактами, статистичними даними та акцентувати увагу саме на наукових сторонах дослідження.

У цій науковій розвідці виокремимо чотири критерії з них. Власне, в медичній комунікації вони виявлені з особливою виразністю. Зокрема, критерій мовної достатності стає ключовим у випадках, коли потрібно позначити нове захворювання, фармакологічну субстанцію чи метод лікування. Наприклад, терміни на кшталт *angiogenesis*, *immunotherapy*, *telemedicine* сформовані англійською мовою, оскільки в інших мовах нерідко відсутні відповідники, здатні точно передати зміст.

Економічна ефективність, тісно пов'язана із психологією комунікатора, полягає у виборі лексеми, що є коротшою, зручнішою у вимові чи письмі. Наприклад, англійський термін *scan* у медичному контексті нерідко витісняє довші аналоги в інших мовах через свою лаконічність і частотність уживання у клінічному середовищі.

Функційність безпосередньо стосується адаптаційної спроможності слова до використання в професійному контексті. Медичні терміни, запозичені з англійської, нерідко мають стандартизовану міжнародну форму, що забезпечує точність, уникнення омонімії та ефективність комунікації між фахівцями з різних країн.

Культурний авторитет, або, як ми пропонуємо його називати, *психолінгвістичний авторитет*, є чинником, який пояснює визнання іншомовних термінів на основі авторитету культури-донору. Глобальний престиж медичної англосовної термінології зумовлений провідною роллю англосовної наукової спільноти у сфері медичних досліджень, освіти та технологій. Як приклад можна навести терміни *residency*, *evidence-based medicine*, *placebo effect*, що стали міжнародними маркерами медичної науки.

На думку В. Пульчіні, значну роль у процесах запозичення відіграє генетична або типологічна близькість мов [144, с. 2]. Зокрема, латинське та грецьке походження значного масиву англійської медичної термінології забезпечує її відносну зрозумілість у романсько-германських мовах, що полегшує транслінгвальне сприйняття.

Додатково варто зауважити важливість морфофонологічної адаптивності мов. Такі мови, як китайська чи японська, з обмеженим складовим та фонемним набором, здійснюють повну фонетичну та морфологічну адаптацію запозичених термінів до внутрішніх структур. Наприклад, англійське *aspirin* у японській трансформується у アスピリン (*asupirin*), що свідчить про глибоку інкорпорацію з урахуванням специфіки національної мовної системи.

Запозичення в медичній лексиці здебільшого стосуються іменників, що пов'язано з потребою оперативного номінування об'єктів – препаратів, симптомів, технологій. На нашу думку, іменники дають змогу здійснити номінацію в «паузі», начебто споглядаючи явище ззовні, що відповідає фаховій аналітичній діяльності лікаря. Дієслова, які потребують динамічного контексту, навпаки, частіше є продуктом внутрішнього словотворення. Така тенденція, на нашу думку, закорінена в номінативній природі індоєвропейської традиції, в якій іменник історично виступає як одна з базових лексичних одиниць.

Отже, відкритість мови до запозичень зумовлюється низкою об'єктивних лінгвістичних, психолінгвістичних та соціокультурних чинників. У медичній комунікації ці чинники відіграють визначальну роль, адже саме через лексичну експансію забезпечена адаптація до нових наукових реалій, технологійних інновацій та міжнародної співпраці.

У сучасному мовознавстві визнано, що структурні особливості певної мови можуть значною мірою визначати її здатність до термінотворення, зокрема у високоспеціалізованих галузях, таких як медицина. У контексті дослідження англійської мови як основного засобу міжнародної комунікації в медичному мовному просторі важливо проаналізувати її системні риси, які сприяють активному запозиченню, адаптації та створенню термінів.

Відомий український лінгвіст А. Левицький серед провідних особливостей англійської мовної системи виокремлює: розвинену омонімію, омофразію, полісемію лексичних одиниць, морфологічну незмінюваність слів, а також функційне переосмислення лексем, що втратили первинну категорійну семантику [54, с. 102]. Ці властивості безпосередньо впливають на структуру англійської медичної терміносистеми, забезпечуючи її гнучкість, лаконічність та високий рівень стандартизації.

Однією з визначальних рис, що має особливу вагу в термінотворенні, зокрема медичному, є фонетична система англійської мови. З позицій слов'янських чи романських мов англійська демонструє надзвичайно широкий вокальний інвентар, що охоплює як монофтонги, так і численні дифтонги. Це

створює сприятливі умови для фонетичної модифікації запозичених термінів, особливо грецького та латинського походження, і дає змогу формувати нові лексеми з урахуванням особливостей англійської артикуляції.

Для прикладу розглянемо англомовний медичний термін *angiostasis*, що використовується для позначення процесів, пов'язаних із пригніченням росту кровоносних судин. На письмі фіксують п'ять голосних, однак у вимові, як видно з транскрипції – американської [ændʒi.ou'steɪ.sɪs] та британської [ændʒi.əu'steɪ.sɪs] – реалізується сім вокальних звуків через дифтонгізацію (ou, ei) та вставку додаткових голосних сегментів. Це свідчить про гнучкість англійської фонетичної системи в процесі засвоєння та адаптації іншомовної термінології.

Ще однією важливою характеристикою англійської мови є *відсутність домінування відкритого силабічного шаблону*, який властивий італійській або давньосхіднослов'янській мовам. Саме це дає змогу англійській мові ефективно оперувати як відкритими, так і закритими складами, забезпечуючи структурне різноманіття медичних термінів і точну диференціацію понять.

Контекстуальна семантика англійської мови має вирішальне значення для інтерпретації медичних термінів. Значення терміна нерідко конкретизується або навіть змінюється залежно від галузевого контексту. Наприклад, лексема *depression* у загальнонавчальній мові позначає психоемоційний стан, тоді як у кардіології словосполучення *ST-segment depression* позначає електрокардіографічний показник, що може свідчити про ішемію міокарда, перевантаження шлуночків чи інші патологічні стани. Семантика медичних термінів в англійській мові має виразний контекстуальний характер, що зумовлює потребу високого рівня професійної компетенції для коректної інтерпретації.

Отже, специфічні структурні особливості англійської мови – зокрема фонетична гнучкість, морфологічна компактність, контекстуальна полісемія та здатність до формального переосмислення – створюють винятково сприятливі

умови для розвитку та глобального поширення англомовної медичної термінології.

2.5. Запозичення в англійській медичній термінології

Однією із ключових особливостей англійської мови, що вирізняє її серед багатьох інших мов, є висока ступінь відкритості до лексичних запозичень. Ця риса сформувалася внаслідок складних соціолінгвістичних і історичних процесів, зокрема нормандського завоювання 1066 року, що радикально змінило мовну політику та лексичний склад англійської.

У постнормандський період англійська мова зазнала масованого впливу французької, зокрема в таких галузях, як військова справа, юриспруденція, адміністрація, дипломатія, освіта. Водночас процес запозичення відбувався не у формі поодиноких лексем, а цілими терміносистемами, що спричинило істотні зрушення у структурі англійського лексикону. Наприклад, староанглійські відповідники військової лексики (на кшталт *fyrð*, *sweord*, *scyld*) витіснені або маргіналізовані під тиском французьких термінів (*army*, *battle*, *soldier*, *command*), які виявилися функційно зручнішими для офіційного й писемного вжитку.

Цей історичний досвід сформував своєрідну мовну «толерантність» до запозичень, що зумовило подальше системне й практично безконфліктне засвоєння англійською мовою іншомовної лексики, зокрема латинського та грецького походження. Така особливість стала одним із чинників, які перетворили англійську мову на провідний мовний ресурс – як донора, так і реципієнта – у процесах формування міжнародної медичної термінології.

Зазначимо, що в сучасній англомовній терміносистемі цієї галузі слова класичного латинського або грецького походження, адаптовані до англійської фонології, морфології та орфографії, складають більше половини лексичного складу. Наприклад:

– *cardiology* (гр. *kardia* «серце» + *logos* «наука»);

- *pediatrics* (гр. *pais* «дитина» + *iatros* «лікар»);
- *antibiotic* (гр. *anti* «проти» + *bios* «життя»);
- *tumor* (лат. *tumor* «пухлина»);
- *vaccine* (лат. *vaccinus* «коров'ячий», через історичну назву першої вакцини).

Механізм інтеграції запозичень у англійську мову надзвичайно продуктивний: слово швидко адаптується до граматичної системи (зокрема завдяки відсутності широкої флексії), а фонетичні відмінності майже не спричиняють комунікативних бар'єрів. Навіть якщо вимова запозичених термінів істотно відрізняється від мови-джерела, як у випадку з *anesthesia* [ˌænəs'thiːziə] (гр. *ἀνασθησία*), мовна свідомість носіїв це не сприймає як відхилення.

Крім того, писемна форма в англійській не зазнає ускладнень під час відображення іншомовного слова. Запозичення зазвичай зберігає латинську чи грецьку орфографію або набуває її мінімально адаптованої форми (*diagnosis*, *thermometer*, *syndrome*), що вможливорює міжнародне використання без перекладу.

У медичній термінології вирішальним критерієм відбору терміна є не його генетична спорідненість із мовою-реципієнтом, а здатність ефективно й однозначно номінувати фахові поняття. Унаслідок цього у свідомості мовців англійської мови – як фахівців, так і нефахівців – знання про те, чи є слово «власним» або «запозиченим», більше не розглядається як релевантне. Така функційна нейтралізація етимологічного чинника особливо помітна у сфері медицини, де практична доцільність, точність та міжнародна стандартизація термінів постають на перший план.

Отже, англійська мова є унікальним прикладом лінгвістичної системи, що не лише активно запозичує, а й здатна ефективно адаптувати й уніфікувати іншомовну лексику в межах галузевих терміносистем, насамперед – у медицині, де це має безпосереднє значення для міжнародного професійного спілкування, наукових публікацій та стандартизації знань.

У межах дослідження розглянемо етимологічне походження медичної лексики англійської мови, що вможливило простеження закономірностей запозичення, адаптації та збереження ключових лексем, пов'язаних з базовими поняттями анатомії, фізіології, станів та дій. Такий підхід дає змогу не лише виокремити джерела запозичення, а й оцінити стійкість автохтонного лексичного фонду в контексті медичного мовлення.

У цій науковій розвідці фокус зосереджено на лексико-семантичних запозиченнях, а також на етимологічній стійкості певних слів у межах базової лексики англійської мови, яка дотична до медичної сфери. Для цього обрано адаптований список Сводеша – 100 найчастотніших лексем, які за своєю природою репрезентують базові поняття, об'єкти та явища життя, зокрема – медичного характеру: *bark* «кора», *belly* «живіт», *bird* «птах», *to bite* «кусати», *blood* «кров», *bone* «кістка», *breast* «груди», *to burn* «палити», *cold* «холодний», *to die* «помирати», *dog* «пес», *to drink* «пити», *dry* «сухий», *ear* «вухо», *to eat* «їсти», *egg* «яйце», *eye* «око», *fat* «жир», *feather* «перо», *fire* «вогонь», *fish* «риба», *foot* «нога», *hair* «волосся», *hand* «рука», *head* «голова», *to hear* «чути», *heart* «серце», *horn* «ріг», *I & me* «я», *knee* «коліно», *leaf* «лист», *to lie* «лежати; брехати», *liver* «печінка», *louse* «воша», *man* «людина; чоловік», *meat* «м'ясо», *moon* «місяць», *mouth* «рот», *nail* «ніготь», *neck* «шия», *night* «ніч», *nose* «ніс», *to say* «сказати», *to see* «бачити», *seed* «насіння; сім'я», *to sit* «сидіти», *skin* «шкіра», *to sleep* «спати», *to stand* «стояти», *sun* «сонце», *to swim* «плавати», *tail* «хвіст», *tongue* «язик», *tooth* «зуб», *tree* «дерево», *warm* «теплий», *water* «вода», *woman* «жінка» (11).

Із цього переліку виділено 58 лексем, які, на нашу думку, безпосередньо або опосередковано пов'язані з медичною термінологією. Їх можна класифікувати за такими семантичними групами:

1. Люди: *I & me*, *man*, *woman*. Представляють суб'єкта медичної взаємодії – пацієнта чи лікаря.

2. Живі істоти у біологічному контексті: *bird, dog, fish, leaf, louse, tree.*

Мають значення у ветеринарії, паразитології, фітотерапії та в символічному сприйнятті тіла.

3. Частини тіла та анатомійні поняття: *bark, belly, blood, bone, breast, ear, egg, eye, fat, feather, foot, hair, hand, head, heart, horn, knee, liver, meat, mouth, nail, neck, nose, seed, skin, tail, tongue, tooth.* Ці лексеми охоплюють майже всі основні компоненти тіла, що є базисом для формування медичних термінів: *cardiac, nasal, dental* тощо. У більшості варіантів сучасна англійська використовує запозичені терміни латинського або грецького походження у фаховій сфері, тоді як германські слова функціонують у побутовому мовленні (наприклад, *tooth* та *dental*).

4. Стан: *cold, dry, warm.* Позначають фізіологічний або клінічний стан організму, важливий для постановки діагнозу чи опису симптомів.

5. Первинні елементи та періоди: *fire, moon, sun, water.* У давньому контексті асоціюються з лікуванням, медичними ритуалами та календарно-періодичними процесами (зокрема, вплив фаз місяця на лікувальні практики).

6. Дії (медична поведінка та процеси): *to bite, to burn, to die, to drink, to eat, to hear, to lie, to say, to see, to sit, to sleep, to swim.* Ці лексеми мають важливе значення для опису як фізичних процесів, так і клінічної поведінки (напр., *to sleep* → *insomnia*, *to eat* → *anorexia*).

Важливим є також етимологічне розмежування між германськими коренями (переважно староанглійськими) і запозиченнями з латини або грецької, що виявлено в дихотомії «побутова назва – фаховий термін» (див. табл. 2.2. на стор. 88-89).

Таблиця 2.2.

Розмежування медичної лексики за критерієм стилістичної функційності

Побутова форма	Фаховий термін	Походження
<i>blood</i>	<i>hematology</i>	грец. <i>haima</i>

Продовження таблиці 2.2.

Побутова форма	Фаховий термін	Походження
<i>heart</i>	<i>cardiology</i>	грец. <i>kardia</i>
<i>liver</i>	<i>hepatic</i>	грец. <i>hepar</i>
<i>tooth</i>	<i>dental</i>	лат. <i>dens</i>
<i>skin</i>	<i>dermatology</i>	грец. <i>derma</i>

Етимологічний аналіз базової лексики англійської мови в межах медичного мовного простору свідчить про глибокий пласт автохтонної германської лексики, що заклав основу для позначення тілесних та біологічних понять, яка, утім, із часом була частково витіснена або доповнена запозиченими термінами з латини та грецької. Останні забезпечили фахову точність, однозначність і системність терміносистеми, яка використовуваної в сучасній медицині.

Отже, сучасна англійська медична мова є наслідком історичного симбіозу германських основ та класичних запозичень, що забезпечує їй високий ступінь функційності в міжнародній науковій та клінічній практиці.

Грецькі та грецько-латинські запозичення в англійській медичній термінології. Формування англійської медичної лексики починається ще за часів Греції та Риму. Як стверджує Дж. Банай, греки заснували раціональну медицину в золотий вік грецької цивілізації (X ст. до н. е.). Важливу роль посідала школа Гіппократа та Галена, адже їхні теорії були основними в медицині до початку XVIII ст.. Істотний внесок у становлення та розвиток медичної термінології пов'язують із діяльністю Гіппократів у системному описі хвороб на основі емпіричних спостережень, а також у створенні низки термінів, що збереглися в сучасній науковій номенклатурі (наприклад, *arthritis*, *nephritis* тощо). Чимало медичних термінів, запроваджених у давнину, мають описовий характер, оскільки відображають найпомітніші симптоми хвороб. Зокрема, термін *hydrophobia* «боязнь води», який уживають для позначення сказу, походить від

характерної клінічної ознаки цього захворювання – неможливості пити воду через спазми горла [118, с. 1–2].

У межах дослідження термін *грецька мова* вживаємо для позначення різних історичних етапів її розвитку. Водночас варто наголосити на певній умовності такого узагальнення, адже в контексті етимологічного аналізу йдеться насамперед про давньогрецьку мову періоду античності. У подальших міркуваннях зосереджуємо увагу на морфемній структурі – коренях, суфіксах, префіксах – які стали основою для творення численних англійських медичних термінів. Визначальним для нашого аналізу є встановлення грецького походження терміноелементів або, навпаки, їхньої відмінності від латинських, французьких чи германських відповідників. У випадках, коли англійська медична лексема має безпосередній грецький першопочаток, у роботі послідовно застосовано позначення *грецький* або *давньогрецький*, що в цьому контексті вжиті як рівнозначні.

Дж. Банай слушно зауважує, що для грецької мови характерний високий словотвірний потенціал, що забезпечує її придатність для формування нових наукових понять. З огляду на це не дивним є факт появи великої кількості медичних термінів, що мають грецьке походження. Науковець, зіставляючи медичну лексику, висновковує: нові терміни мають тотожні або схожі моделі, за якими конструювали слова в античності, саме тому їх складно відрізнити за формами, адже «такі нещодавні слова, як *appendicitis*, *creatinine*, *cystoscope*, *adrenaline*, *streptococcus* та багато інших не відрізняються від класичних термінів» [118, с. 2]. Дж. Банай переконаний, що використання класичних (передусім грецьких) коренів сприяє міжнародній зрозумілості термінології серед фахівців різних країн.

Підтвердженням тісного взаємозв'язку між грецькою та римською культурами, що опосередковано вплинув і на розвиток англійської медичної лексики, є діяльність Асклепіада, якого С. Верхратський та П. Заблудовський характеризують як авторитетну постать у вищих колах Риму. Його практика сприяла утвердженню грецьких лікарів у римському суспільстві [33, с. 50].

К. Добріч зазначає, що значна частина медиків Римської імперії мала грецьке походження, що зумовило активне запозичення грецької термінології та її інтеграцію в медичну сферу того часу. Дослідниця вважає це однією з причин збереження грецького компоненту поряд із латинським, унаслідок чого в сучасній англійській терміносистемі функціонує чимало грецьких лексем (*diarrhoea, dyspnoea, podagra*) [125, с. 494]. Отже, англійську мову цілком обґрунтовано визначають як *lingua franca of medical communication*. Поєднання грецької та латинської термінологійних традицій чітко відбите в новітніх англійських медичних номінаціях, що засвідчує усталену практику використання лінгвістичних елементів цих мов у процесах неологізації та підтверджує безперервність їхнього впливу на формування фахової лексики.

У зв'язку із зазначеним погоджуємося з витлумаченням грецької мови як мови західної медицини до IV ст. до нашої ери, наведеним у праці «Anatomical terms: towards development of terminologies (terminogenesis)», де П. Спрюмон, зосереджуючись на анатомійній лексиці, зазначає, що її використовували та розробляли не лише лікарі (Герофіл, Ерасістрат, Руф), але й грецькі поети, філософи, зокрема Гомер, Аристотель [149, с. 249].

Отже, антична грецька медицина та її термінологійна спадщина становлять перше й одне з найпотужніших джерел формування англійської медичної лексики.

Необхідно зауважити, що лексеми грецького походження фіксуються в різних підсистемах медичної термінології, що засвідчує високий ступінь їхнього структурного та функційного інтегрування в загальну англomовну медичну лексичну систему (див. табл. 2.3. на стор. 92).

Таблиця 2.3.

Англійські медичні терміни грецького походження

Англійський термін	Давньогрецьке джерело (AG)	Коментар / Медичний контекст
<i>cardio-</i>	<i>καρδία</i>	Вживається як префікс у складі медичної лексики, яка стосується серцевої проблематики
<i>cholecyst</i>	<i>χολή + κύστις</i>	Позначає жовчний міхур або використовується як коренева морфема у складі складених термінів, що описують патології, діагностичні процедури та хірургічні втручання, пов'язані із цим органом.
<i>gaster</i>	<i>γάστήρ</i>	Коренева морфема у складі медичних термінів, що позначають анатомійні структури, фізіологічні функції та патологічні стани шлунка.
<i>septic</i>	<i>σηπτικός</i>	Прикметникова форма, що позначає явища, пов'язані з інфекційними процесами, зумовленими патогенними мікроорганізмами та їхніми токсинами.

Окрему групу становлять терміни, які доцільно кваліфікувати як умовно греко-латинські. Зазначені лексеми мають первинну грецьку етимологію, однак запозичені латинською мовою ще в античний період. Унаслідок тривалого функціонування в латинській мові поряд з автохтонною латинською лексикою вони зазнали повної інтеграції до її лексичної системи, що згодом зумовило їхній перехід до європейських терміносистем, разом з англійською (див. табл. 2.4 на стор. 92-93).

Таблиця 2.4.

Англійські медичні терміни греко-латинського походження

Англійський термін	Латинське джерело (L)	Давньогрецьке джерело (AG)	Коментар / Медичний контекст
<i>bronchus</i>	<i>bronchus</i>	<i>βρόγχος</i>	Один з основних повітроносних шляхів, що відходять від трахеї та забезпечують транспортування повітря до легень.
<i>hysteria</i>	<i>NL hysteria : L hystericus</i>	<i>ὑστερικός ← ὑστέρα</i>	Функціонує переважно в психологічному, культурологічному й соціолінгвістичному мовленні для позначення неконтрольованих емоційних реакцій або масових психоемоційних явищ (<i>mass hysteria</i>). У медичній терміносистемі термін вважають некоректним з погляду зору сучасної діагностики, утім, він зберігає значущість

Продовження таблиці 2.4.

Англійський термін	Латинське джерело (L)	Давньогрецьке джерело (AG)	Коментар / Медичний контекст
			як маркер еволюції психіатричної номенклатури.
<i>dermis</i>	<i>NL derma</i>	<i>δέρμα</i>	Середній шар шкіри, розташований між епідермісом і підшкірною клітковиною (гіподермою).

Як бачимо, в цих випадках зазвичай відсутні відповідники-терміни періодів середньоанглійської чи староанглійської мови. Представлені медичні терміни засвідчують бурхливий розвиток науки вже в епоху сучасної англійської мови, оскільки інтерес та потреба використовувати латинські та грецькі елементи для термінотворення нової (наукової) лексики реалізовані в їхньому комбінуванні та розробленні термінів, яких не було в античну епоху. За своєю формальною організацією ці лексеми не демонструють істотних відмінностей від давньої лексики, яка функціонувала ще в певні хронологічні періоди до нашої ери.

З іншого боку, лексема *hysteria* показова щодо експресивно-семантичного складника. Семантична трансформація призвела до розподілу значення між точнішими діагностичними одиницями, зокрема, у клінічній практиці, що втілено в появі нових термінологічних словосполучень (*conversion disorder*, *dissociative disorders*, *panic disorder*).

Грецька мова демонструє потужну спроможність утворювати нові лексеми, чому значною мірою сприяє афіксація. Зокрема, префікс *anti-* згадує Сяолі Ху в публікації «Historic Impact of Ancient Greco-Roman Mythology on Medical Terminology», аналізуючи багатий лексичний склад та високий термінотвірний потенціал грецької та латинської мов, зумовлений поєднанням різних словотворчих компонентів. Автор наводить низку медичних термінів англійської мови, які містять у собі цей афікс: *antigen*, *antibody*, *antidote* [134, с. 119]. У цьому разі констатуємо, що префікс *-anti* здатен досить точно здійснювати дескрипцію антонімічної семантики для розрізнення протилежних

явищ, процесів у медичній царині. Загалом афіксація відіграє велику роль у термінотворенні медичних лексем, що буде відбито в третьому розділі наукової розвідки.

Отже, грецький компонент в англійській медичній лексиці потрібно кваліфікувати як один із провідних, проте без підстав вважати його домінантним порівняно з латинським у процесі формування терміносистеми. Специфіка лексем грецького походження полягає в їхній своєрідній *«криптоструктурі»*, що ускладнює ідентифікацію етимологічного джерела за формальними ознаками, особливо з огляду на посередницьку роль латини, яка часто зумовлює змішання морфологічних характеристик обох мов. Істотний вплив грецької мови на латинську медичну лексику, яка згодом стала підґрунтям англійської терміносистеми, сприяв формуванню спільного європейського термінологічного простору, де поєднання грецької наукової традиції та римської системності забезпечило поняттєвий і структурний фундамент розвитку медицини та її лексичного апарату в англійській мові.

Латинська мова як базовий складник у формуванні класичної англійської медичної термінології. Наступним етапом у формуванні англійської медичної лексики стала латина, яка після грецької посіла домінантне місце в розвитку європейської науки та освіти. Як зазначає Дж. Банай, латинська мова була універсальним засобом спілкування на території Італії та римських провінцій після завоювання Римом відомого на той час світу. Дослідник підкреслює, що латина продовжувала панувати упродовж багатьох століть навіть після падіння Римської імперії, зберігаючи статус мови науки, релігії та культури [118, с. 18].

Упродовж багатьох століть латинська мова виконувала роль основного засобу наукової комунікації. Навіть під час формування романських мов вона була мовою християнської релігії, зокрема, католицького варіанту. У той час церква являла собою інституцію влади, а також, що не менш важливо, освіти. Саме в монастирях фіксуємо «едукацію», і процес її викладання був латиною.

Крім цього, власне релігія активно поширювалася на нові території та об'єднувала вже залучені до християнства землі, і латина функціонувала як інтернаціональна мова задовго до французької та англійської мов.

Вагомим свідченням авторитету латинської мови в науковій комунікації є поява фундаментальних медичних трактатів, написаних латиною. Зокрема, анатомійна праця А. Везалій «*De humani corporis fabrica*» [151] стала взірцем наукової термінологійної системи, у якій більшість термінів мають латинське походження [118, с. 18]. Саме ця праця закріпила латину як основну мову анатомійної номенклатури, що зберігалася впродовж кількох століть.

Латина зберігала поважний статус мови науки до початку XVIII ст., оскільки медицина тісно взаємодіяла з освітою, винаходами, технічним інструментарієм. Очевидним є те, що медичну термінологію активно поповнювали словами та коренями саме з тієї мови, яка надавала змогу отримати освіту. Отже, латина виступала проміжною ланкою в процесі пізнання, фіксації і передавання знань.

Вивчення сучасних навчальних посібників з латини для медичних закладів підтверджує безпосередній зв'язок латинської та англійської медичної лексики. Наприклад, у підручнику М. Закалюжного та Г. Паласюка «Латинська мова і основи медичної термінології» (для студентів вищих медичних навчальних закладів IV рівня акредитації) простежено функційний ужиток латинських граматичних термінів, зокрема *Nomen substantivum* [28, с. 35], співвіднесеним з англійським *Substantive noun* – дещо застарілим, але прозорим для етимологічного аналізу.

Варто відзначити вживання латинського терміну *diagnōsis* у крилатому вислові *diagnōsis bona – curatio bona* «добрий діагноз – добре лікування» [28, с. 169]. Якщо відкинути діакритичний знак макрон над голосною *o*, то отримаємо сучасне англійське слово *diagnosis*, тотожне за формою та значенням. Аналогічна тяглість терміноелементів свідчить про спадковість латинського впливу в англійській медичній номенклатурі.

У посібнику Н. Дерев'янченко та О. Литовської «Латинська мова та медична термінологія» подано двомовний словник з латинської лексики, що дає змогу простежити очевидну схожість між латинськими та англійськими термінами. Прикладом може бути ад'єктив *dentālis*, перекладений українською мовою як «зубний» [22, с. 135]. Тут виявляємо безпосередню відповідність між латинським *dentālis* та англійським *dental*, який належить до активного словникового складу сучасної англійської мови й не сприймається носіями як архаїзм. Проведений компаративний аналіз цих двох термінів, що позначають ознаку, пов'язану із певною частиною тіла, засвідчує спільність словотвірної моделі – зокрема афіксацію за допомогою суфікса *-al*. Така морфологічна схожість дає підстави стверджувати, що суфіксальна структура цього англійського терміна має латинське походження, незважаючи на тривале функціонування в мові та його адаптацію ще до пізнього сучасного періоду англійської мови.

У процесі розвитку англійської мови латинська мова виступила одним з найпотужніших джерел запозиченої лексики, що охоплює як побутовий, так і фаховий рівень мовного вжитку. Особливо вагомим є латинський вплив у формуванні терміносистеми в галузях природничих наук, медицини, ботаніки, фармакології та суміжних дисциплін. Наведені у таблиці 2.5. на сторінках 96-97 терміни представлені в староанглійській формі та простежені до латинського джерела через прагерманське або пражіхдногерманське посередництво:

Таблиця 2.5.

Англійські медичні терміни латинського походження

Англійський термін	Староанглійська форма (OE)	Празіхдно-германська форма (PWG*)	Латинське джерело (L)	Коментар / Медичний контекст
<i>mint</i>	<i>mintē</i>	<i>mintā</i>	<i>menta</i>	У фітотерапії: <i>peppermint oil, digestive remedy</i>
<i>onion</i>	<i>oignon</i>	—	<i>ūniōnem</i> ← <i>ūniō</i>	Харчовий продукт з антибактеріальними властивостями

Продовження таблиці 2.5.

Англійський термін	Староанглійська форма (OE)	Празхідно-германська форма (PWG*)	Латинське джерело (L)	Коментар / Медичний контекст
<i>pepper</i>	<i>piþer</i>	<i>pipar</i>	<i>piper</i>	У фітотерапії, припарках, подекуди як протизапальний засіб
<i>pine</i>	<i>pine</i>	<i>pīnā</i>	<i>pīnus</i>	Позначає рослинну сировину або похідні речовини, що застосовуються в лікувальних засобах: <i>pine oil</i>
<i>plant</i>	<i>plante</i>	<i>plantu</i>	<i>planta</i>	Лікарська рослина або джерело біологічно активних речовин: <i>plant-based medicine</i>
<i>tiger</i>	<i>tiger</i>	<i>tīgr</i>	<i>tigris</i>	Не має прямої медичної функції, але є культурно-зоологічним терміном

Не всі із зазначених термінів мають пряме застосування в медичному фаховому мовленні, утім, такі слова, як *mint*, *pepper*, *plant*, *pine* активно фігурують у народній медицині, фітотерапії, косметології, а також у фармацевтичних класифікаціях як активні інгредієнти або загальні позначення для природних засобів лікування.

Такі запозичення демонструють, що латинська мова не лише виступала джерелом вузькоспеціалізованої термінології (як-от: *corpus*, *nervus*, *medicus*), але й проникала в ширші лексичні пласти, пов'язані з навколишнім світом, природою та елементами, що мають значення для медицини в її широкому розумінні.

Отже, латинські запозичення в англійській мові відіграють подвійну роль: з одного боку, забезпечують наукову точність фахових термінів, а з іншого – формують лексичний місток між традиційною та академічною медициною, що особливо важливо для міждисциплінарної комунікації в сучасному медичному просторі.

Латинська мова виступила ключовим джерелом для формування анатомійної та фармацевтичної термінології в англійській мові. Використовувані в анатомії, патології, фармакології терміни, що мають латинське походження, наведені в табл. 2.6. на стор. 98:

Таблиця 2.6.

Фахове застосування англійських медичних лексем

Англійський термін	Латинська форма	Значення / Компонент	Фахова сфера застосування
<i>muscle</i>	<i>musculus</i>	Букв. «маленька миша» (через рух м'язів під шкірою)	Анатомія, фізіологія
<i>vein</i>	<i>vena</i>	Кровоносна судина	Анатомія, кардіологія
<i>nerve</i>	<i>nervus</i>	Нерв	Неврологія
<i>medication</i>	<i>medicatio</i>	Лікування, введення лікарського засобу	Фармакологія, клінічна медицина
<i>capsule</i>	<i>capsula</i>	Оболонка	Фармацевтична форма препарату
<i>dose</i>	<i>dosis</i> (через гр. <i>dosis</i>)	Порція, кількість препарату	Терапія, фармакологічна інструкція
<i>organ</i>	<i>organum</i>	Інструмент, функційна частина	Анатомія, система органів
<i>spine</i>	<i>spina</i>	Хребет, букв. «шип»	Ортопедія, нейрохірургія
<i>ulcer</i>	<i>ulcus</i>	Виразка	Гастроентерологія, дерматологія
<i>virus</i>	<i>virus</i>	Отрута, збудник	Вірусологія, інфекційні хвороби

Ці терміни не лише становлять фундамент анатомійної номенклатури, а й відіграють критичну роль у клінічній практиці, стандартизації медичної документації та транснаціональній медичній комунікації. Латинські запозичення мають низку важливих характеристик: морфологічна стабільність; семантична однозначність; міжнародна уніфікованість.

Немало міжнародних класифікацій (ICD, ATC, WHO Essential Medicines) використовують саме латинські або латинізовані англійські терміни.

Латинська мова як джерело лексичних запозичень в англійській сформувала один з найважливіших пластів медичної термінології: від ботанічних назв рослин, що мають лікувальні властивості, до складних фармакологічних

і анатомічних одиниць. Латинські терміни стали не лише мовними запозиченнями, а універсальними знаками медичної науки, що функціонують незалежно від національних мов.

Цей феномен не лише підтверджує історичну вагу латини як наукової мови, а й засвідчує унікальну здатність англійської мови до інтеграції та уніфікації запозичень, що забезпечує її лідерство в глобальному медичному просторі.

Отже, латина відіграла ключову роль у становленні англійської медичної лексики, виступивши своєрідним містком між античною та новоєвропейською науковою традицією. Вона не лише передала англійській мові грецьку термінологію спадщину, а й сформувала власну систему словотворення, яка забезпечила міжнародну зрозумілість і наукову уніфікованість медичних термінів.

Якщо в подальшому латинська мова поступово набула статусу провідної мови медичного спілкування, то на сучасному етапі цю позицію обґрунтовано закріплено за англійською мовою. Водночас можна припустити, що вона є лише черговим етапом у мовному забезпеченні медичної галузі й не обов'язково становить остаточну глобальну мову для реалізації цих функцій.

Роль французьких запозичень у процесі формування англійської медичної термінології. Серед джерел впливу на розвиток англійської мови неможливо оминути французьку мову. Починаючи від завоювання території сучасної Великої Британії Гійомом Нормандським 1066 року й до XV ст., англійська мова зазнала істотного одностороннього впливу французької. Утім, роль французької мови в освітній сфері порівняно з іншими галузями того часу була менш значною, оскільки навчальний процес переважно обслуговувала латина [5, с. 315].

Медична галузь перебувала під домінуючим латинським впливом, відповідно англійська медична термінологія містить значно більше латинських елементів, ніж французьких. Отже, спеціалізовані медичні терміни переважно походять з латини, тоді як загальнонаукова та загальновживана лексика, що функціонує у сфері медицини, нерідко має французьке походження. Близька

спорідненість латинської та французької мов нерідко ускладнює визначення точної етимології англійських медичних термінів.

Уточнимо, що запозичення не зводилися лише до безпосереднього перенесення лексем зі старофранцузької мови до староанглійської. Йдеться радше про пізніший етап розвитку обох мов, коли англійська зазнала впливу вже розвиненішої форми французької лексики, адаптованої до потреб тогочасної науки та освіти.

Французький вплив, який буває складно відокремити від безпосереднього латинського, можна простежити, зокрема, у словотворі англійської лексики. Найпомітнішим його виявом є функціонування суфіксів романського походження, що активно використовують для творення як загальнонаукових, так і медичних термінів. До таких належать суфікси *-age*, *-al*, *-ble*, *-ence* (*-ance*), *-ment*, *-tion*, які стали невід'ємною частиною англійської морфологічної системи. Вони слугують маркерами абстрактності, процесуальності або ознаки, що є характерним для термінологічних одиниць романського типу. Приклади термінів, які містять згадані афікси, наводимо в третьому розділі цієї наукової розвідки.

Є потреба згадати про явище видозміни лексем, які прийшли прямо із французької мови як джерела походження слів. Річ у тім, що в англійській мові вони нерідко можуть бути переосмислені та перетворені в архаїчніший вигляд щодо французької – латинський. Показовим прикладом є слово *doubt*, яке належить до психологічної підгалузі медичної термінології. Воно запозичене в англійську мову через старофранцузьку на пізньому етапі розвитку староанглійської. У французькому варіанті цього періоду літера *b* уже була втрачена, що згодом спричинило сучасну форму *doute*. Водночас етимологічна основа слова походить від латинського дієслова *dubitāre*, у якому приголосний *b* зберігався. Отже, сучасна англійська форма *doubt* демонструє тенденцію до відновлення латинського елемента, що свідчить про складну взаємодію латинського та французького впливів у формуванні англійської медичної лексики.

Крім того, звернення до праіндоєвропейської етимології цього терміна відкриває змогу глибшого розуміння того, у який спосіб значна частина сучасної англійської термінології бере свій початок від обмеженої кількості давніх індоєвропейських коренів. Такий підхід дає змогу простежити не лише історичну спадкоємність форм, а й семантичну еволюцію понять, що зберігають тісний зв'язок між стародавніми мовними системами та сучасною науковою номенклатурою. Етимологічна реконструкція засвідчує, що давнє слово на позначення сумніву постало через поєднання коренів **dwi-* «два» та **b^huH-* «бути» (12), що відображає інтерпретацію стану «подвійності» як внутрішньої невизначеності. У цьому сенсі йдеться про своєрідний «неологізм давнини», тобто лексему, яка в конкретний історичний період функціонувала як іноваційна одиниця, а згодом стала складником усталеної лексичної системи.

На нашу думку, у цьому контексті показовим є явище так званої «релатинізації» окремих французьких запозичень в англійській мові. Спроби архаїзувати лексику через повернення до латинських форм подекуди мають парадоксальний результат: у низці випадків первісна логіка праіндоєвропейської мовної системи виявляється збереженою в англійській мові більшою мірою, ніж у французькій. Це явище особливо помітне у сфері термінологічних підсистем різних галузей знань, де історичне повернення до латинських форм не лише надає лексиці архаїчного відтінку, а й відновлює глибинні семантичні зв'язки, втрачені в мовах-посередниках.

Дещо схожі процеси із трансформаціями старофранцузьких приголосних простежуємо у видозміні латинського *alter* у французьке *autre* «інший», де відбувся перехід приголосного *l* перед *t* в голосну *u*. Водночас слово *alter* знаходимо в сучасній англійській, що свідчить про збереження латинського сліду. Найяскравіше вживання цієї лексеми асоціюємо із психологічним терміном *alter-ego*, який і у XXI ст. живе в англійській мові, незважаючи на латинську форму. Аналізуючи це слово за компонентним критерієм, констатуємо, що *alter-* виступає як «кореневий» префікс.

Невідомо, якими мотивами керувалися носії мови під час зміни деяких таких термінів. Утім, можна висунути гіпотезу, що спеціальне наближення до латини могло бути зроблено не лише в інтересах освітнього процесу, а ще й у конкуренції із французькою мовою, щоб доказово демонструвати більшу наступність від латини саме до англійської мови. У такому разі, можливо, цей процес був одним з тих, що уособлювали бажання повернутися до античних, особливо римських, коренів та асоціювати себе з римлянами. Вважаємо, що повернення до латинських лексем можна зіставити з епохою Ренесансу загалом.

Французька мова разом з латиною та грецькою мовою, відіграла надзвичайно важливу роль у формуванні англійського лексикону, особливо в період після нормандського завоювання (1066 р.), коли старофранцузька стала мовою адміністрації, права, медицини й культури на Британських островах. Значна частина французьких запозичень у медичній та біологічній терміносистемах англійської мови має латинські етимологічні витоки, проте потрапила до англійської саме через посередництво французької мови, що відображено у фонетичних і графічних особливостях слів.

У контексті англо-французьких мовних зв'язків увагу сконцентровано на етапі запозичення з французької мови та виявленні попереднього латинського прототипу. Це дає змогу виокремити ті терміни, що проникли в англійську безпосередньо з латини, від тих, що адаптувалися через французьке мовне середовище (див. табл. 2.7. на стор. 102–103).

Таблиця 2.7.

Французькі за походженням терміни в англійській медичній терміносистемі

Англійське слово	Старофранцузька форма (OF)	Латинська основа (L)	Коментар / Медичний контекст
<i>face</i>	<i>face</i>	<i>facies</i>	Анатомічний термін: <i>facial muscles, facial nerve</i>
<i>elephant</i>	<i>elefant, olifant</i>	<i>elephantus</i>	Зоологічний термін
<i>oyster</i>	<i>oistre, uistre</i>	<i>ostrea</i>	Дієтологія, алергологія (джерело харчових алергенів)
<i>pain</i>	<i>peine</i>	<i>poena</i>	Клінічна симптоматика: <i>acute pain, pain therapy</i>

Продовження таблиці 2.7.

Англійське слово	Старофранцузька форма (OF)	Латинська основа (L)	Коментар / Медичний контекст
<i>surgeon</i>	<i>surgien</i>	<i>chirurgus</i>	Професія: <i>cardiothoracic surgeon, surgical ward</i>
<i>physician</i>	<i>fisicien</i>	<i>physicus</i>	Історична назва лікаря: <i>primary care physician</i>
<i>fever</i>	<i>fievre</i>	<i>febris</i>	Симптом у діагностиці: <i>low-grade fever, febrile state</i>
<i>remedy</i>	<i>remede</i>	<i>remedium</i>	Лікувальний засіб: <i>natural remedy, remedy for headache</i>
<i>diet</i>	<i>diète</i>	<i>diaeta</i>	Дієтотерапія: <i>low-sodium diet, diabetic diet</i>
<i>ointment</i>	<i>oignement</i>	<i>unguentum</i>	Фармація: <i>antifungal ointment, healing ointment</i>
<i>pulse</i>	<i>pouls</i>	<i>pulsus</i>	Діагностичний показник: <i>check the pulse, pulse irregularity</i>
<i>poison</i>	<i>poison</i>	<i>potio</i> (також <i>toxicum</i>)	Токсикологія: <i>poison control, chemical poison</i>
<i>nurse</i>	<i>nourice</i>	<i>nutricia</i>	Медичний працівник: <i>nurse training, clinical nurse specialist</i>

Французькі запозичення в галузі анатомії, фізіології, патології почасти не були суто науковими термінами. Натомість вони виконували функцію лексики описового або клінічного рівня, що давало змогу формулювати діагнози, зовнішні характеристики або симптоматику. Такі слова, як *face*, стали основою для похідних анатомійних утворень (*facial artery, facial nerve*) та терміноелементів (*-facial*), широко вживаних у нейрохірургії, стоматології, отоларингології.

Своєю чергою, французьке посередництво стало каталізатором фонетичних адаптацій латинських термінів, часто наближаючи їх до побутового вжитку та роблячи їх семантично прозорішими для носіїв мови. Саме така подвійна природа — науково-адміністративна й побутова — дала змогу французьким запозиченням стати містком між класичною термінологією та мовою клінічної практики.

Іниомовні джерела збагачення англійського медичного лексикону. Окрім грецького та романського мовного впливу необхідно зазначити також на скандинавському, який мав місце у давньоанглійській мові в епоху вікінгів

(VIII – XI ст.). З огляду на сьогоднішній етап можна охарактеризувати як час активних контактів споріднених германських народів: нові скандинавські переселенці вступали у збройні конфлікти з германськими племенами, які раніше оселилися на південно-східній частині острова. Така взаємодія спричинила появу інтенсивного мовного обміну між давньоанглійською та давньоскандинавською мовами, що пояснюється їхньою спільною германською основою та високим ступенем взаємної зрозумілості.

Їхня спорідненість частково може бути підтверджена за допомогою особового займенника *they*. Етимологічно він походить від давньоскандинавського (треба зазначити, що цю мову ще називають старонорвезькою – Old Norse) *þeir* (12), а відповідні найчастотніші слова без особливих причин не абсорбують. Логічно припустити, що за умови близької схожості мов носії могли допускати один із двох варіантів уживання таких поширених слів. Крім того, ймовірна й така ситуація, за якої люди знали обидві мови та могли заміщувати одні схожі слова іншими, якщо не бачили особливої відмінності.

Попри активну мовну взаємодію, дослідники не виявили прямих доказів істотного впливу давньоскандинавської мови на становлення англійської медичної термінології. Проте окремі лексеми скандинавського походження згодом набули вторинних значень у сфері психологічної або біологічної семантики.

До психологічної підгалузі можна, наприклад, уналежнити термін *to irk* «дратувати». Він має досить цікавий етимологічний ланцюжок: ME *irken* «втомлюватися, знемагатися»: ON *yrkja* «працювати»: PG **wurkijaną* «працювати»: PIE **werǵ-* «працювати» (12). Простеження етимологічного шляху цього запозичення надає унікальну змогу спостерігати специфічну зміну семантичного компонента лексеми. Якщо на ранньому етапі розвитку слово позначало результат або процес фізичної дії, то в сучасній англійській мові значення дієслова *to irk* трансформувалося від позначення фізичного стану до вираження емоційного. Наголошуємо, що аналогічна семантична трансформація

є індикатором не поверхового засвоєння запозичення, а його повноцінної інтеграції в мовну систему. Саме зміна семантичного наповнення свідчить про глибинні процеси асиміляції, унаслідок яких лексема переходить з периферії іншомовних запозичень до активного шару лексичного складу мови-реципієнта.

Схожим за сучасним значущим складником є термін *anger*: ME *anger* «горе, біль, неприємності, досада, смуток, гнів»: ON *anгр*, *ǫnгр* «горе»: PG **angazaz* «горе, смуток»: PIE **h₂engʰ-* «вузький, зв'язаний разом» (12).

До біологічної підгалузі англійської термінології належить низка одиниць скандинавського походження. Зокрема, показовим прикладом є термін *narwhal*, назва рідкісного виду морських ссавців родини нарвалових. Етимологічно це слово пов'язане зі скандинавськими мовами: D/N Bokmål/I *narhval*, ON *náhvallr*, утворене з компонентів *nár* «труп» та *hvalr* – «кит» (12). Слово має кілька можливих теорій походження – данську, норвезьку або ісландську, однак подальший розвиток терміна однозначно відстежується від давньоскандинавської мови. На нашу думку, найімовірнішим джерелом запозичення виступає давньоскандинавська мова данського діалекту, що можна пояснити історичними чинниками: саме данські вікінги справили найпотужніший вплив на мовний розвиток північно-східної частини Англії, зокрема в межах території так званого *Danelaw*. Це відбилося не лише у фонетичній та морфологічній адаптації запозичень, а й у поширенні скандинавських терміноелементів у науковій номенклатурі англійської мови.

Своєю чергою кельтський компонент не залишив помітного сліду в сучасній англомовній медичній лексиці, оскільки його наявність у складі наукової термінології є вкрай обмеженою та не може бути співвіднесена за масштабами з латинським, грецьким чи французьким впливом. Однак повне заперечення кельтських мовних контактів було б методологічно некоректним: наявні окремі лексеми, які потрапили до англійської через кельтське посередництво та певною мірою інтегрувалися в її структуру, виявляються і в спеціалізованих терміносистемах, зокрема медичній, біологічній та етномедичній.

Одним із прикладів такої лексеми є слово *clan*, яке сьогодні широко вживають у соціології, антропології, психіатрії та навіть у медичних контекстах, що стосуються дослідження генетичних захворювань, спадковості, сімейного анамнезу, а також у класифікації груп ризику у системі охорони здоров'я. *Clan* (12) запозичене з ірландського *clann* «потомство, діти родини» та шотландського гельського *clann*: обидва з давньоірландського *cland*, узятото з давньоваллійського *plant*, своєю чергою, запозичене з латинського *planta* «пагін, потомство». Отже, англійське *clan* є дублетом іншого терміна, зокрема – *plant*.

Термін *clan* ілюструє багаторівневу етимологічну динаміку: від латинського *planta* «паросток», «пагін», «нащадок» через кельтське мовне середовище він еволюціонує до позначення родового об'єднання, а згодом – ширшої спільноти, пов'язаною з генеологічною або культурною спорідненістю.

Звукові трансформації ініціалей, характерні для кельтських мов (зокрема переходи $p > k$, як у *planta* → *clann*), демонструють фонетичну адаптацію запозичень, аналогічну тій, що спостерігається в мовах з високою морфофонемною інтеграцією (наприклад, у китайській чи японській).

Отже, попри загальну малу кількість кельтських запозичень, їхня теоретична й прикладна цінність у медичній термінології (особливо в контексті родинно-спадкових досліджень) є безсумнівною. Слово *clan* виступає показовим прикладом як глибинного міжмовного запозичення, так і сучасної термінологійної уніфікації.

Англійська медична лексика поповнювалася також запозиченнями з так званих периферійних мов (у контексті англоцентричного підходу), тобто тих, які не мають сталого історичного впливу на англійськомовний світ, проте залишили лексичний відбиток у сучасному фаховому та повсякденному мовленні. Особливо це стосується слів, що перетинають межі між традиційною медициною, етномедициною, психологією та альтернативними підходами до збереження здоров'я. Одним із яскравих прикладів такої лексеми є термін-

поняття *zen* (12), яке в англійську мову воно потрапило з японської 禪 (*zen*), але це не вихідна етимологія. Японська сама запозичила поняття разом зі словом із середньокитайської 禪 (*dzyen*), що стало скороченням більш раннього 禪那 (*dzyen na*).

Термін пов'язаний дуже тісно з релігією будизму, і має індійське походження, а саме – санскритське. У цій мові було слово ध्यान (*dhyāna*), що означало «тип медитації». Англійське слово *zen* широко використовують у психологійній підгалузі медицини, що не завжди пов'язано з науковими методами. Утім, незалежно від позитивних чи негативних наслідків вживання терміну, констатуємо деяке зміщення семантики в стилістичному аспекті.

Деякі запозичення стосуються релігійно-медичних трактатів, до яких можна вналежнити терміни на позначення енергій з китайського. Безумовно, поняття *qi* (12) від 氣 (на сьогодні записаний піньїном як *qì*) є одним з основних у традиційній китайській філософії, медицині та культурі загалом. Тут також згадаємо *yin and yang* «інь та ян» від 陰陽. Аналіз таких запозичених слів дає змогу нам стверджувати, що поняття з національних систем як-то медицина, філософія, архітектура тощо – можуть бути запозичені англійською мовою без істотної зміни форм. По-перше, такі одиниці можуть не бути супроводжені еквівалентами, сформованими з англійських кореневих морфем, що можна пояснити тим, що будь-який переклад загубить одне чи кілька значень, стилістичних особливостей ємного поняття. По-друге, раціоналізація нерідко потребує швидкого поглинання нової лексики англійською мовою заради широкої розповсюдженості та вільного оперування різним інструментарієм явищ. По-третє, контекст таких запозичених слів не можна назвати широким, що означає зрозумілість їх для мовців через обмеженість доцільних ситуацій.

У контексті дослідження динаміки сучасного англійського лексикону окрему увагу потрібно приділити іспанським запозиченням, зважаючи на стрімке зростання кількості носіїв іспанської мови в Сполучених Штатах Америки. У ХХІ ст. роль іспанської як джерела лексичних інновацій значно

посилилася, що зумовлено як демографічними, так і соціокультурними чинниками.

США як провідний носій американського варіанту англійської мови на сьогодні день демонструє високий рівень функційного білінгвізму: іспанська мова фактично виконує роль основної побутової мови в південних штатах. Це безпосередньо впливає на лексичне збагачення англійської мови, зокрема у сферах охорони здоров'я, соціальної медицини та етномедицини.

Особливо важливим є проникнення іспанських термінів у сферу первинної медичної допомоги, де медичні працівники нерідко стикаються з потребою міжмовної комунікації. У таких умовах відбувається:

- функційне запозичення термінів, зокрема іменників, які позначають фізіологічні або анатомічні елементи, захворювання чи симптоми;
- семантичне пристосування термінів під впливом місцевих особливостей і медичних практик;
- активне використання іспанських слів у двомовних інструкціях, рецептах, клінічних опитувальниках, зокрема для пацієнтів-іспаномовних.

Загальновживані іспанські слова, які стали частиною англійського медичного або парамедичного мовлення, наведені в таблиці 2.8. на стор. 108–109:

Таблиця 2.8.

Загальновживані іспанські лексеми в англomовній медичній термінології

Слово	Значення	Функційне використання
<i>curandero</i>	народний цілитель	етномедична термінологія, психосоціальні практики
<i>malaise</i>	загальне нездужання (через фр., ісп.)	симптоматичні описи в суб'єктивній скарзі
<i>calor</i>	жар, тепло	одна з категорій у традиційній медицині Латинської Америки

Продовження таблиці 2.8.

Слово	Значення	Функційне використання
<i>susto</i>	психічне потрясіння, переляк	психосоматичне пояснення симптомів у латиноамериканських пацієнтів
<i>sobador</i>	фахівець з мануальної терапії	локальні парамедичні практики, подекуди інтегровані в клінічні моделі

У медичній комунікації США іспанські запозичення стають проміжною ланкою між біомедичним і культурно-етнічним підходом до лікування. Їхня наявність є не лише лінгвістичним феноменом, а й частиною адаптивної клінічної практики, яка враховує лінгвістичну та культурну специфіку пацієнта.

Іспанська мова з огляду на її актуальний геополітичний і демографічний впливи, посідає сьогодні стратегічно важливе місце в процесі формування нових термінів та реєстрів у медицині англомовного простору, насамперед на півдні північноамериканського регіону.

У межах розгляду іспанських лексичних запозичень важливим є виокремлення групи термінів, які походять з контактів іспанської мови з індіанськими мовами Центральної та Південної Америки в період Великих географічних відкриттів. Ці лексеми потрапили до англійської саме через іспанську як посередника й сьогодні становлять частину ботанічного субрегістру медичної сфери, особливо у фітотерапії, фармакогнозії, харчовій медицині та натуропатії.

Хоч первинні назви рослин та харчових об'єктів були вкорінені в таких мовах, як науатль чи таїно, саме іспанська стала мовою, яка адаптувала ці терміни фонетично та передала англійській. У цьому разі відбулося спрощення складних фонотактичних структур на користь європейських мовців, що сприяло швидкому закріпленню слів у глобальному лексиконі.

У таблиці 2.9. на стор. 110 подано основні терміни, їхнє походження та сфери медичного вжитку:

Таблиця 2.9.

**Посередництво іспанської мови в англомовних медичних словах
індіанського походження**

Англійське слово	Іспанське джерело	Індіанське джерело	Сфера медичного застосування
<i>chocolate</i>	<i>chocolate</i>	науатль <i>chocolātl</i>	нутрицевтика, антиоксидантна терапія, серцево-судинна профілактика
<i>maize</i>	<i>maíz</i>	таїно <i>mahisi</i>	дієтологія, харчова терапія
<i>tomato</i>	<i>tomate</i>	науатль <i>tomatl</i>	фітотерапія, джерело лікопіну в превентивній медицині

Ці терміни засвідчують, як спочатку етнокультурна лексика трансформувалася в міжнародні медичні терміни, що активно функціонують у науковій та клінічній практиці. Крім того, приклад *chocolate* і *tomato* демонструє зміщення лексичних одиниць із кулінарного поля в медичне, що є свідченням мультидисциплінарної природи сучасної термінології.

Отже, іспано-індійські запозичення відіграють роль лексичних мостів між традиційними знаннями корінних народів Америки та сучасною наукою. Англійська мова, абсорбуючи ці терміни, не лише розширює свій термінологійний арсенал, а й сприяє інтеграції натуропатичних практик у загальноприйняту медичну систему.

У медичній термінології, де нерідко виникають поняття нових хвороб, ліків, методик або біологічних об'єктів, запозичена назва має значну перевагу над потенційним внутрішньомовним відповідником – саме через відсутність адекватного поняттєвого або культурного аналога в мові-реципієнті. У такому разі, запозичення діє як механізм номінації «нового» в медичній царині та сприяє безперешкодній адаптації глобальних медичних понять у національну термінолексичну систему.

Щодо медичної лексики ця тенденція має важливе значення. Якщо поняття чи об'єкт є настільки новим або характерним для культурно-географічного простору, що мова-реципієнт не має власного адекватного відповідника, тоді запозичення реалізовано без спроб створити нову назву із власних коренів.

У медицині це можна порівняти з випадками, коли вводяться назви нових рослин, харчових субстанцій чи терапевтичних засобів і вони впроваджуються в термінологію без значної адаптації.

У медичному контексті нові поняття, засоби терапії, біофармацевтичні препарати або субстанції, які не мають еквівалента в мові-реципієнті, найімовірніше, будуть запозичені як цілісні лексеми, збережуть свою зовнішню форму або адаптовану мінімально, і поповняючи термінологійний фонд без радикального морфо-семантичного переосмислення.

2.6. Перспектива індоєвропейської спадщини: порівняльний аналіз англійської та слов'янської медичної лексики у контексті наукового підходу

З урахуванням уже розглянутих джерел запозичення лексики в англійській мові слушно порушити питання потенційних англо-слов'янських лексичних паралелей, що, на перший погляд, можуть видаватися маргінальними або навіть штучно сконструйованими. Проте праіндоєвропейська спільність германських та слов'янських мов, до яких належать відповідно англійська та українська, слугує підґрунтям для коректного застосування терміна *англо-слов'янська коренева спорідненість* у межах наукової комунікації. Це особливо актуально у сфері базової медичної лексики, яка охоплює поняття, що позначають фізіологічні процеси, анатомійні структури та загальні тілесні стани. Слова на кшталт *heart*, *eye* демонструють не лише спільне походження від праіндоєвропейських коренів (**k̑ér*, *h₃ekʷ) (12), але й паралельний шлях лексичної еволюції в напрямку збереження основного семантичного ядра впродовж тисячоліть.

Ми пропонуємо змінити фокус зіставлення із традиційного підходу акцентування відмінностей до конструктивного виявлення спільних рис, зокрема у медичному лексичному полі, що має фундаментальне значення для людського досвіду. Аналіз корневих морфем, семантичної стабільності та фонетичних

трансформацій дає змогу відстежити наслідки колективного індоєвропейського минулого в сучасних терміносистемах.

Особливо показовим є те, що навіть за відсутності прямого запозичення з однієї мови до іншої спільне походження дає змогу лексемам зберігати певну форму міжмовного інтерпретативного потенціалу. У такому разі етимологія стає не лише інструментом реконструкції минулого, а й методом сучасної міжкультурної комунікації, що вкрай важливо в медицині.

Окрему увагу потрібно звернути на винятки, зумовлені історичними чи сакральними чинниками. У випадках, коли мова перестає функціонувати як жива (наприклад, латина), але зберігається як фаховий реєстр у медичних або релігійних контекстах, ми маємо справу з феноменом лексичної стабільності поза живою комунікацією. Саме на таких прикладах можна простежити явище *лексемної застиглості*, який має важливе значення в розумінні трансмісії знань та понять через мови-наступниці.

Отже, індоєвропейський підхід дає змогу обґрунтувати наявність поняттєвої єдності в базовій медичній лексиці англійської та слов'янських мов, що не лише збагачує лінгвістичне розуміння, а й поглиблює міжкультурний діалог у межах медичної комунікації.

Після того, як було проаналізовано різноманітні джерела лексичних запозичень в англійській мові, потрібно звернути увагу також на феномен мовної стабілізації через релігійні тексти – на його потенційний вплив на сферу медичної лексики. Варто зазначити, що вони створюють умови для мовної стабілізації – коли мова-носій не вдається до радикальних змін у лексичній чи граматичній системі з огляду на авторитетність тексту. У такому контексті менш імовірним стає впровадження нових лексичних форм, зокрема, медичних термінів, що могли б суперечити фіксованому корпусу.

З методологічного погляду це має такі наслідки для дослідження медичної лексики: 1) Якщо мовна система функціонує в режимі мовної стабілізації (частково фіксована через сакральний текст), то процес створення, запозичення або модифікації медичних термінів у ній може бути уповільненим або підлягати

ретельному контролю. 2) У мовах-реципієнтах, які не мають такої фіксації, відбувається активніша дифузія, інновація та адаптація медичної лексики – значно більше запозичень, неологізмів, кальок. 3) Для англomовного медичного мовного простору, який охоплює також і мультинаціональні корпуси, важливо усвідомлювати: коли така мова-джерело має релігійно-зазначений текстовий корпус, то терміни із цієї мови можуть мати особливу стабільність, авторитетність і міжмовну трансмісійність.

Отже, аналіз ролі релігійних текстів в контексті мовної еволюції є релевантним і для медичної лінгвістики, адже дає змогу зрозуміти, чому в одних мовах медичні терміни залишаються відносно стабільними, тоді як в інших зазнають активних змін, змінюються мало, а в інших – активно. Відповідно, це впливає на процеси термінологійної універсализації, стандартизації перекладів і міжкультурної медичної комунікації.

У цьому контексті доцільно сказати про релігійні тексти, написані санскритом та умовно об'єднані під загальною назвою Веди (वेद), які становлять унікальний приклад фіксації мови в застиглій формі. Аналогічну ситуацію спостерігаємо в разі з давньоєврейською мовою, зафіксованою у текстах Тори. Лінгвістичний аналіз виявив, що як ведичний, так і єврейський релігійний корпус не є однорідним з погляду мовного розвитку. Різні частини цих текстів написані в різні історичні епохи, що виявляється в граматичних конструкціях, слововживанні та значеннєвих трансформаціях лексем.

Значна частина корпусу Вед функціонувала в усній формі задовго до фіксації письмом. Високий рівень мнемотехнічної культури серед брахманського духовенства сприяв точному збереженню змісту та форми, що пізніше дало змогу лінгвістам ретроспективно реконструювати мовні рівні, від яких походить медична лексика класичної Аюрведи.

Саме з ведичного санскриту походить термінологійна база однієї з найдавніших медичних систем – Аюрведи (आयुर्वेद). Наприклад, такі терміни, як: *śarīra* (शरीर) «тіло»; *doṣa* (दोष) «патологічний стан, енергійна конституція»; *prāṇa*

(प्राण) «життєва енергія»; *rasa* (रस) «сутність, сік життя, есенція»; *bala* (बल) «сила, витривалість»; *roga* (रोग) «хвороба», – функціонували у стабільній формі століттями, що зумовило їхню подальшу адаптацію до англомовного медичного лексикону в XX–XXI ст.

Отже, релігійні тексти, попри їхню стагнацію в еволюційному плані, парадоксально сприяють збереженню лінгвістичних структур, які, своєю чергою, є основою для глибоких наукових досліджень історії медичної термінології.

Медична галузь, у її сучасному вигляді, була б неможливою без наукового підходу до вивчення людського організму, хвороб та методів лікування. Релігійне мислення, яке століттями формувало соціальні уявлення про хвороби, нерідко перешкоджало розвиткові емпіричної науки, обмежуючи пояснення патологічних станів божественним покаранням, гріхом чи одержимістю. Забобони й догматичні заборони, що супроводжували релігійний світогляд, стримували формування раціонального медичного знання.

Хоч в архаїчних суспільствах певні медичні заборони (наприклад, пов'язані з гігієною чи харчуванням) мали адаптивне значення, у сучасному контексті такі пояснення втрачають практичну цінність. Зокрема, історичні обмеження на анатомійні дослідження, а також спроби пояснення психологічних розладів через демонологію слугували бар'єром для виникнення точної медичної термінології та наукової класифікації.

Науковий підхід, на противагу релігійному, передбачає критичне мислення, можливість сумніву, гіпотезотворення, експериментування, аналіз та синтез результатів. У межах медичної науки саме ці етапи формують підґрунтя для розвитку таких напрямів, як:

1. анатомійна номенклатура (*sternum, ilium, larynx*);
2. клінічна діагностика (*syndrome, pathology, prognosis*);
3. фармакологія (*antibiotic, analgesic, corticosteroid*);
4. психологія (*trauma, abuse, depression, neurosis*)

Саме свобода інтелектуального пошуку дала змогу розвинути ті медичні терміносистеми, які ми вивчаємо сьогодні. Наприклад, створення міжнародної

класифікації хвороб (МКХ), термінології для опису ментальних станів або нейрохімічних процесів не могло би відбутися в умовах догматичного мислення.

Отже, формування сучасної медичної термінології – це продукт наукового світогляду, заснованого на раціональності, доказах та гнучкості теоретичних моделей. Релігійна система вірувань, яка внеможливорює зміну семантичної парадигми, може існувати в паралельному просторі, проте не здатна самотійно забезпечити поступ медичної науки. На нашу думку, лише інтеграція емпіричних методів з міждисциплінарним мисленням забезпечує подальше розширення медичного знання.

Історія розвитку медичної науки демонструє чітку залежність між інтелектуальною свободою особистості та поступом у галузі охорони здоров'я. Прогрес, зокрема в медицині, є наслідком діяльності тих особистостей, які, володіючи критичним мисленням і сміливістю духу, мали здатність опонувати догматичним системам та загальноприйнятим уявленням.

Релігійні системи, зокрема у своїх текстових канонах, нерідко заперечували будь-які форми новацій, що не були згадані в первинному корпусі писемних джерел. Такий підхід значно обмежував не лише інтелектуальний розвиток індивіда, а й змогу створення нових концепцій, методик чи технологій, зокрема в царині медицини. На сторінках класичних релігійних текстів відсутні згадки про такі поняття, як інтернет-медицина, лазерна хірургія, нейропсихіатрія, телемедицина, що, згідно з релігійною логікою, може трактуватися як небажана або навіть заборонена діяльність.

Водночас, науковий підхід передбачає пошук істини через сумнів, дослід, спостереження, аналіз й узагальнення. Медичні досягнення, такі як відкриття антисептики, створення вакцин, розвиток біомедичної інженерії, стали можливими завдяки науковому методу, який дав змогу людині системно вивчати організм, хвороби та процеси лікування.

Психологічна природа людини, за якою мотивація виникає в разі дефіциту, підкріплює потребу сумніву як рушійної сили розвитку. Повна згода з наявними догмами веде до стагнації. У цьому контексті медична галузь постає показовим

прикладом системи, яка не може існувати без постійного оновлення знань, перегляду практик та впровадження нових технологій – усе це непокєднуване з ідеологією абсолютної догматичності.

Історичний приклад секуляризації суспільного життя в Європі та виникнення протестантських рухів після Реформації (лютеранство, кальвінізм, англіканство) відкрив шлях до формування сучасної медичної освіти, клінічної практики та наукових досліджень. Саме внаслідок відокремлення релігії від державного управління та науки стало можливим розгортання епідеміологічної реформи, розвиток гігієнічних норм, формування медичних класифікацій, таких як МКХ, а також створення професійної медичної термінології, базованої на грецько-латинських коренях.

Отже, основою для сталого розвитку медичної терміносистеми та ефективного лікування стали принципи науковості, які не обмежують мислення, а сприяють його розширенню. Науковий підхід на противагу релігійному догматизму слугує платформою для продукування знання, збереження життя та підвищення якості життя людства в глобальному масштабі.

Окрім змін у сучасному лексичному складі, важливим є дослідження історико-етимологічної близькості мов. Зокрема, англійська та слов'янські мови, попри значну структурну диверсифікацію, мають спільну праїндоевропейську основу. У цьому аспекті ключовим завданням виступає виявлення не лише явних, а й латентних (прихованих) зв'язків, які виявляються в схожості коренів, морфем, фонетичних закономірностях або спільній семантиці.

Прикладом семантичної стабільності є англійське *water* та українське *вода*, які, попри формальні відмінності, походять з одного праїндоевропейського кореня **wódŕ* (архаїчне **wed-*) (12). Незважаючи на фонетичні зрушення, що відбулися у процесі еволюції, обидва слова зберегли первинне значення, демонструючи приклад консервації базової лексики, що є характерною і для медичної термінології, особливо в описі фізіологічних процесів (напр., пиття, спрага, рідина).

Іншу ситуацію спостерігаємо у випадках семантичного розходження. Наприклад, праслов'янська лексема *gora (12) в українській мові зберегла первинну семантику «гора», тоді як у болгарській мові спостерігається семантичне зрушення в напрямі значення «ліс». У цьому разі обидві мовні одиниці демонструють спільну формальну структуру, що відображено, зокрема, в їхній ідентичній орфографії (*gora*). Така дивергенція значення свідчить про семантичну метафоризацію або топонімічне узагальнення, що може мати медичне відображення в назвах хвороб, синдромів чи лікарських рослин, пов'язаних з географічним контекстом.

Так само в медичній лексиці є приклади, де споріднені форми слова мають схожий корінь, але зазнали розгалуження в значенні. Наприклад, англійське *fever* «жар, гарячка» споріднене з латинським *febris* (1), а українське *лихоманка* не має формальної спорідненості, проте історично відображає той самий феномен. Тому зіставлення семантичної структури має відбуватися не лише на поверхневому рівні, а з урахуванням можливих етапів трансформації значення, що особливо важливо для вивчення історії медичної термінології.

Відстеження змін у лексико-семантичному аспекті мови дає змогу глибше зрозуміти механізми мовної еволюції, а також потенційно реконструювати спільні індоєвропейські поняття в медичній термінології. Це відкриває перспективу подальшого вивчення англо-слов'янських лексичних зв'язків на основі як формальної, так і змістової схожості.

Збіг форм слів у мовах, що не належать до близьких лінгвістичних гілок потребує критичної оцінки. У сучасній лінгвістиці, на відміну від багатьох інших наук, стикаємося з великою кількістю помилкових висновків – як від непоінформованих осіб, так і від тих, хто свідомо апелює до «швидких етимологій». Оскільки деякі носії володіють лише однією, рідною мовою, створюється ілюзія «інтуїтивної» компетентності у сфері етимології, що нерідко призводить до некритичних висновків на основі поверхневих збігів форм.

Ця мовна простота може мати серйозні наслідки – і не лише в галузі лінгвістики, але й у сфері медичної комунікації, термінології та політики

охорони здоров'я. Щоб уникнути таких помилок, варто наголосити: якщо слово у двох мовах має схожу форму, це не обов'язково свідчить про спільне походження. Навпаки – почасти це може бути наслідком прямого запозичення, що є принципово іншим лексичним процесом порівняно з генетичною еволюцією.

З огляду на медичну лексику це має прямий вплив: у терміносистемі потрібно уникати хибної спорідненості слів, яке може призвести до неправильного тлумачення поняття, неточного перекладу чи клінічної неточності. У зв'язку із цим пропонуємо встановити такі методологічні принципи, зокрема:

1. Порівнюючи лексику в мовах, аналізувати не лише форму, але й:

- а) фонетичні закономірності переходів звуків;
- б) семантичні зміни (shift, extension, narrowing);
- в) історичний шлях слова (запозичення, спадковість).

2. У медичній термінології особливу увагу приділяти темам, пов'язаним із психологією, анатомією, патологією, терапією, оскільки тут навіть незначні семантичні зрушення можуть мати клінічне значення.

3. Уникати висновків про генетичну спорідненість слів лише на підставі формального збігу – за таких умов потрібна додаткова доказова база (писемні джерела, реконструкція кореня, проміжні форми).

4. У разі ймовірності запозичення звертати увагу на шляхи його впровадження (через які мови, коли, у якому контексті) – це особливо актуально для міжнародної медичної термінології, що зазнавала численних мовних контактів.

У дослідженні медичної лексики та її етимології потрібно застосовувати високі стандарти критичності та доказовості. Поверхневий збіг форм не є підставою для висновку про спорідненість чи пряме походження. Підходи, які ігнорують це, можуть не лише вплинути на наукову якість лінгвістичних досліджень, але й на точність і надійність термінології в медицині.

У межах аналізу англомовних медичних термінів необхідно звернути увагу на різні рівні їх функціонування – як лінгвістичний, так і медичний. Наприклад, розглядаючи термін *eye* (ключове поняття з анатомії та клінічної практики), можна теоретично конструювати метафоричні або філософські концепції, які, з одного боку, не мають безпосереднього етимологічного зв'язку з іншими омонімами (наприклад, англійським *I*), а з іншого – у психологічній практиці можуть слугувати як символічні моделі самовідображення чи самосприйняття. Утім, з погляду медичної термінології такі асоціації потрібно розрізняти від науково вивірених позначень: *anatomical object (eye)*, фізіологічний орган, об'єкт клінічного дослідження. Отже, хоч метафорична інтерпретація і може мати психологічну або культурну цінність, вона не повинна змішуватися з науково-медичною номенклатурою.

Інший показовий приклад – термін *heart* порівняно з українським *серце*. Етимологічний аналіз засвідчує, що англійське *heart* походить від прагерманської форми **hertā* ← PIE **kerd-* / **krd-* (12), що відповідає фонетичним закономірностям групи *kentum*. У слов'янських мовах, зокрема в давньосхіднослов'янській праформі *сърдьце* (згодом *серце*), корінь зазнав трансформації *k* → *s*, що характерно для сатемної групи. У цьому разі семантика анатомічного органа збереглася. Цей приклад ілюструє, що медичні терміни навіть у різних індоєвропейських гілках можуть мати спільне праіндоєвропейське походження, хоч їхні фонетичні реалізації відрізняються.

Зіставлення фонетичних, етимологічних та семантичних компонентів є вкрай важливим для порівняльного аналізу медичної термінології. Такий підхід слугує підґрунтям для виявлення спорідненості термінів, реконструювання історичних шляхів трансформації лексем, а також визначення рівня їхньої семантичної стабільності.

Водночас будь-які культурні або метафоричні інтерпретації термінів (наприклад, омофонія *eye* – *I* або метафора «око – погляд/свідомість») не можуть слугувати основною науковою підставою для класифікації або використання в медичній комунікації. Конверсія терміна до метафізичного чи психологічного

контексту може бути корисною в психотерапевтичних або соціокультурних дослідженнях, але вона не замінює науково вивірену анатомо-фізіологічну термінологію.

Отже, під час формування та аналізу англомовної медичної термінології доцільним є поєднання етимологічного, морфологічного, фонетичного та семантичного підходів. Це забезпечує прозорість походження термінів, їхню точність та коректність у міжнародному медико-науковому контексті й водночас запобігає хибним асоціаціям, які не мають клінічного чи наукового підґрунтя.

Висновки до розділу II

Проведене дослідження засвідчило тісний зв'язок англійської медичної лексики з багатьма мовами, що відбиває історичну багатошаровість та міжкультурну взаємодію впродовж століть. Особливо важливо підкреслити збереження великого масиву слів германського походження, які позначають базові анатомічні структури (наприклад: *arm, bone, heart, skin, eye*), фізіологічні дії (*to hear, to see, to eat, to sleep*) та елементарні стани (*warm, cold, dry*). Їхнє походження тісно пов'язане із прагерманськими та праіндоевропейськими джерелами.

У сучасній англійській мові прості медичні поняття здебільшого зберігають германське кореневе походження, тоді як фахова термінологія, що відображає розвиток науки, тяжіє до латинсько-грецького лексичного пласту. Така ситуація зумовлює гібридний характер англійської медичної мови, що поєднує природну еволюцію живої мови з інституційним впливом класичних мовних систем.

З урахуванням глобалізації та домінування англійської як мови міжнародної наукової комунікації можна стверджувати про її тотальний пріоритет у сфері медицини як на рівні професійної комунікації, так і на рівні стандартів термінологійної уніфікації.

РОЗДІЛ III. МОРФОЛОГІЙНІ ТА ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МЕДИЧНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ЛЕКСИКИ

3.1. Корінь як головна значуща частина слова у контексті словотвірної та граматичної структури медичної термінології

У дослідженні словотвору виокремлюють два підходи – синхронний і діяхронний. Синхронний підхід передбачає аналіз механізмів творення слів у межах певного визначеного періоду часу. У другому розділі роботи розглянуто етимологію англомовних медичних лексем, що відповідає діяхронному підходу, тобто зосередженому на еволюційних змінах у функціонуванні лексем. Основну увагу зосереджено на аналізі англійської медичної лексики кінця XX – початку XXI ст. Така чітка періодизація повністю відповідає вимогам синхронного підходу, в межах якого ми досліджуємо взаємодію лексем між собою, їхню здатність утворювати терміни та функціонувати в межах фахового мовлення медичної царини.

Отже, у нашій науковій розвідці поєднано обидва підходи – синхронний і діяхронний – оскільки вони взаємопов'язані та взаємодоповнювальні в контексті лінгвістичного аналізу. Утім, ключовий акцент зроблено на синхронному підході, що зумовлено дослідженням чітко окресленого історичного періоду.

Після розгляду теоретичних засад функціонування медичної термінології англійської мови та її етимологічної структури доцільно перейти до аналізу граматичного функціонування медичних лексем, оскільки граматична організація медичних лексем визначає їхню функційну роль у фаховій комунікації, впливає на точність термінологічної номінації та забезпечує системність використання спеціалізованої лексики в науковій і клінічній комунікації.

У сучасному лінгвістичному просторі граматику трактують як ментальну репрезентацію мовного знання, що характерна для носіїв певної мови. Зокрема,

Х. Мартінес у статті «The Role of Morphology in the Process of Language Acquisition and Learning» визначає граматику як здатність мовців створювати нескінченну кількість нових висловів, а також розуміти ті, з якими вони стикаються вперше [135, с. 39]. Отже, граматика в такий спосіб постає не лише інструментом формування висловлень, а й чинником, що забезпечує інтуїтивне сприйняття граматичних ролей лексем у мовному потоці.

Саме граматика створює передумови для словотворення, яке забезпечує оновлення і розвиток термінологійної системи. Граматичні закономірності (як загальні, так і часткові) формують засади для утворення нових одиниць лексичного складу, зокрема в межах фахової мови. Часткові нерідко є свідченням архаїчних форм або залишків попередніх етапів розвитку мови, що збереглися в окремих граматичних конструкціях.

Граматичний аналіз дає змогу виявити закономірності функціонування сучасних медичних термінів та простежити їхню еволюцію через діяхронну перспективу. У нашому дослідженні акцент зроблено на синхронному описі граматичних особливостей медичної лексики в англійській мові кінця ХХ – початку ХХІ ст., проте з обов'язковим залученням діяхронних спостережень як аналітичного інструменту.

Морфологія, яка безпосередньо пов'язана з предметом нашого дослідження, відіграє центральну роль у структурному аналізі лексем, зокрема в межах фахової (медичної) термінології.

Цікавим є міждисциплінарний підхід до тлумачення терміна *морфологія*, представлений, зокрема, у «Фармацевтичній енциклопедії» Національного фармацевтичного університету. Тут морфологію визначено як «науку про форму та структуру організмів», що має на меті виявлення закономірностей просторової організації живих систем. Термін *морфологія* запроваджений у біологічну галузь Й. Гете, хоч сам підхід зародився ще в античності разом з описовою анатомією (2).

У лінгвістичному контексті термін *морфологія* набуває іншого семантичного навантаження, пов'язаного з аналізом форми слова, його будови

та граматичних значень. Зокрема, Х. Мартінес звертає увагу на наявність формальної організації морфологічних правил, які функціонують як самостійна структурна підсистема граматики [135, с. 38].

Доцільним, на наше переконання, є думка, висловлена у спільній науковій праці О. Панченко, Н. Підмогильної, О. Шкурко, І. Муляр та О. Доценко про те, що аналіз словотвірних рядів постає ефективним інструментом поглибленого дослідження об'єктів словотвірної детермінації з огляду на універсальні та специфічні риси їхньої семантичної організації. Такий підхід уможлиблює встановлення спільних та відмінних способів мовної репрезентації тотожного ментального змісту, а також простеження залежності внутрішньомовних семантичних процесів від системно-структурних характеристик різних мов [141, с. 1709].

Отже, морфологія в межах дослідження медичної англійської лексики постає як інструментальна база для вивчення словотвірних моделей, граматичних структур і формальної організації термінів, що дає змогу не лише описати їхню будову, а й виявити закономірності творення та функціонування у фаховому мовленні.

У межах фахової термінології корінь набуває особливого статусу, адже виступає центральним елементом, що забезпечує переходження слова до категорії термінів, визначаючи його спеціалізоване значення та функційну релевантність. Під *коренем* розуміємо найелементарнішу морфологічну форму слова, позбавлену інших елементів (афіксів, флексій), яка становить основну структурну й семантичну опору лексеми та вирізняється первинною, базовою семантикою.

В англomовній медичній терміносистемі особливо важливою постає роль кореневої морфеми в маркуванні належності слова до медичної лексики. Формування медичного терміна в англійській мові передбачає вибір джерела походження кореневої морфеми, що зумовлює подальшу спеціалізацію лексичної одиниці. На практиці простежується тенденція до надання переваги латинським і грецьким кореням для творення нових медичних номінацій. Значна

кількість термінів утворена штучно – комбінуванням латино-грецьких кореневих основ з відповідними афіксальними формантами. Це створило підґрунтя для закріплення за латинською та грецькою етимологіями статусу маркерів, що апріорі вказують на «медичність» мовної одиниці та забезпечують її впізнаваність у структурі спеціалізованої лексики.

Серед значної кількості сучасних медичних термінів, що функціонують в англійській мові ХХІ ст., одним з найвживаніших у межах психологічної підсистеми, на нашу думку, є *antidepressant* (4). Етимологічний аналіз засвідчує його змішане латино-грецьке походження: зокрема, у його структурі виокремлюється грецький префікс *ἀντι-* та латинська коренева основа *pres-* (від *premere* – «тиснути», «пригнічувати»). Така комбінація дає змогу кваліфікувати термін як морфологічно гібридний, що поєднує елементи обох класичних мов.

Оскільки в англійській медичній терміносистемі функціонує значна кількість лексем, утворених на основі латинських і грецьких коренів, а подекуди й через поєднання обох джерел, англійську мову не можна вважати унітарною за етимологічним критерієм. Переважну частину сучасних медичних термінів становлять латино-грецькі утворення, що опосередковано відображає своєрідну «античну модель» відображення медичної реальності. Такий підхід пов'язаний з тим, що латинські чи грецькі корені формувалися в межах відповідних мов на їхньому античному етапі розвитку, що сприяло їхній природній інтегрованості у філософсько-ментальний простір античної культури.

Крім того, сучасна медична терміносистема характеризується певною обмеженістю щодо джерел творення нових номінацій. Зокрема, функційно закріплена класифікація передбачає використання переважно трьох мовних ресурсів – латинської, грецької, англійської. Це означає, що інші мови практично не мають змоги впливати на семантичне наповнення англійської медичної лексики через власні поняттєві моделі, закладені у структурі їхніх лексем. У цьому контексті можна констатувати певну залежність англійської мови від латино-грецько-англійського культурно-філософського підґрунтя, що обмежує

варіативність поглядів на медичну реальність та потенційно звужує спектр можливих інноваційних рішень для задоволення потреб сучасних суспільств.

Слушно зауважити, що англійська мова досить легко запозичує окремі медичні лексеми з інших мов, зокрема з китайської чи санскриту. Проте ступінь їхнього впливу залишається обмеженим. Це можна пояснити тим, що вона інтегрує такі одиниці лише як готові терміни, не використовуючи їхні корені для подальшого творення неологічної медичної лексики. Отже, інші мови не можуть стати додатковим продуктивним джерелом термінотворення, оскільки відповідні функції в англійській медичній терміносистемі вже закріплені за латинською, грецькою та власне англійською мовами. У результаті маємо трикомпонентну основу формування англомовної медичної лексики, яка відображає насамперед лексико-семантичні моделі латинської, грецької та англійської мови.

Беручи до уваги те, що сучасна англійська мова демонструє одну з найвищих динамік розвитку у світі, вона переважно уникає запозичення кальок або продуктивних моделей термінотворення з інших мов. Така автономність формотворчих механізмів призводить до того, що англомовна медична терміносистема функціонує в умовному семантичному «замкненому просторі», де нові концепції описуються переважно вже усталеними моделями. У психологійній підгалузі це може сприяти збереженню певної традиційності, а також обмеженню в способах репрезентації психічних явищ, що потенційно зменшує варіативність інтерпретацій та уповільнює формування нових підходів у фаховій комунікації.

На нашу думку, така ситуація звужує можливостей відображення складних природних та психосоціальних процесів у ширшій, семантично збагаченій парадигмі. Відтак, англомовна термінологія частково втрачає потенціал до інноваційності, що у довгостроковій перспективі може позначатися на розвитку сучасних наукових моделей і, відповідно, на функціонуванні суспільств.

3.2. Основні способи термінотворення англійської медичної лексики

У межах дослідження англомовної медичної термінології варто виокремити слова, що не зазнали процесу афіксації, тобто не містять ані префіксів, ані суфіксів. Такі одиниці доцільно умовно позначити як *кореневі слова*, або слова, утворені через безафіксний спосіб.

В англійській мові з огляду на її структурні особливості безафіксні терміни найчастіше репрезентовані іменниками або дієсловами. Визначальною характеристикою таких одиниць є наявність «чистого» кореня, без будь-яких афіксів, що дає змогу віднести їх до початкового словотвірного рівня. У цьому контексті виходимо із припущення, що частина сучасних англійських слів зберігає морфологічну спорідненість з давніми індоєвропейськими коренями, реконструйованими на основі порівняльно-історичного аналізу. Хоч сам праіндоєвропейський корінь, можливо, також містив афікси, але в межах сучасної морфології такі елементи розглядають як базові, кореневі.

Основним джерелом англійської медичної лексики у цьому розділі є «Англо-український медичний словник» за ред. Л. Аврахової (1). Прикладом слова, утвореного безафіксним способом може бути англійське *doubt* «сумнів» та відповідне дієслово *to doubt* «сумніватися, вагатися; недовіряти, мати підозру». У реальному вживанні, особливо в часових формах, частку *to* нерідко опускають, і слово постає як незмінена основа. Аналогічну ситуацію спостерігають у парі *dream – to dream*, де коренева лексема зберігає ідентичну форму в обох частинах мови.

Варто зазначити, що дієслово та іменник репрезентує частини мови, які найкраще слугують основою збереження кореневого компонента. У зв'язку з цим значну кількість дієслів у межах англомовної медичної терміносистеми можна кваліфікувати як лексеми, сформовані через безафіксне словотворення. Саме тому для ілюстрації використаємо такі терміни-дієслова як *to dew* «зрошувати, змочувати; обприскувати»; *to drain* «осушувати; дренувати; стікати; виснажувати», *to drop* «падати; капати; опускати (погляд); припиняти», *to dust*

«присипати; посипати; витирати пил» та іменники на кшталт *derm* «шкіра», *diet* «дієта», *dirt* «бруд; земля, ґрунт; непорядність, підлість».

У структурі нашого дослідження безафіксний спосіб творення медичних термінів розглядаємо перед афіксальним, оскільки він репрезентує основоположний рівень формування лексеми – корінь.

У процесі формування термінологійних одиниць одним із ключових способів термінотворення виступає афіксація. Її значення є визначальним для будь-якої царини спеціалізованої лексики, проте саме в англomовній медичній терміносистемі афіксації належить особливе місце, адже вона забезпечує системність і продуктивність словотворчих процесів, сприяючи точній диференціації понять і створенню нових термінів для позначення сучасних явищ у медицині.

Специфіка лексичного складу англійської мови надає її морфемам певної етимологічної розмитості, завдяки чому афікси нерідко втрачають первісну прозорість походження, але зберігають продуктивність. Вплив германських, романських і грецьких елементів спричинив гібридність англійської морфемної системи, де спостерігаємо вільне функціонування афіксів різного походження та умовне їх злиття у процесі словотворення.

Афіксація в англійській медичній лексиці характеризується варіативністю та високим ступенем комбінаторності. Це забезпечує широкий спектр можливостей для створення термінів, що виражають найтонші смислові відтінки та граматичні відношення. Саме здатність афіксів виконувати уточнювальні та категоризаційні функції сприяє підвищенню термінологійної точності й забезпечує інтуїтивне сприйняття медичної інформації фахівцями. З афіксацією пов'язують системність і впорядкування медичної термінології, виконання водночас словотвірної та семантико-диференційованої функції.

Поєднання германських, романських і грецьких впливів зумовило гібридність англійської морфемної системи, яка характеризується вільним функціонуванням афіксів різного походження та умовним злиттям їхніх етимологічних джерел. Це здебільшого забезпечує багатоваріантність уживання

афіксів у медичній термінології. Саме тому кількість медичних термінів, утворених через афіксацію, є надзвичайно великою. Висока продуктивність афіксів пояснюється їхньою здатністю уточнювати значення термінів, визначати їхню граматичну функцію та категорійну належність. Такі структурні елементи відіграють важливу роль у забезпеченні логічності та інтуїтивної зрозумілості медичної термінології для фахівців.

Префіксальний спосіб. Префікс трактують як службову морфему, розміщену перед коренем або іншим префіксом, і, на відміну від суфіксу, інтегровано до всього слова, з виконанням словотвірної або граматичної функції [38, с. 156]. Водночас, В. Горпинич акцентує на тому, що префікс поєднується не з повноцінним словом, а із трансформованою основою [42, с. 14].

Незважаючи на розбіжності у визначенні природи мовного елемента, до якого приєднується префікс, вважаємо, що ці питання мають другорядне значення порівняно з тими змінами, які відбуваються в новоствореній лексемі внаслідок префіксації. Основну увагу доцільно зосередити на семантичних трансформаціях, адже додавання префікса неминуче модифікує значення лексеми, змінюючи її парадигму. Іншими словами, додавання префікса неможливе без певного впливу на семантичну структуру слова, оскільки кожен словотвірний акт супроводжується оновленням функційно-семантичних зв'язків у межах системи мови.

Префіксальна деривація в англomовній медичній термінології поступається за кількісними показниками суфіксальному словотворенню, однак відіграє важливу роль у формуванні термінів з антонімічною семантикою. Зокрема, префікси *de-* та *dis-* широко використовують у складі іменників для позначення зворотних, заперечних або негативних процесів і явищ. Як зазначено у праці О. Литвинко, до таких термінів належать *deformation* «деформація», *demoralization* «деморалізація», *disfunction* «порушення функції» [60, с. 79]. Зауважимо, що почасти аналогічні терміни містять поняттєвий суфікс *-tion*. З огляду на це можна констатувати одночасну префіксально-суфіксальну

природу творення деяких термінів медичної галузі, які репрезентовані іменниками.

Серед інших продуктивних засобів надання антонімічного значення потрібно відзначити префікс *counter-*, який виконує функцію заперечення або протидії дії, означеної кореневою морфемою. Прикладом є термін *counteract* «протидія», який, так само як і згадані лексеми, реалізує антонімічний зміст за допомогою префіксації [60, с. 79].

Проблематика антонімії в терміносистемі англомовної медичної мови буде розглянута докладніше в окремому розділі, присвяченому лексико-семантичним відношенням. Наразі ж зауважимо, що до одних з найуживаних префіксів, які активно функціонують у медичній сфері, належать *de-*, *dis-*, *anti-*, *counter-*, *non-*, *in-* / *im-* (7). Вони забезпечують формування значного масиву лексичних одиниць із чітко вираженою заперечною або протиставною семантикою, що є важливим компонентом терміносистеми галузі.

Отже, префікс як структурний елемент терміна відіграє не лише формальну, а й важливу семантичну роль у процесі термінотворення. Його функціонування в межах медичної термінології англійської мови сприяє не лише модифікації базового значення, але й формуванню нових понять, пов'язаних із запереченням, протидією чи зворотністю процесів.

Задля виявлення закономірностей функціонування префіксів у медичній терміносистемі англійської мови розглянемо найуживаніші префіксальні морфеми, їхнє походження, семантику, частотність та роль у формуванні лексичних одиниць зі спеціалізованим значенням. Особливу увагу буде приділено префіксам з антонімічним навантаженням, які демонструють високу продуктивність у межах професійної медичної комунікації.

Префікс **di-**. Незважаючи на зовнішню схожість префіксів *di-* та *dia-*, а також їхню однаково грецьку етимологію, вони позначають істотно різні поняття. Афікс *di-* пов'язаний із числом два та феноменом дуальності. Він наявний у таких медичних термінах: *dichromatic* «дихроматичний, двоколірний»,

dichotomy «дихотомія, роздвоєння», *diplegia* «параплегія», *divalent* «двовалентний» (1).

Окремої уваги заслуговують терміни *ditocia* та *ditokia*, які, на нашу думку, також містять у своїй структурі афікс *di-*. Таке припущення ґрунтується на семантичному аналізі зазначених лексем, що позначають явище народження двійнят, тобто вказують на дворазову або подвійну дію в межах одного фізіологічного процесу. Префікс *di-*, як відомо, є типовим для позначення кількісної характеристики, що дає змогу розглядати наведені терміни як такі, що реалізують продуктивну модель префіксального термінотворення з кількісним значенням. Зокрема, термін *diacid* позначає молекулу, здатну нейтралізувати два протони, що вказує на кількісну характеристику. Інший приклад – *diaxon(e)* означає біполярну нервову клітину; у цьому разі, попри наявність внутрішньої голосної *a*, структура терміна свідчить про належність до моделей із префіксом *di-* у значенні «два». Отже, під час аналізу термінів доцільно враховувати як етимологічне походження лексем, так і специфіку їхнього функціонування в межах фахової терміносистеми.

Префікс **dia-**. Кількість англомовних медичних термінів, утворених з використанням префікса *dia-*, який походить з грецького *διᾱ-*, незначна в аналізованій терміносистемі. Серед найпоширеніших лексем цього типу виокремлюємо: *diabetes* «діабет, цукрова хвороба», *diaphoresis* «потовиділення», *diaphragm* «діафрагма, мембрана; перетинка; перегородка», *diastema(a)* «діастема, відстань між двома зубами, яка перевищує нормальну», *diathesis* «діатез».

Надзвичайно важливо диференціювати семантичні функції афіксів попри їхню можливу зовнішню подібність. Прикладом такої омонімії схожості є термін *diencephalon* «проміжний мозок», у якому зберігається формальна спорідненість із префіксом *dia-*, проте насправді мається на увазі зовсім інше семантичне навантаження. У цьому разі *dia-* функціонує як просторовий префікс, що виражає значення «крізь», «між», «поперек», «над», на відміну від префікса *di-* зі значенням кількісної двоелементності. Отже, його вживання потребує

точного етимологічного й контекстуального аналізу для уникнення помилок під час ідентифікації значення та словотвірної моделі.

Префікс **dextro-**. У межах англійської медичної терміносистеми просторові префікси, що історично походять з повноцінних лексичних одиниць, відіграють значну роль у позначенні напрямів, локалізації та топографії фізіологічних або патологічних явищ. Одним з таких є префікс *dextro-*, що має латинське походження (*dexter* – «правий») і функціонує в термінах для зазначення правого боку тіла або напрямку.

Зокрема, термін *dextrocardia* позначає аномальне розташування серця праворуч. Ця лексема є рідкісною в сучасній термінології, оскільки паралельно функціонує усталеніший варіант *dextrocardia*, який передає аналогічне значення. З морфемного погляду саме *dextro-* є елементом, що вказує на просторову орієнтацію, виступаючи в ролі префікса із чітко вираженою локативною семантикою.

До інших медичних термінів, у структурі яких використано префікс *dextro*, належать: *dextrality* – «праворукість», що характеризує домінування правих кінцівок у довільних рухах, а також *dextrose* – назва звичайного цукру (глюкози), що історично пов'язана з оптичною активністю молекули (зокрема, її здатністю повертати площину поляризованого світла праворуч).

Отже, префікс *dextro-* в сучасній англомовній медичній термінології реалізує просторову функцію, вказуючи на напрям або локалізацію, що є важливим інструментом точного наукового позначення анатомічних чи фізіологічних характеристик.

Суфіксальний спосіб. Унаслідок історичного розвитку англійська мова втратила систему відмінкових форм на відміну від флективних мов, а відтак її лексеми не змінюються залежно від граматичних категорій відмінка. З огляду на це морфеми, які традиційно могли б трактуватися як закінчення, доцільно розглядати не як окремий тип флексій, а як різновид суфіксів. У сучасній англійській мові так звані закінчення фактично виконують суфіксальні функції, беручи участь у словотвірних процесах та забезпечуючи модифікацію

семантичної структури терміна. Отже, у межах цієї наукової розвідки розглядатимемо «закінчення» саме як суфіксальні морфеми, що беруть участь у формуванні англомовної медичної термінології.

Суфікс трактують як значущу частину слова, що знаходиться між коренем і закінченням та виконує функцію творення нових лексем або граматичних форм (8, с. 1417). Це тлумачення узгоджується із загальноприйнятим у морфології підходом до розуміння суфікса як елемента, що має як словотвірну, так і формотворчу функцію.

Щодо функціонування суфіксів у структурі англомовної термінології, звернімося до класифікації, запропонованої О. Литвинко. Попри первинну орієнтацію дослідницького аналізу на юридичну термінологію, низка термінів, утворених за допомогою специфічних афіксів (*ee, -er / -or, -ment, -ation / -ion, -ity / -ability / -ibility*), виявляє функційну релевантність і для медичної галузі, зокрема у психологічному мовленні. Наприклад, такі одиниці, як *promisee* «отримувач обіцянки», *trespasser* («порушник», у контексті клінічної психології – суб'єкт небажаних або девіантних дій), *accession* «доступ», *activity* «активність» мають міждисциплінарну продуктивність і демонструють здатність до транспозиції між юридичною та медичною сферами [60, с. 78].

Варто звернути увагу на спостереження Л. Верби, який виокремлює продуктивні суфікси англійської мови для творення прикметників і прислівників, зокрема: *-able/-ible, -al, -ic, -ical, -ant/-ent, -ate/-ete, -ed/-d, -ful, -ish, -ive, -less, -like, -ly, -ous, -some, -y*. У медичному мовному просторі ці дериваційні форманти виступають інструментами для формування описових характеристик фізіологічного чи психологічного стану пацієнта. Наприклад, прикметники *vulnerable* «вразливий», *perceptible* «відчутний», *constant* «постійний», *insistent* «наполегливий», *separate* «окремий», *complete* «повний», *hooked* «гачкуватий», *harmful* «шкідливий», *childish* «дитячий», *passive* «пасивний», *childless* «бездітний», *nervous* «нервовий», *quarrelsome* «сварливий», *dreamy* «мрійливий» демонструють широке функційне

використання в галузевому термінотворенні та характеризуються стабільною комунікативною ефективністю [13, с. 47].

На офіційному вебсайті «Мережі бібліотек Луїзіани» (*LOUIS: The Louisiana Library Network*) у розділі, присвяченому суфіксам, подано обґрунтоване твердження щодо їхньої здатності істотно модифікувати семантичний компонент терміна, що є особливо виразним у медичній термінології (7). У зазначеному ресурсі, в межах розділу «*Suffixes*», проілюстровано низку вузькоспеціалізованих медичних термінів, утворених за допомогою суфіксів, які не є типовими для загальновживаного лексичного складу англійської мови. До таких суфіксів належать, зокрема:

- algia* «біль» (*myalgia* «м'язовий біль»);
- apheresis* «видалення» (*plasmapheresis* «плазмаферез»);
- asthenia* «слабкість» (*myasthenia gravis* «тяжка м'язова слабкість»);
- centesis* «хірургічна пункція для аспірації рідини»

(*amniocentesis* «амніоцентез»);

- crine* «виділяти» (*exocrine* «екзокринний»);
- desis* «хірургічна фіксація, зрощення» (*arthrodesis* «артродез»);
- ectasis* «розширення, розтягування» (*bronchiectasis* «бронхоектаз»);
- malacia* «пом'якшення» (*chondromalacia* «хондромаліяція»);
- oma* «пухлина, набряк» (*melanoma* «меланома»);
- pathy* «захворювання» (*polyneuropathy* «полінейропатія»);
- phobia* «ненормальний страх, відраза» (*photophobia* «світлобоязнь») (7).

Ці приклади засвідчують не лише морфемну специфіку медичної термінології, а й високий ступінь формалізованості й системності, що характерний для галузевого лексикону. У такому разі суфікси виступають не просто формантами, а своєрідними носіями ключової семантичної інформації, що дає змогу класифікувати терміни за видом патології, процедурою або фізіологічною функцією.

Отже, медичні суфікси відіграють важливу роль у побудові термінів з високим рівнем точності, що є особливо критичним для наукової, зокрема клінічної фахової комунікації.

Як видно, для суфіксів у медичній царині англійської мови характерна неанглійська етимологія. Такі суфікси здебільшого походять з латини та грецької мов, що є закономірним результатом історичного формування наукової лексики, зокрема в медицині. Таке етимологічне маркування, на нашу думку, є не лише історичним фактом, а й виконує функцію маркера «медичності» терміна, що полегшує розпізнавання належності лексеми до спеціалізованої терміносистеми. Поява латинських і грецьких афіксів, зокрема суфіксів, у складі медичних термінів формує у мовній свідомості автоматизовану асоціацію з науковим стилем, клінічною сферою або біомедичною дисципліною. Уживання таких афіксів надає слову особливого статусу – воно набуває ознак терміна, навіть якщо функціонує в загальномовному контексті.

Отже, вузькоспеціалізовані суфікси, запозичені з латини та грецької мови, реалізують не лише дериваційну, а й когнітивно-семантичну функцію, формуючи в межах англійської мови окремий пласт – своєрідну «підмову», орієнтовану на потреби медичної галузі.

У цьому дослідженні зосередимо увагу на вибірковому аналізі афіксів, що найчастіше функціонують у складі англійських медичних термінів. Зокрема, об'єктом аналізу стануть префікси з антонімічним значенням (*de-*, *des-*, *dis-*), які мають високу частотність у лексичних одиницях медичного спрямування.

Функційна роль цих афіксів полягає у формуванні термінів, що позначають протилежні стани, порушення або зворотні процеси (*disfunction*, *dehydration*, *disorder*). Їх вивчення дає змогу встановити закономірності словотвірної продукції та уточнити значення терміноелементів, що активно використовують у сучасній англомовній медичній практиці.

Суфікс **-ary**. Вживають у прикметниках на позначення належності або локалізації. Приклад: *domiciliary* – «домашній», використовуваний, зокрема, у словосполученнях на кшталт *domiciliary care* «домашній догляд».

Суфікс **-ed**. Типовий для дієприкметникових форм, фіксується в медичній лексиці як описовий засіб: *divided* – «розділений», «відокремлений».

Суфікс **-ful**. Формує прикметники зі значенням наявності певної властивості або ознаки. У медичному контексті: *distasteful* «неприємний», «огидний».

Суфікс **-ia**. Характерний для термінів грецького походження, позначає патологійні стани або синдроми. Наприклад: *dentalgia* «зубний біль», *dystocia* «ускладнені або повільні пологи».

Суфікс **-ible**. Утворений від латинської традиції, має значення здатності чи можливості: *diffusible* «здатний до поширення» або «дифузії».

Суфікс **-ic**. Надзвичайно продуктивний у прикметникових утвореннях, є одним із ключових у медичній термінології. Наприклад: *dietic* «дієтичний», *domestic* «домашній», *drastic* «сильнодіючий» (особливо щодо лікарських засобів).

Суфікс **-ician**. Слугує для позначення професій або спеціальностей. У певних випадках його варіант *-tian* використовують у фонетично адаптованих формах: *dietitian* «дієтолог», «дієтлікар», «дієтсестра». Обидва варіанти є етимологічно похідними від латинського *-icianus*, що означає належність до професійної діяльності.

Суфікс **-id**. У деяких варіантах медичні терміни утворені за допомогою менш продуктивних та порівняно рідковживаних суфіксів, які, утім, виконують важливу функцію у формуванні описової лексики. Одним з таких є суфікс *-id*, засвідчений у низці прикметників, поширених у медичній термінології. Наприклад, термін *deltoid* означає «дельтоподібний», тобто такий, що має форму рівнобічного трикутника (від грецької літери дельта), а *discoid* – «дископодібний», тобто схожий за формою на диск. З формального погляду, суфікс *-id* у таких утвореннях виконує атрибутивну функцію та бере участь у творенні прикметників, що позначають подібність або відповідність певній формі. Незважаючи на низьку частотність, він забезпечує термінам високий ступінь точності в описі морфологічних чи анатомічних характеристик. Отже,

наявність суфікса *-id* у структурі прикметникових термінів, зокрема в медицині, є прикладом вузькоспеціалізованого словотворення, що забезпечує формальну стандартизацію та семантичну однозначність термінів, пов'язаних із формою або структурною схожістю.

Суфікси **-in**, **-ine**. В англійській мові вони можуть спричинити труднощі у розпізнаванні їх функційного навантаження через мінімальну графічну відмінність. Утім, вона є принципово важливою для частиномовної ідентифікації: суфікс *-in* переважно утворює іменники, а *-ine* – іменники та прикметники. Отже, обидва зазначені суфікси здатні позначати субстантивовану частину мови в медичній лексиці, проте характеристику, ознаку передають лише за допомогою *-ine*.

Прикладами є лексеми *albumin* («альбумін» – білкова сполука), належить до субстантивів) та *alkaline* («лужний» – прикметник, що позначає хімічну властивість). Обидва терміни мають схожий початковий елемент, однак різняться граматичним значенням, закріпленням саме за допомогою суфікса.

З іншого боку, як суфікс *-in*, так і *-ine* можуть позначати слова, які стосуються хімічно-медичного міждисциплінарного семантичного поля. Розбіжність полягає в докладній специфіці вираження значення: *-in* уживають для позначення нейтральних хімічних сполук, отриманих з біологічних джерел (*insulin* «інсулін», *lecithin* «лецитин»), афікс *-ine* здебільшого використовують для позначення азотовмісних основних речовин, зокрема алкалоїдів або амінів (*glycine* «гліцин», *nicotine* «нікотин»). Отже, для позначення деяких хімічних елементів в англійській мові вживають обидва згадані суфікси.

Суфікс **-itis**. Позначає запальні процеси. Наприклад, *diverticulitis* – це «дивертикуліт», тобто запалення дивертикула. Такий суфікс є надзвичайно продуктивним у патологійній термінології.

Суфікс **-ment**. Використовують як у загальновживаній лексиці, так і в медичній. Терміни-іменники *ailment* «захворювання», «нездужання» та *aliment* «їжа», «харчування» описують як фізіологічні, так і функційні стани.

Суфікс **-osis**. Є ключовим у патологійній терміносистемі та означає хворобливий стан або процес. До прикладів належать *agranulocytosis* «зменшення кількості гранулоцитів», *dermatophytosis* «дерматофітія» – грибкове ураження шкіри, *diagnosis* «діагноз» – процес встановлення хвороби. Особливість цього суфікса полягає в його надзвичайно широкому використанні для позначення нозологічних одиниць.

Суфікс **-tion**. Один з найпродуктивніших у медичному термінотворенні, фіксуємо у великій кількості термінів, які можна умовно класифікувати за семантичними типами:

- а) процеси: *alimentation* «харчування, підтримка»;
- б) розвиток: *dentification* «розвиток зубів», *dentinification* «утворення дентину»;
- в) патологійні стани / психічні розлади: *alienation* «розумовий розлад, психоз».

Потрібно звернути увагу на терміни *dentification* та *dentinification*, які мають однакову дериваційну модель, проте відмінні за внутрішнім складником, що свідчить про важливість точності у формуванні та сприйнятті медичних термінів.

Суфікс **-ty**. В медичному контексті реалізує абстрактні значення. Наприклад, *difficulty* в діагностичних описах вказує на наявність утруднення, небажання або дискомфорту – як фізичного, так і психологічного характеру.

Окрему групу у структурі англійської медичної термінології становлять так звані *кореневі суфікси*, які, характеризуються не лише морфологією складністю, а й високою етимологією автономністю. Основною ознакою таких суфіксів є їхня лексична відповідність або близькість до повноцінних слів в англійській, латинській, французькій або грецькій мовах. Вони здебільшого мають більший обсяг – чотири літери і понад – і зберігають помітний зв'язок з первинною семантикою своїх етимологічних джерел.

Одним із прикладів кореневого суфікса є *-ability*, що має чітке співвіднесення з іменником *ability* «здатність». У цьому разі, якщо

абстрагуватися від базового слова, виявляється суфікс, який водночас функціонує як окрема лексема. Приклади термінів із цим афіксом охоплюють: *dilatability* «здатність до розширення»; *disability* «неспроможність», «непрацездатність»; *dissolvability* «розчинність»; *immovability* «нерухомість».

Ще одним прикладом такого типу є *-algia*, що походить від давньогрецького іменника *ἄλγος* «біль». Хоч форма суфікса в англійській мові зазнала незначної модифікації під впливом латини (зокрема як закінчення), семантичне ядро залишилося незмінним. У структурі медичних термінів цей суфікс слугує для позначення больових відчуттів: *dorsalgia* «дорсалгія», тобто біль у спині, *arthralgia* «біль у суглобах», *odontalgia* «зубний біль». Такі суфікси можна розглядати як семантично навантажені морфеми, які водночас є архаїчними носіями етимологічного значення та термінотворчими елементами.

До інших кореневих суфіксів уналежнюємо *-pathy* (пов'язаний з розладом, патологією; *neuropathy* «невропатія»), *-emia* (пов'язаний зі станом крові; *anemia* «анемія»), *-pnea* (пов'язаний з диханням; *dyspnea* «задишка, утруднене дихання») тощо.

У межах англомовної медичної термінології функціонують також побудови із двома послідовними суфіксами. У цьому разі комбінуються два афікси, кожен з яких вносить окремий семантичний аспект. Наприклад, у слові *digestibility* «легкотравність» фіксуємо поєднання суфіксів: *-ible* (здатність до дії) + *-ity* (абстрактна ознака, властивість).

Схоже багаторівневе афіксальне структурування забезпечує гнучкість термінотворення, вможливаючи максимально точне передавання властивості об'єкта або процесу. Це особливо важливо в медичній царині, де точність і однозначність терміна є критичною.

Проведений аналіз морфемної структури англомовної медичної термінології засвідчив наявність широкого спектра суфіксальних моделей, які забезпечують водночас формальну та семантичну організацію термінів. Особливе місце у цьому процесі посідають так звані *кореневі суфікси*, що вирізняються своєю етимологічною автономністю, підвищеною літеральною

довжиною та безпосереднім зв'язком з лексемами з латинської, грецької або інших класичних мов. Такі суфікси майже не виходять за межі галузевого використання, оскільки позначають поняття, релевантні саме для фахової медичної термінології, і лише спорадично засвідчені в загальноновживаному словнику.

Суфікси на зразок *-ability*, *-algia*, *-itis*, *-osis*, *-tion* (12) формують терміни, що відзначаються високим ступенем фахової точності й усталеності. Вони слугують засобом категоризації явищ, процесів, патологій, властивостей, станів тощо. Крім того, виявлено випадки утворення термінів із двома послідовними суфіксами (*digestibility*), що розширює дериваційні можливості англійської мови та дає змогу передавати складні багаторівневі значення.

Отже, англійська медична термінологія репрезентує складну, структурно впорядковану систему, де афіксація (зокрема суфіксальна) посідає значне місце.

Префіксально-суфіксальний спосіб. Префіксально-суфіксальний спосіб творення англійських медичних термінів передбачає одночасне залучення двох афіксів – префікса та суфікса. Така дериваційна модель є особливо продуктивною в професійному мовленні, оскільки дає змогу створювати лексеми з високим ступенем семантичної точності та категорійної визначеності.

Якщо розглядати цей спосіб з позиції семантичної класифікації, можна виокремити низку термінів, утворених за участі префікса *de-* та різних суфіксів:

- а) терміни на позначення хвороб і діагнозів: *dementia* «недоумство», «слабоумство»;
- б) терміни на позначення якості або стану: *delitescant* «прихований», «латентний».

Водночас застосування словотвірного критерію класифікації вможливилює виявлення поширених моделей, які реалізуються за допомогою префікса *de-* у поєднанні з різними суфіксами.

Модель **de-** + **-ed**. *Detached* означає «відокремлений», «незалежний», «ізолюваний». У цьому разі префікс *de-* надає значення видалення, зняття, а суфікс *-ed* виконує функцію дієприкметникової атрибуції.

Модель **de- + -ment**. *Derangement* означає «розлад психіки», «божевілля», *detachment* – «відділення», «відчуження», «шарування». Тут суфікс *-ment* утворює іменники на позначення процесів або результатів дії, ініційованої префіксом *de-*. Такі словотвірні моделі є свідченням високого рівня структурної організації медичної термінології, де префіксально-суфіксальні конструкції відіграють ключову роль у формуванні спеціалізованої лексики, що забезпечує точне позначення патологічних станів, процесів та характеристик.

Модель **de- + -tion**. Комбінація префікса *de-* та суфікса *-tion* є однією з найпродуктивніших моделей. Префікс *de-* здебільшого має зворотне значення щодо базової лексеми або вказує на усунення, видалення, зниження чи позбавлення певної ознаки чи речовини. Суфікс *-tion*, своєю чергою, виконує функцію субстантивувації, тобто надання слову іменникової граматичної категорії, що формалізує поняттєвий або процесуальний статус терміна. Ця словотвірна модель відзначена високою семантичною прозорістю та інтуїтивною зрозумілістю для фахівців і нефахівців завдяки стабільному поєднанню морфем, які сигналізують про динамічний процес або результат дії. Прикладами таких термінів є: *dehydration* «зневоднення, дегідратація»; *deintoxication* «знешкодження токсинів»; *demineralization* «усунення мінералів»; *denaturation* «денатурація, зміна структури білків»; *desaturation* «втрата насиченості»; *desiccation* «висихання, сушіння»; *destruction* «руйнування, деструкція»; *detoxication* «детоксикація»; *devascularization* «припинення або зменшення кровопостачання».

Суфікс *-tion* у наведених прикладах виконує ключову функцію в трансформації дієслівних основ у номінативні форми, створюючи в такий спосіб терміни, які позначають фізіологічні, патологічні або хімічні процеси. Водночас префікс *de-* сам по собі не фіксує належності слова до конкретної частини мови, що дає йому змогу функціонувати в конструкціях іменників, прикметників, дієслів і прислівників.

Серед термінів на основі префікса *de-* можна також виділити багатозначні одиниці, які ускладнюють тлумачення через полісемію. Наприклад, *delusion*

може означати як «манію» або «галюцинацію» в психіатрійному контексті, так і «помилкове уявлення» в ширшому когнітивному сенсі.

Аналогічна структура простежується в термінах, утворених із префіксом *dis-*. Цей префікс також виконує функцію позначення відокремлення, переривання або протилежності до базового значення. У поєднанні із суфіксами *-tion* та *-ure* він продукує терміни із чітко вираженим семантичним ядром: *diffusion* «дифузія», «поширення»; *digestion* «травлення», «перетравлення»; *disrupture* «розрив», «тріщина», «деструкція» (1).

Отже, комбінації *de-* + *-tion* і *dis-* + суфікс виступають одними з ключових моделей формування медичних термінів англійської мови, забезпечуючи водночас дериваційну гнучкість і семантичну точність.

3.3. Частиномовна належність англійської медичної лексики в контексті афіксального способу термінотворення

У сфері медичної термінології переважають іменники. Це можна пояснити передусім об'єктивною потребою в номінації не лише абстрактних понять (станів, процесів, діагнозів), а й конкретних матеріальних об'єктів – медичних препаратів, приладів, інструментів, анатомійних структур тощо. Сучасна медицина перебуває в стані динамічного розвитку: постійне вдосконалення методів лікування, створення нових засобів терапії, діагностики та профілактики зумовлює появу нових понять, предметів, яким потрібно надати точне й стале номінативне позначення. Таку функцію найефективніше виконує саме іменник – частина мови, яка за своєю граматичною природою фіксує предметність, об'єктність, стабільність.

Іменник найадекватніше реалізує потребу фіксованого термінологійного позначення предметів і явищ у медичній сфері, забезпечуючи стабільність та однозначність усієї системи. У цьому зв'язку доречним є твердження О. Гурко, яка спираючись на дослідження термінолексики графічного дизайну висновковує, що більшість термінів складають іменники [19, с. 12]. У межах

нашого аналізу базових одиниць зі списку Сводеша (11) встановлюємо, що саме іменники становлять переважну більшість медичних термінів англійської мови. З обраних 58 лексем терміни-іменники нараховують 42 слова (наприклад, *eye, hand*), тоді як дієслова – 13 (*to bite, to eat*), а прикметники – 3 (*cold, warm*).

Це пояснюють потребою номінувати велику кількість понять, які належать до так званої «істотної» групи – осіб (лікарів, пацієнтів), біологічних організмів (тварин, рослин, грибів), об'єктів (інструментів, препаратів, засобів діагностики та терапії) тощо. Іменник у цьому разі виконує ключову функцію фіксації науково значущих одиниць реальності, забезпечуючи точність і сталість у терміносистемі.

В англійській мові усталеними маркерами частиномовної належності медичних номенів є суфікси, зокрема, такі:

-ance: disturbance «порушення, непокоєння; розлад»;

-ence: diligence «старанність, ретельність, дбайливість», *divergence* «розходження ознак у процесі еволюції»;

-ee: donee «реципієнт (під час переливання крові)»;

-er: determiner «детермінант, генний елемент хромосоми», *dropper* «крапельниця, піпетка»;

-th: багатозначна лексема depth «глибина, глибочінь; густота (фарби, забарвлення); висота; товщина» (12).

Окремо згадаємо суфікс *-ness*, що є поширеним у загальноповсякденній мові, а в медичному контексті фіксується у термінах на позначення стану або якості. Наприклад, *dimness* позначає «слабкість зору», «неясність» і застосовується в офтальмологічному та неврологічному термінології, *dizziness* – «запаморочення» та може вживатися у вузькоспеціальних контекстах для позначень вестибулярних дисфункцій, ортостатичної гіпотензії, наслідків черепно-мозкових травм, побічних реакцій медикаментів тощо. Лексема *doziness*, яка зовнішньо схожа на попередній приклад, відображає «сонливість», що має функційне використання в неврології, психіатрії, сомнології та

фармакології для позначення ефектів седативних препаратів, наслідків порушень сну, інтоксикацій, ендокринних дисфункцій або емоційно-вольових розладів.

Суфікси, які функціонують як граматичні маркери іменників, дають змогу точно відмежовувати поняття, що позначають об'єкти, процеси чи стани, і формувати базову структуру галузевої термінології. Відтак іменник виступає базовим репрезентантом номінативного потенціалу медичної лексики, що й зумовило його пріоритетний статус у контексті проведеного дослідження.

Прикметник як засіб уточнення медичних понять. Прикметники, аналогічно до іменників, активно залучені до процесів термінотворення в англійській мові, зокрема в межах спеціалізованої медичної лексики. Вони відіграють важливу роль у фаховому описі властивостей, характеристик, станів або ознак об'єктів та явищ. Прикметникові терміни надають змогу уточнити семантичний статус іменників, з якими вони синтаксично співвіднесені, що є важливою умовою для точного наукового опису.

Серед провідних засобів творення прикметників у складі англомовної медичної термінології посідає суфіксальний спосіб, який демонструє високу продуктивність та сприяє утворенню лексем з виразною семантичною специфікацією. Такий тип словотвору забезпечує точне відображення різноманітних якісних, функційних або патологічних ознак у фаховій медичній комунікації. У зв'язку із цим доцільним є окремий аналіз найуживаніших суфіксів, що характерні для прикметників у медичній терміносистемі.

Суфікс **-ant**. Формує прикметники зі значенням дії або схильності до дії, нерідко використовуваний у дієприкметникових структурах: *deviant* – у психіатрійному контексті: «психічно хвора людина»; у прикметниковій позиції – «аномальний», «відхильний»; *dominant* «домінувальний», «панівний», зокрема щодо ознак, рис чи процесів.

Суфікс **-ent**. Також має дієприкметникову природу, його почасти вживають для позначення станів, властивостей або наслідкових ознак: *deterrent* – прикметник або субстантивований прикметник із значенням «той, що стримує,

лякає» (наприклад, у контексті фармакологічних або психотерапевтичних засобів).

Суфікс **-ive**. Одним з найпродуктивніших суфіксів прикметникового словотворення в англійській мові суфікс *-ive*, який формує лексеми з відтінком активної дії або спричинення: *disruptive* «той, що спричинює розрив, руйнування», зокрема щодо поведінки, стану або фізіологічного процесу.

Суфікс **-ous**. Типовий для прикметників латинського походження суфікс *-ous* позначає наявність певної властивості: *dolorous* «тужливий», «смутий»; у медичних і психологічних текстах може мати значення, пов'язане з виявами емоційного або фізичного болю.

Суфікс **-y**. Характерний для прикметників, що описують зовнішні чи тимчасові стани: *dozy* «сонний», «дрімливий»; може використовуватися в контексті опису стану пацієнта або ефектів медикаментів.

Зазначені прикметники демонструють, що суфіксальна деривація в межах англомовної медичної термінології не лише забезпечує описовість, а й виконує функцію категоріалізації, тобто дає змогу класифікувати й деталізувати об'єкти дослідження за станами, виявами чи якісними ознаками.

Прикметники із суфіксами *-ant*, *-ent*, *-ive*, *-ous*, *-y* можуть бути як незалежними одиницями, так і складниками багатокomпонентних термінів, взаємодіючи з іменниками в аналітичних структурах. Це підтверджує їхню гнучкість та функційну значущість у системі зокрема медичних номенів.

Функційна роль дієслова в англійській медичній термінології. Формування дієслів у медичній терміносистемі англійської мови реалізується здебільшого через префіксацію, суфіксацію та префіксально-суфіксальні моделі, кожна з яких виконує функцію конкретизації або модифікації семантичного ядра лексеми.

Одним з найпоширеніших префіксів у структурі англомовних дієслів, що функціонують у медичній терміносистемі, є антонімічний *de(s)-*: *to destroy* «знищувати, винищувати, руйнувати», *to detect* «виявляти; викривати; випрямляти (ряд)». Ці приклади свідчать про продуктивність префікса *de-* у формуванні дієслів зі значенням зворотної, усувної або анулювальної дії.

В англійській мові дієслова нерідко виявляють тенденцію до морфологічної простоти – наявність префікса не обов'язково супроводжено суфіксальним компонентом. Це є наслідком аналітичного характеру англійської граматичної системи. Наприклад, роль інфінітивного маркера *to* у структурі англійських дієслів виявляється значущою не лише граматично, а й словотвірно: у багатьох випадках саме його наявність дає змогу уникнути використання суфікса для маркування дієслівної форми. Це, своєю чергою, зумовлює характерну для англійської мови тенденцію до лаконізму у формуванні дієслів, що має прямий вплив і на медичну термінологію.

У сучасній англійській мові спостерігаються випадки, коли термінологічна медична одиниця містить два префікси поспіль. Ілюстрацією цього явища можуть слугувати дієслова *to decompress* «знижувати тиск» та *to decongest* «зменшувати застій», у яких поєднання двох префіксів забезпечує точнішу семантичну диференціацію терміна.

Серед суфіксації окремої уваги заслуговує суфікс *-ate*, продуктивний у творенні дієслів латинського походження, як-от: *to designate* «назначати; позначати», *to deviate* «відхилятися», *to dominate* «панувати; переважати; стримувати» (1). В основі таких дериватів лежать латинські прикметники із суфіксом *-ātus* (12).

Дієслово в англійській мові може мати як просту, так і складену структуру. Зокрема, поряд із простими дієслівними формами функціонують багатокомпонентні дієслова, утворені поєднанням основного дієслова з однією або кількома службовими частинами мови. Згідно з визначенням, поданим у «Cambridge Dictionary», багатослівні дієслова «складаються з дієслова та однієї чи двох часток або прийменників (наприклад: *up, over, in, down*)». Лексикографічні джерела виокремлюють три основні типи таких дієслів: *phrasal verbs* (фразові дієслова), *prepositional verbs* (прийменникові дієслова) та *phrasal-prepositional verbs* (фразово-прийменникові дієслова). У цьому разі в англійській лінгвістичній традиції спостерігається тенденція до узагальненого використання терміна *phrasal verb* для позначення всіх трьох типів конструкцій [3].

У межах медичної терміносистеми особливий інтерес становлять фразові дієслова, оскільки їхнє значення нерідко детерміноване контекстом уживання. У спеціалізованому вживанні такі дієслова зазнають семантичної конкретизації, набуваючи термінологічного статусу. Наприклад, у медичній галузі дієслово *to drink in* інтерпретують не в загальноновживаному значенні «вбирати інформацію чи враження», а у вузькоспеціальному сенсі – «всмоктувати, всисати» (у контексті фізіологічних процесів). Серед інших прикладів фразових дієслів зазначимо такі як *to break down* «руйнуватися, розкладатися (у контексті розгляду тканин, речовин, клітин)», *to clear up* «зникати, проходити (у зв'язку з симптомами, інфекціями)», *to wear off* «втрачати дію (про ліки, анестезію)» (5).

Отже, багатослівні дієслова в англійській мові демонструють високу здатність до термінологізації, а їхня структурно-семантична гнучкість сприяє точному відображенню процесуальної динаміки у медичній термінології.

Потрібно зазначити, що дієслово в англійській мові виконує унікальну функцію, оскільки система мови теоретично допускає утворення дієслів від майже будь-якого іменника. Наприклад, додавання службового елемента *to* перед певною лексемою, зокрема іменником, здатне перетворювати її на неозначену форму дієслова.

Ілюстрацією зазначеного явища можуть слугувати медичні терміни, що демонструють семантичне розширення через конверсію: *decay* «гниття; занепад; руйнування; розлад» → *to decay* «гнити; розкладатися; псуватися, занепадати». Інший приклад, який засвідчує перехід іменника до категорії дієслова – *delay* «затримка; відстрочка, зволікання; запізнення» → *to delay* «затримувати; відкладати; запізнюватися».

Крім того, конверсія в англійській мові може відбуватися і через перехід прикметника до дієслова: *desolate* «безлюдний; залишений; занедбаний; покинутий; нещасний» → *to desolate* «спустошувати; розоряти; робити нещасним; доводити до розпачу» (1).

Окремо означимо лексему *invalid*, яка з позиції розгляду явища конверсії в медичних термінах має специфіку частиномовної багатоваріантності, адже

може бути вживана як іменник, прикметник та дієслово. Зокрема, в іменниковій іпостасі *invalid* можна перекласти українською мовою як «хворий», а в прикметниковій – як «недійсний; що не має законної сили». Попри формальну іменнико-прикметникову тотожність, цей термін може переходити й у стан дієслова: *invalid* → *to invalid* та позначати неозначеною формою значення «робити інвалідом».

Отже, конверсія є важливим засобом словотвірної динаміки англійської мови в галузі медицини, який забезпечує поповнення її лексико-семантичного складу без використання афіксальних елементів.

3.4. Синонімія в англійській медичній термінології

Проблема синонімії в терміносистемах є одним із центральних аспектів дослідження семантичної організації лексики, оскільки вона безпосередньо пов'язана з питаннями точності, варіативності та стилістичної гнучкості наукової мови. У праці І. Заліпської «The Lexical-Semantic Organization and the Structure of Medical Terms» синоніми визначені як слова, що позначають однакове або аналогічне значення [29, с. 15]. Отже, синонімію можна розглядати як явище відображення схожих або суміжних за семантикою понять, різних за формальним вираженням.

Синонімія найчастіше виникає внаслідок використання різнокореневих слів задля уникнення тавтологічного повтору або увиразнення певних семантичних відтінків, які неможливо передати одним терміном [94, с. 20].

Одним із чинників виникнення синонімів є запозичення з різних мов, спрямовані на позначення одного й того самого денотата [90, с. 13]. Англійська мова, що характеризується високим рівнем контактності й історичною відкритістю до зовнішніх впливів, засвоїла значну кількість лексичних елементів з різних етимологічних джерел. Це зумовило появу етимологічних синонімів, які відрізняються своїм походженням, але збігаються в значенні. Наочно можемо демонструвати це явище на прикладі слова з біологічної підгалузі медичної

галузі – *pig*. Один з його синонімів (*porker*) має інше походження. Якщо *pig* має англійську етимологію, то *porker* – давньофранцузьку (10). Вони можуть позначати різну стилістику, але стосуються в певному контексті тварини «свиня».

Цей тип можна означити як етимологічну синонімію, оскільки диференційним чинником між аналогійними лексемами є саме джерело їхнього походження. Схожу ситуацію спостерігаємо у синонімічних парах *to die* – *to decease* та *death* – *decease*: перші елементи германського походження, другі – латинського. Завдяки такій «різнокореневості» англійська мова отримує потужний ресурс ресурс для термінотворення, розширення семантичних меж і гнучкості вираження понять.

І. Заліпська звертає увагу на домінування моносемантичних медичних термінів, наприклад *пахва*, *грудина*, *thorax* «грудна клітка», що представляють тематичні групи назв частин та органів тіла [29, с. 15].

У межах медичної термінології англійської мови явище синонімії має власну специфіку, що зумовлена історичним розвитком терміносистеми, її латинським та грецьким підґрунтям, а також тенденціями до оновлення на сучасному етапі.

Наприклад, Т. Саварин, І. Прокоп та О. Маковська пропонують класифікацію анатомічних термінів за трьома групами синонімів. Першу науковці позначають як таку, що містить абсолютні синоніми, цілковито узгоджені за значенням та використанням. Дослідники наводять приклад слова *cavum* та *cavitas* та акцентують увагу на попередньому вживанні слова *cavum*, а саме для позначення серозних порожнин: *cavum pectoris (thoracis)* «грудна порожнина», *cavum abdominis* «черевна порожнина». Вони простежують еволюційну трансформацію як перехід значення від слова *cavum* до *cavitas*, зокрема, *cavitas abdominis* означає нині те, що раніше передавав термін *cavum abdominis* [91, с. 143].

Цікавий погляд на функціонування синонімів у спеціальній лексиці подає О. Литвиненко в статті «Феномен синонімії у сучасній англійській правничій

терміносистемі», зазначаючи, що в правничій галузі синонімічні терміни здатні не лише виражати смислові відтінки, але й демонструвати період створення законодавчих актів [61, с. 58]. Цю думку доцільно екстраполювати на медичну терміносистему, у якій також простежують хронологічну кореляцію між виникненням окремих термінів і періодами розвитку галузі. Зокрема, аналіз синонімів дає змогу фіксувати приблизну або навіть точну дату появи певних термінологічних медичних одиниць. У певних ситуаціях говоримо про точне часове детермінування як у разі з поняттям епідемії COVID-19.

Поняття COVID-19 стало не лише новою медичною номінацією, а й джерелом формування синонімічних неологізмів, серед яких постає лексема *corona* (скорочена форма від *coronavirus*). Її активне вживання в науковому та масовому мовленні підтверджує тенденцію до появи синонімів одночасно з формуванням нових медичних понять. Отже, можна стверджувати, що неологічна синонімія є невід'ємним складником динаміки англійської медичної термінології. Вона фіксує процеси мовної адаптації до нових реалій, зокрема у випадках глобальних епідемій чи появи нових наукових понять.

Цікаве та показове дослідження у сфері англійської лексичної синонімії провела А. Кирисюк у статті «Семантична структура корпусних синонімів англійської мови до лексеми *pandemic* (на матеріалі корпусного менеджера Sketch Engine)». У науковій розвідці представлено аналіз семантичного поля ключової лексеми *pandemic* на основі корпусного підходу, що дає змогу виявити реальні закономірності її функціонування в сучасній англійській комунікації. Авторка визначає 20 синонімічних лексем до терміна *pandemic*: *affection, ailment, blight, complaint, condition, contagion, curse, disease, disorder, epidemic, illness, infection, infirmity, malady, murrain, pest, pestilence, plague, scourge, sickness*. Усі наведені одиниці утворюють семантичне поле, що охоплює поняття хвороби, інфекційного ураження, епідемії та її наслідків. Такий підхід дає змогу простежити різні рівні семантичної спорідненості – від повної синонімії (*pandemic* – *epidemic*) до часткової або контекстуальної (*pandemic* – *scourge, curse*). Проте для докладнішого з'ясування структури синонімічних зв'язків

дослідниця використовує як один з ресурсів пошуку корпус English Web 2020 (enTenTen20), розміщений у корпусному менеджері Sketch Engine та знаходить завдяки інструментові Thesaurus 1000 синонімів [36, с. 204].

Синонімічні відношення в медичній термінології можна простежити не лише в межах однієї мови, але й у порівняльному аспекті – зокрема, під час зіставлення лексичних одиниць англійської та української мов. Медичні словники різних мов відображають аналогічні тенденції у формуванні термінів і засвідчують спільні закономірності семантичної організації фахової лексики.

Синоніми у медичній термінології охоплюють не лише загальновживані слова, які не мають чіткої галузевої належності, але й спеціалізовані терміни, що позначають конкретні наукові поняття, зберігаючи спільну семантичну основу. До цієї групи належать і такі лексеми, які разом із семантичною схожістю, формують у сприйнятті певну смислову опозицію, тобто відтінюють одне поняття через співвіднесення з іншим.

З огляду на це показовим є приклад зі згаданого словника: до терміна *decomposition* «розлад; розклад; гниття» можна дібрати синонімічну одиницю *decaying* «гниття; розпад; занепад», що також містить префікс *de-* із протилежним, але спорідненим за морфологією структурою компонентом. Обидва терміни передають близьку семантику процесу деградації або розкладу, проте різняться сферою вживання та контекстуальними відтінками значення.

Отже, аналіз лексикографічних джерел свідчить про те, що синонімія у медичній термінології має системний характер і відображає як семантичну спорідненість понять, так і морфологічну симетрію між формально спорідненими одиницями. Вона також може виявляти латентні ознаки антонімічності – через контрастивне або паралельне вживання лексем, що сприймаються як відтінки одного поняттєвого ряду.

До категорії абсолютних синонімів у межах англійської медичної термінології належать терміни, які позначають тотожне поняття та відрізняються мінімальними формальними або орфографічними варіаціями. Такі одиниці

характеризуються повною семантичною еквівалентністю та не демонструють розбіжностей у сфері вживання.

Одним з показових прикладів є пара лексем *distension* та *distention*, які інтерпретують як «розтягнення; розширення». Варіативність написання під час збереження повної тотожності значення демонструє орфографічний різновид абсолютної синонімії, що почасти трапляється в науковій мові англійського походження.

Аналогічний тип синонімії спостерігаємо в термінах *ditocia* та *ditokia*, які однаково означають «пологи двійнятами». Незначна морфологічна розбіжність, пов'язана із заміною фінального елемента, не впливає на змістове навантаження лексем, що дає підстави зарахувати їх до абсолютних синонімів.

Серед ідеографічних синонімів англійської медичної термінології доцільно виокремити пари лексем, близькі за формальною будовою та семантичним змістом. Показовим прикладом є терміни *dorsalgia* «дорсалгія; біль у спині» та *dorsodynia* «біль у спині; фіброзний міозит». Обидва терміни позначають схожі патологічні стани, пов'язані з больовими відчуттями в ділянці спини, проте відрізняються ступенем конкретизації: *dorsalgia* має ширше, узагальнене значення, тоді як *dorsodynia* використовують для позначення больового синдрому, зумовленого специфічними м'язовими або фіброзними процесами. Ідеографічна синонімія в цьому випадку зреалізована через семантичну диференціацію в межах одного клінічного поняття.

Синонімічні терміни-слова можуть групуватися за морфологічною природою, охоплюючи іменникові, прикметникові та дієслівні терміни [72, с. 29]. Такий поділ відображає внутрішню структуру терміносистеми, у якій різні частини мови виконують відмінні номінативні та функційні ролі.

Іменникові терміни становлять найбільшу групу синонімів у медичній лексиці. Вони позначають процеси, стани, патології або об'єкти анатомічної будови. Прикладами можуть слугувати такі ряди: *disease* – *illness* – *ailment* – *sickness* – усі терміни означають «захворювання», однак різняться ступенем формальності та контекстом уживання. *Disease* є науково нейтральним

і найчастотнішим, *illness* уживають як у медичному, так і в побутовому мовленні, *ailment* позначає легше або короткочасне захворювання, а *sickness* має переважно загальноновживаний характер; *therapy – treatment – cure* – кожен із цих термінів означає процес відновлення здоров'я, але *therapy* передбачає системність лікувального впливу, *treatment* акцентує на медичних засобах або методиках, тоді як *cure* виражає результат – «зцілення». Такі синонімічні ряди демонструють ідеографічну варіативність у межах однієї поняттєвої сфери, що сприяє точнішому описові медичних процесів.

У прикметниковій підсистемі медичної термінології синонімія реалізується через вираження ступеня або характеру ознаки. Прикладами є такі пари: *infectious – contagious* – обидва означають «заразний», проте *infectious* уживають у науковому контексті для опису інфекційних хвороб, тоді як *contagious* акцентує на безпосереднє передавання від людини до людини; *medical – clinical – therapeutic* – усі три прикметники належать до галузі медицини, але *medical* є загальним терміном, *clinical* вказує на практичний аспект (клінічне застосування), а *therapeutic* – на лікувальний характер впливу. Отже, прикметникова синонімія сприяє семантичній градації термінів і відображає різні рівні спеціалізації в межах медичної царини.

Дієслівна група синонімів у медичній термінології менш численна, однак відіграє важливу роль у позначенні процесів і дій, наприклад: *to heal – to cure – to remedy* – усі три дієслова позначають процес відновлення здоров'я, однак *to heal* підкреслює природний або фізіологічний аспект зцілення, *to cure* – цілковите одужання після лікування, тоді як *to remedy* може вживатися як у значенні «лікувати», так і «застосовувати засіб для лікування»; *to infect – to contaminate* – обидва дієслова передають ідею зараження, проте *to infect* означає передавання патогену живому організмові, тоді як *to contaminate* стосується забруднення або зараження середовища, поверхонь чи матеріалів.

Отже, дієслівна синонімія в медичній мові відображає процесуальну диференціацію понять і сприяє точнішому відтворенню динаміки медичних явищ. Своєю чергою, частиномовна класифікація синонімів в англomовній

медичній термінології демонструє системну взаємодію лексико-граматичних і семантичних чинників. Іменники формують ядро терміносистеми, прикметники забезпечують уточнення характеристик, а дієслова позначають процесуальні аспекти. Така типологізація дає змогу описати синонімічні відношення не лише у семантичному, але й у структурно-граматичному вимірі, що підвищує рівень точності наукової комунікації.

Синонімічні відношення в англійській медичній терміносистемі простежуються не лише на рівні окремих слів, а й у структурі термінологічних словосполучень. Такі утворення зберігають семантичну тотожність за різного компонентного складу або граматичної організації.

Показовим прикладом є словосполучення *delusion of persecution* та *delirium of persecution*, які мають однаковий переклад українською – «манія переслідування». Незважаючи на варіативність ключового іменникового компонента (*delusion* / *delirium*), обидва вирази позначають однаковий психопатологічний стан, відмінність між якими виявляється лише у ступені наукової деталізації: термін *delusion* уживають частіше в клінічній психіатрії, тоді як *delirium* може мати ширше застосування – у неврології чи загальній медицині для опису розладів свідомості.

Окремий тип синонімічних відношень у медичній термінології становить явище, яке можна окреслити як компонентна синонімія. У цьому випадку синонімічність простежується не між словосполученнями загалом, а між їхніми окремими складниками, які в певному контексті мають близьке або тотожне значення. Показовою є пара іменників *canal* та *tract*, які поза контекстом справді можуть функціонувати як часткові синоніми зі значенням «канал». Однак під час зарахування їх до складу термінів-словосполучень вони втрачають здатність до взаємозаміни. Наприклад: *ear canal* – «слуховий канал» (у клінічній практиці рівнозначно вживають варіант «слуховий прохід»); *digestive tract* – «травний канал» або «травний шлях». Попри спільність загального семантичного компонента «канал», словосполучення *ear tract* є неприйнятним у професійному вжитку, тоді як вираз *digestive canal* хоч і можливий, проте поступається за

частотністю нормативнішому варіантові *alimentary canal*. У фаховому контексті підпорядкована суворим нормам сполучуваності та усталеним медичним конвенціям. Отже, у медичній мові синонімія має не лише семантичний, а й контекстуально-термінологічний вимір, який забезпечує точність і стабільність професійної комунікації.

3.5. Антонімія у структурі англомовної медичної лексики

Характерною ознакою антонімічних зв'язків є їхній контрастний змістовий потенціал, що реалізується через протиставлення двох полярних значень. І. Денисовець влучно окреслює сутність антонімів, використовуючи вирази «взаємозаперечують» та «вможливають один одного», підкреслюючи тим самим діалектичну природу семантичної опозиції між такими лексемами [20, с. 54].

У науковій термінології, зокрема медичній, зазначене визначення може бути застосоване без істотних модифікацій, адже протилежні за змістом терміни – такі, як *hyperglycemia* / *hypoglycemia*, *vasodilation* / *vasoconstriction*, *sterile* / *infected* – утворюють логічно й морфологічно оформлені пари, що відображають полярні фізіологічні або патологічні стани. Отже, антонімія в медичній терміносистемі функціонує як механізм семантичного упорядкування понять і сприяє точнішому моделюванню наукових категорій.

Антонімія виявляється не лише як семантичний контраст, а й як системоутворювальний чинник у межах певної терміносистеми. Слушним у цьому контексті є спостереження в праці Л. Мисловської та О. Пилипової «Семантичні процеси в латинській медичній термінології», де авторки акцентують увагу на принципі антонімії як на одному з базових механізмів семантичної організації латинської термінолексики [70, с. 211]. Саме латина, яка стала фундаментом для формування більшості сучасних європейських медичних терміносистем, заклала традицію логічного протиставлення понять *systole* –

diastole, flexio – extensio, inspiratio – expiratio, що зберігається і в англійській медичній лексиці.

Антонімічні відношення, за спостереженнями О. Сиротіної, сприяють логічному впорядкуванню термінів, оскільки вони позначають межі значень у межах однієї категорії – наприклад, *activation – inhibition, reduction – oxidation, increase – decrease* [98, с. 78]. Таким чином, антонімія виконує роль семантичного індикатора системності терміносфери.

Антонімія в сучасних терміносистемах, зокрема англомовній медичній, виконує подвійну функцію: 1) логіко-семантичну – завдяки чіткому розмежуванню протилежних понять; 2) когнітивно-структурувальну – оскільки сприяє впорядкуванню термінологійного поля та відображенню концептуальної структури галузі [10, с. 265].

С. Шестакова у своїй праці звертає увагу на те, що антонімічні відношення більшою мірою властиві лексемам абстрактного характеру, ніж конкретній термінологійній лексиці. Вона доводить це на прикладі економічної сфери, зазначаючи, що серед економічних термінів частка лексичних антонімів є порівняно незначною, натомість поширеними є словотвірні антоніми, у яких протилежність реалізується за допомогою афіксальних морфем – передусім префіксів [113, с. 253].

Цей висновок цілком узгоджується з тенденціями в англомовній медичній термінології, де численні антонімічні пари мають морфемну природу: *symptomatic – asymptomatic, infected – uninfected, functional – dysfunctional*. Отже, словотвірна антонімія в медичній терміносистемі є основним засобом вираження семантичної протилежності, що дає змогу підтримувати структурне впорядкування терміносистеми без утворення полісемії.

Окрім того, чим точніше окреслене значення терміна, тим обмеженішими є мовні ресурси для створення його протилежного значення. Водночас у тих випадках, коли комунікативна мета передбачає відображення рефлексивного або оцінного ставлення, мовна система демонструє значно більшу варіативність у доборі афіксів із протилежною семантикою. Наприклад, можемо для

позначення антонімічності аббревіатури COVID-19 вжити один з базових в англійській мові префіксів – *anti-*. Тут нагадаємо важливу роль неологізмів, один з яких вжито у статті «Neologisms with the prefix anti- in the Ukrainian online media in the Covid-19 pandemic period», де автори розкривають неологізми пандемічного періоду. Маємо слово *anticovid* «антиковідний» [122, с.4], що яскраво демонструє антонімічний компонент *anti-*. Неологізм *anticovid* доцільно віднести до групи новоутворень, що функціонують у межах сучасної медичної терміносистеми, формуючи окремий підклас лексем з антонімічною семантикою. Його поява зумовлена прагненням мовної спільноти до номінації процесів протидії або запобігання захворюванню, яке позначене базовою одиницею *COVID-19*. Отже, префікс *anti-* у структурі слова *anticovid* виконує не лише словотворчу, а й семантико-когнітивну функцію, адже актуалізує поняття «протидії» як домінантний елемент значення.

Розглядаючи антонімію в межах медичної терміносистеми, варто враховувати галузеву специфіку цього типу лексики. Медична термінологія, на відміну від загальновживаної, характеризується високим ступенем однозначності, системності та точності, що зумовлює обмежене функціонування антонімічних пар. Унаслідок цього протиставлення понять у медичній лексиці реалізується переважно через логічну, а не лінгвістичну опозицію, тобто не за рахунок словотворчих антонімів, а через контраст значень у межах професійного контексту (наприклад, *hypertension* – *hypotension*, *activation* – *inhibition*).

На цю особливість звертає увагу І. Заліпська, яка, на нашу думку, цілком слушно зауважує, що антонімічне явище майже відсутнє у суто медичній термінології, оскільки прагнення до максимальної точності у визначенні понять мінімізує змогу використання лексичних антонімів. Дослідниця водночас наводить приклади медичних дієслів, які демонструють наявність антонімічних відношень у межах терміносистеми [29, с. 16]. Такі випадки є винятковими та ілюструють межовий характер антонімії в медичній лексиці, де опозиційність постає не як лексико-семантична, а як функційно-семантична характеристика.

Попри обмежений характер антонімії у власне медичній термінології, не можна применшувати її вагомість у процесах семантичного структурування цієї галузевої лексики. Антонімічні відношення виконують важливу диференційно-роз'яснювальну функцію, оскільки вможливають чітке окреслення семантичних меж між термінами, особливо в тих випадках, коли йдеться про синонімічні, полісемічні або паронімічні одиниці.

Схожу думку висловлює Н. Біян у статті «Антонімічні терміни галузі туризму в англійській мові», наголошуючи, що явище антонімії не створює перешкод для передавання спеціальної інформації, а навпаки – сприяє уточненню змісту терміна та підвищує ефективність комунікації в межах фахового мовлення [4, с. 9]. Дослідниця доводить доцільність функційного використання антонімічних опозицій як механізму логічного структурування поняттєвого простору певної галузі знань. Зокрема, антонімічна пара *to freeze – to thaw* [82, с. 204] репрезентує дієслово як частину мови, а також конкретний процес температурного впливу.

М. Саламаха згадує слова антонімічної пари *dry* «сухий», *wet* «вологий» та *hot* «гарячий», *cold* «холодний» [92, с. 220]. Їх можна вважати невузькоспеціальною термінологією, але такими, що пов'язані в певних контекстах з медичною галуззю. У статті Л. Фурсової загальноновживані слова *high* «високий», *low* «низький», що є антонімічною парою [107, с. 222], також дотичні у своєму спеціалізованому значенні до медичної лексики.

Як зазначалося, англійська мова має розвинену систему словотворчих засобів, за допомогою яких реалізується вираження полярних значень. Одним з найпродуктивніших інструментів творення антонімів у сучасній англійській мові є префіксальна афіксація, що виступає засобом семантичної інверсії значення, серед яких одним з основних можемо вказати префікс *anti-*.

Одним із джерел для аналізу префіксального способу вираження антонімічності обрано «Англо-український медичний словник» за редакцією Л. Аврахової, що містить близько 14000 термінів (1). У ньому спостерігаємо багато слів з ініціальним афіксом *anti-*: *antibiotic*, *anticalculous*, *anticarcinogenic*,

anticoagulant, anticonvulsive, antidiabetic, antidiarrheal, antidotal, antiedematous, antifertility, antihypertensive. Як бачимо, ці слова мають вузькоспеціалізовані значення. Тут префікс *anti-* виступає лише як поляризатор, не впливаючи на кореневу семантику термінів.

Утім, навіть усередині них пропонуємо виокремлювати антонімічні терміни медичної царини за критерієм співвіднесення до конкретної хвороби, захворювання, наприклад: *anticarcinogenic* «протираковий; антиканцерогенний», *antidiabetic* «антидіабетичний», *antidiarrheal* «протипроносний; в'яжучий», *antifebrile* «жарознижувальний», *antinauseant* «засіб проти нудоти», *antineoplastic* «протирухлинний», які безпосередньо стосуються патологічних виявів людського організму.

Окрему групу становлять антоніми, пов'язані з хімічними елементами, речовинами: *anticalculous* «антикалькульозний, протикамінцевий, літотичний», *antienzyme* «антифермент», *antioxidant* «антиоксидант».

Ще одним різновидом лексичних одиниць у медичній термінології англійської мови є слова, що позначають характеристики, які виражають властивості певних ознак. До цієї групи належать прикметники, що відображають функційне або хімічне призначення речовини, препарату чи процесу. Наприклад: *antigenic* «антигенний», *antihistamine* «антигістамінний», *antimetric* «нейтралізувальний», *antimicrobial* «протимікробний» (в «Англо-українському медичному словнику» за редакцією Л. Аврахової слово записане як *antimicrobial*), *antiviral* «антивірусний, протівірусний», *antiseptic* «антисептичний».

Серед наведених термінів варто виділити антонімічні лексеми, у яких другий компонент, хоч і не має семантики протиставлення, але може функціонувати як загальноживане слово в окремому контексті. До таких належать, наприклад, *antibody* «антитіло», *antipoison* «антидот, протиотрута».

Окрему підгрупу охоплюють терміни, що пов'язані з абстрактними поняттями, передусім у межах психологічної підгалузі медицини. Зокрема, в «Англо-українському медичному словнику» за редакцією Л. Аврахової

зафіксовано термін *anticipation* «передчуття, очікування», який передає складне психологічне явище, пов'язане із прогнозуванням або передбаченням подій.

Загальна кількість антонімічних термінів із префіксом *anti-* в «Англо-українському медичному словнику» за редакцією Л. Аврахової становить 42 одиниці.

Особливої уваги заслуговує група термінів зі схожим префіксом, який можна навіть класифікувати як один з варіантів префікса *anti-*, а саме *ant-*. Серед таких медичних термінів згадаємо *antacid* «протикислотний», яке у «Cambridge dictionary» має переклад «антацидний, протикислотний засіб» (3). У цьому прикладі бачимо вплив першого компонента кореня, що презентований голосною літерою *a*.

Потрібно застерегти від можливого ототожнення префікса *anti-*, що виражає значення протиставлення чи заперечення, з кореневими елементами, які можуть містити аналогічну послідовність літер *ant-*, але не мають відповідного семантичного навантаження. Прикладом є медичний термін *antrum* «порожнина, пазуха». Такі поєднання літер властиві словам грецького походження, і наведене слово не є винятком із цієї закономірності.

Потрібно також звернути увагу на формальну схожість антонімічного префікса *anti-* до морфеми *an-*, яка в поєднанні з коренем, що починається на приголосний *t*, може викликати хибні асоціації. На перший погляд, такі слова мають схожу структурну будову, однак розмежування між *an-* і *anti-* (як у випадку з терміном *antacid*) можливе лише за умови дослідження кореневої семантики. З огляду на це відзначимо терміни *antemortem* «передсмертний», *antenatal* «що стосується утробного життя, до народження» та *anterior* «передній, передуючий» (6), які містять схожий за формою, латинський за походженням префікс *ante-*, що має інше семантичне значення. Вони пов'язані із часовою характеристикою поняття, вказуючи на попередність ознаки. Їх потрібно виокремлювати, щоб не вналежнювати до складу антонімічної медичної термінології англійської мови. До префіксів, які надають протилежного значення медичним номенам, уналежнюємо такі:

Префікс **de-**. В медичній термінології англійської мови здебільшого містить семантичне навантаження зменшення, послаблення певного ефекту, дії тощо. В англійській терміносистемі є навіть конкретне слово *decrease* «зменшення; зниження» для індексування одного зі значень цього афіксу. Попри можливості занести його до загальнонавчальної лексики, воно також має безпосередній стосунок до медичної сфери англійської термінології та засвідчене в одному з медичних словників (1).

Наявність префіксів зі значенням зменшення або протидії не завжди корелює з позитивною оцінкою ефективності чи корисності дії, предмета або явища. У деяких варіантах префіксальний компонент може набувати негативного значення, яке вказує на недоліки, пошкодження або неповноту. Показовим прикладом є термін *defective* «недосконалий, недостатній, ушкоджений; дефективний». Водночас в інших термінах *de-* здатен навпаки до зворотної, тобто позитивної стилістики характеризування. Це підтверджено обігом такого слова, як *to defibrillate* «дефібрилювати, відновлювати ритм серця методом дефібриляції».

Серед медичних термінів, у яких виявляємо префікс *de-* зазначимо іменникові: *deaquation* «зневоднення», *debridement* «хірургічна обробка рани, видалення з рани брудної чи змертвілої тканини», *decalcification* «розсмоктування (видалення) солі кальцію (з кістки), декальцинація», *decapitation* «обезголовлювання, декапітація», *decay* «гниття; занепад; руйнування», *decomposition* «розлад, розклад; гниття», *deintoxication* «знешкодження отруйних речовин», *denervation* «позбавлення іннервації, денервація».

Окремішню групу становлять терміни із префіксом *de-*, що є багатозначними. Наприклад: номен *debris* залежно від контексту може позначати як «залишки», так і «патологічні рештки тканин», утворені внаслідок деструктивних процесів в організмі; *debility* означає «слабкість», «загальне виснаження», «зниження тону», що вказує на широкий спектр інтерпретацій залежно від клінічного контексту; *decomposition*, яке може бути

загальновживаним словом зі значенням «розлад, розклад», а в медичній терміносистемі спроможне до семантичного зображення процесу гниття; *denaturant* «засіб для денатурування спирту, денатурований реагент», який у молекулярній медицині функціонує для позначення хімічної речовини, яка порушує вторинну та третинну структуру білків або нуклеїнових кислот.

Терміни-прикметники, які містять префікс *de-*, функціонують для відбивання результату патологічного процесу, функційного порушення або дефіциту; наприклад: *decayed* «зігнилий; зруйнований; що розклався», *degenerative* «дегенеративний, той, що вироджується», *delayed* «запізнілий», *demented* «божевільний, недоумкуватий».

Серед дієслів із префіксом *de-* однією з найосновніших є їхня операційна (процесуальна) функція, вони позначають дії, втручання, процедури або механізми патології: *debilitate* «ослаблювати, розслаблювати», *decalcify* «видаляти вапнисту речовину, декальцинувати», *decapitate* «обезголовлювати, відтинати голову», *decay* «гнити; розкладатися; псуватися, занепадати», *to dehydrate* «зневоднювати».

Варто зазначити, що не всі слова, які мають цей афікс, містять у своїй семантиці протилежний вектор. В англійській мові наявний феномен термінів з етимологічним префіксом *de-*, який втратив антонімічність у процесі еволюції слова. До таких належить, наприклад, термін *decisive* «рішучий; вирішальний; переконливий», який почасти фіксуємо в психологічній підгалузі медицини.

To decide має давньофранцузьке походження (*decider*), що, у свою чергу, походить від латинського *dēcīdere* «вирішувати», утвореного від префікса *dē-* «вниз від» та дієслова *caedō* «рубати, різати» і втратило антонімічність у процесі мовного розвитку.

Потрібно також додати, що медичний термін з початковим *de-* не може бути стовідсотковим доказом ідентифікації цих двох літер як афікса будь-якого семантичного значення. Слово може містити корінь, який починається з *de*. Очевидним прикладом слугує прикметник *deep* «глибокий; заглиблений, темний;

густий», який не має жодного стосунку до антонімічно вираженої форми префіксу *de-*.

Префікс **dis-**. Медичні терміни-назви з таким префіксом функціонують як:

- іменники: *discordance* «дискордантність, невідповідність, неспівпадання», *disequilibrium* «порушення рівноваги», *displacement* «зміщення; зсув», *distaste* «огода, відраза», *distension* «розтягнення, розширення»;
- прикметники: *discolorous* «знебарвлений», *discrete* «роз'єднаний, окремих; дискретний», *diseased* «хворий», *distant* «далекій; стриманий, холодний»;
- дієслова: *to disarticulate* «розчленяти, роз'єднувати», *to disbrain* «видаляти головний мозок», *to discomfort* «турбувати, бентежити; завдавати незручностей», *to disrupt* «розривати; підривати», *to distort* «спотворювати, викривляти; перекошувати; перекручувати», *to distract* «відвертати, розвіювати (думки); непокоїти; гнівити».

Своєрідною рисою префікса *dis-* є його часткова семантична спорідненість із афіксом *de-*, з яким його нерідко ототожнюють через схожість у значенні заперечення, усунення або зменшення.

Префікс **an-** (**a-**). Префікс *an-* відзначаємо в кінці списку антонімічних префіксів через те, що цей афікс нерідко зливається з коренем слова, що провокує поверхневу малу неспроможність виділити корінь слова для уточнення його семантичного вираження. Потрібно зазначити, що він може призводити до подвоєння літери на письмі, або бути представленим у скороченій формі *a-*. Серед прикладів можна вказати лексеми, які мають різну частиномовну належність, на кшталт *anemia* «анемія» (іменник), *akinesia* «нерухомість, акінезія» (іменник), *arrhythmic* «аритмічний» (прикметник), *to anesthetize* «анестезувати, знеболювати» (дієслово).

Усі наведені терміни типологічно класифіковано з урахуванням формального та семантичного аспектів. Основним критерієм такого розподілу слугувала предметно-поняттєва асоціація в межах специфіки медичної термінології англійської мови. Це дає змогу виявити закономірності

функціонування афіксів у професійному мовленні та забезпечує точність інтерпретації медичних понять.

У випадку, коли аналіз антонімічних відношень у медичній термінології англійської мови здійснюється без урахування афіксальних елементів, доцільно зосередити увагу винятково на семантичному аспекті. За такого підходу формальна структура термінів не відіграє визначальної ролі, натомість акцент зміщується на лексичне значення термінів і протиставлення, що закладене на рівні кореневої морфеми. Для наочності та систематизації аналізу доцільно наводити антипарні терміни у форматі семантичних пар. Однією з таких показових пар є *diurnal* «денний, щоденний, добовий» та *nocturnal* «нічний». У цій парі антонімічне протиставлення закладене безпосередньо у лексичній основі, тоді як формальні елементи, зокрема спільний суфікс *-al*, залишаються незмінними. Така структурна парадигма свідчить про змогу утворення антонімічних відношень без участі префіксів, що є важливим у ширшому контексті дослідження лексико-семантичної організації медичної термінології.

3.6. Семантичні класифікації медичних термінів англійської мови

Цінним джерелом для нашого дослідження слугує праця Н. Поліщук [83], у якій авторка подає докладну класифікацію медичної термінолексики, що має прикладне значення для аналізу семантичних особливостей у межах англійської медичної термінології.

Дослідниця виділила такі лексико-семантичні групи медичної термінолексики:

- термінолексеми на позначення органів людського тіла та їх частин;
- термінолексика на позначення видів хвороб, хворобливих станів;
- термінолексеми на позначення симптомів та ознак захворювань, проявів патологічного стану;
- термінолексика на позначення ліків, медичних препаратів;
- термінолексика на позначення рідин, розчинів;

- термінолексика, що називає медичні та хірургічні втручання, процеси;
- термінолексика на позначення видів обстеження та лікування, медичних апаратів, пристроїв;
- термінолексика на позначення галузей медичної науки, наукових дисциплін, їхніх розділів та частин;
- термінолексика, що називає осіб за фаховими ознаками;
- біологічна термінолексика [83, с. 107-114].

Запропонована класифікація дає змогу системно підійти до аналізу лексико-семантичних зв'язків в англomовній медичній терміносистемі та забезпечує структурну основу для подальшої типологізації термінів залежно від їх функційно-семантичного навантаження.

У межах аналізу лексико-семантичних характеристик медичної термінології англійської мови доцільно виділити окремі семантичні класи термінів, які структурно репрезентують ключові поняттєві сфери медичного мовлення. Репрезентуємо такий розподіл медичних термінів за змістовими ознаками: **загальні поняття** (*diagnostics* «визначення хвороб, діагностика»), **психоемоційні та абстрактні стани** (*alarm* «тривога»); **ознаки, характеристики, якості** (переважно прикметники) (*agonal* «передсмертний», *alarming* «хвилюючий, тривожний», *alive* «живий, жвавий, бадьорий», *dense* «густий; щільний; дурний, тупий»); **рідини, хімічні речовини та сполуки** (*alcohol* «спирт», *disulfate* «гідросульфат»); **хвороби, патологійні стани, відхилення** (*agonadism* «агонадизм», *air inversion* «підвищення температури повітря», *albinism* «альбінізм, відсутність пігментації», *alcoholism* «алкоголізм», *dermatitis* «дерматит, запалення шкіри», *dissimulation* «приховування хворим свого захворювання або окремих його ознак», *lesion* «ураження»); **процедури, методи обстеження, маніпуляції** (*dioptrics* «визначення рефракції за допомогою офтальмоскопа», *dosimetry* «регулювання дози лікарських препаратів», *drainage* «дренування (рани)», *dressing* «перев'язування ран; матеріал для перев'язування; оброблення; очищення»); **лікування, лікарські засоби, препарати** (*depressant* «заспокійливий засіб; засіб, що пригнічує функції

організму», *depurant* «денатурант, очисник», *derivation* «лікування засобами, що відвертають увагу», *dissolvent* «розчинник», *diuretic* «сечогінний засіб», *dormitive* «снодійний засіб», *drastic* «сильнодіючий лікарський засіб», *draught* «доза лікарського розчину»), **розділи науки, предмети дослідження** (*cardiology* «кардіологія (вчення про роботу і захворювання серця)», *histology* «гістологія, наука про тканини», *neurology* «неврологія», *pathology* «вчення про хвороби, патологія»)) (1).

Окреме місце в запропонованій семантичній класифікації, на нашу думку, посідає термін *dope*, який, попри своє розмовне походження, активно функціонує в медичному контексті. Одне з найпоширеніших значень цього слова – «наркотик, дурман» – у певних ситуаціях може асоціюватися з лікувальними засобами, зокрема тими, що містять психоактивні або седативні компоненти. Така полісемічність демонструє еволюцію лексичного значення під впливом контексту та соціолінгвістичних чинників. До класифікації також унесено терміни, що позначають осіб, пов'язаних з медичною практикою:

- *diagnostician* «діагност; той, хто діагностує, хто здійснює діагностику»;
- *donor* «донор».

У категорії мікроанатомічних одиниць виокремлюємо термін *agranulocyte* «агранулоцит, незернистий лейкоцит».

У нашій науковій розвідці також пропонуємо здійснювати аналіз медичної термінолексики англійської мови незалежно від періоду розгляду ще й за допомогою «підгалузевої» класифікації медичної галузі. Наприклад, анатомія (*dermal* «шкіряний, шкірний»), стоматологія (*dental* «зубний; зуболікувальний», *dentistry* «зуболікування»).

Варто зазначити, що особливе місце у медичній терміносистемі посідає патологічна лексика. Як слушно зауважують І. Попова та О. Посудієвська медичні лексичні одиниці інтенсивно вживають для дескрипцій діагностики ран, лікування, підготовки до операцій та проведення операцій [84, с. 163].

До психологічної підгалузі медичної науки можна вналежнити значну кількість термінів із префіксом *de-*, які мають виразне емоційне або поведінкове

навантаження: *demography* «демографія», *demur* «сумнів, вагання; заперечення», *dependable* «надійний, що заслуговує довіри», *deprave* «розбещувати; псувати», *depressed* «гнітючий; сумнівний; вдавнений; опущений». Окремо потрібно відзначити низку слів, не пов'язаних із префіксальною деривацією, але функційно релевантних для психологічної сфери:

- *to drop* «опускати (погляд)»;
- *to dread* «жахатися, страхатися».

Цікаво, що контекст може відігравати значну роль у процесі класифікування лексики певної чи кількох галузей. Показовим прикладом є деякі слова, класифіковані як психолого-педагогічні терміни в статті Н. Єсипенко та А. Душкевич: *empathy* «емпатія», *self-confidence* «упевненість», *wellbeing* «добробут». Особливий інтерес серед них становить двокомпонентне словосполучення *pastoral support* «психологічна підтримка» [27, с. 266]. На нашу думку, наведені лексичні одиниці можуть функціонувати в межах психологічної підгалузі медицини за умови їхнього розгляду в контексті медичної комунікації. Поняття, репрезентовані такими лексемами, активно використовують у профілактичній та терапевтичній взаємодії, сприяючи підвищенню ефективності процесу одужання або скороченню тривалості патологій у частини пацієнтів. З огляду на це, доцільно кваліфікувати аналогічні психолого-педагогічні терміни як психолого-медичну лексику в умовах відповідної комунікативної ситуації.

Отже, запропонована класифікація, що охоплює як семантичний, так і підгалузевий підхід, дає змогу поглибити аналіз англомовної медичної термінології, враховуючи не лише формально-морфологічні особливості, а й контекстуально-семантичні параметри функціонування термінів.

3.7. Двокомпонентні та багатоконпонентні терміни-словосполучення як важливий складник медичної лексики

Англомовна медична лексика не встановлює обмежень щодо кількісно-компонентного критерію термінотворення. Це означає, що медична терміносистема охоплює не лише однослівні найменування, але й терміни, що мають кілька компонентів та які функціонують у мові як повноцінні словосполучення. Такі структури забезпечують ширші можливості номінації, даючи змогу точніше відтворювати складні або багатопараметричні медичні поняття.

Для англійської мови, як і для будь-якої іншої природної мови, характерна наявність непередбачуваних мовних явищ, особливо у сфері словотворення та формування нових лексичних одиниць. Це повною мірою стосується і медичної термінології, де процеси номінації не завжди підлягають жорстким системним правилам, а можуть відбуватися за моделями, що відображають мовну динаміку, комунікативні потреби та професійну інтуїцію мовців.

Подеколи в медичній термінології спостерігаємо ситуації, коли прогнозований з позицій словотвірної або лексичної доцільності варіант виявляється нерепрезентованим у практичному вжитку. Прикладом такої непередбачуваної словотвірної реалізації є словосполучення *dermic graft* «шкірний трансплантат», де застосування прикметника *dermic* є менш типовим порівняно з уживанішою формою *dermal*, усталеною в значенні «шкірний». Проте функціонують обидва варіанти – *dermal graft* і *dermal grafting*, тоді як *dermic* трапляється рідше, попри наявність у словнику. Цей приклад становить інтерес як ілюстрація суфіксальної варіативності прикметників у складі медичних словосполучень.

У контексті медичних термінів-словосполучень украй важливими є так звані епоніми – «позначення явища (наприклад, хвороби) за іменем людини, яка вперше виявила або описала її» [100, с. 111]. Епонімічні терміни становлять вагомий шар лексики в межах будь-якої спеціалізованої терміносистеми,

охоплюючи десятки, а подекуди й сотні одиниць. Їхня кількість варіюється відповідно до характеру й традицій конкретної наукової чи професійної галузі. Виникнення епонімів є історично зумовленим, а не хаотичним явищем: зв'язок між іменем дослідника та науковим відкриттям, методом або синдромом ґрунтується на факті істотного внеску цієї особи в розвиток відповідного напрямку. Таку лінгвістичну практику можна розглядати як механізм збереження пам'яті про наукові досягнення і визнання індивідуального авторитету науковця. Слова-епоніми не є поодинокими елементами галузевої терміносистеми, тому цілком закономірно, що й медична царина охоплює значний пласт вузькопрофільної лексики, утвореної від імен та прізвищ видатних дослідників.

Ця проблематика порушена в статті О. Снітовської «Медична термінологія англomовних текстів інструкцій медичних препаратів та відтворення її в українських перекладах», де вона слушно зауважує, що епоніми слугують однією з найпродуктивніших частин лексичного складу сучасної медицини. У роботі як ілюстративний матеріал використано словосполучення на кшталт *Botkin disease*, *Parkinson disease*, що демонструють характерні приклади епонімічних конструкцій. Підкреслена продуктивність моделі двокомпонентного терміна, яка поєднує власну назву (антропонім) та номінаційний компонент, що виконує функцію родової характеристики, як у терміні *Stevens-Johnson syndrome*. Така структура забезпечує не лише чітку номінацію захворювання, але й водночас закріплює в науковій традиції імена дослідників, пов'язаних з відкриттям або описом відповідного патологічного стану [100, с. 111].

Медичні епоніми, як складники спеціалізованої лексики, можуть бути систематизовані на основі різноманітних критеріїв, зокрема структурного, семантичного та функційного. Попри свою специфіку, епонімічні терміни загалом підпорядковані загальним принципам класифікації медичної термінології. У зв'язку із цим особливу увагу становить типологізація, запропонована Ю. Лисанець та К. Гаврильєвою у праці «Structural Typology of Eponyms in Medical English», де авторки виокремлюють окремі структурні групи епонімів, що дає змогу впорядкувати матеріал за чіткими лінгвістичними

ознаками: патологійні стани (*Pellegrini's disease*); симптоми (*Alder's syndrome*); травми (*runner's knee*); медичне обладнання (*Beck's cannula*); анатомійні структури (*Gartner's canal*); теоретичні знання (*Golgi's law*); лабораторні дослідження (*Kober's test*); методики (*Neumann's method*); мікроорганізми (*Abel's bacillum*); стани, викликані лікарськими засобами (*Southworth's symptom complex*) [137].

Серед медичних епонімів в англійській мові можна навести словосполучення-терміни на кшталт *Krebs cycle* і *tetralogy of Fallot* (1), що чітко демонструють два різні структурні типи епонімічних термінів: *Krebs cycle* (ім'я дослідника виконує функцію атрибутивної характеристики основного терміна (*cycle*); *tetralogy of Fallot* (є прикладом конструкції із прийменниковим зв'язком, де ім'я власне розташоване після основного терміна з використанням прийменника *of*).

Такі випадки засвідчують структурну варіативність медичних епонімів, що зумовлено як синтаксичними, так й історико-лінгвістичними чинниками.

Морфологічна класифікація двокомпонентних та багатоконпонентних медичних термінів англійської мови. Необхідно зазначити, що наведена у підрозділі 3.6. семантична класифікація є релевантною не лише для однослівних англійських медичних термінів. Її цілком доцільно застосовувати й для аналізу складених термінів-словосполучень, оскільки принципи семантичного структурування та смислової диференціації виявляються однаково продуктивними як на рівні окремої лексики, так і на рівні термінологічних конструкцій синтаксичного типу (див. табл. 3.1. на стор. 169-70).

Таблиця 3.1.

Медичні терміни-словосполучення за семантичним критерієм

англійський термін	український переклад
Процедури, методи обстеження, маніпуляції	
<i>discharge diagnosis</i>	«діагноз під час виписування хворого»
<i>direct smear</i>	«дослідження за допомогою мазка»
<i>drainage tube</i>	«дренажна трубка»

Продовження таблиці 3.1.

англійський термін	український переклад
Лікування, лікарські засоби, препарати	
<i>domiciliary aid</i>	«допомога в домашніх умовах»
Розділи науки, предмети дослідження	
<i>descriptive anatomy</i>	«описова анатомія»
<i>digestive system</i>	«система органів травлення»

Семантичну класифікацію можна проводити також на основі підгалузевих терміносистем:

- стоматологія: *dentition fever* «гарячка під час прорізування зубів»;
- патологія: *diarrheal disease* «хвороба, що супроводжується проносом», *direct murmur* «шум при стенозі отворів серця», *discal agenesis* «недорозвиток міжхребетних дисків», *dissociation of personality* «роздвоєння особистості»;
- психологія: *dragging gait* «непевна хода», *drawn face* «перекривлене лице».

У зв'язку з тим, що на попередньому етапі здійснено семантичну класифікацію медичних термінів незалежно від кількості їхніх компонентів, виникає потреба у глибшій диференціації цієї лексики з огляду на її морфологічну структуру. Зокрема, доцільним є запровадження морфологічної класифікації, яка ґрунтуватиметься на характері стилістичної належності компонентів термінів-словосполучень: з одного боку – загальнонавчальні (нейтральні) елементи, з іншого – професійно-стилістичні забарвлені (спеціалізовані) лексеми.

Однокомпонентні терміни, завдяки своїй морфологічній лаконічності, унеможливають цілісне ідентифікування закономірностей словотвірної структури медичної лексики. У зв'язку із цим для поглибленого аналізу доцільно обирати складені, тобто двокомпонентні та багатокомпонентні терміни. Завдяки таким одиницям можна докладно простежити морфологічну організацію, стилістичне забарвлення та семантичну взаємодію складників. Це, своєю

чергою, дає підґрунтя для побудови системної класифікації, що відображатиме як значеннєвий обсяг термінів, так і їхню внутрішню структурну специфіку.

Одним з найпродуктивніших способів творення англомовних термінологічних словосполучень є поєднання прикметника з іменником. У цьому разі важливо проаналізувати особливості структури, що формуються внаслідок безпосереднього поєднання цих двох частин мови.

Розглянемо приклади структурної моделі *прикметник + іменник*, в яких перший компонент термінословосполучення не має чітко вираженого професійного маркування та належить до загальноновживаної лексики. Водночас поєднання таких одиниць з фаховими складниками дає змогу утворити повноцінний медичний термін, що функціонує в межах спеціалізованої терміносистеми й активно використовується у медичній комунікації.

1. Загальноновживане + фахове слово: *diminished function* «послаблена функція, гіпофункція», *direct cross* «пряме схрещування», *diurnal temperature* «денна температура».

2. Загальноновживане + медичне слово: *deficiency disease* «авітаміноз; хвороба, пов'язана з порушенням обміну речовин» (загальноновживане слово *deficiency* «недостача; відсутність (чогось); дефіцит; недосконалість»), *delivery room* «пологова кімната», *developmental stage* «стадія розвитку», *discharging tubules* «збиральні трубки (нирок)», *domiciliary nursing* «домашній догляд за хворим».

3. Медичне + загальноновживане слово: *dental deposit* (застаріла форма слова виглядала як *deposite*) «зубний наліт», *dizygotic twins* «двояйцеві близнюки».

Окремі компоненти термінологічних словосполучень можуть функціонувати не лише в однині, але й форми множини: *dental ceramics* «застосування фарфору в протезуванні зубів», *denture plastics* «пластинки для зубних протезів».

Окремий інтерес становить модель на зразок *прикметник + іменник*, у якій обидва компоненти мають професійну термінологічну належність та реалізують спеціальну медичну семантику. До таких структур зараховуємо *diagnostic error*

«діагностична помилка» або *delusion insanity* «параноїдна шизофренія», «параноя», де обидві лексеми функціонують як маркери фахового медичного мовлення.

Медичні терміни-словосполучення не обмежуються лише двома лексичними елементами. Їхня структура може нараховувати три, чотири й понад компонентів. Утім, таке розширення не передбачає істотних змін у семантичному змісті. У більшості варіантів смислове навантаження вибудовується на основі опорного іменника, до якого долучаються додаткові атрибути, що конкретизують або деталізують його значення, наприклад, *endovenous medication* «внутрішньовенне введення медикаментів».

Для формування англійської медичної термінології характерними є словосполучення, побудовані за моделлю *загальновживане слово + прийменник + медичний \ фаховий термін*, які набувають термінологійного статусу. Така структура відображає як синтаксичну гнучкість англійської мови, так і прагнення до номінативної точності через поєднання загальновживаної та спеціалізованої лексики.

Цю модель нерідко використовують для позначення патологічного стану або його локалізації. Наприклад: *deviation of teeth* «неправильне розташування зубів», де *deviation* у загальному вжитку означає «відхилення», а в медичному контексті вказує на аномалію прикусу; *dread of light* «світлобоязнь», тобто світлочутливість, що може бути симптомом деяких офтальмологічних або неврологічних захворювань; *dropsy of belly* «водянка живота», або «асцит», де *dropsy* є архаїчним позначенням набрякових станів.

Крім того, у складі деяких термінологічних словосполучень може бути наявний артикль *the*: *blockage of the bronchus* «закупорка бронха». Додавання прийменника нерідко реалізується у фразових словосполученнях, що описують дії або маніпуляції: *dress in splints* «накладати шину», де *dress* (як загальновживане дієслово) набуває термінологічного значення в межах фахового контексту, пов'язаного з травматологією чи ортопедією.

Такі конструкції демонструють гнучкість англійської мови у створенні термінологічних одиниць на основі звичних синтаксичних схем, що водночас сприяє зрозумілості та ефективності медичної комунікації.

Збільшення кількості компонентів впливає передусім на структурно-морфологічну організацію терміна: розширюється атрибутивний ланцюг, ускладнюється синтаксична модель, зростає ступінь спеціалізованості та точності номінації.

Словосполучення в медичній термінології: питання лексичної сумісності. З огляду на специфіку функціонування словосполучень можна стверджувати про наявність обмежень щодо лексем, які можуть поєднуватися з певними компонентами складених термінів. Задля цього доцільно візуалізувати такі лексичні одиниці, які формують усталене словосполучне оточення відповідного медичного терміна.

Показовим у цьому аспекті є приклад багатозначного слова *double*, яке реалізує значення на кшталт «подвійний», «удвоєний», «двосторонній». У межах медичної галузі *double* функціонує в низці термінологічних одиниць, пов'язаних з патологійними чи фізіологійними станами: *double personality* «роздвоєння особистості», *double pleurisy* «двобічний плеврит», *double pneumonia* «двобічна пневмонія», *double vision* «диплопія», «подвоєння зору». Водночас *double* може зберігати нейтральну семантику й у термінах, що не мають патологічного забарвлення, як-от: *double gestation* «вагітність двійнятами».

Як відомо, прикметник *domiciliary* асоціюється з поняттям «домашній». У межах медичної термінології він реалізується в комбінаціях зі словами *aid*, *nursing*, *treatment*, утворюючи словосполучення: *domiciliary aid* «домашня допомога», *domiciliary nursing* «домашній догляд за хворим», *domiciliary treatment* «лікування вдома». Такі приклади демонструють стабільне семантико-синтаксичне прив'язування низки лексем до термінологічного поля медицини та їхню здатність формувати спеціалізовані сполучення.

У медичній термінології наявні випадки, коли прикметник із чітко окресленою анатомійною семантикою поєднується з відповідними складниками,

утворюючи стійкі терміни. Зокрема, прикметник *dorsal* «дорсальний, спинний» може комбінуватися з такими словами, як *aspect*, *position*, утворюючи двокомпонентні словосполучення – *dorsal aspect* «дорсальна поверхня», *dorsal position* «положення на спині». У ширшому варіанті – із трьома компонентами, утворюючи термін *dorsal recumbent position* – «положення хворого на спині з зігнутими колінами». Отже, специфічні прикметники анатомічної лексики зберігають високу продуктивність у складанні спеціалізованих термінів навіть у багатокомпонентних структурах.

Іншим прикладом є слово *dropsy* яке в англomовній медичній лексичі означає «водянка». Завдяки своїй патологійній семантиці, *dropsy* має обмежений набір поєднуваних компонентів – зазвичай анатомічних назв – і утворює такі термінологічні словосполучення: *dropsy of belly* «водянка живота, асцит» або *dropsy of brain* «водянка мозку, гідроцефалія» (1).

Лексична сумісність у складі англomовних медичних термінів-словосполучень є важливим чинником точності фахової номінації. Поєднання компонентів у таких конструкціях ґрунтується на їхній семантичній узгодженості та усталених моделях професійного мовлення. Окремі базові медичні лексеми (іменники, або прикметники) формують обмежене коло лексичних одиниць і виступають ядром для творення медичних термінів-словосполучень. Завдяки такій сумісності відбувається конкретизація значення базового терміна, уточнення його анатомічних, функційних або патологічних характеристик, що забезпечує однозначність і високий рівень інформативності медичної термінології.

Абревіація як засіб лексичної економії в медичній термінології. Абревіація постає як особлива словотвірна стратегія в медичному мовному просторі. Абревіатурні одиниці можуть формуватися з різних лексем незалежно від їхньої початкової поєднуваності в словосполученнях, у відповідному професійному контексті. Завдяки цьому абревіація розширює номінацію нових понять у межах медичної термінології, сприяючи високій продуктивності словотворення та оперативності формування фахових позначень. Такий механізм не лише збагачує

термінологійний фонд, а й підсилює комунікативну ефективність професійної мови в умовах швидкого оновлення медичних знань.

Абревіацію можна розглядати як своєрідний безафіксний спосіб словотворення в медичній лексиці, оскільки для її реалізації не передбачено додавання префіксальних чи суфіксальних елементів. Утворення абревіатур базується на поєднанні уже наявних складників словосполучення, які зберігають свою форму як повноцінні основи. Це підкреслює специфіку абревіації як дериваційного процесу, що не вписується в межі класичної морфології, однак зберігає структурну й термінологічну цілісність вихідних одиниць.

У дослідженні сучасних тенденцій формування англословної термінології доцільно враховувати явище мовної економії, що якраз і знаходить яскраве втілення в процесах абревіації. Як зазначають С. Василенко, С. Пілішек, Н. Єрмакова, А. Мединська та І. Яценко, масовість абревіації є характерною рисою лексичного розвитку англійської мови у ХХІ ст. Дослідники справедливо підкреслюють значне зростання кількості скорочених лексичних одиниць, що активно функціонують як у загальномовному вжитку, так і у професійно орієнтованих підсистемах, зокрема – в медичній термінології [9, с. 105]. Застосування абревіатур у медицині дає змогу не лише зекономити мовний простір, а й стандартизувати комунікацію між фахівцями різних країн, що є важливою умовою для розвитку транснаціонального наукового діалогу.

Явище абревіації може бути дослідженим також у контексті студіювання мовної компресії. Зокрема, А. Шистко та Н. Дьячок у статті «Щодо визначення мовленнєвої компресії – абревіації – в українській, англійській та німецькій мовах» виокремлюють серед номем синтетичного зразка слова, що реалізуються у своїх формах, зокрема скорочених, до яких автори зараховують абревіатури, еквівалентні за значенням повним лексичним одиницям. Поміж прикладів, релевантних до медичної царини, можна виокремити лексему *Asst.* – скорочений варіант терміна *Assistant* [114, с. 565], що широко функціонує у професійній медичній комунікації.

Як зазначає С. Єнікєєва у статті «Скорочення слова як механізм формотворення та словотворення в сучасній англійській мові», класифікація скорочень в англійській мові може здійснюватися за структурно-морфологічним принципом. Зокрема, авторка виокремлює:

- ініціальні скорочення (аббревіатури), які редуковані до початкових літер компонентів складного терміна (наприклад, *MRI* – *magnetic resonance imaging*);
- односкладові скорочення, що поділяються залежно від типу редукції;
- апокопи, які зберігають початкову частину слова (наприклад, *doc* від *doctor*);
- афери́зи, у яких збережено кінцеву частину слова (наприклад, *phone* від *telephone*);
- скорочення з одночасною редукцією початку та кінця слова, що часто набувають нової морфологічної цілісності (наприклад, *flu* від *influenza*) [26, с. 93].

Абревіацію з точки зору мовної економії також було досліджено у роботах І. Калиновської та М. Процик [35]; окремі аспекти абревіації вивчали О. Соляненко [102], Т. Ніколаєва [76] та ін.

Ці процеси є особливо продуктивними у сфері медичної термінології, де спостерігається прагнення до лаконічності та ефективного передавання інформації. Абревіація в такому випадку виступає не лише як засіб економії мовного простору, а й як функційний інструмент стандартизації термінологічного апарату.

У статті О. Гармаша «Роль формотвору у поповненні словникового складу сучасної англійської мови» розглянуто приклад *HIV disease*, де використано аббревіатуру *HIV* (*Human Immunodeficiency Virus*). Авторка підкреслює, що багатокомпонентні терміни найчастіше підлягають абревіації, оскільки це зручний і функційний спосіб оптимізації лексичної одиниці. У своєму дослідженні науковиця робить висновок, що формантні інновації-аббревіатури «вживаються значно частіше, ніж словосполучення, що слугували базою для їхнього творення» [15, с. 128].

Окрему увагу слід приділити випадкам, коли аббревіація може бути «прихованою», тобто не очевидною через графічне оформлення, зокрема використання малих літер. Показовим прикладом є термін *double-dish* – «подвійна чашка, чашка Петрі». На перший погляд, це словосполучення не містить аббревіації. Однак, якщо ізольовано розглядати другу частину – *dish* – і представити її форму великими літерами *DISH*, то з'являється змога її трактування як аббревіатури: *DISH* (*Diffuse Idiopathic Skeletal Hyperostosis*) «дифузний ідіопатичний скелетний гіперостоз» (6). Цей термін належить до лексики підгалузей анатомії та патології і вказує на специфічне захворювання, пов'язане з окостенінням зв'язкового апарату. Схожа полісемія та прихована форма аббревіації потребує особливої уваги під час аналізу медичних термінів, адже може призвести до неправильної інтерпретації або втрати зв'язку з першоджерелом терміна.

Отже, двокомпонентні та багатоконпонентні терміни-словосполучення становлять важливий і функційно навантажений сегмент англomовної медичної лексики, оскільки забезпечують високу точність номінації та здатність до детального опису складних медичних явищ. Їхня структурна організація може бути досліджена через морфологічні, семантичні класифікації термінів, у яких одна з основних моделей двокомпонентних словосполучень охоплює поєднання іменника з прикметником, а також використання двох іменників, що формує багаторівневу семантичну ієрархію. Вагому роль у структурі термінів-словосполучень відіграють медичні епоніми, які виконують номінативну та ідентифікаційну функції, закріплюючи зв'язок між науковим відкриттям і його автором та сприяючи стандартизації фахового мовлення. Водночас тенденція до лексичної економії зумовлює активне використання аббревіацій у межах термінологічних словосполучень, що дозволяє оптимізувати комунікацію без втрати змістової точності. Таким чином, поєднання розгорнутих синтаксичних моделей, епонімічних компонентів і аббревіатур відображає прагнення медичної терміносистеми до балансу між інформативністю, структурною впорядкованістю та економністю мовного вираження.

Висновки до розділу III

У третьому розділі комплексно проаналізовано морфологічні й семантичні властивості англійської медичної термінології. Аналіз структури медичних термінів та їхніх морфемних компонентів свідчить, що внаслідок аналітичного характеру англійської мови традиційна роль флексивних закінчень значною мірою перейшла до суфіксів, які виконують функцію словотворення та модифікації значення. Основне семантичне навантаження терміна зосереджене в кореневому компоненті, тоді як афікси відіграють ключову роль у спеціалізації, уточненні та розширенні його значення.

Префіксація не впливає на частиномовну належність терміна, натомість суфіксація здебільшого визначає граматичний статус слова, за винятком окремих нетипових явищ. Це дає змогу точніше й швидше ідентифікувати синтаксичну функцію медичного терміна та сприяє повнішому розумінню структурних особливостей англійської медичної термінології.

Ядро англійської медичної термінології становлять три основні частини мови: іменник, прикметник та дієслово. Найпоширенішою є іменникова форма, яка здебільшого слугує для позначення медичних явищ, понять, предметів та інструментів. Прикметник виконує допоміжну функцію, уточнюючи або звужуючи значення іменникової основи. Натомість дієслово демонструє здатність утворюватися від іменників та прикметників.

Антонімічні відношення переважно реалізуються за допомогою префіксального способу (*an-, anti-, de-, dextro-, di-, dia-, dis-*), тоді як синонімічні зв'язки не демонструють сталого прив'язування до певних афіксальних моделей (*-ary, -ed, -er, -ful, -ia, -ible, -ic, -id, -in, -ine, -itis, -ment, -ous* та інші). Префікс *de-* виявляє високу продуктивність у медичній лексиці англійської мови, що можна пояснити латинським походженням цього афікса та частковим впливом французької мови, що історично сприяли його активному функціонуванню в медичному термінотворенні, а також універсальністю термінотворення у контексті основних частин мов.

Однослівні терміни є основним об'єктом дослідження третього розділу. Водночас запропоновані класифікації застосовані і до термінів-словосполучень, передусім двокомпонентної структури. Аналіз компонентного складу таких словосполучень відповідно до авторської класифікації (загальновживані, фахові та медичні терміни) засвідчує вибіркковість поєднання їхніх складників. Навіть у випадках, коли компоненти за семантичним критерієм можуть бути уналежнені до загальновживаної лексики, їхнє комбінування з обмеженою кількістю зумовлює перехід словосполучення до спеціалізованої термінології.

Англійська мова має неабиякий потенціал для творення медичних аббревіатур із різних комбінацій літер. Така здатність зумовлена не формальними обмеженнями, а гнучкою структурою вихідних словосполучень, що вможливорює ефективне формування скорочення відповідно до внутрішньої організації їхніх компонентів.

РОЗДІЛ IV. ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ФУНКЦІОНУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ МЕДИЧНОЇ ЛЕКСИКИ В ПСИХОЛОГІЙНОМУ КОНТЕКСТІ

4.1. Теоретичні засади формування медичних неологізмів англійської мови у сфері психології

Зважаючи на те, що процес номінації, а особливо створення неологізмів у терміносистемах, є формою мовного відображення об'єктивної реальності, подальший аналіз зосереджено на систематизації англومовних медичних неологізмів відповідно до запропонованої поняттєвої моделі.

У межах сучасного термінотворення в англійській медичній лексиці одним з перспективних напрямів можна вважати так званий пуристичний вектор, зорієнтований на використання морфем германського походження, зокрема кореневих елементів. Така тенденція є актуальною для ХХІ ст., оскільки розвиток медицини супроводжується активною неологізацією термінів, що виникає внаслідок появи нових методів лікування, діагностики та осмислення природи захворювань. У цьому контексті особливо показовою є психологійна (психіатрійна) підсистема медичної термінології, адже вона безпосередньо пов'язана з дослідженням психічного здоров'я людини, яке в сучасній медицині розглядають як невід'ємний складний загального стану організму.

Психологійна термінологія функціонує в межах медичної царини з кількох причин. По-перше, значна частина психологійних понять використовується в клінічній практиці (діагностика розладів, психотерапія, психіатрія). По-друге, психічні процеси та стани розглядаються як такі, що мають біологійні, неврологійні та фізіологійні підстави, а отже належать до предметної сфери медицини. По-третє, сучасні медичні класифікації захворювань (зокрема міжнародні діагностичні системи) включають значний блок психічних і поведінкових розладів, що закріплює інтеграцію психологійної термінології в медичну систему знань. Саме тому залучення германських кореневих морфем у формуванні нових термінів може сприяти спрощенню, прозорості та

зрозумілості медичної комунікації, особливо в галузях, пов'язаних із психічним здоров'ям.

У цьому контексті виокремимо два можливі шляхи реалізації лексико-словотвірних інновацій. Перший передбачає створення нових термінів на основі вже наявних орфографічних норм сучасної англійської мови. Такий підхід можна умовно порівняти з моделлю термінотворення, яку реалізовано в ісландській мові, що передбачає свідоме формування синонімічного ряду за рахунок ресурсів внутрішньої мовної системи. З огляду на стабільність міжнародної медичної термінології повна заміна усталених термінів не є доцільною; однак синонімічне збагачення лексичного репертуару, особливо в психологічній сфері, може слугувати підґрунтям для глибшого поняттєвого осмислення нових методів діагностики та терапії.

Другий шлях передбачає радикальніший підхід, який торкається, зокрема, модифікації орфографічних принципів. Ідеться про запровадження фонетично мотивованої орфографії, де кожен графічний знак би чітко відповідав певному звукові. Однак з огляду на глобальний статус англійської мови така реформа виглядає малоімовірною в масштабах загальної мовної системи. Її реалізація можлива в межах окремих спеціалізованих підсистем або підмов, хоч і в цьому разі наявний ризик її відторгнення носіїв мови через звичну інерцію мовної практики, труднощі адаптації та низьку ймовірність масової підтримки таких змін.

Більший потенціал вбачаємо в першому з означених підходів, що дає змогу, не порушуючи системної стабільності англійської мови, розробляти нові неологічні терміни з урахуванням сучасних семантичних, соціокультурних та філософських контекстів медичної практики.

Потрібно наголосити, що медицина як галузь знання та практики виконує функцію не лише відбиття об'єктивної реальності, а й її цілеспрямованої трансформації задля покращення якості життя. У цьому контексті слушним є висновок О. Бабелюк та Л. Дідух, сформульований на основі аналізу текстів англomовного епідеміологічного дискурсу, щодо причин виникнення

неологізмів на позначення явищ, пов'язаних із COVID-19. Дослідниці стверджують, що їхня поява зумовлена значними змінами в екстралінгвальному середовищі» [2, с. 7]. На нашу думку, екстралінгвістичні чинники, зокрема суспільні та психологічні трансформації, належать до ключових детермінант формування неологічних лексем на позначення нових понять. Водночас неологізми забезпечують мовну репрезентацію явищ соціальної дійності, які не можуть бути повною мірою відтворені наявними лексичними ресурсами медичної терміносфери.

Своєю чергою О. Костенко вказує на те, що «неологізми охоплюють практично всі сфери життя». Дослідниця стверджує, що поповнення лексичного складу англійської мови відбувається водночас за допомогою запозичень з інших мов та внутрішньомовних засобів [45, с. 99]. У контексті нашого дослідження репрезентовані авторські неологізми утворені як з питомих (германських) лексем, так і запозичених (романських, грецьких, а також слов'янських).

Водночас вона перебуває в стані постійної взаємодії з викликами, пов'язаними з появою нових захворювань, патологічних станів, а також з потребою розроблення інноваційних методів лікування, діагностики та профілактики. У зв'язку з цим домінувальним типом номінації в межах медичної термінології постає фіксація негативних феноменів, які отримують своє мовне вираження вже після їхнього фактичного виявлення. Таке функційне обмеження зумовлює спрямування медичної термінології на фіксацію явищ об'єктивної реальності, проте номінування здебільшого відбувається *post factum*, тобто після фактичної маніфестації патологічного процесу. Саме цим частково пояснюють поширення хронічних захворювань, що на ранніх етапах симптоматики залишаються недіагностованими або неномінованими. У філософсько-психологічному вимірі зазначена тенденція спричиняє домінування негативно маркованих одиниць у медичному лексиконі, що відображає постійну взаємодію галузі з явищами крізь призму хвороби, відхилення та ризику.

Обсяг термінологічних одиниць, що позначають патологічні стани, психофізичні відхилення та травматичні процеси, досягнув кількості, яка

створює своєрідне семантичне перенасичення. Безумовно, наявність докладної номінації є потрібною умовою точного діагностування та фахового опису хвороб. Проте така мовна домінація негативної семантики зумовлює автоматизм мовної репрезентації, яка переважно фокусується на дисфункціях, залишаючи поза увагою потенціал позитивної або превентивної номінації.

Стає зрозумілим, що разом з мовним закріпленням уже наявних негативних феноменів доцільно впроваджувати номінації, спрямовані на прогнозування, запобігання, підтримку внутрішніх ресурсів пацієнта та його психоемоційного стану. У цьому сенсі мова може виступати не лише інструментом опису, але й засобом когнітивного програмування позитивних сценаріїв у свідомості мовця, зокрема через залучення термінів, що апелюють до категорій надії, відновлення, сили волі, адаптивності.

На зараз поширюють переконання, що сучасна медицина здатна забезпечити універсальні рішення для будь-якої патології, що зумовлює інфантильне ставлення до особистої відповідальності за здоров'я. Ігнорування базових принципів самодисципліни, зниження чутливості до внутрішнього стану, а також нехтування духовним виміром життя стають дедалі типовішими характеристиками нового покоління.

Масове поширення лікарських засобів у медіа сприяє формуванню уявлення про медикаментозне вирішення навіть незначних психоемоційних відхилень як однозначно ефективну стратегію. У такий спосіб розмивається межа між нормальними варіаціями психічного стану та клінічною симптоматикою. Почасти це спричиняє до надмірної медикалізації буденних життєвих ситуацій, поширення хибних діагнозів, особливо в контексті психологічних розладів, що особливо характерно для медичної практики Північної Америки та Західної Європи.

Водночас суспільна толерантність до явищ, які раніше трактували як риси характеру (наприклад, соціальна замкненість чи пасивність), сприяє легітимізації нових психонозологічних категорій. Усе це свідчить про зміщення акцентів

у психологійній підгалузі медицини: від справжньої терапевтичної підтримки до тенденції патологізувати поведінкову або емоційну варіативність особистості.

Надмірне розширення меж нозології та звуження простору для індивідуальних психологічних особливостей як варіантів норми формує ризику для соціальної ізоляції особистості. Зокрема, популяризація самотнього способу життя, що в багатьох випадках романтизується в медійному просторі, суперечить базовій потребі людини в соціальній взаємодії. Ізоляція передусім є чинником ризику для низки психоемоційних та когнітивних порушень, що вказує на потребу системного переосмислення акцентів сучасної медичної комунікації та психологічної термінології.

Явище семантичної підміни, за якого людські недоліки набувають штучного збільшення, а фобії та психічні порушення конструюються там, де вони фактично відсутні, частково виявляється й у сучасній англійській термінології. У такому контексті особливо важливою видається коректна та науково обґрунтована номінація, здатна сприяти адекватному вирішенню реальних, а не сконструйованих психологічних проблем. Основним джерелом етимології лексики у розділі слугує етимологічний словник Wiktionary (12).

Наприклад, неологізм *childfree* («чайлд-фрі», подекуди перекладається як «свідома бездітність»), що набув значного поширення серед молоді, потребує точнішого й нейтральнішого трактування в межах лінгвістичного аналізу. У більшості випадків його можна інтерпретувати як позначення свідомого небажання або неготовності індивіда брати на себе додаткову персональну та соціальну відповідальність, пов'язану з вихованням дитини. У цьому значенні термін відображає орієнтацію частини молодих людей на особистий комфорт, автономію та уникнення потенційних обмежень, що може корелювати з індивідуалістичними ціннісними настановами сучасного суспільства. Другий компонент *free* у структурі лексеми формує позитивно марковану конотацію свободи, що, своєю чергою, надає природним біосоціальним процесам додаткового семантичного відтінку, який може бути інтерпретований як знецінення або переосмислення традиційних ролей.

Водночас протилежна крайність (наявність надмірної кількості дітей) історично асоціювалася з високими ризиками та могла бути зумовлена соціально-економічними умовами минулих століть, зокрема значною дитячою смертністю. У сучасних обставинах оптимальною з позицій психологічного благополуччя вважають модель, що передбачає народження однієї або кількох дітей за умови забезпечення їм належного рівня життя та сприятливих умов розвитку. Для більшості людей турбота про потомство є важливим складником емоційної рівноваги та соціального функціонування, тоді як випадки повної відсутності такої потреби частіше пов'язані з індивідуальними психологічними або біологічними чинниками.

У зв'язку з викладеними міркуваннями пропонуємо розглянути введення до психологічної терміносистеми медичного спрямування неологізму *responsibilifree* [rɪˌspɒnsəˈbɪlɪfriː] (авторський синонім до терміна *childfree*), який, на нашу думку, поняттєвіше відображає окреслене явище. У структурному плані лексема утворена через заміну фінального складу *-ty* у слові *responsibility* на елемент *free*, що забезпечує внутрішню формальне узгодження неологізму. Утім, запропонована номінація не має на меті медичного діагностування або клінічного класифікування певних моделей поведінки. Йдеться винятково про спробу лінгвістично окреслити явище, яке є предметом міждисциплінарного осмислення в психології та соціальних науках, зокрема з огляду на питання індивідуального благополуччя та психічного здоров'я. У цьому контексті доцільно наголосити на потребі комплексного підходу в психологічних дослідженнях, що передбачає врахування як тілесного, так і духовно-ціннісного компонентів людського існування.

У межах традиційної для психологічної підгалузі моделі термінотворення наступним кроком після викладених висновків є формування низки понять, що окреслюють потенційні негативні поведінкові чи когнітивні тенденції. Умовно такі неологізми представлені як демонстрація можливостей словотворення у відповідній терміносистемі. Наприклад, *egoloss* – гіпотетична назва для позначення страху втрати звичного рівня особистого комфорту (від *ego* «его» та

loss «втрата»); *childosis* – можливе позначення небажання поступатися власним комфортом (від *childish* «інфантильний» + суфікс *-osis*); *overstolt* – надмірна самозамилюваність чи гордовитість (від *over-* + PG **stultaz* «гордий»); *roseglassity* – умовне позначення інфантильного або надмірно оптимістичного сприйняття світу (від виразу *rose-colored glasses*); *misneed* – гіпотетичний термін для опису хибного розуміння власних потреб (від *mis-* + *need*) тощо.

У слові *somebody* простежуємо певний утилітарний зміст, зумовлений тим, що його другий компонент (*body*) співвіднесений з базовим медичним терміном «тіло». З огляду на це вважаємо за доцільне запропонувати введення до психологічної терміносистеми неологізма *somesoul* зі значенням «індивідуальність», у якому основний акцент перенесено на духовний складник особистості.

Отже, медична неологічна лексика відображає динамічний розвиток сучасної науки та потребу в точнішій номінації нових понять, процесів і явищ у сфері охорони здоров'я. У цьому контексті психологічний складник медичної термінології є особливо показовим, що зумовлено її тісним зв'язком із здоров'ям людини. Ця підгалузь активно реагує на соціальні, культурні та наукові зміни, що спричиняє постійне оновлення її лексичного складу. Відтак психологічна лексика репрезентує загальні тенденції розвитку медичної терміносистеми, а аналіз неологічних одиниць у межах психологічної підгалузі дає змогу простежити закономірності розширення англомовної медичної лексики та її адаптації до нових наукових і суспільних викликів.

4.2. Авторські англомовні неологізми психолого-медичної галузі: функційно-семантичний аспект

Сучасна психологічна підгалузь медичної термінології потребує розширення семантично-номінативної бази. З огляду на це пропонуємо розглядати неологізацію як один з можливих механізмів впливу на формування нових аналітичних підходів у цій сфері. Створення та впровадження нових

термінів може сприяти появі альтернативних когнітивних моделей, які, своєю чергою, здатні розширити межі інтерпретації психологічних явищ. Саме для цього наводимо низку неологізмів, що, на нашу думку, можуть доповнити та уточнити наявний термінологічний апарат психологічної підсистеми.

У квадратних дужках до кожного запропонованого терміна подаємо авторський варіант його орфоепічної інтерпретації, що відповідає принципам внутрішнього фонетичного узгодження терміносистеми. Під час створення медичних та психологічних неологізмів не завжди відтворюємо повну графічну форму сучасних англійських лексем. Це зумовлено використанням як чинних, так й історичних морфемних варіантів, а також елементів іншомовного походження, зокрема романських, які традиційно відіграють істотну роль у формуванні англословної медичної номенклатури.

Наприклад, у складі деяких терміноодиниць можемо застосовувати морфему *wil* замість сучасної форми *will*. Така практика дає змогу уникнути небажаних графічних збігів з полісемічними англійськими словами, що вже функціонують у клінічній та психотерапевтичній лексиці, а також відтворює ранні етимологічні варіанти, сприяє точнішому концептуальному маркуванню та мінімізує ризик семантичної інтерференції в професійній комунікації.

Загалом більшість створених нами психологічних неологізмів ґрунтується на фактичній орфографічній нормі англійської мови першої чверті ХХІ ст., що забезпечує їхню поєднуваність із сучасними медичними терміносистемами та змогу інтеграції в діагностичні, терапевтичні й аналітичні контексти.

На нашу думку, значний спектр психологічних явищ залишається поза межами усталеної термінології або приховується за надмірно складними латино-грецькими номінаціями, що ускладнює їхнє концептуальне опрацювання. У цьому контексті вважаємо доцільним запровадити терміни, які здатні точніше окреслити відповідні феномени.

Зазначимо, що запропоновані номінації не мають морально-оцінного характеру, а спрямовані на фіксацію явищ, які наразі перебувають поза межами термінологічного опису, що здебільшого обмежує їхнє усвідомлення та

аналітичне опрацювання. На наше переконання, психологійній підгалузі бракує термінологійних інструментів, здатних активізувати критичне мислення, зокрема у сфері міжстатевих взаємин.

У зв'язку із цим далі пропонуємо низку неологізмів, покликаних розширити поняттєвий апарат сучасної психологійної термінології, наприклад:

– *to outself* [aʊt`self] «уникати усвідомленого аналізу власних думок, намірів, бажань і вчинків»: *out* + *self*: цей неологізм подається першим, оскільки наступні терміни передбачають наявність рефлексивного світобачення та самокритичного підходу, яких, на нашу думку, недостатньо в сучасній психологійній підгалузі. Допускаємо, що за відсутності здатності поглянути на себе з позиції зовнішнього спостерігача та проаналізувати власну поведінку подані нижче поняття можуть бути сприйняті упереджено або надмірно критично;

– *to stroct* [stɹɔkt] «застосовувати внутрішню суворість і саморегуляцію для підтримання та зміцнення психофізичного здоров'я»; *strict* + *strong* + давньосхіднослов'янське *строити* «будувати»: розглядаємо самодисципліну як один із ключових механізмів, що сприяє формуванню стабільних копінг-стратегій, забезпечує адекватне сприйняття зовнішніх стимулів та підтримує баланс між соматичними й психоемоційними компонентами функціонування індивіда в довгостроковій перспективі;

– *lustreason* [lʌst`li.zən] «імпульсивна когнітивна настанова, що передбачає зраду партнера в стосунках»; *lust* + *treason*, *betrayal* + *reason*: у загальній психологійній науці зазвичай основну увагу приділяють поведінковим виявам невірності, тоді як роль внутрішніх когніцій (думок, уявлень та імпульсів) почасти залишається поза аналітичним фокусом. Це спричиняє поширення уявлення, ніби поодинокі уявні сценарії близькості з іншою особою, зокрема навіть у формі поодинокі фантазії чи подумки, не мають значення для динаміки стосунків. Утім, що когнітивні наміри та уявні моделі поведінки можуть бути показовими індикаторами внутрішньої мотивації та психоемоційних потреб індивіда. Такі ментальні конструкти не варто редукувати до фізіологічних чи

соціальних чинників (зокрема стресу чи прагнення новизни), оскільки вони можуть відображати ширші психологічні диспозиції, пов'язані з індивідуальною регуляцією бажань, імпульсивністю або схильністю до ризикових моделей поведінки;

– *pick upstead* [pɪk ʌp'stɛd] «непоєднуваність осіб, що практикують пікап-стратегії, із тривалими стабільними сімейними стосунками»; *pick up + instead*: термін позначає випадки, коли партнерські стосунки, сформовані під впливом короткотривалих мотиваційних імпульсів і пікап-поведінкових патернів, виявляють низьку резистентність після згасання фази первинної нейроендокринної активації (зокрема дофамінової та окситоцинової). Нестабільність таких союзів зумовлена тим, що вибір партнера ґрунтується на критеріях, релевантних для тимчасових психоемоційних реакцій, але недостатніх для формування довготривалих, стресостійких та емоційно регульованих сімейних систем;

– *difalue* [dɪˈfɔːl.ju] «безвихідь, глухий кут у стосунках»: *different + values + to fall*: ситуація, яку в повсякденному мовленні можна описати як «глухий кут», тоді як з погляду психології та медико-поведінкових наук така модель радше відображає ціннісну дихотомію, а не безвихідь як клінічний чи соціальний феномен. На відміну від метафоричних позначень типу *dead end*, що потенційно підсилюють тривожні когнітивні реакції та мають небажане психоемоційне навантаження, термін *difalue* нейтрально окреслює дисонанс між ціннісними системами партнерів. З позицій психодинамічних та біопсихосоціальних моделей, стійкість стосунків визначається не абстрактним «кроком назустріч», а рівнем відповідності особистісних принципів, життєвих стратегій та поведінкових патернів. У разі їхньої істотної розбіжності тривала стабільність партнерських взаємин мало ймовірна, оскільки механізми саморегуляції, емпатії та довгострокової прихильності не знаходять підтримки в обох сторін;

– *to liesleep* [laɪˈsli:p] «створювати в партнера хибні очікування щодо можливого розвитку стосунків»: *to lie* «брехати», *lying* «брехливий» + *sleep*: позначає ситуації, у яких один з партнерів підтримує уявлення про потенційну

романтичну або сімейну перспективу, попри усвідомлення її нереалістичності. Аналогічні сценарії є поширеними в динаміці асиметричних міжособистісних взаємин, зокрема в моделях типу *friend zone* або в стосунках, що характеризуються структурною нерівністю емоційного залучення. З позицій психології стосунків та поведінкової медицини *to liesleep* можна розглядати як форму когнітивно-емоційної маніпуляції, що сприяє формуванню дезадаптивних очікувань, підвищенню стресового навантаження та порушенню афективного балансу в особі, яка перебуває в залежній чи вразливій позиції;

– *to midsik* [mid'sik] «прагнути одночасно поєднувати конструктивні й деструктивні моделі поведінки в міжособистісних взаєминах»; *mid-* + *to seek* + *sick*: позначає дезадаптивну поведінкову настанову, спрямовану на пошук «компромісної» моделі партнерських взаємин, що охоплює взаємонепоєднувані цінності, очікування та етичні норми. У сучасних соціокультурних умовах такий патерн особливо характерний для представників молодших поколінь, які прагнуть сконструювати ідеалізовану, внутрішньо суперечливу модель партнера (наприклад, синтез «модельної» зовнішності, демонстративної сексуальної відкритості, «хазяйновитості» та водночас абсолютної моногамності). Аналогічна когнітивна конструкція є логічно та психологічно непоєднуваною, що зумовлює формування «*мідсік-поведінки*» – стану перманентного розладу очікувань, емоційної фрустрації та стосункової нестійкості.

– *reciprobilgaty* [rɪsɪpɹəblɪ'geɪtɪ]: *reciprocal* + *obligation* + *-ty*: «взаємні зобов'язання в партнерських або сімейних стосунках»: принцип паритетної відповідальності, який у клініко-психологічному вимірі розглядають як один із ключових чинників формування стабільної і функційно збалансованої міжособистісної взаємодії. У соціокультурних умовах ХХІ ст. поширені уявлення про однобічну відповідальність в стосунках або про відсутність потреби будь-яких зобов'язань. Такі уявлення здатні спричиняти підрив стабільності партнерської взаємодії та формування нефункційних поведінкових патернів. Номен *reciprobilgaty* підкреслює, що саме узгоджений розподіл ролей

і обов'язків, а не їх повне заперечення, слугує підґрунтям для формування повноцінних, психологічно здорових стосунків та сімейних структур;

– *wunderhiweredom* [wundərhivər'dəm] «цілеспрямована орієнтація партнерської пари на формування сім'ї» *wunder* + PWG *hīwarād «сім'я, шлюб» + OES *дъмь* «будинок, дім» + E *-dom*: позитивно маркований вектор стосункової поведінки, який передбачає готовність партнерів до відповідальності, інвестицій у спільне майбутнє та створення сімейної системи, що відповідає критеріям психологічної та соціальної стабільності. З огляду на це неологізм *wunderhiweredom* фіксує феномен, який у контексті XXI ст. набуває особливої цінності, оскільки протистоїть тенденціям до уникнення довготривалих зобов'язань і переваги короткотермінових форм взаємодії;

– *open-ear* ['oupen-ɪr]: *open* + *ear* «розуміння потреб одне одного»: стан підвищеної рецептивності до вербальних і невербальних сигналів партнера, а також готовність до емпатійного сприйняття його потреб. У контексті медичної та клінічної психології *open-ear* може розглядатися як компонент ефективної комунікації та адаптивної емпатії, що відіграють ключову роль у підтриманні емоційного гомеостазу в парі. Функціонування *open-ear* пов'язане з розвитком навичок активного слухання, регуляцією афективних реакцій та забезпеченням здорової міжособистісної взаємодії, що є важливими чинниками профілактики стресових розладів і сімейних конфліктів;

– *reciprocate* [rɪˌsɪprə'keɪtɪ] «взаємна турбота партнерів, спрямована на підтримання психологічного благополуччя, емоційної стабільності та фізичного здоров'я один одного»; *reciprocal* + *care*: у медичному та психотерапевтичному мовленні *reciprocate* може розглядатися як характеристика функційної партнерської системи, у якій обидва індивіди здійснюють рівнозначні «доглядові» дії – від емоційної підтримки до участі у спільних рішеннях, що впливають на соматичне та психічне здоров'я. Такий тип взаємодії корелює зі зниженням ризиків хронічного стресу, психосоматичних виявів та сімейної дисфункції;

– *blindulgence* [blaɪn'dʌldʒəns] «дезадаптивний когнітивно-поведінковий стан, за якого порушується здатність до критичної оцінки потенційного партнера через надмірне потурання власним імпульсивним або гедоністичним настановам»: *blind* + *indulgence* : у медичному та клініко-психологічному контексті цей феномен розглядають як наслідок дисрегуляції нейроповедінкових систем.

– *halftwelve* [ˌhɑːfˈtwelv] «мінімальний строк пізнання одне одного в стосунках»; *half* + *twelve*: умовно мінімальний період тривалістю близько шести місяців, потрібний для первинного пізнання особистісних характеристик партнера в контексті формування міжособистісних стосунків. Термін *halftwelve* слугує лінгвістичним маркером тривалості, достатньої для базового оцінювання стабільних рис характеру, поведінкових патернів та емоційно-регуляторних реакцій іншої людини.

– *gratihearth* [ˌgrætiˈhɑːrt] «комплекс світоглядних та поведінкових характеристик жінки, які виявляються у формі послідовної працьовитості, відповідальності та підтриманні стабільності домашнього середовища»; *gratifying* + *hearth*: у медичній психології розглядають як чинник, що сприяє формуванню здорової сімейної динаміки, оскільки працелюбність, організованість і готовність до тривалих зобов'язань корелюють з нижчим рівнем міжособистісного стресу, більшою стійкістю партнерських стосунків та підвищеною якістю сімейного функціонування. Типологічно такі характеристики асоціюються з адаптивними копінг-стратегіями, ефективною рольовою поведінкою та стабільністю емоційного середовища;

– *malfight* [ˈmælfait] «процес самовдосконалення та подолання шкідливих звичок у чоловіків»; *male* + *fight*. На етапі становлення дорослості значна частина осіб зазнає впливу різноманітних поведінкових патернів, що пов'язані з ризиком – таких як залежність від тютюну, алкоголю, комп'ютерних ігор, азартних ігор чи порнографічного контенту. Ці патерни можуть мати психосоматичні наслідки, що виявляються як у фізичній, так і в психоемоційній сфері. Такий термін може бути корисним у межах психосоматичної медицини,

клінічної психології та психіатрії для позначення складного процесу подолання шкідливих звичок як сукупності когнітивних, емоційних і поведінкових змін;

– *selfolish* [ˈselˌfuːlɪʃ] «прихована пропаганда задоволення»; *self* + *selfish* + *foolish* + *to demolish*; надмірний потяг до задоволення призводить лише до деградації індивідуальності. У психологічному контексті *selfolish* можна трактувати як деструктивний патерн поведінки, що виявляється в безперервному прагненні до негайного задоволення, уникненні обмежень, ігноруванні самодисципліни та самоконтролю. Аналогічна поведінка може слугувати чинником ризику розвитку залежностей, тривожних розладів, депресивних станів або нарцисичного спектру розладів особистості;

– *greenelect* [ˌɡriːnɪˈlekt] «відсутність критичного мислення у сприйнятті інформації у підлітковому віці»: *green* + *intellect* + *to elect*: репрезентує один з типових вікових когнітивно-поведінкових феноменів, що характеризується: 1) підвищеною сугестивністю до зовнішніх впливів (особливо медійного та соціального характеру); 2) відсутністю стійкого критичного мислення щодо авторитетних джерел або соціальних стереотипів; 3) передчасним формуванням упереджених суджень, які можуть надалі впливати на поведінкову стратегію, психоемоційний стан або навіть профілактику психосоматичних розладів;

– *beforback* [bɪˌfɔːrˈbæk] «цикл швидке зближення – офіційне оформлення стосунків – розлучення»; *before* + *back* + *be* + *for*: вказує на замкнене коло руху в стосунках, де кожен наступний етап повторює попередній. У психолого-медичному контексті *beforback* може бути інтерпретований як: 1) поведінковий цикл, характерний для осіб з нестабільною прив’язаністю (*attachment instability*), зокрема в осіб з рисами тривожного або залежного розладу особистості; 2) соціально-психологічна модель, що охоплює фази ідеалізації, імпульсивного рішення (наприклад, одруження), фрустрації та відторгнення, з наступною повторною прив’язаністю; 3) джерело стресових навантажень, які можуть стати тригером для психосоматичних або емоційно-афективних порушень (наприклад, тривожності, депресії, невротичних станів);

– *altassess* [ˌæltə'ses] «диференційований підхід до оцінювання дівчат та хлопців у системі освіти»; *alternative* + *assessment, to assess*: позначає ідею нерівномірного когнітивного, психоемоційного та соціального розвитку хлопців і дівчат у шкільному віці, що зумовлює потребу альтернативних моделей оцінювання їхніх навчальних досягнень та поведінкової активності. У психолого-медичному контексті цей номен може бути використаний: 1) для ідентифікації освітньо зумовлених психосоціальних дистресів; 2) у проєктуванні терапевтичних інтервенцій для школярів, що виявляють симптоми емоційного вигорання, тривожності чи дезадаптації внаслідок неадекватного оцінювання; 3) у формуванні медико-психологічного супроводу освітніх процесів на ранніх етапах формування особистості;

– *babyellty* [beɪbi'jelti] «нерівномірне виховання дитини в сім'ї без батька в умовах монобатьківства від матері»; *baby-talk* + *yell* + *-ty*: у психолого-педагогічному та медичному мовленні *babyellty* використовуємо для опису емоційно нестійких патернів виховання, які характеризуються: 1) чергуванням гіперніжного (гіперматеринського) і агресивного (карального) стилів поведінки матері; 2) деформованою комунікативною взаємодією з дитиною, коли мова дорослого почасти не відповідає віковим потребам або супроводжена надмірною емоційною експресією (плач, крик, покарання); 3) психоемоційним перевантаженням матері, що зумовлює імпульсивні або неконструктивні реакції в процесі виховання. Термін не заперечує цінності та сили материнської турботи, але актуалізує потребу двостороннього (материнського і батьківського) виховного впливу для забезпечення гармонійного психосоціального розвитку дитини;

– *cipherong* ['saɪfərɔːŋ] «тяжіння дівчини до формування нездорових романтичних стосунків з рисами насильницької чи деструктивної динаміки, як наслідок травматичного досвіду формування особистості в сім'ї в ранньому віковому періоді»; *cipher* + *wrong*: описує не просто залучення в аб'юзивні стосунки, а глибинні психосоціальні передумови їх повторного вибору, водночас з автоматизованими патернами поведінки, емоційною залежністю та низькою

критичною оцінкою партнерських стосунків. Використання цього терміна в психологійній та психотерапевтичній комунікації сприяє, по-перше, точнішій діагностиці поведінкових моделей у пацієнтів з досвідом дитячої травми; по-друге, розмежуванню «жертвовної» поведінки як наслідку, а не причини залучення в аб'юз; по-третє, формуванню превентивних підходів у психоедукації, що орієнтовані на профілактику романтичної залежності та повторної травматизації;

– *NAGWF* «усвідомлення потреби відмовитися від автоматичного приписування представницям жіночої статі прагнення до створення родини, піклування про власних дітей» ; *not all girl want a family* : дисонанс між очікуваннями хлопців, орієнтованих на побудову сімейних відносин, і реальними життєвими настановами значної частини дівчат, які можуть сповідувати альтернативні життєві пріоритети (особиста свобода, кар'єра, гедонізм, уникнення обов'язків тощо).

– *NABWF* – те саме явище, що *NAGWF*, але з фокусом на жіночу аудиторію щодо приписування всім чоловікам відповідних прагнень.

– *missenlikeness* [misən'laɪknəs] «психоемоційний стан або когнітивне спотворення, пов'язане з неправильним тлумаченням меж між взаємною згодою та маніпулятивним впливом у міжособистісних стосунках»; OE *missan «промахнутися (не влучити); не помітити чогось» + OE *-līc* (нинішній англійський суфікс *-like*) + *-ness*. У межах медико-психологічної терміносистеми *missenlikeness* можна інтерпретувати як нерозрізнення добровільних зобов'язань у стосунках та сімейному житті між двома партнерами та маніпуляційного тиску, примусу задля отримання власної вигоди. Ця неологічна лексема вможливорює неправильне тлумачення певних життєвих ситуацій, у яких одному з партнерів хибно приписують аб'юзивну поведінку, а також демонструє розуміння взаємних добровільних зобов'язань як потрібної умови побудови гармонійних стосунків;

– *evaludate* [ɪ'væljuˌdeɪt] «побачення»; *to evaluate* + *date* + *value*: процес оцінки іншої особистості в контексті романтичних взаємодій, за якого увага

зосереджена не на ефемерних враженнях чи зовнішніх атрибутах (*visual cues*), а на ціннісних, когнітивних та поведінкових характеристиках індивіда. З позиції психолого-медичного мовлення *evaluate* може бути інструментом для:

- 1) виявлення реалістичних когніцій щодо якостей та прагнень партнера;
- 2) профілактики патологічних моделей прив'язаності та функційних залежностей, які можуть мати психосоматичні наслідки;
- 3) психотерапевтичної роботи, спрямованої на розвиток соціально-когнітивної компетентності у виборі партнерів.

У контексті медичної та психологічної лексики *evaluate* віддзеркалює кваліфікований, усвідомлений і рефлексивний підхід до міжособистісного пізнання, що завдяки ціннісним та поведінковим критеріям дає змогу істотно підвищити якість майбутніх стосунків і знизити ризики психологічних травм, пов'язаних із невдалими романтичними моделями;

– *fegoshow* ['feɪɡəʊ,ʃəʊ] «поведінкова модель, коли індивід навмисне модифікує власну особистісну презентацію задля досягнення інтимної близькості»; *fake* + *ego* + *show* : може бути розглянутий як вияв неадаптивних стратегій соціального пристосування, які підвищують ризик негативних наслідків щодо хибного вибору пари та передчасної сексуальної взаємодії (що впливає на гормональний аспект психосоматики), коли стосунки розкривають реальні розбіжності між партнерами; ускладнюють формування довготривалих гармонійних зв'язків, знижуючи рівень міжособистісної довіри; можуть бути симптоматичними для зниженого самоприйняття або високого рівня зовнішньої мотивації до самоствердження. Отже, *fegoshow* є лексемою, що репрезентує перетин медичної, психологічної та соціолінгвістичної терміносистем, фіксуючи один з типових феноменів сучасної поведінкової динаміки у сфері міжособистісних контактів;

– *afterwill* ['ɑːftə,wɪl] «наслідки власних бажань»; *after* + *will*: феномен відтермінованих наслідків реалізації індивідуальних бажань або намірів, які виявляються як фізіологічні, психоемоційні чи поведінкові зміни в пізніші періоди життя. У сфері психолого-медичних досліджень цей термін може бути корисним для опису: 1) психосоматичних наслідків: хронічні захворювання або

функційні розлади, що виникають унаслідок тривалого упередженого прагнення (наприклад, перфекціонізму, залежної поведінки, соціального тиску); 2) поведінкових патернів: звичок або залежностей, що розвинулися внаслідок реалізації імпульсивних бажань і надалі призвели до негативних адаптивних змін; 3) когнітивних і афективних трансформацій: зміни в самооцінці, системі цінностей чи мотиваційній сфері, які виникають опосередковано внаслідок ухвалення хибних або імпульсивних рішень. *Afterwill* підкреслює часову протяжність та психофізіологічну інтерпретацію відтермінованих наслідків волевиявлення на кшталт психоемоційних реакцій (тривога, депресивність, емоційне вигорання), соматичних проявів, пов'язаних з хроностресом та поведінковими змінами. З огляду на це *afterwill* має потенціал для використання як: 1) діагностичний маркер у клінічній оцінці життєвих стратегій пацієнта; 2) лексико-семантичний інструмент для узагальнення психологічних феноменів відтермінованої адаптації чи дезадаптації; 3) компонент психотерапевтичної термінології, що дає змогу лікувальним практикам і пацієнтам осмислити довгострокові наслідки власних рішень;

– *niceity* ['naisəti] «поверхнєве гарне враження»; утворено від семантичної трансформації англійського слова *nice*, яке має початкове латинське походження *nescius* «той, що не знає»: у психологічно-медичному контексті позначає адаптивно-дезадаптивний патерн поведінки, за якого індивід створює соціально привабливе враження за рахунок ввічливості, поступливості та формальної доброзичливості, не залучаючись до рефлексії власних мотивів і наслідків дій. Такий феномен може ускладнювати діагностику емоційних порушень, сприяти униканню внутрішньої роботи та формувати хибне відчуття психологічного благополуччя як у самого суб'єкта, так і в його оточення;

– *hubreed* ['hʌbri:d] «гординя, яка руйнує стосунки та сім'ю»; *hubris* + *breed* + *hybrid*: деструктивна психоемоційна настанова в міжособистісних та сімейних стосунках, що поєднує патологічно підвищену самозначущість з конкурентною моделлю поведінки та призводить до ерозії емоційної близькості, емпатії і стабільності партнерства;

– *humoralization* [ˌhju:mərələˈzeɪʃən] «використання гумору для легалізації нових норм у суспільстві»; *humor* + *moral* + *-tion*: цей термін можна активно використовувати для зображення сучасного становища в медіасфері, коли нове ставлення до традиційних питань побудови гармонійних стосунків у сім'ї висміюється, що веде до підміни понять моралі;

– *to contranature* [ˌkɑ:ntɹəˈneɪtʃər] «натравлювати дві статі одну на одну»; *contra-* + *nature*: з огляду на те, що фундамент гармонійної сімейної моделі ґрунтується на взаємодії двох осіб протилежної статі, свідому «конфліктизацію» цих соціально-біологічних ролей інтерпретуємо завдяки цій лексемі як діяльність, що суперечить природному порядку, а відтак має антиприродний і дегуманізувальний характер.

– *to outgenwatch* [ˌaʊtˈdʒenˌwa:tʃ] «когнітивно-поведінковий феномен, що полягає в інфантильній інтерпретації поодиноких випадків довголіття осіб із шкідливими звичками як універсальної норми»: *out* + *gene* + *watch* : лексема позначає когнітивно-помилкове судження, що ґрунтується на спостереженні окремого, статистично виняткового прикладу, який нібито підтверджує відсутність негативних наслідків нездорового способу життя (наприклад, тривале життя особи зі шкідливими звичками);

– *netbreeding* [ˈnetˌbri:diŋ] «формування світогляду, поведінкових моделей та ціннісних орієнтацій дитини під впливом цифрового інформаційного середовища»; *internet* + *breeding*: позначає ситуацію, за якої значна частина виховання фактично делегується цифровому середовищу внаслідок безконтрольного використання гаджетів та нефільтрованого споживання інформаційного контенту. Така практика здебільшого зумовлена зниженням рівня безпосередньої батьківської взаємодії в ранньому дитячому віці – періоді, що вважається критично важливим для формування когнітивних, емоційних та морально-ціннісних засад особистості;

– *morsik* [ˈmɔ:rsɪk] «психосоматичні або психоемоційні зумовлені порушення, що формуються як наслідок деструктивних когнітивно-поведінкових патернів»; *moral* + *U mor* + *sick*: може слугувати для позначення

специфічного типу порушень психоемоційного характеру, що виникають як наслідок деструктивних когнітивних і поведінкових патернів;

У межах сучасної медичної науки почасти постає потреба щодо інтегративного підходу до розуміння етіології захворювань. На наше переконання, усвідомлення як явних, так і латентних причин хвороби може істотно посилити ефективність лікувального процесу, сприяти його прискоренню та стабілізації результатів.

У межах сучасної медичної парадигми спостерігаються явища, які не завжди можуть бути повністю витлумачені за допомогою традиційних емпіричних методів або наявних наукових моделей. Зокрема, йдеться про випадки атипово швидкого одужання пацієнтів або ж, навпаки, тривалої неефективності реабілітаційних заходів за відсутності об'єктивних фізіологічних перешкод. Одним із чинників, що може істотно впливати на клінічну картину, є генетична спадковість. Варто враховувати, що окремі генетичні прояви не завжди реалізуються в наступному поколінні, але можуть латентно зберігатися й активізуватися у більш віддалених нащадках. З огляду на це варто розглянути уточнення номінаційних формулювань самого поняття *хвороба*, що дасть змогу адекватніше репрезентувати її складну багаторівневу природу. У цьому контексті доцільним є збереження традиційної лексики (зокрема, термінів *disease*, *illness*, *sickness*, *ailment*, *malady*) паралельно з можливим внутрішнім використанням нової терміносистеми для точнішого підбору терапевтичної стратегії.

Традиційні терміни *epidemy* та *epidemic* вживають для позначення швидкого поширення інфекційної хвороби серед великої кількості людей. Запропонований неологічний термін *masick* (від *mass* + *sick*) може функціонувати як синонімічна одиниця, яка акцентує масовість ураження та відносну незалежність факту зараження від особистих моральних або поведінкових характеристик індивіда. Така номінація може слугувати додатковим інструментом для семантичної диференціації типів захворювань у межах внутрішнього професійного використання.

Виокремлюємо окремий тип захворювання, що формується як наслідок свідомого або напівусвідомленого волевиявлення особи, зокрема повторного потурання шкідливим звичкам чи поведінковим схемам. Лікувальний процес у таких випадках ускладнюється, оскільки усунення симптомів без одночасної корекції причинової поведінки нерідко не дає стабільного результату. Для позначення такого феномену пропонуємо термін *harmdulg* ['hɑ:rm,dʊlg] (від *harm*, *harmful* + *indulgence* «потурання» + Р *dlugi* «довгий» + *dlugofalowy* «довготривалий»), який репрезентує довготривалий, самоініційований шлях розвитку патології як наслідок систематичного потурання шкідливій поведінці або звичці. Визначення *harmdulg* розширює традиційну медичну термінологію, створюючи мовний інструмент для точнішого опису пов'язаної з поведінковими ризиками патогенетичної динаміки захворювань. Такий підхід сприяє не лише клінічній класифікації, але й індивідуалізованому плануванню лікування, що охоплює поведінкову терапію, профілактику повернення до ризикових моделей та довготривалу супервізію.

У медичній та генетичній термінології доцільно виокремити також випадки, коли розвиток певного захворювання значною мірою зумовлений успадкованими генетичними чинниками. Для позначення таких хвороб у межах професійної терміносистеми пропонуємо термін *heredisease* [ˌhɛrədɪˈzi:z] (від *hereditary* + *disease*), що фокусується на прямому генетичному внеску в патогенез та високу ймовірність передавання стану від батьків до нащадків.

Патологійний стан може бути інтерпретований як етап особистісного розвитку або трансформації. У таких випадках недуга не лише піддається лікуванню, а й виконує потенційно катарсичну функцію, стаючи своєрідним внутрішнім поворотом у житті людини. Цю категорію пропонуємо позначити терміном *roadisease* ['rəʊdɪˈzi:z] (від *road* «шлях» + *disease* «хвороба»), що репрезентує хворобу як частину життєвого маршруту змін і самовдосконалення. Номен *roadisease* може бути використана для маркування виліковного стану.

Виділяємо окрему групу захворювань, що є наслідком природного старіння організму та поступового виснаження його функційних резервів. Ці

стани пропонуємо умовно позначити як *run-out-of-osis* [ˌrʌnautəvˈoʊsis] (від англ. *to run out of* – «вичерпати» + суфікс *-osis*, що маркує патологійний процес). Такий термін доцільно використовувати для окреслення патологічних станів, пов'язаних з віковими змінами, зокрема дегенеративних, хронічних або тих, що розвиваються поступово, у прямому зв'язку з біологічним процесом старіння.

Однією з основних проблем у лікувальній практиці є точне визначення типу хвороби, що ускладнюється низьким рівнем самокритичності пацієнтів. Нерідко хворі несвідомо або свідомо замовчують шкідливі звички чи події минулого, які могли стати причиною захворювання. Це створює труднощі для підбору адекватної терапії та термінологійної класифікації. У зв'язку із цим психологічна компетентність медичного працівника набуває особливого значення. Навички спілкування та базові знання із психології сприяють кращому розумінню пацієнта та підвищують ефективність лікування. Пропонуємо термін *hidentity* (*to hide* + *identity*) для позначення феномена прихованої ідентичності, що може впливати на процес клінічної комунікації та психолого-психіатричне розпізнавання станів пацієнта.

Отже, психологічний складник у межах медичної науки має орієнтуватися на об'єктивне позначення явищ, пов'язаних із психоемоційними та психосоматичними розладами замість репрезентації соціально прийнятих стереотипів чи адаптації до суспільних очікувань. Ефективна діагностика й терапія таких станів передбачає уточнення і диференціацію їхнього термінологійного позначення. Задля цього доцільним є впровадження системи неологізмів, сформованих на міждисциплінарному перетині лінгвістики, медицини та психології, що полегшує комунікацію між фахівцями різних галузей.

4.3. Лінгвосемантичні принципи формування позитивно орієнтованих психолого-медичних неологізмів

Незважаючи на потребу об'єктивного та точного відображення клінічної реальності в психолого-медичній термінології, важливо також застосовувати позитивний підхід, що передбачає не лише діагностику патологій, а й акцент на ресурсних аспектах психіки, які сприяють вмотивованості, відновленню, адаптації та загальному психосоматичному благополуччю. У сучасній психології та психіатрії пацієнт нерідко постає як об'єкт діагностики або функційний елемент системи. Саме тому доцільним є розмежування терміна *patient* «пацієнт» і запропонованого неологізму *adviseeker* [əd'vai,si:kər] (*advice* + *wise* + *seeker*), що означає особу, яка звертається за психологією консультацією. На відміну від наявних в англійській мові термінів *participant*, *sitter* або *adviseeker* точніше передає активну позицію клієнта в процесі терапії та підкреслює суб'єктну природу його участі в психотерапевтичному сеансі. Запровадження цього терміна дає змогу актуалізувати нову комунікативну модель у психотерапії та підвищити ефективність застосування психологічної допомоги.

Звертає на себе увагу негативна етимологічна основа загального медичного терміна *patient*. На поверхневому рівні цей термін може асоціюватися з поняттям терпіння, однак історичний аналіз походження слова демонструє іншу семантичну природу. Лексема *patient* походить від латинського *patior* «страждати, терпіти», що, своєю чергою, пов'язано з праіндоевропейським коренем **peh₁-* зі значеннями «ненавидіти, завдавати болю». У такому семантичному полі термін *patient* акцентує на стані негативних болісних страждань, а не на процесі одужання чи адаптивної трансформації.

Водночас на певному етапі психологічного процесу одужання має відбутися якісний перехід від фіксації на больових відчуттях до конструктивного пошуку шляхів лікування та зцілення. За таких умов біль і страждання доцільно трактувати не як тривалий супровід терапевтичного процесу, а як первинну фазу, що формує векторну орієнтацію і задає мотиваційну інерцію для подальшого

відновлення. У цьому контексті лексема *adviseeeker* може бути органічно інтегрована в дослідження випадків хвороб, позначених неологізмом *roadisease*, з огляду на її потенціал відображати активну позицію індивіда в пошуку порад і підтримки в процесі подолання патологічного стану.

Водночас сучасна медицина має значно розширений теоретичний та технологічний арсенал, що дає змогу ефективно діагностувати, лікувати й запобігати патологічним станам. У зв'язку із цим постає нагальна потреба адаптувати традиційну терміносистему до нових клінічних і психолого-соціальних реалій, зміщуючи акцент з констатації страждання на реалістично-оптимістичне позначення процесів відновлення, адаптації та активної участі особистості в лікувальному процесі. Така трансформація передбачає оновлення лексичних одиниць, які традиційно вважають «незмінними», через введення відповідних неологізмів, що краще відображають сучасний зміст медичної та психолого-медичної практики.

У такому разі пропонуємо синонім для позначення людини-пацієнта, у якому уособлюємо згаданий підхід до називання фактів (реалій) дійсності. Вважаємо, що термін *hilfounder* ['hɪlˌfaʊndər] «пацієнт» ідеально може виражати реалістично-оптимістичну картину світу в медичній галузі, що здатне позитивно зрушити кількість вилікованих осіб. Перший компонент цього неологізма утворено від поєднання слів-відповідників (англійського *help* та німецького *Hilfe*), а другий – на основі англійського дієслова *to find* минулого часу. Крім того, фіксуємо прихований третій компонент, який латентно асоціюється зі словом *foundation* «основа, підґрунтя». Пропонований термін акцентує ініціативне звернення особи за допомогою, тобто усвідомлення проблеми та готовності до змін. У семантичному аспекті *hilfounder* означає «той, хто знайшов допомогу», і передбачає потенційне одужання ще на етапі первинного звернення. Такий підхід відбиває сучасну медичну парадигму, що визнає активну позицію пацієнта як передумову успішної терапії.

На нашу думку, потрібно виокремити спеціальним терміном ще й таких людей, які самі звернулися за допомогою, а не чекали моменту, коли ситуація

стала критичною, зокрема терміном *bravarrrior* [brə'væriə] «пацієнт, який виявив мужність та внутрішню силу для звернення за допомогою задля подолання хвороби» (*brave* + *warrior*). Номен *bravarrrior* дає змогу диференціювати особистісно мотивовані звернення по допомогу від випадків, коли особа довготривало не демонструвала активних зусиль щодо власного оздоровлення.

Водночас у практичній діяльності медичних працівників доцільно використовувати універсальний неологічний термін *hilfounder* без суб'єктивного поділу причин звернення. Такий підхід спрямований на уникнення неетичного ранжування осіб на «гідних» і «негідних» допомоги й забезпечує коректність та етичність терапевтичної комунікації, незалежно від мотиваційних чи поведінкових особливостей індивіда.

У практиці психологічної допомоги нерідко спостерігаємо редукцію терапевтичного процесу до пасивного вислуховування клієнта без корекції його дезадаптивних настанов. За таких умов професійна компетентність фахівця полягає не в безумовному схваленні позиції пацієнта, а у здатності делікатно запропонувати ефективнішу інтерпретаційну модель, не спричиняючи психологічного опору.

Показовим прикладом хибно-позитивного підходу в психологічній підсфері медицини є термін-словосполучення *body positivity*. Його номінація не сприяє адекватному усвідомленню об'єктивних медико-психологічних проблем, а трансформує патологічні стани (зокрема ожиріння чи дистрофію) у нормативні моделі сприйняття. На відміну від клінічного терміна *obesity*, який фіксує захворювання, *body positivity* акцентує саме на психічному аспекті сприйняття, що може призводити до замовчування або раціоналізації проблеми.

Для позначення цього явища пропонуємо неологічну лексему *false-positive perception of body deviation*, яку можливо трансформувати в термін аббревіатурного типу (*FPPBD*). Оскільки у нашій науковій розвідці представляємо на зараз однослівні медичні неологізми психологічної підгалузі, репрезентуємо неологізм *bodneglecuse* [ba:d.nə'glek.ju:z] (*body* + *neglect* + *excuse*),

який описує психологічну настанову, спрямовану на виправдання ігнорування тілесних і психосоматичних відхилень замість їхньої корекції.

Початковим етапом трансформації психологічної терміносистеми з акцентом на позитивну конотацію вважаємо перегляд та оновлення самої базової номінації цієї підгалузі через семантичне переосмислення. На рівні мовної номінації пропонуємо ввести неологізм *soullook* ['soul, lʊk] (*soul* + *look* + *look for*), який формує семантичну настанову на пошук позитивних якостей людської душі, що потенційно сприяє зниженню когнітивних і культурних імплікацій, пов'язаних з емоційно негативним сприйняттям психолого-медичної лексики.

Ефективність психологічної допомоги не зводиться до беззастережного відтворення наративів, з якими звертається особа, оскільки терапевтична взаємодія передбачає не лише розуміння позиції клієнта, а й структуроване моделювання адаптивних стратегій змін.

У межах запропонованої термінологічної системи особу, яка здійснює консультативну чи терапевтичну взаємодію, доцільно номінувати як *soullooker* – спеціаліста, що спрямовує увагу на систематичне дослідження внутрішніх ресурсів та потенціалів клієнта. Відповідно, сам процес психологічної консультації або терапевтичної сесії можна описувати як *soullooking* – діяльність, орієнтовану на виявлення, посилення та оптимізацію адаптивних можливостей.

Окремо пропонуємо термінологічний ряд, орієнтований на позитивно ресурсну парадигму психолого-медичної сфери, що відображає адаптивні та конструктивні аспекти психічного функціонування. Запропоновані неологізми мають на меті переналаштування професійної комунікації на конструктивно-оптимістичний вектор, що, своєю чергою, може сприяти переформатуванню наукової та практичної діяльності у відповідній галузі. До таких неологізмів належать:

– *willish* ['wɪlɪʃ] для зображення «стану внутрішньої свободи від деструктивних намірів і схильність до позитивно орієнтованої поведінки». В основі створення терміна лежить припущення, що етично-оцінна конотація

бажання (*will*), закладена у самій мовній формі, може впливати на первинне когнітивне сприйняття та підсвідомо спрямовувати поведінкові настанови для доброзичливої дії. Запровадження таких одиниць до психологічної терміносистеми покликане мінімізувати лінгвістичну стигматизацію і запропонувати нові семантичні межі для маркування гармонійних психічних станів;

– *mulud* ['mju:lɒd] «взаємне порозуміння осіб обох статей у стосунках»; *mutual* + OES *ладити*, PS **ladъ* «гармонія, порядок» + OES *люди*: стан стійкого взаємного психологічного порозуміння та емоційно-когнітивного узгодження партнерів у близьких стосунках. У психологічно-медичному контексті *mulud* позначає інтегративний показник здорових міжособистісних стосунків, що поєднує взаємну емпатію, здатність до конструктивного діалогу, прийняття відмінностей та орієнтацію на спільний психологічний лад;

– *genneedom* [ˌdʒɛn'ni:dəm] «піклування про власне здоров'я з огляду на продовження роду»; *gene* + *need* + *-dom* + OES *дъмь*: запропонований термін *genneedom* визначає усвідомлену поведінкову настанову щодо підтримки й зміцнення власного фізичного та психічного здоров'я з огляду на репродуктивні наслідки, що має на меті оптимізацію передавання генетичного матеріалу здоровому потомству. У медичному контексті це поняття охоплює комплекс профілактичних і поведінкових стратегій, спрямованих на мінімізацію ризиків соматичних та метаболічних порушень і підвищення ймовірності репродуктивного успіху;

– *longspect* ['lɔ:ŋ,spɛkt] «відмова від короткочасного задоволення заради довготривалого результату»; *long* + *prospect* + *perspective*: у психологічній підгалузі медицини *longspect* позначає когнітивно-вольовий механізм саморегуляції, що ґрунтується на усвідомленні віддалених наслідків власної поведінки та пріоритеті стабільного результату над імпульсивними реакціями. У клінічній та психотерапевтичній практиці цей неологізм можна використовувати для позначення захисного чинника від адиктивних форм поведінки, ризикованих рішень і деструктивних патернів, а також важливого

показника психологічної зрілості, відповідальності та довготривалої мотивації до збереження психічного здоров'я;

– *hiwerdesir* [ˌhivərɪˈzaɪər] «віра побудувати родину»; PWG **hīwarād* «сім'я, шлюб» + *desire*: позначає поєднання емоційної готовності, ціннісної орієнтації та довготривалого бажання до формування родини як форми психологічної безпеки, взаємної відповідальності та міжособистісної прив'язаності;

– *boongift* ['bu:n, gift] «внутрішня свідома подяка своїй парі, що виявляється в конкретних діях, піклуванні, покращенні спільного життя»; *boon* + *gift* + OES *благодарити*: у парах, де обидва партнери цінують одне одного, задоволення від стосунків;

– *lekstying* ['lɛk, staiərɪŋ] «лікувальна фізкультура»; цей термін є однослівним синонімічним відповідником до словосполучення *therapeutic exercise*. Етимологічно термін побудований на основі давньоанглійських лексем *læſe* «медичний, лікувальний», споріднених із сучасним українським *лікувати*, *лікувальний*, та *stying* «рух», що відображає сутність фізичної активності як засобу терапевтичного впливу. Вживання *lekstying* має лінгвістично-семантичну підставу для репрезентації медичного аспекта рухової терапії в термінологійній системі англійської мови;

– *antowater* [ˌæntouˈwɔ:tər] «контрастний душ»; *antonymic* + *water*: пропонуємо позначати терапевтичну гідропроцедуру із чергуванням температурно протилежних потоків води, використовуваних із профілактичною та лікувально-реабілітаційною метою. У медичному контексті *antowater* позначає форму контрастної гідротерапії, спрямовану на стимуляцію судинного тону, активацію периферичного кровообігу та нормалізацію вегетативної нервової регуляції. У психологічно-медичній практиці *antowater* можна використовувати також як соматичний інструмент впливу на психоемоційний стан пацієнта, відновлення психофізичної рівноваги;

– *boonbuildup* ['bu:n, bɪldʌp] «перенаправлення гніву та агресивної енергії в конструктивне, мирне та творчо-спрямоване русло»; *boon* + *to build up*:

відображає процес конструктивної трансформації інтенсивних емоційних станів у продуктивну діяльність. У психолого-медичному контексті *boonbuildup* описує поведінковий механізм, за якого потужні афективні реакції, зокрема агресивні чи імпульсивні стани, не пригнічуються, а модулюються через цілеспрямовану діяльність, що має позитивні наслідки як для індивіда, так і для соціальної спільноти;

– *detectention* [di'tɛk'tɛnʃən] «превентивне виявлення хвороби до її активної фази, що дає змогу легко здійснити профілактичні заходи та уникнути захворювання»; *intention + detection*: такий підхід особливо актуальний у межах первинної профілактики, яка орієнтується на запобігання розвитку захворювання через моніторинг поведінкових, когнітивних та психосоматичних індикаторів. Семантичне ядро терміна поєднує діагностичний компонент (*detection*) із прогностичним і мотиваційним (*intention*), що відповідає сучасним парадигмам персоналізованої медицини;

– *spirelief* ['spɪrɪ.li:f] «феномен психоемоційної дихотомічної розвантажувальної бесіди, що передуює потенційно деструктивній поведінці й може виступати як превентивний механізм уникнення моральних та поведінкових порушень»; *spirit + relief*: у контексті психіатрійно-психологічної практики таку форму вербального самовираження можна розглядати як один з інструментів первинної профілактики, здатний модифікувати афективні стани та зменшувати ризик імпульсивних актів агресії чи девіантної поведінки.

На нашу думку, сучасній англomовній медичній термінології бракує одиниць, які адекватно репрезентували б позитивні зміни не лише у психолого-психіатрійній сфері, а й у загальних медичних контекстах. Саме ця відсутність стимулювала генерування нової категорії неологізмів. У наступних прикладах представлено терміни, що семантично та функційно репрезентують явища, пов'язані з одужанням та відновленням здоров'я:

– *betterdom* ['betərdəm] «оптимізм»; *better* + OES *ḃъмъ*, L *domus* (обидва останні слова від PIE **dem-* «будувати») + E *-dom*: позначає стійку оптимістичну когнітивно-емоційну настанову, спрямовану на активне конструювання

покращеного життєвого стану. У психологійній підгалузі цей термін зображує інтегративний стан свідомості, за якого індивід не лише очікує позитивних змін, а й внутрішньо сприймає себе суб'єктом їх побудови;

– *ridrad* [rɪd'rad] «емоційно-афективний стан позитивного емоційного переживання, що виникає внаслідок відновлення фізіологічного гомеостазу після подолання патологічного процесу»; *to get rid of* + OES *radъ*: у медичній практиці цей стан корелює з нормалізацією нейроендокринних та імунних показників, що супроводжують клінічне одужання;

– *sigature* ['sɪɡətʃər] «успішне завершення клінічного лікування серйозного захворювання, супроводжуване стійкою ремісією та повним одужанням»; OE *sigē* «перемога» + *-ture*. У контексті медичної комунікації цей термін може бути використаний для фіксації завершального етапу лікувального процесу, коли відновлено функційну здатність організму та підтверджено ефективність медичних втручань. Уведення *sigature* до термінологійного апарату сприятиме деталізації позитивної динаміки перебігу хвороби в клініко-психологічному вимірі;

– *selfaith* [ˌself'feɪθ] «усвідомлена внутрішня віра індивіда у свою здатність до одужання», що може виступати як психофізіологічний модульовальний чинник у процесі лікування; *self* + *faith*: у медичній науці відомі феномени, пов'язані з ефектами плацебо та психогенними механізмами регуляції стану здоров'я, зокрема через активізацію ендогенних систем адаптації та зниження реакції стресу. *Selfaith* інтегрує ці феномени в одну термінологійну одиницю, акцентуючи увагу на суб'єктивній вірі пацієнта як додатковому, але значущому чиннику клінічного одужання. Синонімічним є неологічний термін *gelief* [dʒɪ'li:v] «плацебо» ; *belief* [bɪ'li:v] + OE *gelēafa* «віра; релігія». Оскільки в англійській медичній термінології фіксуємо перевагу зображення негативних явищ, доцільно створювати цілу низку різноманітної медичної лексики, яка має оптимістично орієнтовану семантику;

– *overvived* [əʊvə'vaɪvd] «особа, що не лише вижила після хвороби, але й повністю пройшла етап клінічного одужання, тобто досягла ремісії або повної

санації організму». Утворено від англійського префіксу *over-* ['əʊvər], що підсилює значення подолання, та дієслова *survived* [sə'vaɪvd], яке вказує на подолання критичного стану. З медичного погляду, *overlived* можна застосовувати як лексичний маркер успішного проходження через гостру або хронічну патологію з позитивним клінічним результатом, зокрема в контексті постінтенсивної терапії або реабілітаційного періоду після тяжкого захворювання;

– *healthence* ['helθəns] «одужання»; *health* + *-ence*: динаміка повернення до фізіологічної норми, тобто процес одужання, що охоплює як клінічне відновлення функцій організму, так і психоемоційну стабілізацію пацієнта. Цей термін є релевантним у сфері реабілітології, сімейної медицини та психосоматичної терапії, оскільки вможливорює цілісний опис поступового відновлення здоров'я після перенесених гострих чи хронічних захворювань;

– *longwil* ['lɔ:ŋ, wɪl] «одужання, що відбувається внаслідок довготривалого лікування, постійної терапевтичної підтримки та стійкої внутрішньої мотивації пацієнта»: *long* + *will*. Упровадження терміна *longwil* до медичної термінології підкреслює, що успішне подолання хронічних захворювань не обмежене фармакологічною інтервенцією, а охоплює також тривалу прихильність до лікувальних рекомендацій, самодисципліну та активну участь пацієнта в реабілітації. Цей номен акцентує увагу на інтеграції психосоціальних і соматичних чинників, які визначають якість і результативність терапевтичного процесу при складних медичних станах.

Вкрай актуально зарахувати до медичної термінології неологізм *stofe* [stɒf] «профілактика у загальному медичному сенсі», який утворено через стягування завдяки звукоподібності *v-f* у дієслові *to stave off*. Термін *stofe* позначає стан, за якого в організмі вже відзначені початкові несприятливі зміни, що не досягли рівня клінічно вираженої патології, проте потребують своєчасної інтервенції, тобто мовна одиниця фіксує потребу у вторинній профілактиці.

Буденні поведінкові патерни, що формують спосіб життя, мають не менше значення для профілактики захворювань, ніж безпосередні соматичні втручання.

Із цієї позиції пропонуємо термін *discomshort* [ˌdiskəmˈʃɔːrt] «щоденний короткочасний дискомфорт заради довгострокового збереження здоров'я» (від *discomfort* + *short*). *Discomshort* репрезентує ситуативно неприємні, але адаптивно доцільні фізичні або поведінкові практики, такі як ранкова рухова активність тривалістю 10–15 хвилин, що, незважаючи на початковий дискомфорт, сприяють активації фізіологічних систем та підтримці гомеостазу.

З іншого боку, доцільно розширити межі медичного планування в напрямі «до-хвороби», зосередивши увагу не лише на традиційній профілактиці, а й на автономних профілактичних діях, які не обов'язково пов'язані з лікарською взаємодією. Такий підхід охоплює процедури саморегуляції, які особа виконує власноруч у відсутності клінічних виявів захворювання. Іншими словами маємо на увазі *допрофілактичні заходи*, які передбачають залучення духовного аспекту свідомості. Позначимо це однослівним неологічним терміном *holkoping* [ˈhoulˌkoupɪŋ] (ME *hol* «цілий», що потім видозмінилося в сучасне *whole* + PWG **kōrijan*, що еволюціонує в нинішнє англійське *to keep*), який стосується підтримки цілісності. Вважаємо, що людині варто піклуватися про своє здоров'я на доклінічному етапі, коли навіть потенційна загроза патології має слугувати стимулом до цілеспрямованих фізичних та психоемоційних дій. Ілюстрацією релевантності терміна *holkoping* може бути випадок алкогольної залежності, за якої відбувається прогресивне ушкодження органів, насамперед печінки. У межах превентивної парадигми особа могла б уникнути цієї патології ще на доклінічному етапі – до появи будь-яких симптомів, тобто в стані відсутності очевидних відхилень від фізіологічної норми. Це передбачало б усвідомлену відмову від вживання спиртних напоїв на ранніх стадіях або своєчасну відмову від цієї звички, а отже, за умов активної профілактики та підтримки здорового способу життя індивід у певних випадках може запобігти розвитку алкогольної патології ще у фазі здоров'я без формального вияву хвороби.

Потрібним кроком у реалізації цього підходу до термінотворення є впровадження нової аглютинативної одиниці – семантичного афіксу, здатного маркувати позитивну медичну семантику. У сучасній медичній термінології

домінують афікси, що описують патології, дисфункції чи відхилення, тоді як афіксальні маркери позитивних змін або процесів одужання практично відсутні. Тому в контексті медичної лексики доцільно ввести спеціалізовані афікси, що служитимуть для чіткої дескрипції та класифікації адаптивних, відновних і ресурсно-орієнтованих явищ, зокрема суфікси та префікси.

Суфікс **-wheal** [wi:l]. Для позначення частини тіла, органу, духу, що була зцілена, вилікована: *whole* + *to heal* + *health*. Слова із цим суфіксом можуть подеколи бути антонімами до реальних номінувань:

– *arthrwheal* ['ɑ:rt,wi:l] «суглоб або група суглобів, що пройшли повний процес функційного та структурного відновлення після патологічних змін, запальних процесів або дегенеративних уражень». У межах медичної лексики можна розглядати як лексичний антонім до терміна *arthrosis*, оскільки акцентує увагу не на деструкції, а на успішному зціленні або ремісії суглобових патологій;

– *bonewheal* ['boʊn,wi:l] «кісткова тканина, яка пройшла успішний процес репарації внаслідок консолідації перелому або терапевтичного втручання»;

– *bellwheal* ['bɛl,wi:l] «шлунок, що відновився після органічного ураження, функційного порушення або запального процесу»;

– *moralwheal* ['mɔ:rəl,wi:l] «повага до себе внаслідок різкої зміни поглядів на життя та способу життя»; цей термін можна вживати в ситуаціях, коли людина змінила свої когнітивно-поведінкові настанови та спосіб життя без втручання в життя інших;

– *heartwheal* ['hɑ:rt,wi:l] «серце після проходження етапу лікування або реабілітації, у якому відновлено основні функції міокарда». Цей термін доцільно використовувати у випадках стабілізації після ішемічної хвороби серця, міокардиту або серцевої недостатності, коли досягнуто клінічного поліпшення та функційної компенсації. Семантика терміна акцентує увагу на завершеному процесі одужання або позитивній динаміці в кардіологічній практиці. Інші відповідні терміни: *lungwheal* ['lʌŋ,wi:l], *dermwheal* ['dɜ:rm,wi:l], *neurwheal* ['nu:,wi:l].

Префікс **feo-** [fɛʊ]. Для позначення радості, тріумфування: ОЕ *geseon* «радіти, тріумфувати» від PG **fehanq* «радіти». Завдяки голосній *o* цей афікс можливо активно вживати для термінотворення, адже її можна розглядати як голосну-зв'язку між коренями усередині слова, що спостерігаємо у слов'янських, грецькій, латинській мовах, (наприклад, у медичних термінах *слизотеча*, *biology*, *cardiovascular*). Поряд з наявним префіксом *bio-* запропонований афікс *feo-* також може легко бути прикріпленим до кореня.

Цей префікс доцільно використовувати у різних поняттях психологічної підгалузі:

– *feolive* [ˌfɛʊˈlɪv]; *feo-* + *to fell* + *live*: запропонований неологізм утворено через аглютинацію елементів *feel*, *live*; він позначає психоемоційний стан гармонійного задоволення життям. Доцільно застосовувати в контексті медико-психологічної діагностики як маркер суб'єктивного благополуччя, що сприяє загальній стабілізації психосоматичного статусу пацієнта. Стан *feolive* можемо розглядати як превентивний ресурс у підтримці ментального здоров'я та позитивний прогностичний чинник у процесі реабілітації;

– *feorohelp* [ˌfɛʊrouˈhɛlp] «позитивний афективно-когнітивний стан, що виникає після надання допомоги іншій людині»: *feo-* + *post-* (у синонімічній семантиці *after*) + *help* позначає внутрішню емоційну реакцію задоволення, смислового наповнення та суб'єктивного підвищення благополуччя, яка формується внаслідок просоціальної поведінки. У клінічній та психотерапевтичній практиці *feorohelp* можна розглядати як захисний психоемоційний чинник, що сприяє профілактиці депресивних і тривожних розладів, а також як індикатор збереженої емпатійної функції та здатності до альтруїстичної взаємодії.

Інші неологічні терміни можна утворювати за аналогічним зразком з префіксом *feo-*, зокрема, *to feothank* [ˌfɛʊˈθæŋk] «цінити життя, те, що є наразі», *feostep* [ˌfɛʊˈstɛp] «день» (у якому день можна розглядати як ще одну змогу зробити щось гарне, покращити життя) тощо.

Отже, запропонований підхід спирається на взаємозв'язок мовних структур і когнітивних процесів. Позитивно спрямована мовна репрезентація здатна ефективніше активувати конструктивні пізнавально-емоційні механізми. У цьому контексті оптимістично-реалістичний підхід є засобом посилення усвідомленості, смислової та мотиваційної цілісності людської діяльності через мовно-ментальні механізми позитивного спрямування.

Нову термінолексику, зокрема в англійській мові, можна утворювати з використанням різних частин мови. Гнучкість англійської системи словотворення та її відносна термінологійна відкритість до запозичень забезпечують широку основу для інноваційної номінації; мовні запозичення та компонування дають змогу ефективно інтегрувати елементи германського, романського, грецького та слов'янського походження з огляду на численні спільнокореневі відповідники.

Це лінгвістичне різноманіття створює сприятливі умови для генерації нових медико-психологічних термінів із глибинною семантичною відмінністю та прозорістю. Щоб проілюструвати морфолого-етимологічний потенціал англійської мови для формування нової термінолексики, нижче наведено приклади неологізмів, згруповані за етимологійними критеріями становлення їхніх компонентів у межах запропонованої медичної психологічної термінології англійської мови:

– германський корінь + германський афікс: *heartdown* ['hɑ:rt, daʊn] «туга»: *heart* + *down*;

– германський корінь + романський афікс: *goodive* ['gʊd, dɪv] «позитивний»: *good* + *-ive*; *somesoul* ['sʌm, sɔʊl] «індивід» (зміщує акцент з тіла в слові *somebody* на дух);

– германський корінь + латино-грецький афікс: *childosis* [tʃaɪld'əʊsɪs] «небажання жертвувати власним комфортом»: *childish* «інфантильний» + *-osis*;

– латинський корінь + германський корінь: *ego loss* ['i:ɡoʊ, lɔ:s] «боязнь втрати власного комфорту»: *ego* + *loss*;

– германський афікс + германський корінь: *misneed* [ˌmɪsˈniːd] «почуття хибного знання власних потреб»: *mis-* + *need*; *overstolt* [ˌoʊvərˈstɔːlt] «надмірна гордість»: *over-* + PG **stultaz* «гордий; величний; скутий»;

– слов'янський корінь + романський корінь: *okability* [ˌoʊkəˈbɪləti] «здатність до усвідомленого спостереження та аналітичного осмислення побаченого»; словенське *oko* (спільнокореневе до латинського *oculus* та шведського *öga*) + *ability*; термін передбачає не лише сенсорне сприйняття, а й рефлексивне оброблення візуальної інформації.

Окремо варто виокремити утворення нових психологічних неологізмів через стягнення словосполучень до монологічних одиниць. Прикладом такої словотвірної операції є термін *roseglassity* [ˌrouzˈglæsəti] «інфантильне бачення світу», утворений на основі англійського виразу *rose-colored glasses*. Цей неологізм ілюструє словотвірний механізм, у якому компоненти фрази зливаються в одне слово, і в цьому разі семантика вихідного виразу зберігається і кодифікується в новій термінологічній одиниці. З формального погляду *roseglassity* репрезентує групу, що охоплює комбінацію латинського кореня (*rose*), германського кореня (*glass*), романського афікса *-ity*, демонструючи здатність англійської мови інтегрувати етимологічно різні елементи для позначення нових психолого-семантичних явищ.

Отже, позитивно орієнтовані мовні структури сприяють концентрації уваги на бажаних поведінкових моделях, тоді як переважання негативних або заперечних конструкцій може знижувати ефективність психологічного впливу. Запропонований корпус авторських неологічних психологічних термінів англійської мови забезпечує диференційованішу класифікацію типів захворювань, а також поглиблене поняттєве осмислення моделей міжособистісної взаємодії, проблематики статевих відносин, поширення егоцентричних поведінкових стратегій і механізмів вибору партнера. У межах дослідження виокремлено афікси з позитивно спрямованим семантичним потенціалом, що виконують компенсаторну функцію щодо домінування патологізувальної лексики. Більшість запропонованих неологічних термінів

мають однокомпонентну структуру, що забезпечує підвищену точність семантичної репрезентації та зручність їхнього граматичного функціонування. Залучення слов'янських елементів до англомовного медичного термінотворення поряд із традиційними германськими, романськими та грецькими компонентами сприяє розширенню номінативного потенціалу сучасної медичної термінології.

4.4. Впровадження та застосування авторських неологізмів у практичній діяльності

Застосування авторського підходу до творення психологічних термінів англійською мовою доцільно розглядати насамперед у межах медичної галузі загалом. Пропонуємо поетапний механізм упровадження неологічної медичної лексики в англійську мову. Передусім акцентуємо на пріоритетності наукових методів апробації. Першим етапом вважаємо доцільним поступове введення авторських медичних неологізмів до наукового обігу через їхнє подання в наукових публікаціях, на семінарах, конференціях тощо. Зазначений етап передбачає як писемну, так і усну форми комунікації: від підготовки наукових статей і тез до усного обговорення та фахових дискусій.

Другим етапом пропонуємо створення міждисциплінарних наукових груп відповідно до спеціалізації фахівців задля колегіального обговорення доцільності використання та вибору оптимальних варіантів неологізмів. Такий формат взаємодії може бути реалізований як на загальномедичному рівні, так і в межах окремих підгалузей, зокрема психології.

Третім етапом є врахування медійного чинника як інструмента розширення професійного обговорення медичних неологізмів. З огляду на статус англійської мови як міжнародного засобу медичної комунікації актуалізована потреба у створенні спеціалізованих інформаційних платформ, зокрема тематичних сторінок і професійних спільнот у соціальних мережах і як наслідок – залучення якомога ширшого кола медичних фахівців та лінгвістів.

Окремо наголошуємо на доцільності залучення фахівців з лінгвістики до процесу термінотворення. Завдяки специфіці галузі вони здатні пропонувати структурно та семантично вмотивованіші номінації понять, приладів, методів лікування і діагностики. Особливу цінність у цьому контексті становлять знання лінгвістів щодо етимологічних характеристик англійських слів і термінів, що підвищує ймовірність закладання оптимальної первинної семантики в новоутворені фахові одиниці.

Додатково вважаємо доцільним створення кількох спеціалізованих каналів на платформі YouTube як інструмента поширення авторських пропозицій за допомогою відеоконтенту. Застосування аудіовізуальних засобів передавання інформації сприятиме розширенню охоплення потенційної професійної аудиторії та підвищенню рівня залученості фахівців до обговорення проблематики медичних неологізмів.

Завершальним етапом упровадження, на нашу думку, є поступова інтеграція окремих неологічних одиниць до системи медичної, філософської та лінгвістичної освіти. Підготовка відповідних монографій і науково обґрунтованих праць має супроводжуватися створенням галузевих неологічних словників, у яких текстовий неологічний корпус репрезентуватиметься впорядковано та класифіковано.

У межах психологічної підгалузі англійської медичної терміносистеми пропонуємо як первинний крок формування англомовного та англо-українського словників психологічної неологічної лексики, що забезпечить системний підхід до фіксації, опису та стандартизації нових термінологічних одиниць.

Доцільність апробації окремих запропонованих медичних неологізмів убачаємо в їхній інтеграції до підручників з медицини, психології та клінічної психіатрії в межах експериментальних досліджень, спрямованих на аналіз взаємозв'язку між позитивно вмотивованими номінаціями та динамікою показників одужання під час психічних розладів і захворювань, що, своєю чергою, актуалізує психологічну допомогу як один із пріоритетних напрямів сучасної медичної практики.

Висновки до розділу IV

Четвертий розділ дисертаційної роботи висвітлює практичний аспект функціонування англійської медичної лексики та зосереджується на лінгвістичних механізмах, які забезпечують систему творення неологічних одиниць.

Дослідження розкриває теоретичні засади формування сучасної англомовної медичної термінології. Психологічна підсистема медичної царини використовується для ілюстрації потенціалу неологічної лексики. Аналіз окреслює загальний вектор розвитку психологічної науки та формує авторський підхід до термінотворення й семантичного наповнення англомовної медичної термінології, що передбачає інтеграцію оптимістично-позитивних компонентів у профілактичну, психотерапевтичну та дослідницьку практику.

Дослідження встановлює зв'язок між окремими типами захворювань, зокрема психоемоційними та психосоматичними виявами, з одного боку, і внутрішніми настановами та мотиваційними орієнтирами індивіда з іншого, що постає істотним чинником у лікувальному процесі. Оптимістично-реалістичного підходу в психологічній підгалузі функціонує як ефективний інструмент допомоги людині. На відміну від суто реалістичного підходу, який виконує переважно дескриптивну функцію, позитивно орієнтоване номінування безпосередньо активізує емоційно-підсвідомі механізми та підвищує рівень особистісної залученості індивіда в процес одужання. Такий вплив формує когнітивно-афективні передумови для виникнення внутрішньої мотивації до змін, посилює саморегуляційні процеси та ініціює цілеспрямовані оздоровчі дії.

Оптимістично-реалістичний підхід не заперечує об'єктивну реальність, а інтерпретує труднощі як нормативні етапи особистісного розвитку, які людина може подолати через конструктивну діяльність. У цьому процесі мова виконує важливу функцію інструмента формування мислення: афірмативні та позитивно спрямовані формулювання сприяють концентрації уваги на бажаних моделях

поведінки, тоді як надмірне використання негативних і заперечних конструкцій потенційно знижує ефективність психологічного впливу.

Отже, оптимістично-реалістичний підхід у психологічній допомозі постає як система, що поєднує реалістичне усвідомлення проблем із настановою на їхнє подолання. Він сприяє відновленню смислу, посиленню мотивації та відповідальності за власне життя, які є ключовими чинниками психологічного здоров'я й довготривалого особистісного благополуччя.

У межах розділу автор пропонує широкий спектр власних неологічних психологічних термінів англійської мови. Система запропонованих одиниць охоплює спеціалізовані лексеми, що забезпечують диференціацію типів захворювань у медичній практиці, а також сприяють концептуалізації реалістичного бачення міжособистісних стосунків, проблематики статевої взаємодії, поширення егоцентричних моделей поведінки, процесу вибору партнера тощо. Окремий аспект аналізу стосується виокремлення афіксів оптимістично-семантичного спрямування, які врівноважують домінування патологізувальної лексики та розширюють номінативний потенціал англомовної медичної термінології.

У дослідженні створення психологічних неологізмів англійської мови відбувається переважно в однослівній формі, що забезпечує оптимізацію їхнього семантичного та граматичного вираження. Завершальний етап аналізу зосереджується на морфологічній структурі запропонованих неологізмів за етимологічним критерієм. Дослідження формує ідею розширення традиційного корпусу джерел англомовного медичного термінотворення, який охоплює германські, романські та грецькі елементи, через залучення слов'янських компонентів з урахуванням їхніх коренево-афіксальних зв'язків для збагачення номінативного інструментарію.

Отримані результати обґрунтовують можливість формування англійської медичної термінології в межах альтернативного світоглядного підходу, здатного ініціювати позитивні зміни в психологічній підсистемі медицини та медичній сфері загалом.

ВИСНОВКИ

Дослідження етимологічних, морфологічних, лексико-семантичних та функційних особливостей медичної лексики англійської мови кінця XX – початку XXI ст., зумовлене зростанням значущості медицини в профілактично-лікарському, психологічному, соціальному та філософському аспектах життя, дало змогу сформулювати такі висновки.

Методологічним підґрунтям стало теоретичне осмислення базових понять дослідження фахової лексики, зокрема таких, як *слово*, *термін*, *лексика*, *термінологія*, що слугує основою для подальшого аналізу структури, функціонування та еволюції медичної лексики як складника галузевої терміносистеми англійської мови. Попри відносну замкненість медичної термінологічної системи, вона виявляє стійку внутрішню динаміку розвитку, яку зумовлюють як мовні, так і позамовні чинники.

Порівняльне залучення наукових праць вітчизняних і закордонних дослідників, присвячених англійській та українській мовам, сприяє розширенню теоретичної перспективи аналізу галузевої лексики й засвідчує актуальність міжмовного та міждисциплінарного підходів у контексті сучасної міжнародної наукової комунікації.

Аналіз теоретико-методологічних засад вивчення медичної терміносистеми англійської мови та обґрунтування потреби залучення загальнолінгвістичних підходів для вирішення спеціалізованих термінознавчих проблем є домінуючим у першому розділі. З огляду на глобальний статус англійської мови в науковій комунікації, медичній номенклатурі та міжнародній клінічній практиці, зокрема в межах Міжнародної класифікації хвороб, дослідження визначає її ключову роль у формуванні і функціонуванні сучасної медичної термінології.

В англomовній медичній терміносистемі спостерігається стійка тенденція переходу одиниць зі статусу загальноновживаних до фахових. Автор обґрунтовує практичну значущість виокремлення двох категорій лексичного складу –

загальновживаної лексики та термінології, а також демонструє, що одиниці першої категорії можуть зазнавати семантичних і функційних змін у процесі інтеграції до медичної терміносистеми. Ключову роль відіграє термінологізація, що супроводжується звуженням або уточненням семантичного обсягу лексичних одиниць, а також зміною їхнього функційного призначення. Звуження семантичного охоплення постає виявом так званої «трансформаційної компенсації», у межах якої спеціалізація значення компенсує втрату семантичної широти підвищеною термінологійною точністю.

Уживання лексеми *down* та словосполучення *to feel down*, які набувають значення депресивних або пригнічених станів, є прикладом семантичних зрушень у психологічному вимірі. Таке вживання корелює з базовою просторовою семантикою прислівника *down*, номінуючи рух униз, і засвідчує, що не кожна лексична одиниця характеризується обов'язковою тенденцією до радикальної зміни поняттєвого ядра. У низці випадків замість повної втрати первинного значення відбувається його дериваційне розширення, яке слугує підґрунтям для формування нових лексичних одиниць, зокрема в межах медичної термінології.

У цьому зв'язку метафоричне переосмислення постає дієвим механізмом переходу загальновживаної лексики до групи спеціальної термінології, оскільки забезпечує концептуальне перенесення значення з повсякденної мовної сфери до фахової термінології. Унаслідок такого перенесення лексеми з нейтральною просторово-оцінною семантикою номінують складні психоемоційні стани, зберігаючи водночас прозорість та інтуїтивну зрозумілість для носіїв мови.

Здатність лексичної одиниці акумулювати вузькоспеціалізовану семантику уможливорює її інтеграцію до термінологійного складу та свідчить про функціонування адаптивних мовних механізмів, що безпосередньо впливають на формування та впорядкування знань у межах галузевої специфіки. Теоретичний аналіз першого розділу сукупно формує концептуально обґрунтований фундамент для подальшого структурно-семантичного дослідження англomовної медичної термінології.

У другому розділі проаналізовано шляхи формування та розвитку медичної лексики в англійській мові в діяхронному аспекті, оскільки етимологічне студіювання передбачає звернення до історичної динаміки виникнення й еволюції лексичних одиниць. Сутність і роль етимології у лінгвістичних дослідженнях надалі дає змогу сформувати корпус неологічної лексики на матеріалі англомовної психологічної термінологічної підсистеми, представленої у четвертому розділі дисертації.

В історії англійської мови традиційно виокремлюють чотири основні періоди: давньоанглійський, середньоанглійський, ранньоанглійський та пізньоанглійський. Таке періодизування уможлиблює структурний поділ та етимологічну класифікацію медичної лексики та простеження закономірностей її формування на різних історичних етапах.

Основними джерелами формування англійської медичної лексики є автохтонний лексичний пласт, а також запозичення з грецької, латинської та французької мов. Англійська медична термінологія має індоєвропейський характер, що виявляється передусім на кореневому лексичному рівні. Водночас поєднання германських, романських і грецьких елементів у складі медичної лексики дає підстави характеризувати її як етимологічно гібридну систему, сформовану внаслідок тривалої культурної та мовної взаємодії.

У межах другого розділу автор здійснює семантичний аналіз медичної лексики на матеріалі адаптованого списку Сводеша, який охоплює 100 найчастотніших лексем для позначення базових потреб, об'єктів і явищ життєдіяльності, зокрема 58 лексем медичного характеру. Відповідно до авторської семантичної класифікації ці одиниці поділяються на такі групи: люди (*man, woman*); живі істоти у біологічному контексті (*fish*); частини тіла та анатомійні поняття (*belly, skin*); стани (*warm, cold*); первинні елементи та періоди (*water; moon*); дії, зокрема поведінкових і фізіологічних процесів (*to bite, to drink*).

Попри загальну тенденцію до лексичних зрушень у процесі розвитку медичної терміносистеми, значущий пласт лексем має германське походження,

що зберігає функціонування у сфері позначення основних анатомічних структур (*arm, bone, heart, skin, eye*), фізіологічних дій (*to hear, to see, to eat, to sleep*) та елементарних станів (*cold, dry*). Це засвідчує стабільність автохтонного лексичного шару на рівні базових медичних понять.

Грецька та латинська мови відіграють визначальну роль у формуванні спеціалізованої медичної термінології англійської мови. Латинська мова вже на ранніх етапах свого розвитку інтегрувала значну кількість лексем грецького походження (*cholecyst, gaster*), що ускладнює чітке етимологічне розмежування власне грецької та греко-латинської термінології.

Отже, у сучасній англійській мові базові медичні поняття переважно представлені лексемами германського походження, тоді як спеціалізована термінологія ґрунтується переважно на латинсько-грецькому лексичному шарі. Такий розподіл зумовлює комбіновану природу англійської медичної мови, у якій органічні процеси еволюції поєднуються з інституційним впливом класичних мовних систем.

У межах третього розділу пріоритетним є комплексне дослідження морфологічних та лексико-семантичних особливостей медичної англійської лексики. Основне семантичне навантаження зосереджено в кореновому компоненті слова, тоді як афіксальні елементи виконують важливу роль у спеціалізації, конкретизації та розширенні значення медичних лексичних одиниць. Префіксація не має прямої кореляції з частиномовною належністю медичних термінів, тоді як суфіксація, за поодинокими винятками, виступає показником їхньої граматичної категорії.

Три основні частини мови – іменник, прикметник і дієслово, становлять ядро англійської медичної термінології. Найпоширенішою є іменникова форма, яка слугує переважно для номінації медичних явищ, понять, об'єктів та інструментарію. Іменники відіграють ключову роль у медичній терміносистемі. Прикметники виконують уточнювальну функцію, конкретизують або звужують значення іменникової основи, тоді як дієслова виявляють високу дериваційну активність і виникають унаслідок вербалізації іменників та прикметників.

Антонімічні відношення здебільшого реалізуються за допомогою префіксального способу словотворення, тоді як синонімічні зв'язки не виявляють сталої залежності від конкретних афіксальних моделей (*-ary, -ed, -er, -ful, -ia, -ible, -ic, -id, -in, -ine, -itis, -ment, -ous* та інші). Одним з найпродуктивніших у медичній лексиці англійської мови є префікс *de-*. Менш частотними є *anti-, an-, dextro-, di-, dis-* тощо.

Медичні терміни за семантичними та морфологійними параметрами систематизовані з урахуванням їхнього функційного призначення в медицині, що сприяє раціоналізації використання лексичного потенціалу фахової англійської мови. Хоч однокомпонентні терміни становлять основний об'єкт дослідження, аналіз охоплює також і багатокомпонентні термінологійні одиниці, передусім двоконпонентні словосполучення. Авторська класифікація нараховує три групи (загальновживані, фахові та власне медичні терміни). Англійська мова вирізняється високою словотвірною продуктивністю у сфері формування медичних аббревіатур. Внутрішня організація їхніх компонентів зумовлює ефективність процесів скорочення та сприяє адаптації аббревіатур до потреб фахової комунікації.

Четвертий розділ дисертаційного дослідження зосереджений на прикладному аспекті функціонування англомовної медичної лексики, зокрема на процесі формування нових термінологійних одиниць у психологійній сфері, що входять до медичної царини. Психологічна підсистема постає у роботі як репрезентативний матеріал для дослідження медичної лексики, оскільки вона безпосередньо інтегрована в клінічну практику та охоплює широкий спектр діагностичних і терапевтичних понять.

Психологічна підсистема медичної галузі слугує індикатором словотвірного потенціалу неологічної лексики. Авторське бачення процесів термінотворення й семантичного наповнення англомовної медичної термінології передбачає інтеграцію позитивно орієнтованих компонентів до профілактичної, психотерапевтичної та дослідницької практики.

Позитивно орієнтована комунікативна стратегія, на відміну від суто реалістичного підходу, активізує емоційні та підсвідомі механізми впливу, підвищуючи рівень особистісної залученості індивіда до процесу одужання і сприяє формуванню когнітивно-афективних передумов для розвитку внутрішньої мотивації до змін, посиленню процесів саморегуляції та активізації цілеспрямованої оздоровчої поведінки.

Оптимістично-реалістичний підхід не заперечує об'єктивну реальність, а переосмислює труднощі як закономірні етапи особистісного зростання, подолання яких можливе завдяки конструктивній активності. Визначальну роль у цьому процесі виконує мовний чинник як інструмент формування мислення: афірмативні, позитивно зорієнтовані мовні форми сприяють фокусуванню уваги на бажаних моделях поведінки, тоді як домінування негативних або заперечних конструкцій потенційно може знижувати результативність психологічного впливу.

Розгорнутий корпус авторських неологічних психологічних термінів англійської мови демонструє точнішу диференціацію типів захворювань (*masick, harmdulg, heredisease, roadisease, run-out-of-osis*), а також поняттєве осмислення реалістичних моделей міжособистісної взаємодії, проблематики статевих відносин, поширення егоцентричних поведінкових стратегій і процесів вибору партнера. Автор виокремлює два афікси (*-wheal, feo-*) з позитивно орієнтованим семантичним потенціалом.

Серед представлених неологізмів домінують однокомпонентні неологічні терміни (*reciprobligaty, wunderhiweredom, difalue, NAGWF, evaludate, aftrewill, humoralization, longspect, lekstyring, boonbuildup, okability* тощо), що забезпечує точнішу семантичну репрезентацію та зручність граматичного використання. Залучення слов'янських компонентів до англomовного медичного термінотворення поряд з традиційними германськими, романськими та грецькими елементами розширює номінативні можливості англomовної медичної термінології.

Отже, англійська медична термінологія здатна розвиватися в межах альтернативної світоглядної парадигми, орієнтованої на ініціювання позитивних змін у психологійній підгалузі та медичній царині загалом. Репрезентовані неологічні одиниці водночас відбивають актуальні проблеми та виклики психологійної підгалузі медичного спрямування, засвідчують їхній прикладний і поняттєвий потенціал. Перспективи подальших досліджень пов'язані з формуванням неологічного корпусу та класифікацією нових одиниць у фахових словниках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Артикуца Н. В. Термінологічно-правовий фонд української мови: проблеми методології дослідження. Система і структура східнослов'янських мов: міжкаф. зб. наук. праць. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 1999. С. 164–187.
2. Бабелюк О. А., Дідух Л. І. Способи творення неологізмів на позначення явищ COVID-19 в англomовному епідеміологічному дискурсі. *Львівський філологічний часопис*. 2020. Вип. 7. С. 5–12.
3. Білецька І. О., Ставчук Н. В. Лексикологія англійської мови: навч.-метод. посібник. Умань: Візаві, 2018. 165 с.
4. Біян Н. Р. Антонімічні терміни галузі туризму в англійській мові. *Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Серія: Філологічна*. 2013. Вип. 36. С. 6–10.
5. Борисов В. А. Англо-французька мовна взаємодія у формуванні національних терміносистем освіти. Наукові записки. Серія: Філологічні науки. Центральноукр. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка ; [редкол.: О. Семенюк (наук. ред.) та ін.]. Кропивницький: КОД, 2020. Вип. 187. С. 314–319.
6. Боцман А. В. Структурно-семантичні та прагматичні особливості фармацевтичних текстів (на матеріалі англomовних інструкцій до вживання лікарських препаратів): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2006. 20 с.
7. Васецька О. І. Полілексія синтаксичних термінів української мови: монографія. НАН України, Ін-т укр. мови. Київ: Наукова думка, 2021. 222 с.
8. Васецька О. І. Формальна та семантична варіантність синтаксичних термінів. *Термінологічний вісник*. 2013. Вип. 2 (1). С. 104–110.
9. Василенко О. В., Пілішек С. О., Єрмакова Н. М., Мединська А. В., Яценко І. В. Лінгвістична економія в англійській мові. *Вісник науки та освіти*. 2023. Вип. 11 (17). С. 99–112.

10. Василяйко І. Ю. Антонімічні відношення в системі сучасної кінематографічної термінології. *Термінологічний вісник*. 2015. Вип. 3 (2). С. 265–271.
11. Ващенко В. С. Українська лексикологія: семантико-стилістична типологія слів. Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2009. 38 с.34
12. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
13. Верба Л. Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов. Вінниця: Нова книга, 2003. 160 с.
14. Веремчук Е., Гудзовата С. Внутрішня форма базових одиниць англomовного словника торгівельної сфери. *Актуальні питання гуманітарних наук: Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич: Гельветика, 2021. № 44. Т. 1. С. 128–134.
15. Гармаш О. Л. Роль формотвору у поповненні словникового складу сучасної англійської мови. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2006. Вип. 27. С. 125–131.
16. Головач Т. В. Екзотизми як маркери міжкультурної комунікації: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 2016. 239 с.
17. Горда О. М. Становлення та розвиток української словотвірної термінології: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Львів, 2016. 232 с.
18. Гумовська М. М. Англійська юридична термінологія в економічних текстах: генезис, дериваційні та семантико-функційні аспекти: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 2000. 18 с.
19. Гурко О. В. Репрезентація термінолексики графічного дизайну в сучасній українській мові. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород: Гельветика, 2018. Т. 1. Вип. 7. С. 11–14.
20. Денисовець І. В. Антонімія словотворчих засобів у сучасній українській мові. *Науковий вісник ПНПУ імені В. Г. Короленка. Серія: Філологічні науки*. Полтава, 2011. Вип. 1 (7). С. 13–19.

21. Денисовець І. В. Становлення та розвиток словотвірної термінології української мови у граматиках XVI – першої половини XX ст. *Філологічні науки*. 2019. Вип. 30. С. 77–80.
22. Дерев'янченко Н. В., Литовська О. В. Латинська мова та медична термінологія: навч. посіб. Харків: ХНМУ, 2017. 172 с.
23. Дюбенко К. А. Анатомічний українсько-латинсько-англійський словник-довідник: посібник. Київ: Довіра, 1997. 343 с.
24. Дячук Н. В., Білоусова А. В. Використання синонімів в англomовній прозі та особливості їх перекладу. *Progressive research in the modern world: proceedings of the 9th International scientific and practical conference* (Boston, USA, May 25–27, 2023). Boston: BoScience Publisher, 2023. С. 488–494.
25. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Київ: КМ Academia, 2000. 218 с.
26. Єнікєєва С. М. Скорочення слова як механізм формотворення та словотворення в сучасній англійській мові. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2006. № 27. С. 93-96.
27. Єсипенко Н., Душкевич А. Структурні й функційні характеристики термінів інклюзивної освіти в британських офіційних документах. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Том 36 (75) № 6. 2025. Ч. 1. С. 264–267.
28. Закалюжний М. М., Паласюк Г. Б. Латинська мова і основи медичної термінології. Тернопіль: Укрмедкнига, 2004. 424 с.
29. Заліпська І. Лексико-семантична організація й структура медичних термінів. *Лінгвістичні дослідження*. 2019. Вип. 51. С. 13-20.
30. Застріжна Л. В. Лексико-семантичні та структурно-граматичні особливості англійської медичної термінології. *Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи: зб. статей III Міжнар. наук.-практ. конф. (Полтава, 31 трав. – 1 черв. 2018 р.)*. Полтава: Астроя, 2018. С. 87–91.

31. Захарчин В. В. Українська мовознавча термінологія кінця XIX – початку XX століття: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 1995. 185 с.
32. Зварич І. Розвиток англійської мови в історичному дискурсі та формування груп англомовних країн. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Іноземна філологія*. 2018. Вип. 1 (49). С. 15-18.
33. Історія медицини: навч. посібник / О. А. Грандо та ін. 4-те вид., випр. і допов. Київ: Вища школа, 1991. 431 с.
34. Казимирова І. А., Халіновська Л. А., Яценко Н. О. Наукова термінологія: проблематика, пошуки, перспективи. *Українська мова*. 2021. № 4. С. 73-84.
35. Калиновська І. М., Процик М. М. *Абревіація як прояв мовної економії. Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Серія: Філологічна*. 2012. Вип. 26. С. 124–125.
36. Кирисюк А. А. Семантична структура корпусних синонімів англійської мови до лексеми pandemic (на матеріалі корпусного менеджера Sketch Engine). *Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія: Філологічні науки*. 2024. Вип. 1. С. 202–214.
37. Кияк Т. Р. Вузькогалузеві терміни як основа формування та квазіреферування фахових текстів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Проблеми української термінології. 2008. № 620. С. 3–5.
38. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А. Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови. Київ: ІМНАН, 1998. 161 с.
39. Книщенко Н. П., Нікуліна Н. В. Теоретичні й практичні основи для різноаспектного дослідження спеціальної лексики. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2017. Вип. 28 (2). С. 11-13.

40. Козоріз І. С., Куцак А. Ю. Англійська медична термінологія та її функціонування в текстах різних стилів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2018. № 37. С. 52–54.
41. Козлова Т. О. Фонетичні та семантичні зміни в індоєвропейських мовах: ізоглоси кентум і сатем. *Нова філологія*. 2012. № 53. С. 94–100.
42. Козуб Г., Джа Сахіл Кумар. Витоки медичної термінології у системі мовної підготовки майбутнього лікаря. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 56 (4). С. 54-59.
43. Конопляник Л. Основні способи творення англійської науково-технічної термінології (на прикладі фізичних термінів). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*. 2014. Вип. 19. С. 148-152.
44. Косенко А. В. Основні характеристики англійської медичної термінології. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2015. Вип. 18 (2). С. 68–70.
45. Костенко О. Г. Сучасні англійські неологізми та способи їх перекладу українською мовою. *Закарпатські філологічні студії*. 2020. Т. 2. Вип. 13. С. 97–100.
46. Коца Р. О. Формування префіксальної та конфіксальної систем прикметника української мови (XI–XX ст.): монографія. Київ: Наукова думка, 2017. 248 с.
47. Кочан І. Кодифікація термінів з міжнародними компонентами в українській мові. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2018. Вип. 68. С. 3–10.
48. Кочан І. Українське термінознавство: вчора, сьогодні, завтра. *Термінологічний вісник*. 2017. Вип. 4. С. 9–17.
49. Кравченко Т. М., Брецько І. І., Бопко І. З. Методи та прийоми навчання термінологічної лексики у курсі англійської мови професійного спрямування для студентів спеціальності «Маркетинг». *Освіта і наука: часопис*. 2018. Вип. 1 (24). С. 117–121.

50. Крамар В. Б., Баранець І. М. Аспекти перекладу англійських медичних метафоричних термінів українською мовою. *Філологічні науки: зб. наук. праць за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. магістрантів та молодих науковців*. Хмельницький: ХНУ, 2019. С. 132–134.

51. Крижанівська А. О. Основи теорії термінології. Київ: ВЦ «Академія», 2006. 192 с.

52. Куньч З. Й., Наконечна Г. В., Микитюк О. Р., Булик-Верхола С. З., Теглівець Ю. В. Теорія терміна: конкретизація лексико-семантичних парадигм: монографія. Львів: Галицька Видавнича Спілка, 2018. 180 с.

53. Кухарчишин М. І. Міжгалузева термінологічна кореляція у процесі транстермінологізації (на матеріалі біологічної термінології). *Термінологічний вісник*. 2019. Вип. 5. С. 246–253.

54. Левицький А. Е. Зіставлення функціональних особливостей систем номінативних одиниць англійської й української мов. *Вісник Житомирського педагогічного університету*. 2001. № 8. С. 101–105.

55. Левицький А. Е. Роль категоріальної семантики у забезпеченні функціонування номінативних одиниць сучасної англійської мови. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2004. № 15. С. 131–134.

56. Левченко В. М., Перхач Р.-Ю. Т. Медична термінологія як об'єкт лінгвістичного дослідження. *Молодий вчений*. 2021. № 9 (97). С. 115–117.

57. Лексика на перетині наукових парадигм: монографія / за ред. Л. Струганець. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2018. 212 с.

58. Лепеха Т. В. Лексико-семантичні та словотвірні-структурні особливості судово-медичної термінології: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Дніпропетровськ, 2000. 19 с.

59. Лещенко Т. О. Унормованість термінів з ортопедичної стоматології. *Український стоматологічний альманах*. 2012. № 2. С. 93–99.

60. Литвинко О. А. Морфологічний спосіб творення термінів-іменників сучасної англійської юридичної терміносистеми. *Науковий вісник*

Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2023. Вип. 60 (1). С. 77–80.

61. Литвинко О. А. Феномен синонімії у сучасній англійській правничій терміносистемі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2023. Вип. 63. С. 57–60.*

62. Лобанова В. В. Деякі проблеми перекладу англійських медичних текстів українською мовою. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2019. Т. 2, № 39. С. 53–55.*

63. Любич С. В. Порівняльна характеристика латинських запозичень в англійській та українській мовах. Перекладацькі інновації: матеріали III Всеукр. студ. наук.-практ. конф. (Суми, 15–16 берез. 2013 р.). Суми: СумДУ, 2013. С. 131–133.

64. Ляшук А. М. Семантична структура юридичних термінів української та англійської мов: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.17. Київ, 2007. 20 с.

65. Ляшук Н. А. Лексична та концептуальна багатозначність лінгвістичної термінології в українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2014. 20 с.

66. Матвіяс О. В. Структура комплексних термінів у медичній терміносистемі англійської мови. *Закарпатські філологічні студії. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 31. С. 170–175.*

67. Медведь О. В. Українська граматична терміносистема (історія та сучасний стан): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Харків, 2001. 17 с.

68. Микульчик Р. Тематична класифікація фізичних термінів-епонімів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології. 2016. № 842. С. 92–95.*

69. Минзак О. Р. Юридичні терміни-антоніми в англійській мові: структурно-семантичний та функційний аспекти: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 2014. 20 с.

70. Мисловська Л., Пилипів О. Семантичні процеси в латинській медичній термінології. *Вісник Державного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології*. 2000. № 402. С. 209–211.

71. Михайлова Т. В. Семантичні відношення в українській науково-технічній термінології: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Харків, 2002. 20 с.

72. Михайлова Т. В. Синонімічні відношення в українській науково-технічній термінології. *Українське мовознавство*. 2003. Вип. 25. С. 24–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Um_2003_25_7 (дата звернення: 24.03.2025).

73. Міхно С. В., Нефедченко О. І. Латинська мова та клінічна термінологія. Суми: СумДУ, 2021. 52 с.

74. Москаленко Н. І. Нарис історії української граматичної термінології. Київ: Радянська школа, 1959. 224 с.

75. Наконечна Г. В. Особливості формування та функціонування англомовної термінології в умовах глобалізації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології*. 2012. № 733. С. 45–50.

76. Ніколаєва Т. М. Особливості пунктуаційної аббревіації в сучасній англійській мові. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Т. 31 (70), № 1, ч. 2. С. 151–154.

77. Ніколенко А. Г. Лексикологія англійської мови: теорія і практика. Вінниця: Нова Книга, 2007. 528 с.

78. Овчаренко Н. Теоретичні передумови дослідження терміносистем. *Дивослово*. 2013. № 11. С. 43–45.

79. Осипова Т. О. Латинські запозичення в англійській мові. *Мова, історія, культура у лінгвокомунікативному просторі: зб. наук. праць*. Суми: СумДУ, 2015. Вип. 2. С. 142–149.

80. Остапенко С. А., Чемодурова Є. С. Етимологічний аналіз афіксів англійської мови. *Інтелект. Особистість. Цивілізація*. 2024. № 1 (28). С. 27–34.

81. Петрова О. Б., Попова Н. О. До питання про навчання англійської медичної термінології. *Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії*: матеріали XVI Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Переяслав-Хмельницький, 1–2 серп. 2015 р.). Переяслав-Хмельницький, 2015. С. 123–125.

82. Петровська Н. М. Використання синонімів та антонімів на заняттях з англійської мови. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство*. 2015. № 3 (304). С. 202–207.

83. Поліщук Н. О. Термінолексика як джерело оновлення газетного тексту (на матеріалі газет перших десятиліть ХХІ ст.): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Львів, 2019. 256 с.

84. Попова І., Посудієвська О. Peculiarities of using medical vocabulary in the discourse of English-speaking military caregivers. *Вісник науки та освіти*. 2026. №2 (44). С. 155–171.

85. Попович Ю. В., Бялик В. Д. Поняття термінології та терміносистеми в сучасній лінгвістиці. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Т. 31 (70), № 2, ч. 2. С. 228–233.

86. Порівняльна лексикологія англійської та української мов: посібник для перекладацьких відділень вузів. Вінниця: Нова книга, 2003. 160 с.

87. Пушина В. О., Сітко А. В. Семантичний спосіб термінотворення англійської медичної термінології як проблема перекладу. Сучасні напрямки викладання іноземних мов у вищій школі: матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 21 трав. 2015 р.). Київ: НАУ, 2015. С. 138–141.

88. Пушина І. В., Зайцева В. М. Сучасна українська спортивна термінологія: навч. посібник. Запоріжжя: ЗДУ, 2003. 96 с.

89. Рогач Л. В. Семантична основа лінгвістичних термінів в українській та англійській мовах: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15. Київ, 2000. 18 с.

90. Руснак Н. О., Струк І. М. Запозичення як одна із причин мовної синонімії: культурологічний аспект. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород: Гельветика, 2022. Т. 2, вип. 24. С. 12–18.
91. Саварин Т. В., Прокоп І. А., Маковська О. А. Синонімія в анатомічній термінології. *Медична освіта*. 2021. № 3. С. 142–147.
92. Саламаха М. Антонімія у парадигматичних відношеннях англomовної термінології сфери охорони довкілля. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2013. Вип. 2 (68). С. 220–223.
93. Сапожник І. В. Номінативно-когнітивні та семантико-дискурсивні характеристики термінів комерційного права в сучасній англійській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2007. 20 с.
94. Семак Л. А. Лексична синоніміка в сучасній українській жіночій прозі (функціонально-семантичний аспект): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Дніпро, 2021. 207 с.
95. Сергієнко Л. П. Тестування рухових здібностей школярів: навч. посібник. Київ: Олімпійська література, 2001. 440 с. ISBN 966-7133-36-2.
96. Симоненко Л. О. Національні та інтернаціональні компоненти в сучасних терміносистемах. *Мовознавство*. 1993. № 2. С. 23–29.
97. Симоненко Л. О. Українська термінологія: становлення і розвиток. Київ: Наукова думка, 1991. 192 с.
98. Сиротіна О. Антонімія у парадигматичних відношеннях англomовної термінології сфери біотехнології. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2021. Т. 32 (71), № 3. С. 77–84.
99. Сліпецька В. Д. Історія англійської мови: теорія і практика: навч. посіб. Дрогобич: ДДПУ ім. І. Франка, 2024. 54 с.
100. Снітовська О. Й. Медична термінологія англomовних текстів інструкцій медичних препаратів та відтворення її в українських перекладах. *Записки з романо-германської філології*. 2017. Вип. 2. С. 108–117.

101. Солошенко-Задніпровська Н. К. Конверсія як продуктивний спосіб словотворення сучасної англійської мови (на матеріалі рекламних текстів). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2020. № 44. С. 129–132.
102. Соляненко О. Л. Особливості творення та вживання аббревіатур медичної термінології в англomовних історіях хвороб. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 9: Сучасні тенденції розвитку мов*. 2017. Вип. 16. С. 217–225.
103. Стегніцька Л. В. Розвиток і становлення англійської медичної термінології в аспекті мовної періодизації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2019. Вип. 40 (2). С. 81–85.
104. Термінологічний вісник: зб. наук. праць / відп. ред. Л. В. Туровська. Київ: Інститут української мови НАНУ, 2019. Вип. 5. 408 с.
105. Томіленко Л. М. Галузева термінологія в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови (лексико-семантичний та словотвірний аспекти): монографія. Вінниця: Твори, 2015. 248 с.
106. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови: монографія. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. 160 с.
107. Фурсова Л. І. Особливості антонімічних відношень у сучасній англійській економічній субмові (парадигматичний аспект). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2008. Вип. 39. С. 222–226.
108. Фурсова Л. І. Проблема функціональних особливостей терміна. *Вісник Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2001. № 8. С. 167–171.
109. Хацер Г. О., Жаворонкова В. В. Структурні особливості англomовної медичної термінології на позначення коронавірусу COVID-19. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2021. № 48. Т. 2. С. 138–141.

110. Цимбалов В. С. Тематично-семантична диференціація медичних термінів англійської мови. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Т. 2. Вип. 32. С. 104–109.
111. Шеремета Л. П. Теоретичні основи дослідження медичної термінології: поняття про термінознавство. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2021. Т. 2, № 47. С. 154–156.
112. Шерех Ю. Нарис сучасної української літературної мови. Мюнхен: Молоде життя, 1951. 402 с.
113. Шестакова С. О. Антонімія в економічній термінолексії. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Філологічні науки*. 2017. № 1. С. 251–255.
114. Шистко А., Дьячок Н. Щодо визначення мовленнєвої компресії – аббревіації – в українській, англійській та німецькій мовах. *Вісник науки та освіти*. 2024. № 4 (22). С. 560–571.
115. Якимович-Чапран Д. Б. Лексика на позначення наукових понять з мовознавства у пам'ятках української мови XVI–XVII ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Львів, 2009. 20 с.
116. Agard W. R., Howe H. M. *Medical Greek and Latin at a Glance*. 3rd ed. New York: Hoeber-Harper, 1955. 96 p.
117. Algeo J. *The Origins and Development of the English Language*. 5th ed. Boston: Wadsworth; Cengage Learning, 2005. 368 p.
118. Banay G. L. An Introduction to Medical Terminology I. Greek and Latin Derivations. *Bulletin of the Medical Library Association*. 1948. Vol. 36, No. 1. P. 1–27.
119. Baugh A. C., Cable T. *A History of the English Language*. 5th ed. London: Longman, 2001. 447 p.
120. Cabré M. T. *Terminology: Theory, methods, and applications* / ed. by J. C. Sager; transl. by J. A. DeCesaris. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing, 1999. 248 p. (Terminology Management Aids; vol. 1)

121. Chabner D.-E. *Medical Terminology: A Short Course*. 9th ed. St. Louis: Elsevier Health Sciences, 2022. 448 p.
122. Datsyshyn Kh., Haladzhun Z., Kunanets N., Hotsur O., Veretennikova N. Neologisms with the Prefix Anti- in the Ukrainian Online Media in the Covid-19 Pandemic Period. *Proceedings of the 6th International Conference on Computational Linguistics and Intelligent Systems (COLINS-2022)*. Vol. I: Main Conference (Gliwice, Poland, May 12–13, 2022). Aachen: CEUR-WS.org, 2022. P. 192–211.
123. De La Rosa Yacomelo J., González R., Vilorio Rodríguez L., Jimenez W., Guerra Lyons J. Lexical Borrowings from Spanish into Wayuunaiki: Contact, Classification, and Motivations. *Languages*. 2023. Vol. 8, No. 169.
124. Dirckx J. H. *The Language of Medicine: Its Evolution, Structure and Dynamics*. 2nd ed. New York: Praeger, 1983. 193 p.
125. Dobric K. Creating medical terminology: from Latin and Greek influence to the influence of English as the current lingua franca of medical communication. *JAHR: European Journal of Bioethics*. 2013. Vol. 4, No. 7. P. 445–460.
126. Doroszewski W. Kryteria poprawności językowej. Warszawa: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1950. 158 s.
127. Dunaj B., Mycawka M. O potrzebnych i niepotrzebnych zapożyczeniach z języka angielskiego. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Linguistica*. 2017. Vol. XII. P. 39–50.
128. Gordiyenko O. V. English Medical Lexicography: Diachronic Analysis. *Закарпатські філологічні студії*. 2020. Вип. 14, т. 2. С. 72–76.
129. Hartmann R. R. K., James G. *Dictionary of Lexicography*. London; New York: Routledge, 1998. 176 p.
130. Haspelmath M. Loanword typology. *Oxford Handbook of Grammatical Typology* / ed. by J. J. Song. Oxford: Oxford University Press, 2011. P. 1–15.
131. Hermann Paul's *Principles of Language History* Revisited: Translations and Reflections / ed. by P. Auer, R. W. Murray. Berlin; Boston: De Gruyter, 2015. 297 p. (*Linguae & Litterae*; vol. 51)

132. Hickey R. Contact and language shift. *The Handbook of Language Contact* / ed. by R. Hickey. Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2010. P. 149–169.
133. Hoffer B. L. Language borrowing and the indices of adaptability and receptivity. *Intercultural Communication Studies*. 2005. Vol. 14, No. 2. P. 53–72.
134. Hu X. Historic Impact of Ancient Greco-Roman Mythology on Medical Terminology. *Journal of Social Science and Humanities Literacy*. 2023. Vol. 6, No. 5. P. 444–451.
135. Joaquín Martínez J. The role of morphology in the process of language acquisition and learning. *Revista Alicantina de Estudios Ingleses*. 1991. No. 4. P. 37–47.
136. Liu L., Link Y. H. Suggestion of Terminology in COVID-19. *Archive of Community Medicine and Public Health*. 2020. Vol. 6, iss. 2. P. 223–224.
137. Lysanets Yu. V., Havrylieva K. H. Structural Typology of Eponyms in Medical English. *Актуальні проблеми сучасної медицини: Вісник Української медичної стоматологічної академії*. 2018. Т. 18, вип. 1 (61). С. 253–256.
138. Mańczak-Wohlfeld E. Morfologia zapożyczeń angielskich w językach europejskich. *Studia Linguistica Universitatis Iagellonicae Cracoviensis*. 2008. Vol. 125. P. 113–120.
139. Meo S. A., Abukhalaf A. A., Alomar A. A. et al. Impact of lockdown on COVID-19 prevalence and mortality during 2020 pandemic: observational analysis of 27 countries. *European Journal of Medical Research*. 2020. Vol. 25, No. 56. DOI: doi.org
140. Mungra P. English for Medical Purposes (EMP). *The Handbook of English for Specific Purposes* / ed. by B. Paltridge, S. Starfield. Boston: Wiley-Blackwell, 2012. P. 427–444.
141. Panchenko O., Pidmohylna N., Shkurko O., Muliar I., Dotsenko O. Analytical and philosophical issues of studying current problems in the development of modern derivatology. *Sci Herald Uzhhorod Univ Ser Phys*. 2024;(55):1705-1712.
142. Picht H., Draskau J. Terminology: An Introduction. Guildford: University of Surrey, 1985. 278 p.

143. Popescu F. A Paradigm of Comparative Lexicology. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2019. 310 p.
144. Pulcini V. The Influence of English on Italian: Lexical and Cultural Features. Berlin; Boston: De Gruyter, 2023. 272 p.
145. Radetska S. V., Mazur O. V. Medical terminology in translation training: functional and stylistic aspects. *Південний архів (філологічні науки)*. 2024. Вип. 98. С. 34–42.
146. Rafi M. S. Language of COVID-19: Discourse of Fear and Sinophobia. *Social Sciences and Humanities Open*. 2020. Vol. 2, No. 1. 100063. DOI: doi.org
147. Sand-Jecklin K. The impact of medical terminology on readability of patient education materials. *Journal of Community Health Nursing*. 2007. Vol. 24, No. 2. P. 119–129. DOI: doi.org
148. Shumylo M. Y. Etymological and semantic changes of the English medical terms. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2014. Vol. II (2), iss. 29. P. 29–31.
149. Sprumont P. Anatomical Terms: towards Development of Terminologies (terminogenesis). *European Journal of Anatomy*. 2016. Vol. 20, No. 3. P. 249–280.
150. Tsymbalov V., Hurko O. Specificity of researching Indian languages medical vocabulary Modern Scientific and Technical Research in the Context of Linguistic Space (in English) : *Conference materials of the II All-Ukrainian scientific and practical conference of young scholars and students*. Dnipro. May 11, 2023. Dnipro : Publisher Bila K. O., 2023. P. 157-163.
151. Vesalius A. De humani corporis fabrica libri septem. Basileae: Ex officina Ioannis Oporini, 1543. 663 p.
152. Weinreich U. Languages in contact: Findings and problems. New York: Linguistic Circle of New York, 1953. 148 p.
153. Wermuth C., Verplaetse H. Medical Terminology In The Western World. *Handbook of Terminology* / ed. by H. J. Kockaert, F. Steurs. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins, 2015. Vol. 1. P. 84–108.

154. Wulff H. R. The language of medicine. *Journal of the Royal Society of Medicine*. 2004. Vol. 97, No. 4. P. 187–188.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Англо-український медичний словник: близько 14 000 термінів / упоряд. Л. Я. Аврахова; за ред. Л. Я. Аврахової. Київ: Книга плюс, 2012. 224 с.
2. Морфологія. *Фармацевтична енциклопедія*. URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/1510/morfologiya> (дата звернення: 20.05.2025).
3. Antacid. *Cambridge Dictionary*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english-ukrainian/antacid> (дата звернення: 11.04.2025).
4. APA Dictionary of Psychology. *American Psychological Association*. URL: <https://dictionary.apa.org> (дата звернення: 24.05.2025).
5. Collin P. H. Dictionary of Medical Terms: Over 16,000 Terms Clearly Defined. 4th ed. London: Bloomsbury Publishing PLC, 2004. 481 p.
6. Dorland's Illustrated Medical Dictionary. 29th ed. Philadelphia: Saunders, 2000. 2088 p.
7. Medical Terminology for Healthcare Professions. *LOUIS: The Louisiana Library Network*. URL: louis.pressbooks.pub (дата звернення: 16.07.2025).
8. Melloni's Pocket Medical Dictionary: illustrated. New York; London: Parthenon Publishing Group, 2003. 2984 p.
9. Lexicology. *Oxford Learner's Dictionaries*. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/lexicology> (дата звернення: 24.05.2025).
10. Partridge E. Origins: A Short Etymological Dictionary of Modern English. 4th ed. London; New York: Routledge, 2006. 4246 p.
11. Swadesh M. Concept list Swadesh-1955-100. *Concepticon*. URL: <https://concepticon.clld.org/contributions/Swadesh-1955-100> (дата звернення: 09.04.2025).
12. Wiktionary: free multilingual dictionary. URL: <https://en.wiktionary.org> (дата звернення: 20.05.2025).

ДОДАТОК

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

**Публікація в періодичному науковому виданні іншої держави, яка
входить до Організації економічного співробітництва та розвитку
та/або Європейського Союзу**

Tsymbalov V. Psychological vocabulary of the English language in the context of improving personal life. *Věda a perspektivy*. Praha, České republika. № 11(54) 2025. P. 255-266. URL: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2025-11\(54\)-255-266](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2025-11(54)-255-266)

**Публікації у виданнях, включених до переліку наукових фахових
видань України з присвоєнням категорії «Б»**

Tsymbalov V. The term COVID-19 in the context of the psychological and philosophical impact of the epidemic on humans. *Український смисл: збірник наукових праць*. Попова, І. С. (гол. ред.). Дніпро: Ліра, 2026. Вип. 1. С. 156-167. URL: <https://ukrsense.dp.ua/index.php/USENSE/article/view/482/455>

Цимбалов В. Лексико-граматичний аспект проблеми позначення медичних термінів англійської мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. «Гельветика», Одеса. 2024. Вип. 68. С. 153-156. URL: <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v68/35.pdf>

Цимбалов В. С. Тематично-семантична диференціація медичних термінів англійської мови. *Закарпатські філологічні студії*. «Гельветика», Ужгород. 2023. Вип. 32. Т. 2. С.104-109. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/items/f7d53591-c8b5-42de-b6a3-aa65fa1689aa>

Tsymbalov V. S. Branch classification of medical vocabulary in English language with an etymological aspect (based on the materials of the dictionaries, taking into account the letter 'B'). *Вісник науки та освіти*. Київ, 2023. Вип. № 5(11). С. 39-54. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-5\(11\)-39-53](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-5(11)-39-53)

**Публікації, у яких додатково відображені результати дослідження
(статті в інших виданнях, матеріали конференції тощо)**

Цимбалов В. С. Специфіка викладання іноземної мови для здобувачів вищої освіти медичного фаху. *Тенденції та перспективи розвитку викладання іноземних мов в інноваційному суспільстві: зб. наук. праць II Всеукр. наук.-практ. конф.* Дніпро, 21-22 листоп. 2024 р. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2024. С. 31-32. URL: https://confcontact.com/2024-tendentsii-vykladannia-inozemnykh-mov/conference_materials_tendentsii_vykladannia_inozemnykh_mov_2024.pdf

Tsymbalov V. Semiotic aspect in the medical field. *Соціальні комунікації: інструменти, технологія і практика: матеріали міжнародної науково-практичної конференції.* Запоріжжя, 24–25 травня, 2024 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 42-43. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-400-2-12>

Tsymbalov V. The Problem of Relativity of Thematic and Semantic Classes of Medical Vocabulary of an International Language. *Modern Scientific and Technical Research in the Context of Linguistic Space (in English) : Conference materials of the III All-Ukrainian scientific and practical conference of young scholars and students.* Dnipro. May 2, 2024. Dnipro : Publisher Bila K. O., 2024. P. 167-168. URL: https://www.confcontact.com/2024-suchasni-ntd/2_Tsymbalov.pdf

Цимбалов В. Етимологічний аспект психологічної лексики англійської мови. *Innovations in philology: whims or the need of the hour* (December 6–7, 2023. Częstochowa, the Republic of Poland). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. С. 122-124. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/402/10980/22891-1>

Tsymbalov V., Hurko O. Specificity of researching Indian languages medical vocabulary. *Modern Scientific and Technical Research in the Context of Linguistic Space (in English). Conference materials of the II All-Ukrainian scientific and practical conference of young scholars and students.* Dnipro. May 11, 2023. Dnipro : Publisher Bila K. O., 2023. P. 157-163. URL: <https://www.confcontact.com/2023-suchasni-ntd/2-Tsymbalov-Hurko.pdf>

Tsymbalov V. S. The first step of the alternative approach in wellness practices in conditions of transition to remote mode. *I Міжнародна науково-практична конференція Таврійського національного університету до 160-ї річниці від дня народження В. І. Вернадського: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*, 16–17 березня 2023 р., м. Київ. Частина 2. Львів–Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 282-286. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-303-6-74>

Tsymbalov V. S. Informatization of higher education of Ukraine on the example of foreign language teaching. *International scientific conference ‘‘Information technologies and management in higher education and sciences’’*. Part 3. Fergana, the Republic of Uzbekistan. ‘‘Baltija Publishing’’, 2022. P. 316-320. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/292/8162/17052-1>

Цимбалов В. Загальна специфіка навчального процесу в контексті вивчення іноземної мови. *Тенденції та перспективи розвитку викладання іноземних мов в інноваційному суспільстві: зб. наук. праць I Всеукраїнської наукової конференції*, 25-26 листопада 2022 р. Дніпро: "Ліра". С. 128-132. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/2022/materiali/29_tend_ta_perspekt_vikl_snz_mov.pdf